

ISSN 2587-3881

MINISTERUL EDUCAȚIEI CULTURII ȘI CERCETĂRII
INSTITUTUL DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „BOGDAN PETRICEICU-HASDEU”

LIMBĂ LITERATURĂ FOLCLOR

Nr. 1, 2021

DOI: <https://doi.org/10.52505/llf.2021.1>

ISSN 2587-3881

LIMBĂ LITERATURĂ FOLCLOR

Nr. 1, 2021

Revista este editată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia* (sec. XIX până în prezent), finanțat de Agenția Națională pentru Cercetare și Dezvoltare a Republicii Moldova.

COLEGIUL DE REDACȚIE:

REDACTOR-ȘEF
Nina CORCINSCHI

REDACTORI-ȘEFI ADJUNCTI
Tatiana POTÎNG
Liliana BOTNARI

SECRETAR DE REDACȚIE
Natalia ROTARI

COMITETUL ȘTIINȚIFIC:

Acad. **Mihai CIMPOI**, *Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, Chișinău*

Prof. univ. dr. **Sorin ALEXANDRESCU**, *Universitatea din București, România*

Prof. univ. dr. **Bogdan CREȚU**, *Institutul de Filologie Română „Alexandru Philippide”, Iași, România*

CȘ II, dr. **Adrian TUDURACHI**, *Institutul de Lingvistică și Istorie Literară „Sextil Pușcariu”, Cluj-Napoca, România*

Prof. univ. dr. **Alexandru CISTELICAN**, *Universitatea Petru Maior, Târgu Mureș, România*

Prof. univ. **Otilia HEDEȘAN**, *Universitatea de Vest din Timișoara, România*

Adresa redacției

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”
bd. Ștefan cel Mare și Sfânt, nr. 1, mun. Chișinău, MD-2001

Email: limba.lit.folclor@gmail.com

Revista publică articole în limbile română, franceză, engleză, germană.

Cuprinsul

AVANT-PROPOS

Nina CORCINSCHI 6

CERCETĂRI LINGVISTICE

Ana VULPE. Achiziții lexicale „ultrarecente” pentru vocabularul limbii române..... 7

Maria ONOFRAȘ. Lingvistica în Republica Moldova. Indice bibliografic (2012–2016).... 20

ISTORIE LITERARĂ

Alexandru BURLACU. (Neo)modernism în rupturi rizomice 34

Florian CUPCEA. Un poet cathartic și oracular: Nicolae Dabija..... 39

Miroslava LUCHIANCIKOVA (METLEAEVA). „Olimpul din Lipcani” –
un fenomen literar basarabean 43

CERCETĂRI FOLCLORICE

Tudor COLAC. O familie model și rezonanța ei în comunitate 58

Tatiana BUTNARU. Arhetipul Dochiei în etnogeneza mitică
a lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu 70

Victor PLETOSU. Contribuția lui Petre Ștefănuță la dezvoltarea folcloristicii
românești din Basarabia interbelică 77

CRĂCIUNUL ÎN FAMILIE. ABORDĂRI SUBIECTIVE (Tudor Colac, Iulian Filip,
Nina Corcinschi, Tatiana Potîng, Eugenia Mincu, Olesia Gârlea, Mariana Cocieru,
Victor Pletosu) 85

CRONICĂ LITERARĂ

Oxana GHERMAN. Dimensiunile dramei existențiale în imaginarul mitopo(i)etic
eminescian 105

Galina ANIȚOI. Mihai Cimpoi despre Radu Petrescu: scriitura ca act existențial 109

Andrei ȚURCANU. Mihai Cimpoi și cercurile hermeneutice ale „Luceafărului” 112

DICȚIONARUL ENCICLOPEDIC AL SCRITORILOR BASARABENI.

PORTRETE LITERARE

(Anatol Codru, Anatol Gavrilov, Dumitru Apetri,
Victor Gațac, Iacob Burghiu, Efrem Bauch, Anatol Emilian Baconsky) 115

CONFERINȚELE INSTITUTULUI

Sergiu COGUT. Bogdan Petriceicu-Hasdeu – enciclopedist de talie europeană 145

Ion Creangă: lumea lui și lumea noastră postmodernă 154

VERNISAJ EDITORIAL

Publicațiile Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” 161

O comunitate științifică își face cunoscute obiectivele, principiile, valorile, rezultatele de cercetare prin publicații care înfruntă trecerea timpului. Prestigiul de altă dată al revistelor științifice este devansat de migrarea textelor pe platforme, forumuri etc., dar *continuitatea și durata* actului de cercetare nu-l pot asigura decât publicațiile care conservă și promovează conținutul științific. Revista *Limbă, Literatură, Folclor* își propune să fie o cronică a Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, în cele mai relevante manifestări ale vieții sale științifice. În paginile revistei, cercetătorii din cadrul Institutului au oportunitatea de a-și publica rezultatele științifice, de a-și disemina interesele de cercetare, de a pune în circuit idei, concepte, noțiuni care să le definească profilul științific.

Revista acoperă toate ariile de investigație ale Institutului: lingvistică, literatură și folclor. Rubricile revistei ilustrează în mod prioritar angajamentele de cercetare ale angajaților Institutului în cadrul proiectelor de stat. Rubricile de bază ale revistei vizează cercetări lingvistice, de știință literară și de folclor și sunt îngrijite de directorii de Centre din cadrul Institutului: dr. Olesea Gârlea, dr. Liliana Botnaru, dr. Dorina Macovei. Articolele publicate ilustrează rezultatele cercetătorilor în cadrul a două proiecte instituționale: *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)* (director de proiect dr. hab. Nina Corcinschi) și *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene* (director de proiect dr. hab. Eugenia Mincu).

DICȚIONARUL ENCICLOPEDIC AL SCRITORILOR BASARABENI. PORTRETE LITERARE reprezintă un compartiment din cadrul proiectului *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*. Compartimentul este coordonat de acad. Mihai Cimpoi și dr. Oxana Gherman și este executat de către cercetătorii de la Sectorul de Literatură premodernă.

Un alt obiectiv al revistei este să prezinte conferințele, simpoziioanele, mesele rotunde organizate în cadrul Institutului. Pe lângă rubricile de bază, redacția revistei își propune rubrici ocazionale, în funcție de activitățile de moment ale Institutului. Spre exemplu, compartimentul CRĂCIUNUL ÎN FAMILIE. ABORDĂRI SUBIECTIVE întrunește comunicările participanților la masa rotundă organizată de Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” în parteneriat cu Reserarch Center for Heritage and Cultural Anthropology (RHeA), din cadrul Universității de Vest din Timișoara.

Activitatea face parte din cadrul proiectului „La fortification des capacités de recherche interdisciplinaire de patrimoine culturel-linguistique”, finanțat de AUF și MECC, care a înglobat mai multe activități de formare româno-franceze, conferințe și mese rotunde pe platforme on-line.

Într-una dintre întâlniri, Directoarea Centrului RHeA, dna prof. univ. Otilia Hedeșan, a propus participanților să se expună pe marginea câtorva întrebări:

- Când sărbătoreți/sărbătoriți Crăciunul și celelalte sărbători de iarnă? (după vechi / după nou)
- Cum petreceți Dumneavoastră/familia Crăciunul în copilăria Dumneavoastră? (nu uitați de reperele temporale, nu ezitați să povestiți amintiri sugestive, dacă aveți fotografii, nu ezitați să le expuneți)!
- Se foloseau decorațiuni de Crăciun? Dacă da, care? Cum s-au schimbat lucrurile în ceea ce privește folosirea decorațiunilor?
- Anul acesta situația pandemică globală a impus norme aparte de comportament inclusiv în perioada sărbătorilor de iarnă. S-a schimbat Crăciunul? Cum ați sărbători/dacă ați sărbători? Ce ați observat și V-a pus pe gânduri.

Intervențiile participanților la discuție constituie un prilej de reflecție asupra modului în care sărbătorile naționale sunt asumate și trăite în dinamica timpului, cum s-a modificat percepția noastră asupra acestora, ce aspecte și-au alterat din prospețime sau chiar au dispărut și care, dimpotrivă, au căpătat nuanțe noi. Rubrica este îngrijită de dr. Tatiana Potîng.

Rubrica CRONICĂ LITERARĂ cuprinde în mod preferențial recenzii la cărțile științifice ale colaboratorilor Institutului. În acest număr de revistă, rubrica este dedicată câtorva cărți semnate de dl acad. Mihai Cimpoi, despre care s-a discutat și în cadrul Conferinței *Mihai Cimpoi și ființa literaturii*.

Rubrica despre conferințele științifice ale Institutului (de care este responsabil dr. Sergiu Cogut), prezintă rezumativ intervențiile științifice ale cercetătorilor în cadrul conferințelor desfășurate la Institut. La fel și rubrica VERNISAJ EDITORIAL, îngrijită de dr. Olesia Gârlea și dr. Liliana Botnaru – aduce în atenția cititorului cele mai recente publicații științifice ale cercetătorilor, însoțite de o adnotare.

Viața științifică a IFR „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” se fixează, prin revista *Limbă, Literatură, Folclor*, într-o memorie scrisă, prin care interacțiunile științifice, întâlnirile spirituale își afirmă în egală măsură bucuria și eficiența.

Nina Corcinschi

ACHIZIȚII LEXICALE „ULTRARECENTE” PENTRU VOCABULARUL LIMBII ROMÂNE

Ana VULPE

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9437-4326>

Rezumat: În anumite perioade, înnoirile în limbă se produc inimaginabil de rapid. Avalanșa de cuvinte și sensuri noi, atestată în presa ultimilor ani (și mai ales în anul precedent, an marcat la nivel global negativ de pandemia COVID-19), a constituit pentru noi un pretext în plus de a ne ocupa insistent anume de acest segment al limbii. Astfel, în studiul de față am încercat, în urma unei analize atente a limbajului mass-mediei (inclusiv online), o aducere la zi a dinamicii sistemului lexical, inventariind și definind sintagme, cuvinte și sensuri intrate de curând în uzul vorbitorilor de limbă română (așa-numitele achiziții lexicale ultrarecente), neînregistrate în dicționare. E vorba, deocamdată, de o fixare primară a acestora, de o semantizare și definire care, posibil, lasă loc de interpretări din partea specialiștilor în domeniu, într-un cuvânt, fără a avea pretenția că materialul lexicografic prezentat comportă deja un caracter absolut normativ.

Cuvinte-cheie: vocabular, dinamica sistemului lexical, achiziții lexicale ultrarecente, context, definiție lexicografică.

Abstract: In certain periods, the language renewals occur unimaginably fast. The avalanche of new words and meanings attested in the press of recent years (and especially in the previous year, marked globally negative by the COVID-19 pandemic) constituted an additional pretext for us to deal insistently specially with this segment of language. Thus, in the present study we tried, following a careful analysis of the mass media language (including online), an update of the lexical system dynamics, inventorying and defining phrases, words and meanings recently entered in the use of Romanian speakers (the so-called ultra-recent lexical acquisitions), unregistered in dictionaries. It is, for the time being, a primary fixation of them, a semantization and a definition that, possibly, allows interpretations by specialists in the field, in one word, without claiming that the lexicographic material presented already has an absolutely normative character.

Key-words: vocabulary, lexical system dynamics, ultra-recent lexical acquisitions, context, lexicographical definition.

Este destul de evident că în perioada ce cuprinde sfârșitul sec. XX (ultimul deceniu) – începutul sec. XXI (deja două decenii) asistăm la o dinamică aproape fără precedent a lexicului limbii române atât sub aspectul creațiilor interne, cât/ și mai ales, sub aspectul împrumuturilor. Este vorba de o „explo-

zie” la nivel de vocabular, generată, întâi și întâi, de „explozia informațională”, de relațiile dintre state care s-au intensificat considerabil în această perioadă, dar și grație fenomenului globalizare/ mondializare la nivel tehnic, social, politic, cultural și, nu în ultimul rând, la nivel lingvistic. Totodată, fenomenul ne convinge și de forța creatoare a limbii române, de vitalitatea și vigoarea ei. În această ordine de idei, lingvista notorie Gabriela Pană Dindelegan menționează într-un discurs ținut cu ocazia Zilei Limbii Române la 31 august 2020 că „pentru dinamica limbii actuale este suficient să dăm un exemplu: s-aducem în discuție recentul și bogatul vocabular al pandemiei cu termeni nou creați, cu sensuri noi, cu extinderi și cu devieri de sens, unii formând adevărate familii și probând o dinamică lingvistică impresionantă”... Astfel, „poate fi considerată săracă, urâtă o asemenea limbă care dă atâtea semne de vigoare, de bogăție, de rapiditate de reacție?”, continuă autoarea „Evident că nu. Și exemplul terminologiei COVID-ului este numai unul printre multe altele” (Pană Dindelegan, 2020).

Am menționat și în alte studii (a se vedea, spre ex.: Vulpe, 2019, 2012) că înnoirile în limbă reflectă schimbările ce se produc în societate. În anumite perioade acestea se produc inimaginabil de rapid. Acest lucru n-ar trebui să-i îngrijoreze mult pe specialiștii în domeniu, întrucât sistemul limbii, structura nu suferă modificări esențiale. Structura limbii rămâne nealterată în fond. Or, „schimbarea în limbă, afirma marele savant Eugeniu Coșeriu, nu este „alterare” sau „deteriorare” ..., ci reconstrucție, înnoire a sistemului și ea asigură continuitatea și funcționarea acestuia. *Limba se face prin schimbare* și „moare” ca atare atunci când încetează să se schimbe” (Coșeriu, 1997, p. 246). Limba, în mod prioritar, vocabularul, care este foarte receptiv la tot ce e nou, este foarte flexibil, capătă doar un alt aspect. Referindu-se la fenomenul în cauză, mai mulți cercetători (Panfil, Tamba Dănilă, 2013; Stoichițoiu-Ichim, 2007 ș.a.) au evidențiat faptul că limba română este în-deosebi deschisă la noutate.

Fiecare cotitură radicală în viața socială a unui popor, chiar un singur eveniment care marchează puternic o anumită situație în viața acestuia, generează în limbă, în special la nivel de lexic, o serie de modificări caracteristice perioadei respective. Vorba lui Dimitrie Cantemir: „*Limba nebiruit martor iaste*”. Lexicologii, lexicografii sunt specialiștii cei mai interesați în cercetarea acestor modificări de vocabular. Astfel, avalanșa de cuvinte și sensuri noi atestată în presa ultimilor ani a constituit pentru ei un pretext în plus de a se preocupa insistent anume de acest segment al limbii. Or, „prin larga sa audiență, prin

autoritatea cuvântului tipărit sau rostit la microfon, presa a avut și continuă să aibă un rol însemnat în difuzarea și impunerea inovațiilor lingvistice, fie ele creații interne, fie împrumuturi ...” (Stoichițoiu-Ichim, 2007, p. 3).

În studiul de față am încercat și noi, în urma monitorizării și analizei limbajului presei scrise, electronice și audiovizuale actuale, să inventariem și să definim sintagme, cuvinte și sensuri intrate de curând în uzul vorbitorilor de limbă română, neînregistrate în dicționare. Chiar putem delimita un segment mai mult sau mai puțin exact – ultimii cinci ani (în cazul unor elemente lexicale, perioada de utilizare, posibil, e mai mare), atât timp a trecut de la apariția *Dicționarului de cuvinte și sensuri noi*, elaborat în cadrul Sectorului de lexicologie și lexicografie al Institutului de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” (a se vedea: Păcuraru, Ungureanu, Vulpe, 2016), inclusiv anul 2020, an marcat la nivel global negativ de pandemia COVID-19, când a fost identificată o serie de astfel de achiziții lexicale ultrarecente. Totodată, prin acest material, am dori să inițiem și să susținem o rubrică în revistă, în care să prezentăm noutățile lexicale, pe măsură ce putem identifica și acumula un număr rezonabil¹. E vorba de o aducere la zi a dinamicii sistemului lexical, de o fixare, deocamdată, primară a elementelor lexicale noi, de o semantizare și definire a acestora, care, posibil, lasă loc de interpretări din partea specialiștilor în domeniu. Într-un cuvânt, fără a avea pretenția că materialul lexicografic prezentat comportă deja un caracter absolut normativ.

Pentru ca elementele lexicale noi să fie incluse și într-un dicționar normativ, e nevoie de (rezistență în) timp – anume timpul le triază, le decide soarta: fie că sunt acceptate, utilizate frecvent de vorbitori, adoptate, înregistrate în dicționarele normative și, prin urmare, legiferate, fie că sunt tratate doar niște cuvinte „pasagere”, fiind ușor date uitării. În opinia cercetătoarei Maria Teresa Cabré, un cuvânt nou, pentru a ajunge să fie introdus într-un dicționar, parcurge câteva etape de adaptare: mai întâi apare ca un act individual, apoi, prin acte repetate, se instalează în limbă și, în final, este lexicalizat, devenind cuvânt cu statut deplin în limbă (*apud*: Druță, 2017, p. 118). Și doar atunci,

---

1¹ Menționăm aici că lexicografiile de la București au reușit mai multe în acest sens, publicând deja un volum de 286 de pagini, numit *Inventar de cuvinte și sensuri noi atestate în mediul online* (2020), în care au inclus „cuvintele care nu sunt înregistrate în principalele dicționare generale ale limbii române ... extinzând cercetarea spre limba folosită în mediul online”. (<https://www.lingv.ro/images/INVENTAR%20DE%20CUVINTE%20C5%9E%20SENSURI%20NOI%20ATESTATE%20in%20mediul%20online%20-iulie-2020.pdf>). Menționăm că elementele lexicale prezentate de noi mai jos nu se regăsesc nici în acest volum, adică ar fi cu totul și cu totul noi.

am adăuga noi, cuvintele și sensurile noi sunt prezentate din punct de vedere semantic cu maximă precizie și sobrietate.

După cum am evidențiat mai sus, anul 2020 a fost unul foarte deosebit, un an care, trăit sub presiunea unei pandemii, ne-a învățat multe, a schimbat multe, a intervenit mult în viața noastră, inclusiv în vocabularul nostru, făcându-ne să însușim rapid și să utilizăm frecvent mai multe cuvinte și sensuri noi, generate anume de această stare pandemică.

Astfel că limba, mai bine zis, aspectul ei lexical, este aproape singurul domeniu care, într-un anume fel, a avut de câștigat din această situație epidemică dezastruoasă cu urmări grave mai în toate sferele vieții umane – și-a îmbogățit registrul. Putem vorbi aici de același caz de rapiditate de reacție evidentă a limbii române la toate schimbările ce au loc în societate.

Care este soarta acestor unități lexicale noi? Probabil, diferită. Asemenea creațiilor noi din toate timpurile, unele se vor menține, altele vor dispărea odată cu noțiunile pe care le denumesc. Un lucru este cert: dacă un cuvânt sau un sens nou ajunge să fie introdus în dicționar, atunci acesta doar atestă noutatea lexicală, însă durata caracterului neologic nu poate fi cunoscută de fiecare dată și nici limitată (Druță, p. 118). În acest sens, unii specialiști în domeniu își pun întrebarea: consemnarea în dicționare ar fi debutul sau finalul perioadei de „neologicitate”? Or, dicționarele nu creează cuvinte noi și nici nu inventează sensuri inuzitate. Ele „scot neologismul din anonim, îl pun în circulație și îl legitimează”. Unele neologisme se generalizează în limbă într-un timp foarte scurt și ajung să-și piardă „sentimentul neologiei” care însoțește deseori neologismele. Alte creații lexicale pot rămâne mult timp inactive, după care ajung la marele public. (Druță, p. 119). Or, după cum susține savantul notoriu Eugen Coșeriu, „lingvistul nu trebuie să uite niciodată că limbajul funcționează prin și pentru vorbitori, nu prin și pentru lingviști” (Coșeriu, 1996, p. 30).

Deși momentul, data apariției unei creații lexicale este greu de indicat cu exactitate, în cele ce urmează prezentăm o listă de cuvinte și sensuri noi, atestate și inventariate într-o perioadă destul de limitată, o parte din ele impunându-se în uz anume în anul de pomină, 2020. Acestea sunt însoțite de definiții analitice deduse de noi din contextele în care au fost utilizate frecvent, definiții pe care ne-am străduit să le formulăm (în premieră) într-o manieră cât mai explicită. Pentru o mai mare accesibilitate, acestea sunt secundate de unul sau mai multe exemple pertinente excerptate, în fond, din limba vorbită în mediul online.

Cuvintele de mai jos sunt nu doar inventariate și glosate, ci și prezentate în conformitate cu rigorile lexicografice, cu o biografie cât de cât completă (caracteristici gramaticale, etimologie (informația din acest domeniu mai poate fi discutabilă), semantică, contexte). Sunt incluse în listă atât împrumuturile recente, cât și creațiile interne, adică cuvintele formate pe teren propriu prin diverse mijloace (lexicale, semantice, sintactice).

Achiziții lexicale (partea I):

- **acoperire, acoperiri**, *subst. f.* [După fr. **couverture.**] *telecom.* Rază de acțiune a unei rețele de telecomunicații (celulare). ♦ **arie (zonă) de acoperire** porțiune de teren, zonă cuprinsă și deservită de o rețea de telecomunicații celulare sau în care recepția emisiilor prin satelit este corespunzătoare. *În ceea ce privește serviciile fixe, pe site-ul Vodafone.ro nu există momentan o secțiune pentru a putea verifica acoperirea.* (<https://www.media-max.ro/informatii-acoperire-servicii-fixe-si-mobile-vodafone/>); **Aria de acoperire** cu semnal DVB-T2 a fost extinsă prin punerea în funcțiune a noilor emițătoare DVB-T2. (<https://www.radiocom.md/extinderea-ariei-de-acoperire-dvb-t2-1-42>)

- **a acredită, acreditez**, *vb. tranz.* [După fr. **accréditer.**] (*instituții de cercetare, de învățământ, programe etc.*) A supune acreditării. **Au fost acreditate** mai multe programe de formare continuă destinate personalului didactic din învățământul preșcolar. **Lista instituțiilor de învățământ acreditate.** (<https://mecc.gov.md/ro/content/institutii-de-invatamint-acreditate>)

- **acreditare, acreditări**, *subst. f.* [După fr., engl. **accreditation.**] Procedură de evaluare oficială a activității unei instituții, a unor programe de activitate (în cercetare, în învățământ, medicină etc.) în conformitate cu o serie de criterii și indici standard. **MOLDAC este organism național unic de acreditare și are drept scop implementarea politicii de stat în domeniul acreditării și evaluării conformității.** (<https://mei.gov.md/ro/content/moldac>); **O instituție de învățământ superior autorizată să funcționeze provizoriu, conform procedurilor legale în vigoare, devine parte a sistemului național de învățământ superior numai după acreditare.** (<https://www.edu.ro/asigurarea-calit%C4%83%C8%9Bii>)

- **actor, actori**, *subst. m.* [După fr. **acteur.**] Persoană implicată activ într-o acțiune, într-o afacere, într-un eveniment, având un rol important. **Președintele țării a fost unicul actor politic care a avut minimum un eveniment pe zi, iar în unele zile două-trei.** (<https://tribuna.md/2019/08/11/top-10-cei-mai-activi-actori-politici-in-luna-iulie-2/>); **În acest articol sunt prezentate cele cinci categorii de actori implicați în procesul politicilor publice: oficialii aleși, oficialii numiți**

(funcționarii publici), grupurile de interese, organizațiile de cercetare și mass-media. (<https://ideas.repec.org/a/rom/terumm/v3y2008i8p84-93.html>); *Al doilea eveniment de inovare în domeniul TIC: noi perspective de cooperare între actorii financiari din țările partenere de est și rețelele UE.* (<https://eufordigital.eu/ro/ict-innovation-second-networking-event-new-prospects-for-cooperation-between-alternative-finance-actors-in-eastern-partner-countries-and-eu-networks/>)

- **antirecórd, antirecórduri**, *subst. n.* [**< anti- + record;** după rus. **anti-record.**] Cel mai de jos indice, cel mai rău rezultat în cadrul unei activități, al unui proces; record negativ. *Republica Moldova a înregistrat astăzi un nou antirecord la numărul de cazuri de infectare cu noul coronavirus.* (<https://sputnik.md/society/20200903/31540627/antirecord-cazuri-COVID-Moldova.htm>). *Poliția a raportat un nou antirecord înregistrat în cele două zile, 57 persoane fiind depistate în stare de ebrietate la volan.* (<https://piataauto.md/Stiri/2020/09/>)

- **a aplicá, aplic**, *vb. intrans.* [După engl. **apply.**] A depune dosarul pentru a participa la un concurs (în vederea obținerii unei burse, a unui post etc.). *Ați pregătit dosarul pentru a aplica la universitatea noastră? Verificați dacă aveți toate actele.* (<https://www.facebook.com/upscofficial/posts/1867811009929260/>). *Aplică la concurs ... și fii unul dintre cei 50 de tineri care vor intra în posesia unei burse în valoare de 12 mii de lei.*

(<https://www.orange.md/ro/noutate>; **Aplică acum pentru un grant și deschide un centru de procesare a produselor agricole.** (<https://agromedia.md/finantarea-agricultorului/fonduri/atentie-concurs-aplica-acum-pentru-un-grant-si-deschide-un-centru-de-procesare-a-produselor-agricole-detalii-aici>))

- **aplicánt, aplicántă**, *subst. m., f.* [**< engl. applicant.**] Persoană care aplica la un concurs. *Autoritățile au acceptat oferta singurului aplicant la concursul de selectare a partenerului privat.* (<https://www.facebook.com/protvchisinau/posts/2129410233767619/>); *Te-am angajat pentru că ești cel mai bun applicant.* (<https://context.reverso.net>)

- **atelier, ateliere**, *subst. n.* [**< fr. atelier**] Grup de lucru constituit în jurul unei activități, unei teme în special din domeniul educației, științei, în cadrul unui congres, colocviu etc. *Planul comun de acțiuni „Diaspora-Guvern” a fost elaborat în baza celor nouă ateliere desfășurate în cadrul Congresului...* (<https://gov.md/ro/content/guvernul-si-diaspora-au-elaborat-un-plan-comun-de-actiuni>); *Programul congresului cuprinde patru puncte importante pe ordinea de zi și patru ateliere.* (<https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11432->

2019-INIT/ro/pdf). *Membrii Comitetului științific și de organizare propun participanților la Colocviu cinci **ateliere**, care cuprind o vastă tematică de cercetare.*

- **benzinár, benzinári**, *subst. m.* [**< benzină + suf. -ar.**] 1) *Proprietar al unei benzinării. Rombeer Crîngașu, **benzinar** independent, a avut anul trecut un business de 215 milioane lei, cu 7,5% mai mare față de anul anterior.* (<https://www.zf.ro/companii/benzinarul-independent-rombeer-cringsu-facut-afaceri-215-milioane-19443560>). 2) *Persoană care lucrează la o benzinărie.* 3) *Rezervor de benzină al unei mașini. **Benzinarul** se va regăsi sub capota bolizilor de curse Lexus LC, iar ulterior va fi disponibil și pentru mașinile de performanță de stradă.* (<https://piataauto.md/Stiri/2019/12/Lexus-a-dezvoltat-un-nou-benzinar-V8-twin-turbo-cu-care-va-participa-la-cursa-de-anduranta-de-pe-Nurburgring/>); *Un benzinar uzat este la fel de poluant sau mai poluant decât un motor Diesel de generație nouă.* (<https://www.google.com/search?q=benzinarul>)

- **bullying**, *subst. n.* [Pr.: **búling**; < engl. **bullying**.] *Acțiune fizică sau verbală (agresivă), săvârșită repetat de un individ sau de un grup de indivizi asupra cuiva, implicând un dezechilibru de putere, cu intenția de a atinge demnitatea ori de a crea o atmosferă de intimidare, umiltoare, ofensatoare; violență psihologică. Un studiu comprehensiv al organizației „Salvați Copiii” cu privire la fenomenul de **bullying** în școlile românești relevă faptul că 1 din 4 copii este umilit în mod repetat în fața colegilor. Între 15–25% din elevii americani sunt victime ale **bullying-ului**, în timp ce o proporție de 15–20% declară că sunt inițiatori ai acestor comportamente. Efectele **bullying-ului** pot fi grave, chiar fatale.* (<https://ro.wikipedia.org/wiki/Bullying>)

- **cyberbullying**, *subst. n.* [Pr.: **ciberbúling**; < engl. **cyberbullying**.] *Formă de bullying ce se manifestă prin intermediul unei forme de comunicare electronică; online bullying. Știați că multe dintre cazurile de **bullying** sunt considerate ilegale?* (<https://www.adolescenten.ro/cyberbullying>; vizitat 24.02 2021)

- **a carantiná, carantinéz**, *vb. tranz.* [Din **carantină** (derivat regresiv).] *(persoane, localități etc.) A plasa în carantină. Sunetra Gupta, epidemiologul Oxford, a declarat că susține în continuare decizia Marii Britanii de a carantina țara, chiar în cazul în care teoria elaborată de ea și de colegii săi se dovedește corectă.* (<https://playtech.ro/stiri/cine-sunt-oamenii-care-nu-se-pot-imbolnavi-cu-noul-virus-anuntul-cercetatorilor-105695>)

- **carantináre, carantinári**, *subst. f.* [Din **a carantina**.] *Plasare în carantină. Carantinarea populației a ajutat la aplatizarea curbei de creștere a infecției cu noul coronavirus* (<https://unimedia.info/ro/news/d34bb93e4ca9486c/>).

- **comorbiditate**, *subst. f.* [*< engl. comorbidity; fr. comorbidité.*] Prezență a două sau mai multe boli la unul și același pacient, care se manifestă concomitent; boli asociate. *Cazul unei paciente diagnosticate tardiv cu boală musculară ereditară în comorbiditate cu pareză facială periferică.* (<https://context.reverso.net/traducere/engleza-romana/>); *Informațiile indică faptul că o proporție semnificativă a celor care au decedat sau au dezvoltat o formă severă de noul coronavirus aveau comorbidități, cum ar fi diabet zaharat și hipertensiune arterială.* (<https://www.escardio.org/static-file/Escardio/Education-General/Topic%20pages/Covid-19/>)

- **contacti**, *subst. pl.* [Din **contact.**] (*mai ales în medicină*). Persoană cu care cineva (infectat) a intrat în contact. *Documentul prezintă principalele etape ale procesului de depistare a contactilor, printre care identificarea, includerea pe listă și monitorizarea acestora, în contextul răspunsului la COVID-19.* (<https://www.ecdc.europa.eu/>)

- **corporativ, corporativă**, *adj., subst. f.* [După rus. **корпоративка.**] (Eveniment, petrecere, odihnă etc.) care este organizat de conducerea unei instituții, întreprinderi pentru întreg colectivul (cu scopul de a consolida spiritul de colectivism, a crea o atmosferă binevoitoare etc.). *Deseori e nevoie de o vacanță corporativă pentru a rezolva conflictele interpersonale din cadrul echipei.* (<https://olnafu.ru/afaceri/148330-s%C4%83rb%C4%83tori-corporative-idei-organizare-%C8%99i.html>); *Potrivit deciziei, în perioada 22 decembrie 2020 – 15 ianuarie 2021 se interzice desfășurarea evenimentelor și ceremoniilor festive sau corporative cu ocazia sărbătorilor de Crăciun și Revelion în toate unitățile de alimentare publică, precum și în instituții, la locul de serviciu, indiferent de statutul juridic, public sau privat.* (<https://stiri.md/article/social/noi-restrictii-de-sarbatori-fara-ceremonii-si-corporative-de-revelion>); *Fără petreceri corporative în acest an.* (<https://cotidianul.md/2020/12/21/fara-petreceri-corporative-in-acest-an-ceban-in-timp-ce-la-toti-este-un-lockdown-la-noi-este-sarbatoare-si-rasuna-muzica/>)

- **a diseminá, diseminéz, vb. tranz.** [După fr. **disséminer.**] (*informații, rezultate, succese etc.*) A face cunoscut unui public mai larg. *Pentru a disemina rezultatele în mod eficient, trebuie să fie elaborat un proces adecvat de la începutul proiectului.* (<https://prezi.com/7qi5hzgjsvfx/metode-tehnici-si-instrumente-deor-diseminare-si-exploatare-rezultate/>)

- **diseminare, diseminări**, *subst. f.* [După fr. **dissémination**, engl. **disseminate.**] Răspândire într-un cerc mai larg a informației privind rezultatele, succesele unei activități. *Diseminarea informației statistice este realizată de către oficiul central al BNS, prin intermediul direcțiilor/ secțiilor de statistică*

ale BNS. (https://statistica.gov.md/public/files/despre/legi_hotariri/Principii_de_diseminare_a_informatiei_statistice.pe_site.pdf)

- **extranét**, *subst. n.* [*< engl. extranet.*] Rețea restrânsă de calculatoare, care permite accesul la resursele informatice numai unui grup autorizat de utilizatori (furnizori, vânzători, clienți etc.). *Autentificare pe extranet. Sunt mai mulți operatori cunoscuți de extranet. Un comerciant cu amănuntul oferă extranet partenerilor lanțului de aprovizionare pentru a facilita procese precum plata facturilor.* (<https://www.tustii.ro/tech/ce-este-extranetul-%EF%BB%BF/>)

- **feliator**, **feliatoare**, *subst. n.* [*< a felia + suf. -tor.*] Aparat, dispozitiv (manual sau electric) pentru feliat pâine, mezeluri, legume etc. *Feliator universal profesional. Feliatorul de brânză este o invenție norvegiană.* (<https://www.greelane.com/ro/umanistic%C4%83/istorie-%C8%99i-cultur%C4%83/history-of-kitchen-appliance-inventions-1992036>)

- **formator**, **formatoare**, *subst. f.* [*< a forma + suf. -tor.*] Persoană având competența să formeze viitorii specialiști într-un domeniu, să dirijeze formarea profesională. *Urmează un curs de lungă durată de formare de formatori. A fi formator în ziua de azi nu e doar un trend, ci și o necesitate, dacă domeniul tău de activitate presupune instruirea adulților.* (<http://www.cursor.md/cursuri-de-formator>)

- **izolétă**, **izoléte**, *subst. f.* [Probabil, din **a izola** + suf. **-etă**, după modelul **bicicletă**, **motocicletă** etc.] Echipament de protecție, format dintr-o targă specială, folosit pentru transportul într-un mediu izolat al persoanelor cu risc mare de transmitere a agenților patogeni. *În lupta împotriva epidemiei de coronavirus, un prim element distinctiv a fost apariția izoletei. A fost adus fără izoletă, deși era confirmat cu coronavirus.* (<https://www.g4media.ro/breaking-senatorul-chitac-adus-fara-izoleta-la-spitalul-de-boli-infectioase-din-constant.html>)

- **lockdown**, *subst. n.* [**Pr.: lócdau**; *< engl. lockdown.*] Regim de restricții severe în masă privind circulația, contactele sociale, accesul în locuri publice, introdus de autorități în legătură cu o situație excepțională; regim de autoizolare strictă. *Locatarii din mai multe blocuri din cartierul Botanica sunt în lockdown. Conform versiunii dicționarului Collins, „lockdown” a fost numit cuvântul anului 2020.* (<https://chto-eto-takoe.ru/lockdown>)

- **mascát**, **mascáți**, *subst. m., mai ales la pl.* [Din **a (se) masca**.] Polițist special antrenat, membru al unor trupe speciale, care intervine (în prima linie) în prinderea și predarea în fața justiției a celor mai periculoși infractori, fiind îmbrăcat în haine negre, cu fața acoperită (cu cagule) și având armament și

echipament special. *Criminalul a fost imobilizat de mascații de la Fulger și dus la poliție. Pe peron, a fost efectiv călcat în bocanci cu furie de mascații în negru.* (<https://www.dw.com/ro/rom%C3%A2nia-se-ap%C4%83r%C4%83-cu-structuri-de-securitate-din-secolul-trecut/a-55226512>); *În această dimineață trezirea a fost dată de mascați și de girofare, care au descins și au realizat mai multe percheziții atât în locuințele celor vizați, cât și în mașinile acestora.* (<https://obiectiv-sm.ro/2020/11/11/mascatii-au-dat-trezirea-in-micro-14-perchezi-tii-la-traficantii-de-tigari/>).

- **a piratá, piratéz, vb. tranz.** [După fr. **pirater.**] (*filme, înregistrări muzicale etc.*) A copia și a folosi prin mijloace nelegale. *În acest studiu, ceea ce mi-a atras atenția nu e profilul jucătorului, vârstă, sex, etc., ci faptul că 55% dintre jucători piratează jocuri.* (https://adevarul.ro/tech/gaming/circa-43-milioane-romani-pirateaza-jocuri-2020-motivatii-e-impactul-pirateriei-pietei-1_5fa588f05163ec427195b0f7/index.html); *Rusia și China sunt în fruntea listei țărilor care piratează sau falsifică produse americane.* (<https://moldova.europalibera.org/a/1429864.html>)

- **piraterie, piraterii, subst. f.** [După fr. **piraterie.**] Delict constând în piratarea de filme, înregistrări muzicale etc. *E la fel de posibil să existe oameni care nu înțeleg că ceea ce fac se numește piraterie și că e interzisă.* (https://adevarul.ro/tech/gaming/circa-43-milioane-romani-pirateaza-jocuri-2020-motivatii-e-impactul-pirateriei-pietei-1_5fa588f05163ec427195b0f7/index.html); *Contrafacerea și pirate-ria au devenit fenomene de proporții internaționale, având consecințe importante pe plan economic și social.* (http://publications.europa.eu/resource/cellar/ce41e86e-bdd8-4b39-9b2d-769ca8237da5.0014.02/DOC_2)

- **a (se) portá, (mă) portéz, vb.** [**< engl. port.**] **telecom. 1. tranz.** (*un număr de telefon*) A transfera de la o rețea de telefonie la alta. *Nu poți porta un număr mobil într-o rețea fixă și viceversa. 2. intranz. pronom.* (*despre persoane*) A trece de la o rețea de telefonie la alta, fără a schimba numărul de telefon. **Portează-te la Orange și ai 50 procente reducere la abonament.** (<https://shopniac.ro/portare-numar-telefon-10992/>)

- **portáre, portári, subst. f.** [Din **a (se) porta.**] **telecom.** Trecere de la un operator de telefonie la altul, cu păstrarea numărului de telefon complet. *Poți face portarea de la cartelă la cartelă, deci nu ești obligat să te muți la un abonament lunar. La portare ai oferte speciale.* (<https://shopniac.ro/portare-numar-telefon-10992/>).

- **a restartá, restartéz, vb. tranz.** [**< engl. restart.**] 1) **tehn.** (*un aparat, un*

dispozitiv) A porni din nou (după un timp de așteptare). **Trebuie să restartez serverul de tipărire.** 2) (o activitate, un proces etc.) A relua după o întrerupere. *Relațiile moldo-ruse trebuie restartate. Este o zi în care putem spune că restartăm România, pentru că ne așteaptă patru ani extrem de importanți din foarte multe puncte de vedere.* (<https://www.agerpres.ro/politica/2020/12/06/parlamentare2020-bogdan-gheorghiu-astazi-este-o-zi-cand-restartam-romania--622119>).

- **ricotta**, *subst. f.* [Pr.: **ricóta**; < it. **ricòtta**.] Fel de urdă italiană. *Plăcinte cu ricotta. Crema fină de ricotta are puține calorii. Încercați rețeta pentru pizza afumată cu ricotta.* (<https://context.reverso.net/traducere/italiana-romana/ricotta>); *Ricotta are un gust moale și cremos și o istorie lungă, care precedă vremurile romane.* (<https://dieta.romedic.ro/aliment/branza-ricotta>).

- **stradál, stradálă**, *adj.* [< it. **stradale**.] : **copil stradal** – copil lipsit de grija părintească (a fugit sau a fost alungat de acasă), care trăiește în stradă; copil al străzii. *Majoritatea copiilor stradali sunt băieți.* (https://www.cnpac.md/wp-content/uploads/2020/05/IMPACTnr.5_2006.pdf); **Serviciul de Asistență Stradală** este o subdiviziune din cadrul unei primării care prestează servicii de plasament minorilor aflați în dificultate (practică un mod de viață stradal: vagabondează, cerșesc, consumă substanțe narcotice etc.), încadrându-i în activități socioeducative. *Copiii din cadrul Serviciului de Asistentă Stradală au primit cadouri în ajun de Anul Nou.*

- **telemúncă**, *subst. f.* [< **tele-** + **muncă**.] Formă de organizare a muncii prin care salariatul își îndeplinește atribuțiile specifice funcției, ocupației sau meseriei pe care o deține, la domiciliu sau în alt loc decât locul de muncă organizat de angajator, cel puțin o zi pe lună, folosind tehnologia informației și comunicațiilor. *A lucra în regim de telemuncă. În contextul răspândirii coronavirusului la nivel internațional, tot mai mulți angajați sunt nevoiți să presteze activitatea prin telemuncă.* (<https://rrpb.ro/contracte/despre-telemunca-in-contextul-covid-19/>)

- **telesalariát, telesalariátă**, *subst. m., f.* [< **tele-** + **salariat**.] Salariat care își desfășoară activitatea în regim de telemuncă. **Telesalariatul** beneficiază de toate drepturile recunoscute prin lege. **Telesalariatul** își organizează programul de lucru de comun acord cu angajatorul, în conformitate cu prevederile contractului individual de muncă. (<https://dreptmd.wordpress.com/2020/03/18/munca-la-domiciliu-si-telemunca-aspecte-practice-si-legale/>)

- **termoscáner, termoscánere**, *subst. n.* [< **termo-** + **scaner**.] Aparat de scanat temperatura corpului uman fără contact, care alertează în caz de fe-

bră. În timpul epidemiei de Ebola, **termoscanerile** au fost folosite la scară largă în Africa, însă nu și-au dovedit eficiența. (<https://romania.europalibera.org/a/operatiunea-termometrul-marile-probleme-termoscanare-noul-standard-de-acces-37-3-grade/30624352.html>)

- **termoscanăre, termoscanări**, *subst. f.* [**< termo-** + **scanare.**] Procedeu de măsurare a temperaturii corpului uman cu ajutorul termoscanerului. *Mai multe studii arată că termoscanarea persoanelor nu și-a dovedit eficiența în detectarea celor infectați cu noul coronavirus.* (<https://romania.europalibera.org/a/operatiunea-termometrul-marile-probleme-termoscanare-noul-standard-de-acces-37-3-grade/30624352.html>)

- **webinăr, webinăre**, *subst. n.* [**< engl. web + (sem)inar.**] Seminar interactiv realizat online de către profesioniști în diverse domenii, traineri, cu scopul de a-și prezenta lucrările, cercetările, produsele etc. *Webinarele sunt avantajoase, pentru că imediat după terminarea prezentării aceasta rămâne arhivată online, astfel încât participanții să poată urmări din nou prezentarea, oricât doresc.* (<https://anvergura.ro/ce-este-un-webinar-si-care-sunt-avantajele-sale/4460/>); *Webinarul s-a adresat profesorilor, reprezentanților din instituții ale statelor membre în Uniunea Europeană, responsabili de curriculum național.* (<https://context.reverso.net/traducere/engleza-romana/webinar>) *Webinarele sunt convenabile atât pentru prezentatori, cât și pentru participanți, astfel încât nimeni nu trebuie să se deplaseze pentru a ajunge la întâlnire.* (<https://rangval.md/ce-este-un-webinar/>)

- **vizieră, viziére**, *subst. f.* [Din **vizieră**; cf. engl. **visor.**] Ecran din material ușor, în special din plastic, care protejează partea din față a capului de particule mici sau de stropi (posibil contaminați), folosit de persoanele care circulă sau lucrează în locuri publice. *Un grup de studenți de la Universitatea de Medicină și Farmacie „Nicolae Testemițeanu” s-au mobilizat în lupta împotriva noului coronavirus și au pornit confecționarea în masă a măștilor medicinale și a vizierelor destinate personalului medical din țară.* (<https://unimedia.info/ro/news/e1ff8e93bcae0aca/>)

Concluzie. Cuvintele și sensurile prezentate mai sus, precum și altele care vor urma, poartă, desigur, pecetea inovației. Vor fi adaptate sau respinse, numai timpul și uzul vor decide soarta lor. Vorba dictonului latinesc: *Usus est magister optimus.*

(Va urma)

Referințe bibliografice:

- 1 COȘERIU, Eugeniu. *Sincronie, diacronie și istorie. Problema schimbării lingvistice*. Versiune în limba română de Nicolae Saramandu. București: Editura Enciclopedică, 1997.
- 2 COȘERIU, Eugeniu. *Lingvistica integrală* (Interviu cu Eugeniu Coșeriu, realizat de Nicolae Saramandu). București: Editura Fundației Culturale Române, 1996.
- 3 DRUȚĂ, Inga. Neologismul și „sentimentul de neologie”. În: *Norma limbii literare între tradiție și inovație*. Materialele simpozionului științific cu participare internațională. Chișinău, 19 mai 2017, p. 118-124.
- 4 PAMFIL, Carmen-Gabriela, TAMBA-DĂNILĂ, Elena. Neologismele recente în limba română – reflex al globalizării. În: *Metafore ale devenirii din perspectiva migrației contemporane. Național și internațional în limba și cultura română*. Iași: Editura Alfa, 2013, p. 117-122. Disponibil: <https://pdfslide.net/documents/neologismele-recente-in-limba-romana-reflex-al-globalizarii.html> [citată 5. 02.2020].
- 5 PANĂ DINDELEGAN, Gabriela. *Dezbatere la Academie de Ziua Limbii Române*. Disponibil: <https://www.digi24.ro/magazin/timp-liber/cultura/dezbatere-la-academie-de-ziua-limbii-romane>. [citată 12.03.2021].
- 6 PĂCURARU, Veronica, UNGUREANU, Violeta, VULPE, Ana. *Dicționar explicativ de cuvinte și sensuri noi*. Cu exemple din limbajul uzual. Chișinău: Pro Libra, 2016.
- 7 STOICHIȚOIU-ICHIM, Adriana. *Vocabularul limbii române actuale: dinamică, influență, creativitate*. București: Editura All, 2007.
- 8 VULPE, Ana. Procese active în vocabularul românesc actual. În: *Studii și cercetări de onomastică și lexicologie*. Anul XII, nr. 1-2. Craiova, 2019, p. 217-222.
- 9 VULPE, Ana. Aspectul dinamic al lexicului – reflecții lingvistice. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*, „Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară” (In memoriam acad. Silviu Berejan), vol. 4. Coord.: RĂILEANU, V., CORCINSCHI, N. Chișinău: Profesional Service, AȘM, Institutul de Filologie, 2012, p. 419-425.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

LINGVISTICA ÎN REPUBLICA MOLDOVA. INDICE BIBLIOGRAFIC (2012–2016)

Maria ONOFRAȘ

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-0552-2214>

Prefață

Actualul *Indice bibliografic* reprezintă continuarea volumului *Lingvistica în Republica Moldova. Indice bibliografic (1991-2011)*. Lucrarea are ca scop înregistrarea, sistematizarea și valorificarea publicațiilor din domeniu, apărute între anii 2012-2016.

Materialul bibliografiat se bazează în mare parte pe fondurile Bibliotecii Științifice Centrale „Andrei Lupan”, consultându-se fișierul și cataloagele. Pentru completarea lipsurilor au fost folosite lucrări de sinteză, culegeri, omagii, reviste de specialitate, ziare etc., precum și Internetul. Indicele nu are un caracter exhaustiv, ci unul selectiv.

Ținând cont de volumul materialelor adunate, lucrarea a fost compartimentată, de data aceasta, pe ani. De exemplu, anul 2012 este clasificat în: 1) cărți (monografii, culegeri), dicționare, manuale; 2) articole din culegeri; 3) articole din reviste de specialitate; 4) articole din reviste de popularizare a științei; 5) articole din ziare.

Beneficiind de o structură practică, *Indicele bibliografic* constituie un instrument de lucru accesibil și util ce poate răspunde cerințelor de informare a acestui domeniu, prezentând aproximativ tot materialul lingvistic din perioada dată.

Preface

The current *Bibliographic Index* represents the continuation of the volume *The Linguistics in the Republic of Moldova. Bibliographic index (1991-2011)*. The paper aims to register, systematize and capitalize the publications in the field, published in 2012-2016.

The bibliographic material is largely based on the funds of the Central Scientific Library „Andre Lupan”, consulting the file and catalogs. To fill the gaps, synthesis works, collections, tributes, specialty magazines, newspapers, etc., as well as the Internet were used. The index is not exhaustive, but selective.

Taking into account the volume of materials collected, the work was divided, this time, by years. For example, the year 2012 is classified into: 1) books (monographs, collections), dictionaries, textbooks; 2) articles from collections; 3) articles from specialized magazines; 4) articles from science popularization magazines; 5) newspaper articles.

Benefiting from a practical structure, the *Bibliographic Index* is an accessible and useful working tool that can meet the information requirements of this field, presenting approximately all the linguistic material from the given period.

2012

Cărți (monografii, dicționare, culegeri):

BAHNARU, Vasile. *Miscellanea Basarabensia*. Iași: Princes Edit, 2012, 356 p.

Recenzie: MĂRGĂRIT, I. În: *Fonetica și Dialectologie*. București, 2013, XXXII, p. 211 – 213.

BĂRBUȚĂ, Ion. *Structura pragmasemantică a enunțului din limba română*. Chișinău: Profesional Service SRL, 2012, 248 p.

Recenzie: DERESCU, Petru. În: *Philologia*. Chișinău: Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, nr. 5 – 6, 2012, p. 174 – 178.

BORȘ, Anton. *Breviar de maxime și meditații*. Chișinău: Profesional Service SRL, 2012, 284 p.

BUTUC, Petru. *Studii de gramatică și istorie a limbii române literare*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, 231 p.

CANTEMIR, Grigore. *Limba română contemporană (Fonetica)*. Studiu teoretico-practic pentru studenții Facultății de Filologie (suport didactic). Bălți, 2012, [S.n.], 176 p.

CODREANCA, Lidia. *Două mentalități și o singură limbă: Pagini necunoscute din istoria limbii române din Basarabia*. Chișinău: Tipogr. „Reclama”, 2012, 60 p.

Recenzie: CIOCANU, Ion. Meditații savante cu argumente probante. În: *Florile dalbe*. 2013, 14 martie, p. 3.

CODREANCA, Lidia. *Relații basarabene (2008 – 2011)*. Chișinău: Cetatea de Sus, 2012, 192 p.

Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu”, ediția a XI-a, vol. II. Chișinău – Suceava – Cernăuți: CEP USM, 2012, 469 p.

DRAGAN, Elena. *Dicționar lingviculturologic inter/intra cultural*. Bălți: Universitatea de Stat „Alec Russo”, 2012, 283 p.

DRUȚĂ, Inga. *Magia cuvântului*, ediția a II-a. Chișinău: 2012, 124 p.

EREMIA, Anatol. *Chișinău: Istorie și actualitate: Ghidul străzilor*. Chișinău: Profesional Service, 2012, 206 p.

Recenzie: STEGĂRESCU, Lidia. În: *Studii și Cercetări de Onomastică și Lexicologie (SCOL)*. Craiova: Editura SITECHI, 2012, nr. 1 – 2, p. 288 – 290.

Recenzie: STEGĂRESCU, Lidia, JANTÂC, Nicolae. Îndrumar urbonimic. În: *Flux*, ediția de vineri. 2012, 21 septembrie, p. 8.

Recenzie: STEGĂRESCU, Lidia, JANTÂC, Nicolae. Îndrumarul urboni-

mic al Chișinăului. În: *Limba Română*. Chișinău, 2012, nr. 11 – 12, p. 160–163.

EREMIA, Anatol, PAVEL, Vasile, RĂILEANU, Viorica și alții. *Sângerei. Oameni. Istorie. Spiritualitate*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2012, 320 p.

Recenzie: DRAGNEV, Demir. Sângerei. Studiu enciclopedic. În: *Literatura și Arta*. 2012, 21 iunie, p. 6.

Recenzie: DRAGNEV, Demir. Studiu enciclopedic consacrat raionului Sângerei. În: *Akademios*. Revistă de Știință, Inovare, Cultură și Artă. Chișinău, 2012, nr. 2, p. 157 – 159.

Filologia modernă: realizări și perspective în context european. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan), ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, 294 p.

Filologia modernă: realizări și perspective în context european. Reprezentări identitare în discursul lingvistic și literar actual. ediția a V-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, 294 p.

GABINSCHI, Marcu. *Lucrări alese de lingvistică română*. Chișinău: Profesional Service, 2012, 362 p.

GALBEN, Raisa. *Limba română pentru alolingvi*. Chișinău: CEP USM, 2012, 196 p.

HANGANU, Aurelia. *Construcții actanțiale predicative în limba română*. Chișinău: Tipogr. Bons Offis, 2012, 240 p.

HOMETCOVSCHI, Ludmila. *Elemente de terminologie și terminografie: Informatizarea metalimbajului juridic comunitar*. Chișinău: ULIM, 2012, 182 p.

HOMETCOVSCHI, Ludmila. *Taxonomia paradigmatică și sintagmatică a terminologiei dreptului comunitar*. Chișinău: ULIM, 2012, 198 p.

JITARU, Valentin. *Dicționar de greșeli uzuale*. Chișinău, 2012, S.n.. 254 p.

Recenzie: CONDREA, Irina. Ce e rău și ce e bine. În: *Timpul de dimineață*, 2012, 9 septembrie, p. 26.

Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan. Chișinău: Tipografia Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, 308 p.

MAZNIC, Silvia. *Studiu asupra verbelor eventive în limba română*. Chișinău: Profesional Service, 2012, 176 p.

MINCIUNĂ, Elena, PAVEL, Vasile, PLEȘCA, Ecaterina, SCLIFOS, Valeriu. *Baza de date în dialectologie*. Chișinău: Profesional Service, 2012, 223 p.

MINCU, Eugenia, CHIRIAC, Argentina, NASTASIU, Silvia. *Limba ro-*

mână: *Limba medical*. Chișinău: Medicina, 2012, 375 p.

Norma-sistem-uz: codimensionare actuală. Ediția a XI-ea. Chișinău-Suceava-Cernăuți: CEP USM., 2012, vol. I, 553 p., vol. II, 470 p.

OGLINDĂ, Emilia. *Modurile verbale în limba română. Material didactic*. Chișinău: CEP USM, 2012, 40 p.

Omagiu profesorului universitar, dr. conferențiar Ion Melniciuc: 70 de ani de la naștere. Chișinău: CEP USM, 2012, 343 p.

ONICĂ, Elena. *Limba greacă veche: Caiet de studiu, partea I*. Chișinău: CEP USM, 2012, 122 p.

Recenzie: CODREANCA, Lidia. Greaca veche și omul modern. În: *Literatura și arta*, 2016, 3 martie, p. 7.

PAVEL, Vasile, MINCIUNĂ, Eugenia, PLEȘCA, Ecaterina, SCLIFOS, Valeriu. *Indice de termeni. Baza de date în dialectologie*. Chișinău: Profesional service, 2012, 278 p.

Recenzie: COȚOFANĂ, M. În: *Revistă de Științe Socioumane*. Chișinău: UPS „Ion Creangă”, 2013, nr. 26, p. 60–62.

RADU, Zinaida, VULPE, Ana. *Dicționar de termeni lingvistici român-francez*. Chișinău: ULIM, 2012, 105 p.

VULPE, Ana. *Dicționar rus-român, român-rus*. Ed. a II-a. Chișinău: Bibliion, 2012, 903 p.

În alte limbi:

Connexions et perspectives en philologie contemporaine/ Conexiuni și perspective în filologia contemporană, Actes du Colloque scientifique avec participation internationale organisé à l'occasion du 70-ième anniversaire de V. Banaru, tome 3. Chișinău: CEP USM, 2012, 250 p.

MANOLI, Ion. *Dictionaire des termes stylistiques et poétiques*. Chișinău: Epigraf, 2012, 527 p.

Recenzie: VULPE, Ana. În: *La francopolyphonie*. Chișinău: ULIM, 2013, nr.8, vol.2, p. 219– 222.

ПАВЕЛ, Василе, ОНИКА-МИНЧИУНЭ, Елена, СПЫНУ, Стела, ПЛЕШКА, Екатерина. Румынский указатель. Index roumain. În: *Общекарпатский диалектологический атлас: указатели*. Краков, 2012, p. 156–188.

Articole publicate în culegeri:

AGAPI, Liuba, VULPE, Ana. Specificul opozițiilor lexematice în cadrul câmpului lexical al substantivelor ce denumesc emoții. În: *Normă-sistem-uz:*

codimensionare actuală. Colocviul Internațional de științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu”, ediția a XI-a. vol. I. Chișinău – Suceava – Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 101–105.

AGAPI, Liuba. Valorificarea literar-artistică a discordanței dintre exprimarea verbală și cea nonverbală a emoțiilor. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV- a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 10–16.

AGAPI, Liuba. Valorificarea paradoxurilor în titlurile din presa actuală. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 14–18.

BAHNARU, Vasile. Aprecieri... În: *Personalitatea Universității „Appolonia”*. Universitatea „Appolonia” în comunitatea academică științifică internațională. Iași: Editura Samia, 2012, p. 227–228.

BAHNARU, Vasile. Conceptul de câmp semantic în lexicologia modernă (cu referire specială la studiile lui Eugen Coșeriu). În: *Anuar de lingvistică și istorie literară. T. LI*. Număr special. Lucrările colocviului internațional „Eugeniu Coșeriu – 90 de ani de la naștere”. București: Editura Academiei Române, 2012, p. 95 – 105.

BAHNARU, Vasile. Eseu asupra cercetării interdisciplinare (lingvistică și literatură) a tropilor. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan), ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 21 – 32.

BARBĂNEAGRĂ, Tatiana. Caracteristica semantico-pragmatică a elementelor deictice din limba română. În: *Lecturi in memoriam acad Silviu Berejan*. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 29 - 33.

BĂRBUȚĂ, Ion. Două modele de descriere semantico-pragmatică a enunțului din limba română. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 38 – 45.

BĂRBUȚĂ, Ion. Enunțul și operațiunile enunțiative în limba română. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 34 – 41.

BÎRSANU, Aurelia. Unele aspecte ale exprimării incertitudinii în limba română. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 42 – 48.

BÎRSANU, Aurelia. Unele mijloace lingvistice de exprimare aproximativă a cromaticii. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 45 – 51.

BÂRSAN, Svetlana. Rolul individualității terminologiei de specialitate în promovarea plurilingvismului. În: *Predarea limbajelor de specialitate în secolul al XXI-lea: realizări și perspective*. Chișinău, 2012, p. 275 – 278.

BELINSCHI, Elena. Corelația dintre omogenitate și varietate. În: *Anuar de lingvistică și istorie literară. T. LI*. Număr special. Lucrările colocviului internațional „Eugeniu Coșeriu – 90 de ani de la naștere”. București: Editura Academiei Române, 2012, p. 105 - 110.

BOGATU, Ana. Dinamica argoului în mass-media. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 56 – 62.

BOICENCO-ARSENI, Angela. Liberalizarea regionalismelor în structura unor frazeologisme. În: *Colocviul Internațional de științe ale limbajului „Eugen Coșeriu”*, ediția a XI-a, vol. II. – Chișinău–Suceava-Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 132–136.

BOTNARCIUC, Vasile, EȚCU, Ion. Silviu Berejan – promotor al principiilor filosofice în cercetarea faptelor de limbă. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV- a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 71 – 77.

BOTNARCIUC, Vasile, SAJIN, Angela. Efectul unei comunicări de cali-

tate în formarea profesională a studenților economiști. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 62 -71.

BOTNARCIUC, Vasile. Sursele comunicativ-lingvistice și etic-profesionale ale ascultării active în cadrul comunicării de afaceri. În: *Predarea limbajelor de specialitate în secolul al XXI-lea: realizări și perspective*. Chișinău, 2012, p. 269 – 275.

BOZ, Olga. Locul semiadverbelor în cadrul adverbilor propriu-zise. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 77 – 84.

BUTMALAI, Natalia. Verbele și expresiile verbale impersonale de stare în limba română. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 49 – 52.

BUTUC, Marin. Particularități lexico-semantice ale termenului militar „asediu”. În: *Omagiu profesorului universitar, dr. conferențiar Ion Melniciuc*. Chișinău: CEP USM, 2012.

BUTUC, Marin. Termeni militari medievali în cadrul unor expresii frazeologice. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 58 – 61.

BUTUC, Marin. Unele particularități ale termenilor militari din epoca medievală. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 91 – 94.

BUTUC, Petru. Categoria gramaticală a predicăției în viziunea prof. V. Banaru. În: *Conexiuni și perspective în filologia romanică contemporană*. Chișinău, 2012, p. 40 – 46.

BUTUC, Petru. Despre statutul tipologic al complementului necircumstanțial. În: *Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului "Eugen Coșeriu"*. Ediția a XI-a, vol. II. Chișinău-Suceava-Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 44 – 45.

BUTUC, Petru. Gramaticalizarea într-o unificare și modernizare a românei literare. În: *Omagiu profesorului universitar, dr. conferențiar Ion Melniciuc: 70 de ani de la naștere*. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 295 – 299.

BUTUC, Petru. Reconsiderări privind statutul tipologic al complementului indirect. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Reprezentări identitare în discursul lingvistic și literar actual. Ediția a V-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 44 - 46.

BUTUC, Petru. Subiecte dezvoltate, cu plusvalențe semantico-funcționale. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 62 – 65.

BUTUC, Petru. Unele aspecte ale sintagmaticii textului crengian. În: *Ion Creangă în spațiu și timp*. Chișinău, 2012, p. 179 – 187.

CEBAN Ana, CORNICIUC, Sabina. Valori comportamental-atitudinale reflectate în limbajul românilor. În: *Educația, cercetarea și inovarea – baza dezvoltării societății contemporane. Rezumate*. Ediția a XVI-a. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 5 - 6.

CEMĂRTAN, Claudia. Aspectul verbal în limba română: există semn? În: *Normă-sistem-uz: codimensionare actuală*. Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu”, ediția a XI-a. vol. I. Chișinău – Suceava – Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 447 – 454.

CEPRAGA, Lucia, BĂRSAN, Svetlana. Considerații privind occidentalizarea lexicului economic. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 111 – 117.

CEPRAGA, Elena. Unele metode de dezvoltare a competențelor lingvistice. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 105–111.

CHIRA, Oxana. Domeniile de utilizare a eufemismelor în plan diacronic. În: *Discurs critic și variație lingvistică*. Noi perspective de investigare: receptări, analize, deschideri. Suceava: Editura Universității „Ștefan cel Mare”, 2012, p. 97 - 104.

CHIRA, Oxana. Utilizarea eufemismelor în discursul politic. În: *Comunicare, Context, Interdisciplinaritate*. Târgu Mureș: Editura Universității „Petru Maior”, 2012, p. 1162- 1168.

CHIRDEACHIN, Alexei. Considerațiuni cu privire la natura fonetică și statutul fonematic al unităților monofonematice compuse în contextul lingvistic și glotodidactic actual (în baza materialului limbilor engleză și germană). În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Reprezentări identitare în discursul lingvistic și literar actual. Ediția a V-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 77 - 83.

CHIRDEACHIN, Alexei. Unele particularități funcționale ale unităților monofonematice compuse în limbile germanice (în baza materialului limbilor engleză și germană). În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 65 – 70.

CIOBANU, Anatol. Academicianul Silviu Berejan ca sociolingvist. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan). Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 76 – 81.

CIOBANU, Anatol. Aprecieri la monografia „Cromatică tradițională românească” de Z. și V. Șifranschi. În: *Monografia numită*. Chișinău, 2012, p. 4 – 5.

CIOBANU, Anatol. Aprecieri privind activitatea științifico-didactică a dl. Ion Melniciuc. În: *Omagiu profesorului universitar, dr. conferențiar Ion Melniciuc: 70 de ani de la naștere*. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 328 – 329.

CIOBANU, Anatol. Considerații privind semantica în Sintaxă. În: *Omagiu profesorului universitar, dr. conferențiar Ion Melniciuc: 70 de ani de la naștere*. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 88 – 96.

CIOBANU, Anatol. Ion Dumeniuk – înainte-mergătorul în lupta pentru triumful limbii române în Republica Moldova. În: *Normă-sistem-uz: codi-*

menționare actuală. Colocviul Internațional de științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu”, ediția a XI-a. vol. I. Chișinău – Suceava – Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 8 – 16.

CIOBANU, Anatol. Evoluția limbii în viziunea lui Eugen Coșeriu. În: *Anuar de lingvistică și istorie literară. T. LI*. Număr special. Lucrările colocviului internațional „Eugeniu Coșeriu – 90 de ani de la naștere”. București: Editura Academiei Române, 2012, p. 121 - 132.

CIOBANU, Anatol. Iarăși despre glotonimul „limbă română” în Republica Moldova. În: *Normă-sistem-uz: codimensionare actuală*. Colocviul Internațional de științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu”, ediția a XI-a. vol. II. – Chișinău – Suceava – Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 182 – 192.

CIOBANU, Anatol. Ion Melniciuc – profesor sui generis și savant de vocație. În: *Omagiu profesorului universitar, dr. conferențiar Ion Melniciuc: 70 de ani de la naștere*. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 31 – 37.

CIOBANU, Anatol. Un cadru didactic și științific de valoare intrinsecă (Z. Camenev – 70). În: *Un drum lung la răscruce de timpuri*. Chișinău: ULIM, 2012, p. 29 – 36.

CIOBANU, Anatol. Un filolog romanist în ascensiune (I, Guțu – semi-centenar). În: *În cântarea simbolului etern*. Chișinău: ULIM, 2012, p. 28 – 31.

CIOBANU, Anatol. Un lingvist redevabil – Ana Guțu. În: *La liberté de la création au féminin. In honorem Ana Guțu*. Chișinău: ULIM, 2012, p. 20 – 26.

CIOBANU Anatol. Un savant istoric de valoare inestimabilă (Anton Moraru -75). În: *Savantul și profesorul Anton Moraru*. Chișinău, 2012, p. 13 – 17.

COLESNIC – CODREANCA, Lidia. Iacob Ghinculov – promotor al limbii române (valaho-moldave) printre ruși în secolul al XIX-lea. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 153 - 156.

COLESNIC-CODREANCA, Lidia. Profesori de limba română ai seminarului teologic din Chișinău (1813 – 1867). În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 87 – 94.

COLESNIC-CODREANCA, Lidia. Dimitrie Sulima – traducător, filolog și prelat al Basarabiei (1821-1844). În: *Filologia modernă: realizări și perspective*

în context european. Reprezentări identitare în discursul lingvistic și literar actual. Ediția a V-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 112 - 117.

CONDRAȚ, Viorica. Dialogue as a particular type of text base don collaboration. În: *Anuar de lingvistică și istorie literară. T. LI.* Număr special. Lucrările colocviului internațional „Eugeniu Coșeriu – 90 de ani de la naștere”. București: Editura Academiei Române, 2012, p. 133 - 139.

CONDREA, Irina. Aspecte ale traducerii cuvintelor compuse din rusă în română. În: *La Francopolyphonie: L'Interculturalité à travers la traduction et la communication.* Revue annuelle accréditée (categorie B). 2012, numero 7, vol. 2, p. 50 – 56.

CONDREA, Irina. Dificultăți de traducere în limba română: respectarea normei. În: *La Francopolyphonie: L'interculturalité à travers la traduction et la communication.* Chișinău: ULIM, 2012, nr. 7, vol. 3.

CONDREA, Irina. Norma lingvistică și uzul curent. În: *Normă-sistem-uz: codimensionare actuală.* Colocviul Internațional de Științe ale Limbajului “Eugen Coșeriu”. Ediția a XI-a. vol. II. Chișinău - Suceava – Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 91 – 96.

CONDREA, Irina. Numele și persoana. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european.* Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 157 – 162.

CONDREA, Irina. Percepția problemelor legate de funcționarea limbii române în societatea actuală din Republica Moldova. În: *Conferința științifică cu participare internațională „Interferențe universitare – integrare prin cercetare și inovare”.* Rezumate. Științe umanistice. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 291 – 293.

CONDREA, Irina. Politici de traducere în fosta URSS. În: *Literatura în totalitarism și posttotalitarism: Teorii, practici și politici de prezentare.* Colocviu științific literar cu participare internațională. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 54 – 59.

CONDREA, Irina. Procedeele calchierii și efectele sale. În: *Omagiu profesorului universitar, doctor conferențiar Ion Melniciuc.* Chișinău: CEP USM, 2012, p. 96 – 102.

CONSTANTINOVICI, Elena. Cazuri de necorespondență între semantica unităților lexicale și structura lor actanțială. În: *Normă-sistem-uz: codimensi-*

onare actuală. Colocviul Internațional de științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu”, ediția a XI-a. vol. I. Chișinău – Suceava – Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 195 - 200.

CONSTANTINOVICI, Elena. Enunțare vs. enunț: caracteristici definitorii și diferențiale. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 95 – 99.

CONSTANTINOVICI, Elena. Ritualul salutului – situații de actualizare și mijloace de exprimare. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 163 – 169.

CORCODEL, Svetlana. On translating proper names (a lexicographical approach). În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 100– 105.

CORNICIUC, Sabina, SOLTAN, D. Antonimia - sursă a expresivității. În: *Conferința interuniversitară „Educație prin cercetare – garant al performanței în învățământul superior”*. Rezumate. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 50 – 51.

CORNICIUC, Sabina. Educația lingvistică în contextul comunicării actuale. În: *Interferențe universitare – Integrare prin cercetare și inovare*. Rezumate. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 296 - 299.

CORNICIUC, Sabina. Elemente ale comunicării în discursul repetat. În: *Omagiu profesorului universitar, dr. conferențiar Ion Melniciuc*. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 174 – 182.

CORNICIUC, Sabina. Suporturi gramaticale și pragmatice în dialog. În: *Colocviul Internațional de Științe ale limbajului „E. Coșeriu”*. Ediția XI-a, vol. II. Chișinău – Suceava – Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 460 – 464.

CORNICIUC, Sabina, CEBAN, Ana. Valori comportamental-atitudinale reflectate în limbajul românilor. În: *Educația, cercetarea și inovarea – baza dezvoltării societății contemporane*. Rezumate. Ediția a XVI-a. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 5 – 6.

COSNICEANU, Maria. Aspectul istoric, factor important la stabilirea originii și semnificației numelor de persoane. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău:

Professional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 179 – 183.

COSNICEANU, Maria. Influențe slave în patronimia română (preferate de purtători sau impuse de administratori?). În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”, 2012, p. 106 – 110.

COȘCIUG, Angela. Le concept du texte chez Eugenio Coseriu. În: *Anuar de lingvistică și istorie literară. T. LI*. Număr special. Lucrările colocviului internațional „Eugeniu Coșeriu – 90 de ani de la naștere”. București: Editura Academiei Române, 2012, p. 141 – 149.

CRAVCENCO, Victoria. Sistemul suport inteligent pentru lingvistica aplicată, în comparație cu cat-tools. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”, 2012, p. 114 – 119.

CRĂCIUN, Alexandra. Termeni pentru noțiunea „casa mare”. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”, 2012, p. 111 – 113.

DERESCU, Petru. Formalizarea materiei teoretice - o necesitate a manualului școlar. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”, 2012, p. 120 – 123.

DERESCU, Petru. Modalități de plasticizare a expresiei verbale. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan). Ediția a IV-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”, 2012, p. 207 – 212.

DÎRUL, Alexandru. Împrumuturi lexicale masive obținute în afara contactelor îndelungate dintre popoarele purtătoare ale limbilor implicate în procesul „împrumut - sursă”. În: *Lecturi in memoriam acad. Silviu Berejan*. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”, 2012, p. 124 – 130.

DÎRUL, Alexandru. Sintaxema și semnificația categorială a cuvântului. În: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european*. Reprezen-

tări identitare în discursul lingvistic și literar actual. Ediția a V-a. Chișinău: Profesional Service, Academia de Științe a Moldovei, Institutul de Filologie Română „Bogdan P.- Hasdeu”, 2012, p. 128 – 132.

DODON, Eugenia. Aspecte de cultivare a limbii române în grupele alolingve. În: *Omagiu profesorului universitar, doctor conferențiar, Ion Melniciuc*. Chișinău: CEP USM, 2012, p. 234 - 243.

DODON, Eugenia. Termeni juridici derivați în limba română. În: *Normă-sistem-uz: codimensionare actuală*. Colocviul Internațional de științe ale Limbajului „Eugen Coșeriu”, ediția a XI-a. vol. I. Chișinău – Suceava – Cernăuți: CEP USM, 2012, p. 165 – 171.

Continuare în numărul viitor

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.01 *Valorificarea științifică a patrimoniului lingvistic național în contextul integrării europene*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

(NEO)MODERNISM ÎN RUPTURI RIZOMICE

Alexandru BURLACU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3424-1588>

Rezumat: În acest articol sunt expuse teze cu privire la modelul eminescian ca centru iradiant al canonului literar românesc. Poezia anilor '60-'80 din Basarabia e concepută ca ruptură de dogmele realismului socialist și revenire la modelele Arghezi, Blaga, Bacovia, Barbu. Neomodernismul, prin rupturi rizomice, are un impact decisiv asupra metamorfozelor poeziei șaizeciste/ șaptezeciste. Probarea esteticului produce o schimbare a conceptului de poeticitate, o mutație de la est-eticul ardent al generației lui Grigore Vieru și Liviu Damian la esteticul „eliberat de sentimentalitate”, la poezia imaginarului, a lumilor virtuale, a modelelor poetice. Neomodernismul, foarte eclectic în momentele lui esențiale, este adaptat la tradiționalismul intrinsec al poeziei anilor '60-'80 și are un impact decisiv în metamorfozele tranziției de la modernism la postmodernism.

Cuvinte-cheie: Eminescu, modernism, neomodernism, tranziție, ruptură rizomică, post-modernism, metamorfoze poetice.

Abstract: This article exposes theses on the Eminescian model as the irradiating center of the Romanian literary canon. The poetry of the 60s and 80s of Bessarabia is conceived as rupture with the dogmas of socialist realism and a return to the models Arghezi, Blaga, Bacovia, Barbu. Neomodernism, through rhizome ruptures, has a decisive impact on the metamorphoses of sixty/seventy poetry. The testing of aesthetics produces a change in the concept of poeticity, a mutation from the ardent east-ethics of the generation of Grigore Vieru and Liviu Damian to the aesthetic „liberated from sentimentality”, to the poetry of the imaginary, of the virtual worlds, of poetic models. Neomodernism, very eclectic in its essential moments, is adapted to the intrinsic traditionalism of the poetry 60s and 80s and has a decisive impact in the metamorphoses of the transition from modernism to postmodernism.

Key-words: Eminescu, modernism, neomodernism, transition, rhizome rupture, post-modernism, poetic metamorphoses.

În poezia secolului XX, modelul eminescian stă la baza unei *noi imagini a lumii*. Toți marii poeți – Arghezi, Blaga, Barbu, Bacovia, Stănescu, Sorescu sau Cărtărescu – l-au rescris în felul lor pe Eminescu, pentru că Eminescu nu e doar „un etalon al poezității” (Petrescu, p. 17), dar și un model catalitic și stimulator în cele mai importante metamorfoze și bătălii canonice.

Un adevăr incontestabil e că și în poezia română din Basarabia este evi-

dentă axioma: „Câte generații, atâția Eminescu”. O teză care se impune de la sine e că modernismul, care înglobează toate curentele postromantice, de orientare reformatoare: parnasianismul, simbolismul, imagismul, avangardismul, expresionismul, existențialismul etc., coexistă concomitent, elemente ale acestora sunt reactivate în poezia șaizecistă.

Neomodernismul românesc, marcat de reprezentanții Cercului Literar de la Sibiu (Ion Negoitescu, Radu Stanca, Ștefan Augustin Doinaș etc.), se impune prin reacția tranșant „anti-tradiționalistă”, prin „resurecția baladei”. Poezia generației lui Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Marin Sorescu, Ioan Alexandru, Ana Blandiana, Ileana Mălăncioiu, Leonid Dimov, Emil Brumaru etc. se caracterizează prin *ruptură* de dogma realismului socialist, renunțarea la poezia angajată, despărțirea de „spiritul veacului” și întoarcerea la „structura liricii moderne”, la valorile poeziei interbelice.

Nichita Stănescu, liderul generației șaizeciste, radicalizează din temelii limbajul, sistemul de convenții poetice. După Eminescu și Arghezi, Stănescu se afirmă ca „întemeietor” al unui nou limbaj, al unei lumi de dincolo de cuvinte. O mutație fundamentală are loc în statutul poetului și al artelor poetice. Ies în evidență recuperarea „poeziei pure”, gratuitatea și „plăcerea textului”, reinterpretarea mitului, cultivarea metaforei, instaurarea individuației, a viziunii moderne, a fragmentarismului, ludicului, intertextului etc.

În contextul despărțirii de tradițiile golemice, artificiale de proveniență sovietică, dominante nu numai în „obsedantul deceniu”, efortul de conservare a identității naționale este, pentru scriitorul basarabean, mult mai important decât formele de expresie, inovațiile „poeziei lingvistice”, manierismele, ingineriile verbale, arabescurile virtuozice ale neomoderniștilor din Țară. În spațiul dintre Prut și Nistru, „rezistența prin cultură” e reductibilă la „întoarcerea la izvoare” (Cimpoi), la folclor, la modelul eminescian (ca centru iradiant al canonului literar românesc), la oralitate, la inocență sentimentală, la „directitatea, elementaritatea limbajului”, la amestecul de „notație etnografică, de idilism și de sentimentalism” (Manolescu, p. 59-62); multe alte de acestea în conexiuni rizomice, depistate, de exemplu, în poezia lui Grigore Vieru, nu sunt tratate ca deficiențe irecuperabile. E adevărat: după marele modele moderniste, „este greu să ieși din timp și să întorci roata poeziei românești”. Grigore Vieru și generația sa, consideră Eugen Simion, „reprezintă pentru această provincie românească năpăstuită mereu de istorie ceea ce a fost, la începutul secolului, generația lui Goga pentru Transilvania. Similitudinea de destin are și o prelungire în plan poetic. Sub presiunea circumstanțelor, poezia se întoarce la

un limbaj mai simplu și își asumă în chip deliberat un mecanism național pe care, în condiții normale, lirismul pur îl evită” (*idem*, p. 21). Este un postulat valabil pentru o bună parte a poeziei șaizeciste.

S-a afirmat, nu o singură dată, că avem o literatură regională, că suntem niște întârziți, că scriitorii basarabeni, deși biografic contemporani, trăiesc/ rătăcesc în epoci literare demult apuse. Generația șaizecistă din spațiul pruto-nistean, generația lui Grigore Vieru și Liviu Damian, în virtutea mai multor împrejurări, îl are pe un Eminescu al ei; e o generație care marchează revenirea la matricea tradiției, „descoperă” poezia lui Blaga, Arghezi, Barbu, nu rareori, e adevărat, impunând „maximalismul etic” înaintea celui estetic. Șaizeciștii basarabeni, chiar dacă nu se arătaseră „periculoși”, rămâneau incomozi pentru că, în opinia lui Big Brother, „se uitau peste Prut”. Evenimentele din Cehoslovacia, din primăvara lui 1968, au înspăimântat regimul totalitar accelerând, furibund, înghețul „dezghețului hrușciovian”. E vremea în care se reinstaurează treptat „glaciația neostalinistă”. La București, dimpotrivă, se schițează un reviriment, e adevărat, pe scurtă durată, până la Tezele din iulie 1971. În schimb la Moscova, în centrul imperiului, aceste semne se resimt în toate formele vieții spirituale, dar mai cu seamă, în schimbarea atitudinii față de „poezia de estradă” a unui Andrei Voznesenski sau Evghenii Evtușenko.

După „cortina de fier”, în a doua jumătate a secolului trecut, ia amploare literatura disidentă, un fenomen aproape nesperat sau total necunoscut plaiului mioritic. La marginea imperiului, repercusiunile campaniilor de la Centru se resimt cu întârziere, pentru că, după *Numele tău* (1968) de Grigore Vieru și *Sânt verb* (1968) de Liviu Damian – volume cu câteva texte subversive, mai apar în inerția reabilitării și resurecției esteticului *Aripi pentru Manole* (1969) de Gheorghe Vodă, *Firul Ariadnei* (1970) de Anatol Ciocanu, *Melodica* (1971) de Dumitru Matcovschi, de fapt, o rescriere a *Descântecelor de alb și negru* (1969), arestate, se încheie, vorba lui Em. Galaicu-Păun, „primăvara pragheză” a literaturii române din Basarabia. Volumul *Săgeți* (1972) de Petru Cărare (de fapt, unicul disident al generației) e retras din vânzare, marcând deja ofensiva acerbă a cenzurii.

Neomodernismul, fie și prin rupturi rizomice, are un impact decisiv asupra metamorfozelor poeziei șaizeciste/ șaptezeciste din Basarabia. Probarea/ proba esteticului produce o schimbare, prin continuare sau ruptură, a conceptului de poeticitate, o mutație de la est-eticul ardent al *reazemului* – „*Dar mai întâi să fii sămânță*” (Gr. Vieru) – la esteticul „eliberat de sentimentalitate”, la poezia imaginarului, a lumilor virtuale, a *modurilor poetice*.

Tradiționalitatea sau modernitatea unei poezii se stabilește, cum se știe, în funcție de doi factori: 1) de raportul dintre eul poetic și lumea înconjurătoare și 2) în funcție de sistemul de imagini. Schimbarea de paradigmă între anii '60 –'80 trebuie concepută ca o recuperare, o revenire la modernismul interbelic, fenomen definit de unii ca *neomodernism* sau „remake modernist” (Nicolae Manolescu), sau „tardomodernism” (Mircea Cărtărescu).

Ceea ce rămâne din literatura șaizecistă e poezia lirică, subversivă și evazionistă, unele texte de „poezie pură” din Gr. Vieru, A. Busuioc, Gh. Vodă, A. Codru, I. Vatamanu ș.a. Șansa de supraviețuire a avut-o lirica erotică și peisagistică. Șaizeciștii revin la statutul de poet orfic (Gr. Vieru, L. Damian, A. Codru), la baladă (P. Boțu, A. Codru, D. Matcovschi, I. Vatamanu, V. Teleucă), la lirica meditativă (Gr. Vieru, Gh. Vodă, V. Teleucă, L. Damian, A. Cibotaru), la limbajul metaforic dens (A. Codru, P. Boțu, L. Damian), adoptă formele indirecte de expresie, limbajul esopic, alegoria, parabola și reinterpretează/rescriu mitul.

În centrul universului poetic se situează un eu în criză identitară, figura privilegiată e bufonul, nebunul, singurul capabil să rostească adevărul. Astfel eul poetic al lui Liviu Damian se resemnează în ipostaza „nebului ce scrie”, figura nebului servindu-i drept pretext de a râde în gura mare de „veacul crunt, mișel”. Copilul teribil al generației „copiii anilor treizeci”, Nicolae Esinencu, merge pe urmele lui Geo Dumitrescu și M. Sorescu, cultivând o poezie în contrasens cu moda poetică. De altfel, V. Teleucă, după 1989, se convertește la postmodernism, mostre postmoderniste atestăm la histrionicul Aureliu Busuioc care, „suferind uneori de daltonism”, face teatru din orișice subiect (*Heraldică*), și oricât de paradoxal ar părea, chiar și la „pășunistul” Grigore Vieru (*Pictează-mi o miriște*).

Raporturile poetilor cu realitatea, cu destinul, cu timpul au trecut prin tratamente simptomatice, constituind scenăria unei mitopo(i)etici a „ochiului al treilea”. Poezia șaptezecistă evoluează de la limbajul și convențiile moderniste, la ludicul de limbaj postmodernist, la poezia lingvistică. În plan epistemic, metaforele și simbolurile obsedante „degradează” în metonimii și oximoroane, limbajul reflexiv e defavorizat de limbajul tranzitiv, iar în plan ontic, elementele noi, stihia timpului și nisipul pustiei, intensifică drama imposibilei împăcări ale sinelui cu o identitate certă.

Iulian Filip, care deschide colecția *Debut*, se situează între poetizare și depoetizare; Vasile Romanciuc e un Pygmalion al cuvintelor nescrise; la Nicolae Dabija literatura are chipul lui Dumnezeu, altădată, lumea lui e a unui

„cerc de cretă”, o lume în „al cincilea anotimp”; Leonida Lari și-a creat o imagine de răzvrătită bine gestionată, stăruind între tentația orfică și cea mesianică, între discursul mistic și poezia sentimentului național; Marcela Benea repune în drepturi poezia minoră, înscrisă ca într-o asceză, mascând totodată și o teamă de risc în deconstruirea unei puternice tradiții a „poeziei de estradă”. Leonard Tuchilatu, poetul umbrelor, meditează asupra morții, a omniprezenței ei, insistă pe efemeritatea și nimicnicia trecătorului pe pământ („umbrele noastre, duse după soare, s-au întors cu nimic”); scriitura Valeriei Grosu are un traiect oscilant de la poezia materială, vegetală, „referențială” la lirica spiritualizată, estetică și eretică, în bună parte, de modă retro; Ion Hadârcă restabilește dialogul cu divinitatea, imperativul acestei restabiliri își află expresie în cuvinte arhetipale, în timp ce haosul e raționalizat într-o artă combinatorie în stil manierist; Leo Butnaru își face un autoportret cu palimpsest; Arcadie Suceveanu se impune printr-o *ars combinatoria*; Eugen Cioclea cultivă o estetică a antipoeticului; Vsevolod Cernei face autoficțiuni cu măști; Andrei Țurcanu exorcizează demonicul.

Șaptezecștii au mers pe linia artelor poetice ale șaiszeciștilor, ceea ce a dat apă la moara exegeților din vremea de pe urmă să-i inculpe de anacronism, kitsch ideatic, timiditate în experimentele poetice. Neomodernismul, foarte eclectic în momentele lui esențiale, adaptat la tradiționalismul intrinsec al poeziei anilor '60–'80, are un impact decisiv în metamorfozele tranziției de la modernism la postmodernism.

Referințe bibliografice:

- 1 CIMPOI, Mihai. *Întoarcerea la izvoare*. Chișinău: Editura Literatura artistică, 1985.
- 2 MANOLESCU, Nicolae. „Mamă, tu ești patria mea”. În: *Grigore Vieru, poetul* [monogr. colectivă; coord: Mihai Cimpoi]. Chișinău: Editura Știința, 2010.
- 3 PETRESCU, Ioana Em. *Eminescu și mutațiile poeziei românești*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1989.
- 4 SIMION, Eugen. Grigore Vieru, un poet cu lira-n lacrimi. În: *Caiete critice*, 1994, nr. 1-3, p. 21.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

UN POET CATHARTIC ȘI ORACULAR: NICOLAE DABIJA

Florian COPCEA

Drobeta Turnu Severin

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4914-377X>

Rezumat: Nicolae Dabija, promotor asiduă al generației de poeți numită și *a ochiului al treilea* (critica literară îi atribuie această sintagmă după titlul volumului său de debut – „Ochiul al treilea” (Chișinău, 1975), este considerat un iconograf trăirist și mitic care, ca nimeni altul, în contemporaneitatea noastră imediată a cântat drama pătimirii Basarabiei. El a scris o poezie de factură „imnică, elegiacă sau monodică, programatic mesianică”, cum observă academicianul Mihai Cimpoi. Poezia sa, datorită valorii ei certe, aflată tot timpul sub semnul identificării sacrificial auctoriale, a fost receptată favorabil, premiata și tradusă într-o mulțime de țări. Poemele lui Nicolae Dabija, inconfundabile și memoriale, nu aparțin numai limbii române din stânga Prutului, ci tuturor celor care sunt dominați de nemărginirea spiritului românesc.

Cuvinte-cheie: poezie, modernism, expresionism, sacralitate, timp, artă poetică.

Abstract: Nicolae Dabija, an assiduous promoter of the generation of poets also called the third eye (literary criticism attributes this phrase to him after the title of his debut volume – The Third Eye, Chisinau, 1975), is considered a living and mythical iconographer who, as no one else, in our immediate contemporaneity, sang the drama of the suffering of Bessarabia. He wrote a poem of „hymn, elegiac or monodic, programmatic messianic” nature, as the academician Mihai Cimpoi observes. His poetry, due to its certain value, always under the sign of sacrificial authorial identification, was favorably received, awarded and translated in many countries. Nicolae Dabija’s poems, unmistakable and memorial, do not belong only to the Romanian language on the left bank of the Prut, but to all those who are dominated by the boundlessness of the Romanian spirit.

Key-words: poetry, modernism, expressionism, sacredness, time, poetic art.

Poet dezinvolt, cu rezonanță, de o adâncă profunzime po(i)etică, Nicolae Dabija, exponent emblematic al curentului literar numit, poate nu întâmplător, dar în consonanță cu arhetipurile poeziei moderne universale, *Ochiul al treilea*, caută esența existenței captivat de idealurile și valorile timpului în care trăiește, cu o identitate auctorială indiscutabilă. Poezia sa, solemnizând discursul, dezvoltă elementele unei încifrări ludice ale sensului cuvântului, acesta din urmă pus în împrejurarea de a traversa realitatea cu „lucrurile văzute cu al treilea ochi”, predestinate să viseze „scânteind/ universuri/ de oameni cu aripi/ și pășind pe țărână” (*Înger*).

În volumul *Privighetori împăiate* (Ed. Gens Latina, Alba Iulia, 2011), lirismul este expulzat din poem, poezia devenind, cum spunea cândva Ștefan

Augustin Doinaș, un ordin, o somație adresată realului. Însuși poetul nostru definește poezia ca fiind „un cerc cu centrul în afara sa”, „un cer născocindu-și propria stea”, probabil, pentru a ne demonstra că actul poetic este supus limbajului și nu retoricii.

Sentimentul de claustrare, subminat în chip paradoxal de contrastele trăirilor sufletești, generează o imagerie livrească, cu implicații expresioniste: „Am deschis cartea/ și casa s-a umplut cu fluturi,/ și iedere au prins să-mi bată în geam.// Am deschis cartea/ și casa mi s-a umplut cu păsări,/ și cu cer nezburat.// Am deschis cartea/ și veșnicia avea miros de flori sălbatice” (*Blaga*).

Poezia lui Nicolae Dabija este concepută ca un ritual în care „nevindecate de poezie,/ îmbolnăviți de veșnicie” (*Memoriu*) ne regăsim ființa (deseori rătăcită prin labirintul istoriei) și dăm un sens realității, eventual, după cum decretase T.S. Elliot, un fel de măsură a lucrurilor. Convingerea lui Nicolae Dabija este că logosul (aici în sens de întrupare a inteligenței) îi potențează și-i penetrează organic propriul său discurs. Sacralitatea acestuia este obsesiv susținută de un dolorism visceral. Descoperim în poemul (care dă și titlul volumului) *Privighetori împăiate*, o senzorialitate și o filosofare alchimică ce nu exclude exuberanța, dar îi dematerializează sentimentele: „Și mi se face cald de-atâta frig./ Și trist devin – de-atâta bucurie./ Mi-aud tăcerea doar atunci când strig./ Sau când poema singură se scrie// [...]// În căutarea sensului, cel greu,/ Poemul-l șlefuiesc, până se strică.../ De-atâta bine mi se face rău,/ și de atât curaj, Doamne, mi-i frică” (*Sipica*).

Întreaga structură poetică a lui Nicolae Dabija, adept al extincției oraculare, reprojecțează discursul catilinar al unei generații de poeți refractară la modernism, dezorientată de particularitățile impuse de noul esteticism, care presupune, aflăm de la Mihai Cimpoi, *un mixaj al realismului cu irealismul*. Universul poetului nostru, soteriologic și escatologic, este caracterizat de mitul jocurilor poetice, de o antimetafizică aproape mistică a stărilor edenice: „Vroiam să dobor secunda cu o săgeată./ Vroiam să măsoar cu o iubire vecia./ Mult prea multă-mi părea Poezia/ Și-a mea îmi era lumea toată.../ [...]// Mult prea multă-mi părea Poezia/ Vroiam să măsoar cu o iubire vecia./ Vroiam să dobor secunda cu o săgeată” (*Clepsidra*).

Substanța poeziei este topită într-un barochism care ne obligă să înțelegem că „locuirea poetică a lumii” (Holderlin) face parte din spectacolul unor inițieri în ebuliție, susținut încrâncenat atât de un lirism ludic, organicist-epistemologic, cât și de simboluri ancestrale care, orice am spune, resuscită întotdeauna, testamentar, relativitatea senzitivă a cuvintelor, singurele căi de pătrundere în

adâncimile Ființei: „Eu fotografiez fulgere/ despicând bezne,/ ceruri/ sau brazii/ [...]/ lângă arborii bătrâni și însingurați/ le momesc/ periculoasă profesie,/ aproape la fel de periculoasă/ ca viața însăși –/ să fotografiazi fulgere.// [...]/ vă las ca amintire/ acest fulger/ care am/ fost” (*Fotografatul de fulgere*).

Tema timpului străbate fiecare poem al acestui omogen volum în care poetul, resemnat, pare să-și „împăieze” amintirile și să ni le lase, totuși vii, într-o vitrină cosmică. Desigur, în acest spațiu despărțit de lumea reală cu un zid de sticlă, s-au cuibărit „poezii nezise” și neantul existențial: „Să scrii un poem în care cuvintele/ să se nască unele din altele,/ așa cum se naște – un ecou/ din ecoul/ altui ecou,/ încât acel care moare –/ ascultându-l,/ să aibă impresia că se naște din nou” (*Acel care moare...*) sau „...dincolo mă așteaptă viața mea/ netrăită/ și cămășile uitate pe sârmă...” (*Câmp minat*) și: „...numai umerii mă dor/ în locul unde aripile/ urmau să răsară.” (*Fără titlu*).

Deșertăciunea vieții forează adânc, la infinit, în tristețea cosmică a poemului, anxietatea fiind estompată de „holograme” care reconstituie absolutul: „Poetul.../ [...]/ spune cuvinte ce declanșează fulgere/ și ploaia la vremuri/ de secetă.// [...]/ El care plătește cu propria viață/ dreptul la iluzie” (*Dreptul la iluzie*) și: „Din când în când/ m-ascund de moarte/ în câte-un vers, în câte-un rând...” (*Din când în când*). Poemul *Sunt singur*, contaminat de neliniști clar-obscur, metafizice, este o inserție filosofică de inspirație argheziană: „Sunt singur,/ ca o ploaie/ pe care o așteaptă caișii,/ [...]/ singur,/ singur,/ singur,/ ca un aed uitat de cuvinte/ la marginea unui poem,/ unde timpul e epic,/ iar răspunsul venit atât de târziu/ și-a uitat demult întrebarea” (*Sunt singur*).

Privighetori împăiate este chintesența operei poetice a lui Nicolae Dabija, construcțiile sale prozodice exprimând, simptomatic, crezul unui poet cathartic care a adus „dulcelui stil clasic” matricial elementele unui limbaj modern, bogat în sensuri caleidoscopice și în fulgerații de spirit. S-au încercat *n* definiții ale poeziei lui Nicolae Dabija. Unii i-au căutat geneza în autohtonism/ tradiționalism/ clasicism, alții în arhetipurile eminesciene. Puțini însă au sesizat (printre aceștia aflându-se Mihai Cimpoi și Alexandru Burlacu) că Nicolae Dabija, deși este un „spirit al veacului”, militant și iisusic, respinge prin scrierile sale aceste postulate și aduce în literatura basarabeană înnoitoarele paradigme poetice universale. Raportarea sa la vechile modele conservatoare ar fi o greșeală. Nu vom nega influențele rizomatice ale poeziei antireformiștilor asupra eului său poetic, dar este un fapt că Nicolae Dabija a contribuit, prin experiențele sale lirice, la consolidarea în spațiul din stânga Prutului a valorilor poeziei europene, a promovării unei noi direcții în poezia românească. În concluzie,

limbajul poeziilor lui Nicolae Dabija, dublat de originalitate și organicitate, incontestabile, se face remarcat prin mesaj și *ideal estetic*. Iată o convingătoare *artă poetică* din *Doruri interzise* (Ed. Litera Internațional, 2004) care ne-a sprijinit în demersul nostru de a demonstra că Nicolae Dabija poate fi plasat, fără riscuri, în galeria marilor poeți europeni: „Poema se scrie pe sine/ sub ochii înmărmuriți ai poetului/ care mai crede-n istorisirile măslinului/ când vântul își încâlcește/ poveștile-n ramurile lui.// Și doar cerneala de pe mâini,/ precum sângele care pătează palmele/ asasinului/ adevări-va cu mult mai târziu/ de evenimentul pe care a doua zi-l/ vor consemna toate ziarele” (*Poema*).

Referințe bibliografice:

- 1 CIMPOI, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: Editura ARC, 1997.
- 2 CIOCANU, Ion. *Literatura română contemporană din Republica Moldova*. Chișinău: Litera, 1998.
- 3 COPCEA, Florian. *Critice. Oglinzile lui Sisif*. Craiova: Grafix, 2018.
- 4 DABIJA, Nicolae. *Doruri interzise*. Chișinău: Litera Internațional, 2004.
- 5 DABIJA, Nicolae. *Ochiul al treilea*. Chișinău: Cartea Moldovenească, 1975.
- 6 DABIJA, Nicolae. *Privighetori împăiate*. Alba Iulia: Ed. Gens Latina, 2011.

„OLIMPUL DIN LIPCANI” – UN FENOMEN LITERAR BASARABEAN

Miroslava METLEAEVA (LUCHIANCIKOVA)

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1404-6598>

Rezumat. În articol se analizează fenomenul „Olimpul basarabean” în viața culturală și literară a evreilor nu numai din Basarabia, ci și din spațiul cultural românesc și mondial. Autoarea încearcă să explice faptul de ce Lipcani – un oraș mic, a produs un grup atât de mare de oameni remarcabili. Eliezer Șteinberg, Iehuda Șteinberg, Leiser Grinberg, Mihail Kaufman, Yankev Șternberg, Moisei Altman – acestea sunt doar câteva nume reprezentative din pleiada respectivă de scriitori de etnie evreiască. Chiar și o scurtă trecere în revistă a istoriei culturii naționale evreiești din regiunea basarabeană duce la concluzia că vârful dezvoltării sale a fost atins în anii 20-30 ai secolului al XX-lea. Autoarea ia în discuție legăturile dintre memoria socială și istorică ca relații multilaterale, oferind posibilitatea de a face un portret specific al epocii și al persoanelor care o reprezintă. Basarabia aceluși timp, al integrării populației alo-lingve, contrastează puternic cu datele oficiale nu numai ale surselor sovietice, ci și cu cele din diferite studii publicate după 2000. E necesar ca analiza științifică a literaturii și a culturii evreiești în perioada interbelică să fie efectuată într-o formă cât mai desfășurată, fapt care ar permite spulberarea ideilor preconcepute despre cultura și istoria Basarabiei.

Cuvinte-cheie: cultură evreiască, fenomen literar, Olimpul din Lipcani, perioada interbelică, nume reprezentative, istoria ideilor.

Abstract. This article analyzes the phenomenon of „Bessarabian Olympus” in the cultural and literary life of Jews not only in Bessarabia, but also in the Romanian and world cultural space. The author tries to explain why Lipcani - a small town, produced such a large group of remarkable people. Eliezer Șteinberg, Iehuda Șteinberg, Leiser Grinberg, Mihail Kaufman, Yankev Șternberg, Moisei Altman - these are just a few representative names for the respective pleiad of Jewish writers. Even a brief review of the history of Jewish national culture from the Bessarabian region leads to the conclusion that the peak of its development took place in the 20s and 30s of the 20th century. The author discusses the links between social and historical memory as multilateral relations, offering the possibility to make a specific portrait of the era and of the people who represent it. The Bessarabia of that time, of the integration of the foreign-speaking population, contrasts strongly with the official data not only of the Soviet sources, but also with those of different studies published after 2000. It is necessary that the scientific analysis of Jewish literature and culture in the interwar period to be carried out in a form as developed as possible, which would allow the scattering of preconceived ideas about the culture and history of Bessarabia.

Key-words: Jewish culture, literary phenomenon, Olympus from Lipcani, interwar period, representative names, history of ideas.

Numele actualului orașel moldovenesc Lipcani, situat pe malul stâng al râului Prut, se asociază pentru fiecare persoană familiarizată cu cultura idiș cu o reamintire a mării contribuții a acestei localități pentru cultura națională. Lipcanii, altădată vestit târgușor populat de etnici evrei, au dat literaturii evreiești moderne o întregă constelație de nume de scriitori talentați și celebri, poeți, publiciști, iluminiști și asceți care au îmbogățit literatura modernă în ebraică și idiș.

Nu e întâmplător faptul că poetul evreu Haim-Nahman Bialic a numit, pe bună dreptate, Lipcanii literari – „Olimpul basarabean”. Eliezer Șteinberg (1880-1932), Iehuda Șteinberg (1863-1907), Leiser Grinberg (1896-1977), Mihail Kaufman (1881-1946), Yankev Șternberg (1890-1973), Moisei Altman (1890-1981) – sunt doar câteva nume reprezentative din pleiada respectivă de scriitori de etnie evreiască.

În spațiul basarabean s-au auzit mereu voci nu numai ale scriitorilor români, ci și ale scriitorilor de altă naționalitate, formând o adevărată poli-fonie. Academicianul Mihai Cimpoi notează: „Am putea vorbi despre un arc stilistic unic, ce conjugă formulele biblice, mesianice, simbolist-proustiene sau expresionist și supraréalist-kafkiene și se întinde peste bolta acestui spațiu. Este și arcul de ordin ideologico-estetic care leagă aerul stătut al locului de acela rarefiat al eternului (*aere perennius*), pe care îl inhalează deopotrivă de lăcomos scriitorii evrei”. Ei „...au constituit faimosul „Olimp din Lipcani”, la care se mai adaugă alți originari din această localitate: Flora Stenberg (stabilită în Brazilia și decedată în 1974), Vera Hachen (1912-1988, New Jersey, SUA) și alții” (Cimpoi, p. 92).

Cum se poate explica acest fenomen? Cum de un oraș mic, a cărui populație evreiască nu depășea în medie câteva mii, a produs un număr atât de mare de oameni remarcabili? Există mai multe motive care ar explica fenomenul discutat.

După cum a scris binecunoscutul savant, doctor habilitat în științe istorice, Iacov Kopanschi, chiar și o scurtă trecere în revistă a istoriei culturii naționale evreiești din regiunea noastră duce la concluzia că vârful dezvoltării sale a fost atins în anii 20-30 ai secolului al XX-lea, când statutul juridic al evreilor a fost determinat de o serie de decrete-legi din anii 1918-1919, tratate internaționale care au egalat evreii din Basarabia cu toți ceilalți cetățeni ai României, statut întărit în Constituția din 1923 (Kopanschi, p. 8).

În al doilea rând, comunitatea intelectuală evreiască din localitate, energetică, cu oameni întreprinzători, a jucat un rol important în educația acestei

pleiade culturale bine instruite. În Lipcani funcționau organizații publice și organizații de binefacere, exista o bibliotecă bogată cu o sală de lectură. În plus, Lipcanii venerau cu sfințenie credința și tradițiile strămoșilor lor – în oraș existau douăsprezece sinagogi ce reprezentau direcții diferite ale hasidismului (cum spuneau evreii din localitate, după numărul triburilor poporului israelian), pentru reprezentanții tuturor moșiilor și breslelor, care, de asemenea, au jucat un rol important ca centre culturale.

În al treilea rând, odată cu creșterea conștiinței naționale și apariția mișcării sioniste (care, cu toate ramurile și organizațiile sale de tineret, a fost activă în special în ultimii 20 de ani înainte de Holocaust), la Lipcani au fost deschise instituții moderne de învățământ: hederi, școli, mai târziu – un gimnaziu și o școală de cultură. Profesorii și mentorii din localitate s-au ocupat de iluminarea și educarea tinerilor potrivit tradițiilor reformatorii, precum și de popularizarea culturii în ebraică și idiș, acestea au devenit o parte integrantă a vieții de aici. Un rol important în procesul de culturalizare l-a avut rabinul Ițhak Școlnic, care a pregătit câteva generații de cunoscători de ebraică.

Și trebuie de subliniat că la pregătirea generațiilor tinere un rol deosebit l-a avut poetul, dramaturgul, profesorul-reformator și fabulistul evreu **Eliezer Șteinberg** (1880-1932), care a învățat copiii în cele două limbi naționale, utilizând atât metodele moderne de predare-învățare, cât și metode proprii. Stăpân al stilului și rimei, el a scris aproximativ 200 de fabule în versuri, fiind tipărite în idiș, ebraică și traduse în alte limbi. De asemenea, a creat numeroase basme, piese pentru copii și traduceri (o parte în baza poeziilor de Bialic).

Născut la Lipcani, Eliezer Șteinberg, până în 1919, a trăit, aproape fără a se deplasa, în orașelul natal, predând idișul și ebraica în școlile locale. Publicând piese de teatru, poezii, mijloace didactice în pedagogie, susținând prelegeri despre literatura evreiască modernă în toată Basarabia, s-a dovedit a fi un campion consecvent al bilingvismului evreiesc. S-a dedicat dezvoltării literaturii idiș pentru copii, publicând în mod regulat povești distractive, basme și articole teoretice în periodicele de la Cernăuți. Piesele lui Șteinberg „Avrom-Avinu” (*Strămoșul Avraam*), „Der Berdichever Rebe” (*Rebe din Berdichev*), „Măhires-Iosef” (*Vânzarea lui Iosif în sclavie*), „Der Weiser hon” (*Cocoșul alb*) ș.a. erau foarte populare, autorul însuși fiind angajat la punerea lor în scenă la teatrul pentru copii din Lipcani, iar mai târziu și la Cernăuți.

Prin publicarea fabulelor în periodicele de la Cernăuți și Varșovia (primele fabule ale scriitorului au fost publicate în 1910 în colecția „Eiropische Literatur”), Steinberg a câștigat o faimă extraordinară. Opera sa a lăsat o impresie

puternică asupra lui Haim-Nahman Bialic. Ulterior, Bialic a publicat o analiză critică a fabulelor, apreciindu-l pe Steinberg ca fiind un clasic al literaturii evreiești moderne.

Fabula, la acea vreme, reprezenta un gen nou pentru literatura evreiască, iar îmbinarea magistrală a graiului basarabean cu aluziile biblice și talmudice, cu folclorul evreiesc și tradițiile fabulei europene a produs o impresie fulminantă. O astfel de intertextualitate a făcut aproape imposibilă transmiterea adecvată a acestora în alte limbi, chiar și în ebraică – limbă apropiată din punct de vedere cultural de idiș. Cu toate acestea, traducerile în limba română au început să apară chiar în timpul vieții autorului.

Să remarcăm, de asemenea, faptul important că evreii din Lipcani nu erau separați de lume prin obiceiurile și modul lor de viață. Se simțea apropierea geografică a orașelului de Europa, ceea ce a reprezentat un puternic stimul pentru dezvoltarea culturii în localitate. „Ca oriunde în lume, și în Basarabia evreii au fost adevărați cai de poștă ai culturii universale, scriind studii, traducând, fiind editori, unii, de formație intelectuală românească, fiind slujitori ai limbii lui Eminescu” (Cimpoi, 1997, p. 284).

Lipcanii aveau o cale deschisă spre lume prin calea ferată care lega orașelul de Bălți și Cernăuți, principalul oraș al Bucovinei. Există la Lipcani o generație tânără care citea cărți și visa să plece în lumea mare. Unii dintre reprezentanții tineretului de atunci au plecat pentru a ajuta la construirea Ereț Israelului, iar noile generații au crescut pentru a-i înlocui... Cetățenii din Lipcani cunoșteau, pe lângă idiș, încă două limbi – româna și rusa. Când, la sfârșitul Primului Război Mondial, drumul către Cernăuți s-a deschis, lipcănenii au început să vorbească și germana – cunoașterea idișului le-a creat o astfel de oportunitate.

Scriitorul Șloime Bicl a remarcat mai târziu faptul că Cernăuțiul, la începutul anilor 20 ai secolului trecut, era centrul limbii idiș tocmai pentru că Eliezer Șteinberg, „figura centrală și cea mai influentă a României evreiești dintre cele două războaie mondiale”, locuia acolo.

Anume în Cernăuți, Eliezer Șteinberg s-a arătat ca un organizator remarcabil al educației școlare, devenind în 1919 șeful rețelei de școli evreiești Der Idisher Schulferein (*Asociația Școlii Evreiești*). În 1920, a colaborat cu concetățenii săi Iankev Șternberg și Iankev Botoșansky la ziarul bucureștean „Veker” (*Deșteptarea*), organul oficial al secțiunii evreiești a Partidului Socialist Român. În 1921 a publicat faimosul său „Alefbeis” (*Abecedar*), ilustrat de Artur Kolnik (1890-1972), cu care s-a împrietenit la Cernăuți. Pe parcursul anilor 20, a fost publicată o serie de materiale didactice „Kultur” (*Cultura*) despre

pedagogia evreiască, unde, printre altele, el a dezvoltat o metodologie pentru predarea simultană a ebraiciei și a idișului. În mare parte, datorită eforturilor lui Șteinbarg și a carismei sale remarcabile, Cernăuțiul, în acei ani, s-a transformat într-unul dintre centrele importante ale literaturii evreiești.

În 1928, douăsprezece dintre fabulele lui Șteinbarg au fost publicate în catalogul dedicat celei de-a douăzecea aniversări a celebrei „Conferințe de la Cernăuți” consacrate limbii idiș. După ce a locuit doi ani la Rio de Janeiro, unde a condus școala evreiască „Șolom Aleihem” (în prezent numită în memoria sa *Escole Eliezer Șteinbarg*), apoi a participat la înființarea unei școli similare în San-Paulo (acum *Colegio Eliezer Șteinbarg*), el revine la Cernăuți și se dedică din nou activităților literare și pedagogice. Șteinbarg selectează nouăzeci și nouă dintre cele peste cinci sute de fabule scrise până atunci și le pregătește pentru prima sa publicație de carte. Dar nu a apucat să vadă nici măcar paginația cărții sale mult așteptate...

Recunoscut încă în timpul vieții ca un clasic al literaturii evreiești moderne (potrivit criticului literar Dov Sadan, el este al patrulea clasic evreu după triumviratul Mendele – Pereț– Șolom Aleihem, în primul rând în România și în țările din America de Sud), Șteinbarg este condus în ultimul său drum de o mulțime de admiratori. La cimitirul evreiesc din Cernăuți va fi ridicat un monument creat de Artur Kolnik, pe care vor fi încrustate rânduri în idiș din faimoasa sa fabulă „Un ciocan și o bucată de fier”: „*Trist e, copii, în această lumea largă, imensă, e amar! Deci, să ne bucurăm, cel puțin, de o fabulă*”.

Imediat după moartea scriitorului, în 1932, la Cernăuți apare prima ediție a fabulelor sale. Apoi – reeditări extinse la București, Cernăuți, Iași, Buenos-Aires, Tel-Aviv, Montevideo, New-York etc., traduceri în română, ebraică, portugheză, germană, engleză și rusă. La 55 de ani de la moartea lui E. Șteinbarg, scriitorul J. Burg va crea la Cernăuți o societate culturală evreiască numită în memoria acestei personalități marcante, care funcționează până în prezent.

Trebuie de notat că abia la sfârșitul anilor 1920 a apărut o formă mai apropiată de idiș a numelui scriitorului – Steinberg. Forma Șteinbarg, aparent asociată cu dorința sa de folclorizare și vorbire colocvială plină de viață, poate fi pusă în relație cu lărga popularitate a vărului său, scriitorul **Iehuda Steinberg** (1863-1908), profesor, poet și nuvelist, narator al vieții hasidice, creator de povestiri pentru copii, care a scris în ebraică și idiș.

Iehuda Șteinberg s-a născut la Lipcani în familia lui Moișe-Vălv Șteinberg, măcelarul. A primit o educație evreiască religioasă tradițională, dar s-a priceput foarte bine și în domeniul științelor laice și a limbii ruse. Aproape

toată viața a învățat copiii, mai întâi în heder la sinagoga Strelita din Lipcani, din 1889 – în orașelul Edineț și din 1897 – în orașelul Leova. Iar în 1905, când starea sa de sănătate șubredă l-a forțat să se mute cu traiul la Odesa, el s-a angajat în calitate de corespondent pentru cotidianul de limbă idiș „Di Warheit” (*Realitatea*) din New-York.

În 1893, Menașe Galpern (1871-1960), cu care Iehuda Șteinberg a lucrat în Talmud-tora din Edineț și, ulterior, au fondat biblioteca din localitate, a trimis manuscrisele și experimentele literare ale lui Șteinberg la Varșovia. Lucrările au fost aprobate de scriitori profesioniști, în primul rând, de I. L. Pereț. În curând, apare la Varșovia prima sa carte de fabule în proză „*Ba ir und ba yar*” (*În oraș și în pădure*). Aceasta cuprinde o dedicație pentru Galpern, căruia Iehuda Șteinberg i-a mulțumit pentru primii săi pași în domeniul literar profesionist. În toți anii următori, Șteinberg a publicat în diferite periodice, în ebraică și idiș, povestiri povățuitoare pentru copii, parabole și legende hasidice, precum și nuvela de proporții „*Ba Yamim hahem*” (*În acele vremuri*), în ebraică, despre viața cantoniștilor; romanul „*Doctorul Orlov*” și alte lucrări care i-au adus o faimă extraordinară.

Iehuda Șteinberg a trăit o viață scurtă – 44 de ani. În timpul vieții scriitorului, au fost publicate doar o crestomație pentru lectură, manuale de ortografie în ebraică și câteva colecții mici de povestiri hasidice.

Imediat după moartea sa subită, un grup de scriitori din Odesa, condus de E. Levinsky, I. Ravnițky și H.-N. Bialic, a început să pregătească pentru editare din lucrările selectate ale scriitorului în ebraică. Ultimul, al patrulea volum de scrieri ale lui Iehuda Șteinberg a fost publicat în 1912. Anterior, între 1909-1910, la Varșovia, i-au apărut două volume de opere selectate în idiș. Poetul Ia. Fihman, care l-a cunoscut îndeaproape pe când se aflau la Leova, a participat la editarea operelor postume ale lui Șteinberg, atât în ebraică, cât și în idiș. La scurt timp după editarea celor patru volume descrieri, au apărut și două volume din povestirile sale pentru copii în ebraică, iar în anii 1920, în Polonia au văzut lumina tiparului o serie de cărți pentru copii în idiș.

Iehuda Șteinberg a adus o mare contribuție la dezvoltarea ebraicii literare moderne; povestirile sale pentru copii în idiș au fost reeditate de mai multe ori și au fost incluse în majoritatea crestomațiilor școlare apărute în această limbă.

Leiser (Eliezer) Grinberg (1896-1977) – poet, eseist și critic literar, creator de monografii despre poeții evrei celebri, l-a urmat, pe această cale, pe mentorul său literar Eliezer Steinberg.

Leiser Grinberg s-a născut în familia negustorului de grâu și făină Hoskl

Grinberg. Până la vârsta de 17 ani a locuit în Lipcani, a studiat la Ițik Școlnic și E. Șteinberg. Cu toate acestea, Grinberg a început să publice doar în America, unde a ajuns în 1913.

După ce a studiat la Universitatea Michigan din Ann-Arbor, Grinberg a lucrat ca profesor în școlile evreiești din New-York (din 1927). Aici, începând cu sfârșitul anului 1920, unul după altul, și-a publicat volumele de poezii „*Gasn Un Evenus*” (*Străzi și bulevarde*, 1928), „*Fun Umetum*” (*De pretutindenii*, 1934), „*Fischer-Dorf*” (*Satul pescarilor*, 1938), „*Di Lange Nacht*” (*Noapte lungă*, 1946), „*Banachtiker Dialogue*” (*Dialog nocturn*, 1953), „*Eibiker Dorsht*” (*Sete eternă*, 1968), precum și lucrările literare și de critică literară în idiș: „*Moyse-Leibe și generația sa*” (1942), „*Motive centrale și probleme principale în opera lui H. Leivic*” (1961), „*Bucuria cuvântului lui Yankev Glatștein*” (1964) ș.a. În anii 1930 a desfășurat o activitate editorială imensă: a colaborat la revista de literatură și critică proletară „*Signal*” din New-York (1933-1936), a editat revista „*Gezelt*” (*Șatre*, 1945), a fondat, împreună cu E. Șulman, o editură de literatură idiș, a alcătuit și a editat un volum de opere selectate ale poetului Moişe-Leib Galpern (1934). Din 1951 până în 1954 a fost vice-președinte al Pen-Clubului Internațional Idiș.

În 1952, în colaborare cu Irving Howe (numele adevărat Gorenștein, 1920-1993), Leiser Grinberg a pus începutul unui proiect de publicare a creațiilor literaturii ebraice în traducere engleză. Aflat în căutarea recrutării unor scriitori cunoscuți de limbă engleză pentru a lucra la opere ale autorilor care nu fuseseră traduse anterior în engleză, Grinberg l-a invitat pe scriitorul Saul Bellow în apartamentul său din New-York, pe East Side 19th Street din Manhattan. Întrucât Bellow, cu fluența sa în idișul vorbit, nu putea să citească în această limbă, Grinberg i-a citit cu voce tare povestea „*Gimpel-Tam*” (*Ghimpel-prostă-nacul*) al scriitorului Ițhok Bașevis-Singer, pe care Bellow imediat a tradus-o în engleză. Această primă traducere în limba engleză a căpătat o popularitate largă și astfel, la sugestia de bun augur a lui Grinberg și Bellow, Bașevis-Singer s-a lansat ca scriitor de limbă engleză, care, în anul 1978, a culminat cu Premiul Nobel pentru literatură. Culegerea „*A Treasury of Yiddish Stories*” (*Tezaurul povestirilor idiș*), publicată în 1954, a dobândit în curând statut de cult și, de atunci încolo, a fost reeditată de multe ori (ultima ediție extinsă, din 1990, se reeditează și în prezent), iar în 1985 a fost tradusă în italiană. În același an - 1954, duetul Grinberg-Howe a lansat culegerea de poezie evreiască în traducere engleză „*A Treasury of Yiddish Verse*” (*Tezaurul poeziei idiș*), care a avut o priză similară și a apărut ulterior în prestigioasa serie/ colecție „Pen-

guin Classics” de literatură clasică. Succesul acestor două cărți, care, de fapt, a îndeplinit misiunea de familiarizare a publicului vorbitor de limba engleză cu literatura evreiască, a întărit colaborarea lui Grinberg și Howe. În următoarele două decenii, ei au elaborat volumele, construite pe același principiu: „*Voices From The Yiddish*” (*Voci în idiș*, prima ediție în 1972), „*Ashes Out of Hope*” (*Cenușa speranței: opera artistică a scriitorilor sovietici evrei*; prima ediție – 1977), precum și opere alese ale clasicului literaturii evreiești I. L. Peret (1975). Toate acestea, retipărite de mai multe ori, atât în Statele Unite, cât și în Marea Britanie, au introdus în circuitul/ uzul literar al țărilor vorbitoare de limbă engleză o serie de nume ilustre ale literaturii evreiești moderne, inclusiv cele create de cealaltă parte a cortinei de fier (Berghelson, Markiș, Hofștein ș. a.).

Prin voia soartei, legată de America a fost și viața lui **Mähl (Mihoel) Koifman** (1881-1946), medic, jurnalist, traducător și poet (printre poeziile căruia se află o minunată odă consacrată orașelului Lipcani), ginerele lui Șolom Aleihem și tatăl scriitoarei Bel Kaufman.

Mähl Koifman s-a născut în familia unui întreprinzător bogat, pe nume Yankl Koifman, hasid al rabinului din Ștefănești. A studiat la chederul din Lipcani, apoi la gimnaziul rus din Chișinău. Studiile superioare le-a făcut la Facultatea de medicină a Universității din Berlin. A debutat cu o povestire în 1905 și a publicat poezii și foiletoane în ediția „Unterweigns” din Odesa.

Mähl Koifman a practicat medicina la Berlin, unde în 1909 s-a căsătorit cu fiica lui Șolom Aleihem, Lialia. Tot în Berlin, în 1911, s-a născut fiica lor, Bela, viitoarea scriitoare pentru copii Bel Kaufman.

Odată cu declanșarea Primului Război Mondial, s-a întors în Rusia, s-a stabilit la Odesa, unde l-a cunoscut pe Bialic. La Odessa a început să scrie despre subiecte medicale în ziarele locale rusești și evreiești sub pseudonimul *Mikaelo*. Aici a publicat în traducerea sa în idiș cartea lui Bialic „*Shirey-Am*” (*Cântece populare*), cu o prefață semnată de însuși Bialic.

Curând a fost mobilizat în armata rusă, a slujit pe frontul român; în 1917 s-a întors la Odesa, unde și-a continuat activitatea profesională în cabinetul medical din casa sa de pe strada Richelie. Aici se adunau în fiecare vineri reprezentanții intelectualității evreiești din oraș, inclusiv poeții H.-N. Bialic, Ben-Ami și I. H. Ravnițky. În 1922 a plecat cu soția și cei doi copii în Statele Unite, s-a stabilit la Newark (statul New Jersey), unde a continuat practica medicală. „Împreună cu soția sa, Lialia Kaufman, a devenit colaborator la cotidianul din New York „Vorverts”, semnând cu pseudonimul K. Mihoel. A publicat poezii și articole pe teme medicale în revista „Fortshritt” și foiletoane

în săptămânalul umoristic „Der Groiser Kundes” (*Marele ștrengar*); a colaborat, de asemenea, la revistele „Zukunft” (*Viitorul*), „Freie arbeter shtime” (*Vocea liberă a muncitorului*), „Nai-Idisch” (*Noul idiș*), „Feder” (*Penița*), „Shikage” (*Chicago*) și la alte publicații americane. În revista „Kundes” a publicat o serie de traduceri autorizate din poeziile lui H.-N. Bialic. Împreună cu I. D. Berkovici, a participat la pregătirea unei culegeri de memorii despre Șolom Aleihem („Dos Sholem-Aleichem-Buh”) publicată la New-York în 1926 (reeditată în 1958)” (Pâslari, p. 14).

Un cercetător interesat de localitățile evreiești din Basarabia poate identifica cu ușurință patru perioade în istoria lor: prima – din 1812 până în 1917, care coincide cu sfârșitul stăpânirii rusești în Basarabia, a doua – de la sfârșitul Primului Război Mondial până în 1940, interbelică, sub auspiciile României, a treia – 1940-1941, înainte de începerea Holocaustului și a patra – postbelică, asociat cu puterea sovietică în Basarabia.

Cursul istoriei, dorința veșnică a evreilor de locuri noi, evenimente, impresii, în cele din urmă, căutarea lor și a sensului vieții, au avut efecte diferite asupra destinului „olimpicilor literari” de la Lipcani.

Yankev Șternberg (1890, Lipcani, Basarabia, imperiul Rus – 1973, Moskova, URSS), poet, eseist, dramaturg, regizor de teatru și teoretician de teatru de avangardă care a scris și a regizat în idiș, cunoscut mai ales pentru opera sa teatrală din România dintre cele două războaie mondiale. S-a născut în familia lui Moişe-Meer-Ber, un bogat comerciant de cereale și vite. În copilărie, s-a împrietenit cu seamănel său, un alt viitor scriitor – Moisei Altman, cu care au studiat împreună la cheder și la gimnaziul privat rus din Kamenet-Podolsk. A debutat cu un basm în ziarul din Odesa „Unzer Lebm” (*Viața noastră*) în 1908. A fost publicat în culegerile „*Freye Erd*” (*Pământul liber*, 1910), „*Dos Naye Land*” (*Țara Nouă*, 1911), alcătuite de Avrum Reisen, și în ziarul din Odesa „*Gut Morgn*” (*Bună dimineața*).

În 1914 s-a mutat cu traiul la Cernăuți, de acolo la Iași, unde a colaborat la revista literară „Light” (*Lumina*), la cele patru numere publicate între decembrie 1914 și septembrie 1915. Revista s-a axat pe nașterea teatrului evreiesc și apela la o redresare a scenei evreiești din România pe bază de non-profit: „Scena evreiască ar trebui să servească drept loc de învățare, ar trebui să reunească evreii prin cuvântul ebraic”.

Celebrul dramaturg și istoric de teatru român Isrul Berkovici (1921-1988) considera serile literare și muzicale organizate de revistă ca pe „începutul teatrului evreiesc modern din România”, precursorul renașterii căruia a devenit

Yankev Șternberg. Acesta din urmă a adus ideile lui Stanislavsky în România, încercând, în același timp, să creeze o anumită fuziune a acestor idei cu o revenire la originile de vodevil ale teatrului evreiesc și la Avrum Goldfaden, care, cu cinci decenii mai devreme, a fondat prima trupă evreiască la Iași. Numindu-l pe Goldfaden „Făt-Frumos, care a trezit cultura letargică evreiască din România”, Șternberg scria în 1876: „Singurul mediu care poate atrage masele evreiești este teatrul popular tradițional, nici măcar literar... Prin urmare, fac apel la un teatru social-politic, teatru al evenimentelor actuale, primul teatru de acest gen în idiș” (Pâslari, p. 15).

În acești ani, Șternberg a publicat activ în revistele: „Hamer” (*Ciocanul*, Brăila), „Freihait” (*Libertatea*), „Arbeter Zeitung” (*Ziarul muncitorilor*), „Dos Naye Lebm” (*Viața nouă*, Cernăuți), „Literarish Blather” (*Foi literare*, Varșovia), „Zeit” (*Timpul*, New-York) etc.

În 1917, Șternberg a fost implicat în întruchiparea teatrală a motivelor poetice ale lui Bialic. În acești ani, Șternberg și-a fondat propria trupă (Teatrul de revistă) la București, pentru care Yankev Botoșansky a scris 9 piese (așa-numitele „revistes”), inclusiv „Zimes”, „Bucarest-Yerusholaim” (București-Ierusalim), „Mytskedrynem” (*Pe neașteptate*), „Grine Blatter” (*Frunze verzi*), „Kukuriku” (*Cucurigu*), „Scholem Alechem” (*Bună ziua*), „Ershele Ostropoler” (*Erșele din Ostropol*), „Der Irid Afn Dah” (*Iarmaroc pe acoperiș*) și „Rozinkes mit Mandlen” (*Stafide cu migdale*) – toate comedii muzicale cu elemente grotești. În 1920, a devenit redactor la ziarul secțiunii evreiești a Partidului Socialist Român „Der Weker” (*Deșteptarea*), publicat în colaborare cu poezii Eliezer Șteinberg și Jankev Botoșanski. Articolele din această perioadă sunt impregnate de idei socialiste și tendințe anticlericale.

Între anii 1924-1926 Șternberg a dirigit celebra trupă din Vilna (Vilner Trupe), despre performanța căreia cotidianul român *Adevărul* scria la 23 august 1924: „O astfel de manifestare a talentului artistic, chiar și pe aceste mici scene din „Zignița” (teatrul de vară din București), și chiar în idiș, ar trebui vizitată de oricine care este interesat de întruchiparea excelentă a dramei” (Pâslari, p. 15).

După un stagiul de un an la Berlin (1928), în ianuarie 1930, Șternberg a creat în cartierul evreiesc Văcărești al Bucureștilor celebrul teatru studio BITS („Bukareshter Iddische Theater-Studie”), care a jucat un rol semnificativ în dezvoltarea tendințelor moderniste în teatrul european. Aici au fost puse în scenă piese de O. Dâmov, „Yașke-Musician”; Yakov Gordin, I. L. Peretș, „Ba Naht afn Altn Mark” (*Noapte pe Piața Veche*); Sholem Alechem, „Oizer” (*Co-*

moara) și, cel mai celebru spectacol, „Der Farkischefter Schneider” (*Croitorul fermecat*); Leib Maleh, „Der Geler Schotn” (*Umbra galbenă*, 1935); N. Gogol „ЖЕНИТЬБА” (*Căsătoria*); I. Y. Singer „Yoşe Kalb” și propria sa piesă „Teater in Flamen” (*Teatru în flăcări*, 1937). Studioul a fost vizitat de intelectualitatea bucureșteană, indiferent de naționalitate (sunt cunoscute mărturiile lui Tudor Arghezi, Barbu, Lazăreanu și alții), bucurându-se de o faimă extraordinară. Spectacolul „Ba Naht afn Altn Mark” (*Noapte pe Piața Veche*), după piesa lui I. L. Peretș, a fost jucat pe scenă de peste 150 de ori. În teatru au jucat faimoasa Sidi Tal și Adolf Tefner, iar viitorul prozator basarabean Ihil Șraibman a lucrat acolo ca sufleor.

În acești ani, Șternberg a fost publicat în almanahul bucureștean „Shoibm” (*Ferestre*, 1936), al cărui editor a fost și în jurul căruia s-a adunat un grup de scriitori, majoritatea fiind basarabeni, „Jung-Rumenie” (*România tânără*): Motl Sacțier, Herș-Leib Kajber, Yankl Yakir, Herțl Rivkin ș.a.; publică prima culegere de poezii „Shtot in Profil” (*Oraș în profil*, 1938), cu ilustrații de Artur Kolnik.

La sfârșitul anilor 1930, odată cu intensificarea stării de spirit în București în favoarea antisemitismului și a cursului evenimentelor pro-fasciste, teatrul se găsește aproape tot timpul în turneu în marile orașe europene. Ulterior, Șternberg s-a mutat la Cernăuți, unde și-a continuat opera teatrală. În 1939, împreună cu Moisei Altman, a trecut Nistrul, de-a lungul căruia trecea hotarul dintre URSS și România. Un an mai târziu, după anexarea Bucovinei și a Basarabiei la URSS, Sternberg, împreună cu cea mai mare parte a fostei sale trupe, s-a stabilit la Chișinău, unde, lucrând ca director artistic al Teatrului de Stat Evreiesc din Moldova, a pus în scenă piesele „*Ziamke Kopach*” de M. Daniel și „*Motl Peisi Dem Hazns*” (*Motl, fiul cantorului Peisi*) de Șolom Aleichem cu Sidi Tal în rolurile principale de băieți.

La începutul anului 1941, când trupele germane au trecut hotarele Uniunii Sovietice, Sternberg, împreună cu teatrul, a fost evacuat în Uzbekistan. Acolo a colaborat cu Comitetul Antifascist Evreiesc, peste un timp a fost chemat sub drapel într-un batalion de construcții. După demobilizare s-a întors la Chișinău, a regizat din nou Teatrul Evreiesc de Stat din Moldova, pe scena căruia a montat piesa „*Di Balade fun der Esesovke Brun ilde un ir hunt*” (*Baladă despre Brunhilde din SS și câinele ei*, 1945). Este publicat în almanahul „Heimland” (*Patria*, 1948).

În curând începe „lupta cu cosmopoliții fără rădăcini” și, în primăvara anului 1949, regizorul nimerește într-un lagăr de muncă forțată, în care petrece cinci din cei șapte ani de condamnare. La întoarcere, după reabilitare, el

rămâne la Moscova. Întrucât nu reușește să se angajeze în activități teatrale, Sternberg se dedică în totalitate literaturii. Este angajat ca traducător din limba română în rusă la editura „Goslitizdat”. Din 1961 începe să fie publicat în revista recent apărută „Sovetish Heimland” (*Patria sovietică*), membru al consiliului editorial al căreia a fost un timp. Tot în această perioadă, îi apar culegeri de poezie în Franța și România, iar cu prilejul împlinirii a 75 de ani de la naștere – în Israel, traduse în ebraică de Abraham Șlensky și Alexander Penn. Câteva cântece pe versurile poetului au fost scrise de compozitorul Motl Poliansky.

Yankev Șternberg a murit din cauza unui infarct la Moscova în 1973. În același an, moare și soția sa, compozitoarea Otilia Lichtenștein, care, printre altele, a scris muzica pentru poeziile soțului și ale altor poeți evrei. Postum, în Israel, a fost publicat un volum de eseuri teatrale ale lui Șternberg.

Poezia lui Șternberg se caracterizează printr-o atenție modernistă la detalii și o lucrare minuțioasă asupra limbajului, saturată la limită cu aluzii literare intertextuale și alegorii mitologice. Eseistica teatrală prezintă un interes considerabil, având ca reper dezvoltarea ideilor lui Stanislavsky și combinarea lor cu baza vodevilă a teatrului evreiesc tradițional.

Soarta colegului său de clasă **Moisei Altman** (1890-1981) – maestru original al prozei, ale cărui povestiri, romane și articole sunt citite cu interes peste tot în lume, a cunoscut o desfășurare similară destinului lui Yankev Șternberg. După cum remarcă S. Șpitalnic, Moisei Altman „face parte din faimosul „*triumvirat literar*” din Lipcani (I. Șternberg, E. Șteinbarg) care au educat mulți tineri scriitori în idiș, au contribuit la dezvoltarea teatrului evreiesc” (Șpitalnic, p. 18). După ce a primit, la fel ca Șternberg, educație în Lipcani și Kameņ-Podolsk, Altman, din 1918, a locuit la București, unde, în 1920, a debutat cu poezie și critică literară. Mai târziu, a trecut aproape în totalitate la proză, publicându-și creațiile în diferite periodice din România, Polonia și Statele Unite. „Prima culegere de nuvele „*Blendenisch*” (*Miraj*) a fost publicată la Cernăuți în 1926, fiind urmată de altă culegere de nuvele „*Di Viner Caret*” (*Careta vieneză*, 1935), apoi de romanele „*Medresh-Pinches*” (*Legenda lui Pinhos*, 1936) și „*Shmeterlingen*” (*Fluturele*, 1939). De asemenea, Altman a fost recunoscut drept unul dintre cei mai buni stilisti din proza contemporană idiș” (Pâslari, p. 15).

În 1930 scriitorul emigrează în Argentina, unde este angajat în calitate de director al unui orfelinat evreiesc din Buenos Aires. Cu toate acestea, un an mai târziu revine la București și lucrează redactor la săptămânalul literar

„Di Voh” (*Săptămâna*). În 1939, Altman, împreună cu Yankev Șternberg – la vremea respectivă deja un eminent regizor, au trecut Nistrul în Moldova sovietică. Încadrat în procesul literar de aici, el a devenit membru al Uniunii Scriitorilor din URSS.

După război s-a stabilit la Cernăuți, unde a lucrat redactor literar la Teatrul Evreiesc din Kiev, aflat acolo după evacuare (GOSET din Kiev sub conducerea lui Moise Goldblat). Publică povestiri și piesa „*Dos Zente Gebot*” (*A zecea poruncă*, 1948) în periodicele evreiești din Moscova. „Ora stelară a perioadei interbelice românești a fost fastă nu doar pentru scriitorii basarabeni, ci și pentru cei evrei, care au putut edita numeroase ziare și reviste în limba idiș și fonda asociația culturală: „Kulturligi”. Ca și colegii lor moldoveni, scriitorii evrei au suportat teroarea acuzării oficiale de neloialitate față de Puterea Sovietică, scoși din viața publică și deportați în Gulag” (Cimpoi, p. 92).

La începutul anului 1949, a fost publicată la Moscova o carte cu povestirile sale despre anii războiului, iar la 15 aprilie a fost arestat în legătură cu așa-numitul „caz nr. 5390” care viza un grup naționalist troțkist de scriitori basarabeni. De la Cernăuți, prin Kiev, a fost transportat la Chișinău, unde fuseseră deja arestați restul scriitorilor locali acuzați – Iankl Iachir, Motl Sakțier, Herțl Rivkin, Moșe Pincevski, Iosif Trahtenberg. La sfârșitul lunii septembrie al aceluiași an, au fost condamnați la 10 ani în lagăre de muncă forțată de înaltă securitate, iar în noiembrie au fost etapizați la Kuibișev, unde grupul a fost divizat. Altman, în vârstă de șaizeci de ani, și Sakțier au fost trimiși la BAM.

După eliberare și reabilitare, în 1955, s-a întors la fiica sa la Cernăuți, unde a locuit până la sfârșitul vieții. În același an, la New-York, a fost publicată o carte de proză din lucrări selectate ale lui Altman, editată de Șloyme Bikl. În 1959, la Moscova, a fost publicată o culegere de povestiri ale sale din anii războiului, traduse în rusă. În același an, la Varșovia, a fost publicat un număr al revistei „*Yidische Shriftn*” (*Noutățile evreiești*) în întregime dedicat operelor sale. Din 1961, a fost reluată publicarea lucrărilor scriitorilor evrei sovietici în idiș în Uniunea Sovietică, iar Altman începe să coopereze cu revista „*Sovetish Geimland*” (*Patria sovietică*). În următoarele două decenii, revista i-a publicat piesa „*Monisch*”, poezii, eseuri, povești, traduceri din literatura rusă și mondială (A. N. Ostrovsky, Leonid Leonov, Moliere etc.). În 1980, editura „*Sovetskii pisateli*” (*Scriitorul sovietic*) din Moscova a publicat simultan două volume de proză selectată a scriitorului. Revista „*Sovetish Geimland*” îi publică postum, în 1988, piesa de teatru „*Iftoh-Schpil*” (*Jocul lui Iftah*).

„Actualmente, suntem angajați într-un dialog valoric interactiv cu Europa

și întreaga lume, în care sperăm să fim auziți cu toții, fie că scriem în limba română a lui Eminescu sau ne exprimăm gândurile în ebraica Bibliei sau în idișul lui Șalom Alehem” (Cimpoi, 1997, p. 93).

Moștenirea creativă a scriitorilor evrei din Lipcani, asociată celei mai înfloritoare perioade a literaturii ebraice și idiș, își deține locul de drept în tezaurul culturii evreiești din secolul al XX-lea.

Referințe bibliografice:

- 1 CIMPOI, Mihai. Ora stelară a comunicării între culturi. În: Бацманова А., Метляева М. *Точка притяжения. Библиотека «И. Мангер»: 30 лет со дня основания*. Chișinău: Primex-Com, p. 92-93.
- 2 CIMPOI, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: Arc, 1997.
- 3 СОРАНСКИЙ = КОПАНСКИЙ, Яков Михайлович. Возрождение еврейской национальной культуры – фактор демократизации духовной жизни Молдовы. În: *Евреи в духовной жизни Молдовы*. Сб. статей. Кишинев: Лига, 1997, с. 8-31.
- 4 PĂSLARI = ПЫСЛАРЬ, Снежана. Бессарабский Олимп. În: *Истоки жизни*. 2009, №3, с. 13-15.
5. ȘPITALNIC, Sara. *Evreii în literatura, arta și știința Moldovei. Îndreptar*. Chișinău: [s. n.], 1995.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

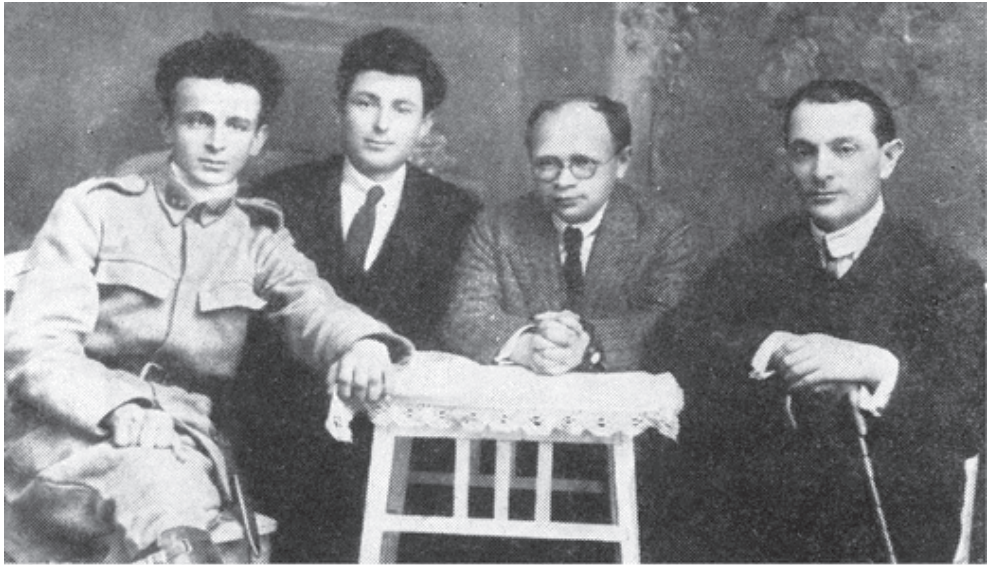

Iehuda Steinberg
(Иегуда Штейнберг)

Uri Zvi Greenberg
(Элиезер Гринберг)

În fotografie (de la stânga la dreapta):
Itzik Manger, Moisei Altman, Uri Zvi Greenberg, Iacob Sternberg

În fotografie (de la stânga la dreapta):
Moisei Altman, Iacob Sternberg, Solomon Bickel (Шлойме Бикль)

O FAMILIE MODEL ȘI REZONANȚA EI ÎN COMUNITATE

Tudor COLAC

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” (Chișinău)

Rezumat: Studiile etnografice au relevat importanța familiei în dezvoltarea culturii populare la români, scoțând în evidență rolul ei în transmiterea unor vechi tradiții de creație în artă și larga ei receptivitate față de inovațiile în tehnica muncii curente. În acest context, autorul conchide că familia se prezintă drept o constantă în procesul de făurire a culturii și civilizației unui popor, dar și ca o sursă de valori ce se implementează în mod continuu în realitatea vieții colectivităților și a individului. Apariția ei este rezultatul unui proces îndelung și complex, ce-și are începutul încă în fazele incipiente ale dezvoltării familiei ca unitate socială. În demersul de față, autorul ia în discuție o familie de muzicieni, devenită model pentru localnicii satului Costiceni, dezvăluind valorile spirituale de rezonanță pe care le-a generat de-a lungul anilor comunitatea rurală de unde își trage rădăcinile. Insistând asupra laturii spirituale, va demonstra cum a supraviețuit această constantă socială și cum a devenit pe parcursul anilor un exemplu generator de cultură și civilizație în mediul genuin, grație funcțiilor: etică, educativă, psihologică, politică, juridică și religioasă.

Cuvinte-cheie: familie, model, Captari, muzicieni, moștenire spirituală, cultură populară, patrimoniu cultural.

Abstract: Ethnographic studies have revealed the importance of the family in the development of popular culture among Romanians, highlighting its role in transmitting old creative traditions in art and its wide receptivity to innovations in current work technique. In this context, the author concludes that the family presents itself as a constant in the process of shaping the culture and civilization of a people, but also as a source of values that is continuously implemented in the reality of community and individual life. Its appearance is the result of a long and complex process, which has its beginning in the early stages of the development of the family as a social unit. In the present approach, the author discusses a family of musicians, who became a model for the locals of Costiceni village, revealing the spiritual values of resonance that it generated over the years to the rural community from which it draws its roots. Insisting on the spiritual side, he will demonstrate how this social constant has survived and how over the years it has become a generative example of culture and civilization in the genuine environment, thanks to its functions: ethical, educational, psychological, political, legal and religious.

Key-words: family, model, Captari, musicians, spiritual heritage, popular culture, cultural heritage.

Inițiat, în măsura competenței, în problematica despre concepțiile și experiența transmiterii intergeneraționale a modelelor culturale în cadrul familiei,

ne-am propus să urmărim evaluarea situației într-o familie de la Costiceni, familie pe care autorul acestor rânduri o consideră drept model, iar un sondaj ar defini conceptul fundamental pe care se poate sprijini procesul educativ în societatea contemporană. Drept ipoteză în acest sondaj ne servește ideea că familia actuală, ca unitate-nucleu din societatea românească tradițională, concomitent cu funcțiile sale economico-sociale, își menține și funcția de mediu propice de realizare a capacităților creative ale personalității, de contacte și schimb de valori spirituale cu fondul culturii populare, a celei culte, asigurând un proces continuu de căutare și inovații.

Gândul nostru a fost orientat spre o familie din care fac parte bunici, părinți, feciori și fiice, nepoți și strănepoți, care, împreună cu rudele de alte grade, alcătuiesc un grup familial polivalent ca orientare cultural-artistică. Alegerea noastră s-a oprit asupra familiei lui Toadere al lui Ion al lui Nistor Captari, cunoscută mult prea bine în sat și departe peste hotare. Am luat această decizie în urma evaluării de tip participativ a înaintașilor acestei vițe, cu studii speciale, dar și autodidacți în domeniul creativității artistice, afirmați prin producerea de noi sensuri valorice pe lângă cele tradiționale, moștenite de la comunitatea sătească, și coparticiparea unor agenți externi ai familiei, care, de altfel, activând în cadrul primăriei sau în alte instituții, sunt angajați ai școlii de cultură generală sau de muzică, arte plastice, funcționari din sfera bugetară (medici, profesori, angajați ai grădiniței ori ai filarmonicii) și nu numai, am considerat binevenită și chiar oportună contribuția lor, inclusiv și ca studenți, la rezultatele studiului propus.

Și, de ce să nu recunosc, metodologia, operaționalizarea conceptelor de bază ale cercetării se întemeiază pe verificarea unor ipoteze ale clasicilor etnologiei românești, conform cărora familia, pe lângă latura materială, care este formată din relațiile economice și patrimoniale dintre membrii săi, a reușit să supraviețuiască datorită laturii ei spirituale, în care intră funcțiile *etică, educativă, psihologică, politică, juridică și religioasă*.¹

În concluzie, la aceste consemnări: prin complexitatea și multilateralitatea manifestărilor sale, familia s-a impus ca o categorie etnologică microstructurală la o etapă relativ târzie de dezvoltare umană.

Însă, anume familia a fost dintotdeauna modelul generator de cultură și civilizație prin care fiecare comunitate, fiecare popor și-a exprimat devenirea istorică, gândirea și sensibilitatea, aspirațiile spre sublim, lupta cu vicisitudinile

---

1 Vezi și: COLAC, Tudor. *Familia: valori și dimensiuni culturale*. Chișinău: Editura Universul, 2005, 348 p.

vremurilor, întreaga lui evoluție spre o viață mai bună. Astfel, familia ne apare și ca o reflecție a realității socio-culturale la fiecare etapă a dezvoltării sale istorice, iar valorile create compun tradițiile familiale moștenite și reclădite de fiecare generație...

Despre faimosul lăutar al Costicenilor, Toadere al lui Ionică al lui Nistor Captari, am scris și am publicat un studiu de caz în prestigioasa revistă de la Iași, România, „Anuarul Muzeului Etnografic al Moldovei” (nr. 1/ XVIII, 2019), articol mult apreciat de specialiștii din Țară, după cum ne-a relatat etnologul Marcel Lutic, secretarul de redacție al „Anuarului”. O variantă a aceluia studiu de caz am inserat-o și în monografia „*Satul din suflet*”. Din carte nu puteau lipsi nici eseurile dedicate fraților Vasile și Vladimir Captari, feciorii lui Toadere Captari: „*Medicul Vasile Captari, un pionier al urologiei moderne*” și „*Vladimir Captari, personalitate de factură enciclopedică*”, ambele scrise la începutul anului 2017. Și un detaliu demn de a fi luat în seamă: cartea sa „*Îmi amintesc cum toate au început...*” („*Я помню как все начиналось*”, în variantă electronică, autor Vladimir Captari, membru al Asociației Europene a Urologilor cu sediul la Bruxelles, publicație ce datează cu anul 2012) este dedicată tatălui Toadere Captari (1910-1999), mamei Elena (1917-2000), fratelui Vasile (1937-2003), surorilor Fevronia (1940-2001), Maria, Ana și Olga. Cartea exprimă și un omagiu soției Nadejda, fiului Oleg, fiicei Ana și soacrei Maria pentru susținere și colaborare, dar și buneilor Ion și Parascheva Captari.

În contextul dat, vă rog să vă imaginați, stimați cititori, sentimentele de bucurie trăite de Toadere Captari când, cel care i-a cerut mâna fiicei sale Ana, cunoscută cu supranumele Anițuca, ginerele Vladimir Caba a venit să cânte la vioară în taraful satului. Apropo, la momentul când scriu aceste rânduri privesc o fotografie din acei ani și conștientizez că violonistul Vladimir Caba este singurul în viață din fosta componentă a tarafului.

În taraful de atunci mai cântau trei verișori ai tatălui: Toadere al lui Constantin Captari, solist la vioară, nai, fluier și ocarină, renumit meșter în confecționarea instrumentelor populare, dirijor de orchestră și de cor; Captari Leonte al lui Ion și Captari Hariton al lui Constantin, la fel un violonist dotat. De remarcat că în 1967 taraful din Costiceni devine laureat al Festivalului de folclor de la Kiev, având-o în componența sa pe celebra Sofia Rotaru, artistă a poporului din Ucraina, Republica Moldova și URSS. Au participat și la festivalul mondial al tineretului de la Berlin.

Cei șase copii – patru fiice și doi fii – își deapănă amintirile despre cuibul părintesc aidoma unei filarmonici sătești, unde nu conteneau repetițiile. Tatăl, Toa-

dere Captari, a rămas în memoria consătenilor și ca un arhitect popular – a construit cinci case pentru copiii săi cu mâinile proprii, din temelie până în acoperiș.

Lumea l-a admirat și ca un inginer talentat, dar și ca pe un cizmar priceput. În curtea casei părintești, se mai păstrează moara mecanică inventată și construită de el, care, în anii de tristă pomină a foametei din 1946-1947, a salvat viețile a sute de consăteni. Iar gestul de noblețe al fiului mezin Vologhița, de a păstra casa părintească drept Muzeu al familiei Captari, este cu atât mai demn de aprecierea comunității. Călătorind prin amintiri, Vologhița își deapănă până în prezent filmul vieții: despre cei patru ani de studii la vioară, când ascundea registrul cu note mici la solfegiu... să nu-l supere pe tata.

Ce au deprins frații și surorile de la mama Elena, la fel nepoții și strănepoții? Înțelepciunea spiritului și a credinței în Dumnezeu. Amândoi, împreună cu soțul, au altoit în sufletele celor dragi bunătatea, demnitatea, sinceritatea, preceptele creștinismului ortodox din *Cele zece porunci* și din *Crez*, din *Tatăl nostru* și din muzica ce însoțește *Sfânta Liturghie*. În anul 1986, când au sărbătorit nunta de aur a părinților, toți cei 38 de descendenți ai familiei Captari au exprimat elogii părinților, buneilor și străbuneilor. Valoarea sfaturilor părintești îi însoțește pe toți în orice situație și totdeauna în această familie, cu numele magnific de Captari...

Pe la sfârșitul anilor '70 ai secolului trecut, Vologhița Captari a fost prim-solist într-o formație ce se înscria într-o formulă, pe atunci la modă, de ansamblu vocal-instrumental (grupurile AVI, rus. VIA), din repertoriul cărora nu trebuia să lipsească piesa *Naș adres Sovetskii Soiuz (Adresa noastră este Uniunea Sivietică)*. Din ansamblul costicenian făceau parte Victor Rotaru – orgă electrică (ionică), Vasile Chiriac – tobe (percuționist), Ion Sârbu – chitară-bas, Vologhița Govornean – chitară solo, Vologhița Captari – solist vocalist. În rezervă erau elevii Vasile Colac și Alexandru Rața, secundați de Ion Sârbu, care studiau pe atunci țambalul.

Repertoriul vocal al lui Vologhița Captari era format din piese în vogă, interpretate de Ștefan Petrache, Dan Spătaru, Anda Călugăreanu, Angela Similea. Își amintește că prin clasa a opta, împreună cu colegii săi de atunci, au plecat la Cernăuți, la concertul susținut de Angela Similea pe scena din Parcul Central. Pe atunci, Vologhița Captari studia vioara la Școala de muzică din sat și făcea acest lucru la îndemnul și insistența tatălui său, care își dorea urmași în familie și pe făgașul muzicii. Așa s-a întâmplat că, pe timpul Olimpiadei, prin '80, a fost furată chitara din incinta Școlii de muzică, după care a urmat și desființarea AVI, mult agreat de tinerii din sat.

Însă muzica, vorba tatălui: „hrană pentru minte”, la fel ca și pictura, pe care a îndrăgit-o împreună cu fratele Vasilică, i-a ajutat mult în viață și în cariera lor profesională de medici.

Prin anii '60-'80 ai secolului trecut, Toadere al lui Ion Captari și verii săi, Toadere și Hariton ai lui Constantin Captari, erau considerați, pe drept cuvânt, cei mai buni muzicieni din sat, cât și din întreaga regiune Cernăuți. Apreciați ca o adevărată comoară a comunității, rezultată din munca lor culturală de autodidacți care au preluat moștenirea spirituală a satului tradițional românesc (constituită într-o perioadă care a precedat epoca industrială) păstrând-o, înmulțind-o și transmițând-o mai departe. Respectați, iubiți și venerați de comunitate, ei reprezintă până în prezent adevărate modele pentru generațiile în devenire.

În acest context, e de remarcat faptul că, peste decenii, în 2003 UNESCO a emis *Convenția pentru Conservarea Patrimoniului Cultural Imaterial*, intrată în vigoare în 2008, atunci când UNESCO a întocmit o Listă a Patrimoniului Cultural Imaterial cu scopul de a lua sub protecție cele mai valoroase obiecte/elemente culturale din întreaga lume și de a promova înțelegerea semnificației lor culturale. De remarcat că, printr-un compendiu al diferitelor comori orale și imateriale ale omenirii, UNESCO încearcă să atragă atenția asupra importanței conservării patrimoniului cultural drept componentă esențială și depozitar de diversitate artistică de expresie creativă. Spre exemplu, până în prezent, Comisia Națională pentru Salvagardarea Patrimoniului Cultural Imaterial a descoperit și identificat peste 50 de deținători ai titlului onorific *Tezaur Uman Viu*. Oare familia de muzicieni Captari din Costiceni n-ar fi demnă de acest titlu?

În cele ce urmează, vom relata despre mai mulți membri și descendenți ai căptărenilor.

Tudor Vianu, în *Estetica*, remarcă acea calitate a bunurilor de a se transforma în fapte de conștiință prin intermediul valorilor, relevând importanța lor în cultura umană. Și nepoata lui Toadere Captari, pe nume Iulia Captari-Bidașcu, a confirmat această nobilă misiune. Cuplul familial Iulia și Călin a strălucit mulți ani în șir pe scenele din Costiceni și Cernăuți, dar și din toate satele bucovinene, la multe festivaluri naționale și internaționale. Fiica lor Diana, născută la 10 august 1974, a studiat vioara, a cântat cu vocea în Orchestra de muzică populară „Izvoarașul” având ca profesie de bază medicina. Nepoata Cristina, născută la 28 mai 1995, a absolvit Școala de pedagogie, apoi Universitatea de Stat „Iurii Fedcoviți” din Cernăuți. În prezent, lucrează profesoară

la școala nr. 2 din același oraș. În copilărie, însă, a activat în componența Ansamblului folcloric „Perla”. Cântecul interpretat cu multă sensibilitate – „Sunt o fată frumoasă”, „Mierlița când e bolnavă”, „Hai la horă, măi flăcăi”, „E sărbătoare-n sat la noi”, „Dragi învățători” și încă multe altele au fost aplaudate și premiate la festivaluri din Ucraina, Republica Moldova și România, printre care și trofeul/ premiul I la Festivalul Internațional de Folclor „Șimleul Silvaniei” din Oradea.

Lilia, fiica lui Toadere al lui Constantin Captari, la insistența acestuia, a făcut studii la Școala de iluminare culturală din Cernăuți ca interpretă la vioară cu pedagogul Ilie Mischii. După absolvire, o perioadă de timp a făcut parte din orchestra de muzică populară condusă de Toadere Captari, de fapt, realizând visul tatălui. Fiul Gheorghe (Jora) avea atracție pentru jocul dramatic, însă a plecat din viață de timpuriu.

O altă încrengătură cu orientare artistică a arborelui Captari trebuie considerată cea a fratelui Leonte. Fiul acestuia, pe nume Ion, a activat în formația de fluierași îndrumată de profesorul de muzică de la școală Sergiu P. Captari, ansamblu aflat în competiție cu un grup similar, fondat și îndrumat de Toadere al lui Constantin Captari, ansamblu din care a făcut parte și autorul acestor rânduri.

Radu Captari, fiul lui Ion al lui Leonte Captari, a absolvit Conservatorul „Gavriil Musicescu” din Chișinău și este actor al Teatrului Evreiesc de Stat din București. Este un excelent interpret al romanțelor rusești și al cântecului lăutăresc românesc. Programele Televiziunii Române abundă în emisiuni cu participarea interpretului cu chitară de la noi din sat, alături de nume notorii de actori, scriitori, muzicieni din România și din alte țări.

În familia lăutarului Toadere al lui Ionică al lui Nistor Captari, după cum ne relatează urmașii lui, a persistat ideea axată pe necesitatea obligatorie a educației muzicale ca disciplină de studiu importantă în procesul educațional-instructiv școlar. Lăutarul autodidact avea ferma convingere că educația muzicală și artistică în genere modelează personalitatea și comportamentul copiilor. Totodată, educația muzicală, componentă principală a educației estetice, facilitează înțelegerea celorlalte materii prin aportul său la dezvoltarea caracterului și aptitudinilor elevului, prin cultivarea capacităților de a aprecia frumosul din artă, ambianță, natură, viața socială – astfel, contribuind la formarea și desăvârșirea personalității. Avem convingerea că anume fiica Ana, numită și Anițuca, împreună cu soțul Vladimir Caba au conștientizat în profunzime ideile educaționale părintești.

Feciorul lor, Ghenadie Caba, născut la 19 aprilie 1969, studiază între anii 1979-1984 clarinetul și saxofonul la Școala de muzică din Costiceni, după care urmează studii de specialitate la Colegiul de muzică „Isidor Vorobkevici” din Cernăuți. În anii afirmării sale, 1991-2015, este profesor de clarinet și director la Școala de muzică din Costiceni. În această perioadă de timp mai predă clarinetul la Școala de muzică din Podvirna. Aceștia au fost ani de autoafirmare glorioasă pe tărâmul interpretativ și pedagogic, ani cu rezultate remarcabile în viața culturală a comunității, în instruirea unui număr impunător de elevi din satele raionului Noua Sulița și cu performanțe demne de luat în seamă în domeniul vieții publice. Anume atunci a cunoscut repertoriul muzical din sat și, trebuie să mărturisesc, de la el am înregistrat, seri la rând, mai multe creații pentru antologia de texte din monografia satului Costiceni.

Mai credem că meritul deosebit al lui Ghenadie, împreună cu soția Valentina, este creșterea în bune condiții educaționale a celor doi copii – Sergiu și Anișoara (numită și Anicuța). Și aici le-a servit exemplul viu mama Ana, fiica lui Toadere și a Elenei Captari. Ana, pe lângă activitatea cu discernământ de croitoreasă și poștăriță, a fost și solistă vocalistă în orchestra de muzică populară condusă de Toadere Captari.

Sergiu, născut la 14 octombrie 1994, în anii de învățatură la Școala medie de cultură generală „Ion Vatamanu”, îmbină studiile generale cu studiile la Școala de muzică din Costiceni, în perioada 01.09.2001-22.05.2010, fiind îndrăgostit de instrumentul de suflat – clarinetul, la care cântă și tatăl său. Debutul în cariera interpretativă instrumentală este încununat de următoarele succese: – la 18 martie 2008 devine laureat al Concursului regional din Cernăuți în domeniul artei ucrainene cu genericul „Nume noi – 2008”, la categoria *Artă muzicală*; – la 7 aprilie 2008 obține titlul de laureat al Concursului regional al elevilor secțiilor de instrumente aerofone și instrumente de percuție; – la 7 mai 2008 câștigă trofeul și titlul de laureat la cel de-al treilea Concurs internațional al tinerilor interpreți la instrumente aerofone și de percuție „Trompetele Bucovinei”; – la 6 aprilie 2010 devine laureat al concursului regional al interpreților la instrumente aerofone etc.

Setea de noi cunoștințe și de avansare profesională îl aduc pe adolescentul Sergiu Caba la 1 septembrie 2010 la Școala de Arte „Isidor Vorobchevici” din Cernăuți, unde, peste patru ani, primește calificarea de artist al orchestrei, profesor de muzică în școli primare specializate în artă, dirijor de orchestră/ansamblu.

În următorii cinci ani, Sergiu Caba își face studiile la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice (AMTAP) din Chișinău, cucerind noi trepte în arta

interpretativă la clarinet sub îndrumarea profesorului Simion Duja. Chiar în anul I de studii academice participă la Concursul Internațional „Ioan Goia” de la Iași, România, la care obține premiul I. În anul II de studii devine laureat al Concursului Internațional „Eugen Coca” de la Chișinău fiind, apreciat cu premiul III. În același an participă la concursul jubiliar al maestrului Simion Duja cu „Fantezia” autorului compusă în memoria lui Gheorghe Târțău. În anul IV de studii participă la *Festivalul Dunării* desfășurat în orașul Ulm, Germania. Tot în perioada studiilor cântă în componența sextetului de clarinetiști, ansamblu condus de Victor Tihonceac, șeful secției instrumente aerofone la AMTAP din Chișinău. În acea perioadă consăteanul meu Sergiu Caba venea deseori în vizită acasă la mine, pregătind două piese la clarinet pentru un CD – „*Hangul de la Dumeni*” și „*Sârba lui Toadere Captari*” din arhiva mea de folclor cules la Costiceni. Găsea un farmec aparte în melosul folcloric de pe vatra satului de baștină și în repertoriul ce-i aparținea bunelului Toadere Captari.

După absolvirea prestigioasei instituții, Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău, în următorii doi ani, 2018-2020, face masteratul la specialitatea de suflet în cadrul Academiei Naționale de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj-Napoca, oraș în care am făcut și eu anterior doctoratul în etnologie. Aici, Sergiu Caba participă în 2019 la Concursul Internațional „Gheorghe Dima”, unde se confruntă cu interpreți din 40 de țări, printre care Israel, Rusia, Polonia, Uruguay, România, Ucraina, Germania, Franța, SUA, Marea Britanie ș.a. În perioada concursului face cunoștință și sesiuni de master-class cu cei mai renumiți clarinetiști din lume invitați în componența juriului, printre care Tibor Reman de la Opera din Berlin, Karlos Ferera, prim-clarinetist al orchestrei filarmonice din Londra, Han Kim din Coreea de Sud, Serghei Elețki din Moscova, Sergio Pires din Portugalia, Giovanni Punzi din Italia, împrietenindu-se cu ei, aceștia, la rândul lor, propunându-i colaborare în țările lor de reședință.

Pe parcursul celor doi ani de masterat consăteanul nostru talentat a activat ca prim-clarinetist la „Opera Privata Vox” și a colaborat cu Orchestra Filarmonicii Naționale „Transilvania” din Cluj, fiind înalt apreciat. Ne vom bucura și noi pentru o carieră prosperă de perspectivă...

...Iar la Costiceni o altă viță a căptărenilor, din familia lui Ghenadie și Valentina Caba, cu numele Ana/ Anicuța, născută la 21.04.2000, perseverență, însușind partitura culorilor în arta decorativ-aplicată și în pictură, dar și interferențele între muzică și arta plastică. Astfel, încă din copilărie, străne-

poata lăutarului Toadere Captari descoperă cu uimire posibilitatea de a se recrea în urma unei activități sau munci prin altă activitate sau muncă. Mai constată Anicuța că, în imaginația ei, muzica apare deseori ca o broderie pe pânza clipelor de bucurie. Aflată în casa bunicii Zina, cu o galerie de portrete expuse, ea se întreabă de ce oare pictorul își realizează mesajele pe pânză, și de ce un muzician, respectiv un interpret, își pictează creațiile pe tăcere?! Au influențat-o, probabil, și schițele de desene ale unchiului Vologhița, care își închipuia că mânuiește bisturiul chirurgical în loc de penel. Acele schițe au ajuns în fondurile Muzeului satului Costiceni.

Așa s-a făcut că, la îndemnul bunicii Ana/ Anițuca, dar și tutelată de faima străbunelului Toadere Captari, alege să studieze vioara la Școala de muzică din Costiceni. Drept motiv de extaz față de vioară i-au servit sugestiile și observațiile tatălui ei, Ghenadie, muzician experimentat, dar și a fratelui Sergiu.

Ce înseamnă să aspiți la aureola înaltului titlu de violonistă, domeniu special al creativității umane? M-am convins după ce am făcut cunoștință cu informații în plus în legătură cu procesele formării mai multor muzicieni violoniști. Realitatea ne confirmă că muzica nu este un divertisment oarecare, iar dictonul răspândit precum că „așa-i viața de artist, noaptea-i vesel, ziua-i trist” este doar o expresie banală. Să ne amintim de afirmația lui Grosse care spunea că „muzica este arta prin excelență a ordinii, a măsurii, a proporției, a echilibrului, a simetriei, a clarității și armoniei”. Factorii obiectivi în construirea unei cariere muzicale, cum ar fi talentul, voința, repertoriul sau fizionomia personalității, abilitatea pentru instrument etc. sunt doar un potențial, iar transformarea lui în realitate depinde de muncă, organizare, atenție și perspicacitate în menținerea permanentă sub control a concordanței cu factorii obiectivi amintiți mai sus. Și Anicuța a avut rezistența, răbdarea și puterea să treacă integral programul din curriculumul acestei discipline. Însă, în adâncul sufletului exista ascunsă și pasiunea incandescentă pentru o altă muzică, aceea a culorilor, a stelelor de pe cer, auzită doar de acei ce știu să contemple misterul cromatic al nopții... Muzica este mereu în natură, în jurul nostru, în aer, lumea e plină de o muzică a culorilor și fiecare dintre noi își ia atâta cât îi trebuie, dacă știe a descifra tăcerea culorilor. Protagonista acestor consemnări a trăit tot timpul conștientă că pictura nu e statică; ea, pictura, „valsează subtil ca o muzică angelică în ochii celui ce o privește” (Andreea Trifu). Într-un dialog întâmplător cu Anicuța, pe când colectam folclor nupțial la Costiceni, ea ar fi spus în șoaptă, în prezența mamei Valentina și a bunicii Zina, o frază ce mi s-a întipărit în minte în acea seară de vară: „ce miracol aș trăi dacă m-aș

strecura în spațiile dintre notele muzicii, acolo este pictată o a doua melodie, aceea a tăcerii sonore emanate din lumina lunii...”

Așa se face că din 2008 până în 2016 Ana Caba s-a împrietenit cu arcușul viorii, clapele pianului și a cântat în cor. Însă, după ce absolvște clasa a zecea, susține examenele de admitere la Colegiul de artă decorativ-aplicată „V. Șcirbleac” din orașul Vijnița.

De remarcat că Anicuța a venit în fața comisiei de admitere la colegiu fără vreo pregătire specială, fără studii la vreo școală de arte plastice. Membrii comisiei au rămas plăcut surprinși de nivelul capacităților creatoare și sensibilitatea artistică a adolescentei de la Costiceni. După ce au verificat cunoștințele ei despre limbajul plastic; despre obținerea imaginii plastice prin intermediul punctelor, liniilor, petelor și posedarea unor cerințe ce țin de redarea formei generale și a fiecărei părți componente, în detalii; despre amplasarea elementelor în spațiu, crearea echilibrului vizual; despre noțiunile privind îmbinarea armonioasă a formelor și culorilor și inițierea în noțiunile de compoziție, schiță ș.a., specialiștii din comisie au concluzionat, în glumă, că Ana Caba ar putea fi admisă din start la anul doi de studii.

Pasiunea din copilărie pentru desen se transformă treptat în vocație, de la schițele în desen cu creionul simplu trece lent la picturi în ulei. Participarea la expoziții se încununează cu primele mențiuni și distincții, apar oferte și lucrări la comandă, avansează în arta portretistică și peisagistică, a vitrajelor pe sticlă și a creației murale.

În prezent Anicuța este studentă la Facultatea de Arte Plastice de la Universitatea de Stat „Iurii Fedcovici” din Cernăuți.

O altă coborâtoare din familia lui Toadere Captari, Tatiana a lui Vladimir și Anițuca, soră dreaptă cu Ghenadie Caba, s-a afirmat drept o continuatoare fidelă a tradiției de familie. Posedând o voce caldă și senină, ce atrage interlocutorul prin intonații ce te farmecă, și o privire cuceritoare, fiind căsătorită cu Vladimir Rață, muzician-acordeonist de vocație, a știut să păstreze și să ducă mai departe pasiunea pentru muzica moștenită de la bune și părinți. Astfel că prin anii '80 ai secolului trecut ansamblul compus din Tatiana, Vladimir, Igor și Oleg Rață câștigă trofeul *Festivalului familiilor dotate* desfășurat la Noua Suliță și Cernăuți.

Născut la 10 aprilie 1962, Vlad al lui Mihai Rață, între anii 1972-1977 studiază acordeonul la Școala de muzică din Noua Suliță. În perioada 1989-1992 face studiile la Colegiul de Cultură din Cernăuți, catedra de instrumente populare. Între anii 2006-2009 obține studii superioare la Universitatea de

Stat „Iurii Fedkovici” din Cernăuți, Facultatea de Artă Muzicală. Acest bagaj consistent de cunoștințe speciale i-au permis să ocupe, din 1989 până în prezent, postul de director al casei de cultură din satul Vancicăuți, iar din 1994, prin cumul, și funcția de profesor de artă muzicală la Școala medie de cultură generală „Ion Vatananu” din Costiceni, iar din 2000 încoace mai este fondator și conducător artistic al Grupului folcloric de copii „Ghiocelul” din Costiceni.

Activitatea sa ulterioară denotă proiecte raționale și pasiunea nepotolită pentru folclor, pedagogie și muzică în genere, ascensiune pe drumul carierei sale nobile, alături și împreună cu Tatiana și cei doi feciori, cu care împărtășește întotdeauna o devoțiune totală, devotament ce a dus la îmbogățirea și înflorirea vieții familiei Captari prin cele două vițe – Caba și Rață – generatoare de fericire și creativitate. Din această sinteză copleșitoare vom reține și câteva performanțe de ordin competitiv, cum ar fi cele din următorii anii: 2014 – locul II la concursul orchestrelor din școli de la Cernăuți; 2018 – mai multe premii obținute de copiii îndrumați în cadrul Festivalului Internațional de folclor „Rapsodul Toadere Captari” de la Cernăuți, la care au participat grupuri și interpreți individuali din Ucraina, România și Republica Moldova; 2018 – premii și mențiuni la Festivalul „Cununa munților” de la Asău, România; 2019 – premii și mențiuni la Festivalul „Zestrea”, ediția a IV-a, de la Bacău, România; 2020 – participarea cu Grupul folcloric de copii „Ghiocelul” la *Sărbătoarea Unirii* de la Darabani, județul Botoșani, România, localitate înfrățită cu satul Costiceni.

În acest florilegiu s-a născut și a crescut și Igor, fiul lui Vladimir și al Tatiane Rață. Născut la 17 mai 1989, mai întâi urmează studiile la Școala medie de cultură generală din Costiceni (1995-2005), perioadă în care devine laureat și deținător al premiului I la Festivalul-concurs de muzică populară românească „Din cântecele neamului” de la Cernăuți. În anii 2005-2009 își face studiile la Colegiul de muzică „Isidor Vorobchevici” din Cernăuți, catedra de artă vocală. Termină Colegiul de muzică cu diplomă de mențiune (*Cum laudae*).

Studiile la Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Chișinău, specialitatea canto academic (2009-2013), clasa profesorului Mihai Munteanu, au avut un impact pozitiv asupra carierei tânărului interpret, aliniindu-l la noua generație de maeștri ai scenei clasice europene. În anul 2015 Igor Rața revine la Cernăuți pentru studii de master la Universitatea „Iu. Fedkovici”. În 2016 activitatea sa este apreciată cu titlul de prestigiu – laureat al Premiului „Nazarii Eremciuc”.

Începând cu anul 2014 și până în prezent, Igor Rața este solist al Filar-

monicii de Stat din Cernăuți.

Dintre momentele memorabile din viața lui Igor Rață sunt de menționat moștenirea viorii străbunelului Toadere Captari și recitalul susținut împreună cu familia la Palatul Cotroceni din București în fața președintelui Ion Iliescu de Ziua Națională a României.

...Iar acasă îl așteaptă, împreună cu soția Cristina, fiul Igoraș, o nouă mlădiță în arborele genealogic al renumitei dinastii Captari din Costiceni.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

ÎN ETNOGENEZA MITICĂ A LUI BOGDAN PETRICEICU-HASDEU

Tatiana BUTNARU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-5771-9081>

Rezumat: Interesul lui B. P.-Hasdeu pentru mitologia autohtonă și-a găsit expresie într-o serie de investigații folclorice în cadrul cărora au fost supuse discuției mai multe aserțiuni, opinii și probleme de cercetare din spiritualitatea geto-dacică. Mitologia autohtonă, în expresia ei modernă, se sprijină pe valorificarea tradițiilor populare, dezvăluie modalități de transfigurare artistică a realității prin prisma viziunilor și reprezentărilor ce caracterizează personalitatea creatoare a poporului român. Arhetipul Dochiei, la care exegetul revine de mai multe ori, constituie un model ipotetic, un simbol emblematic al unui spațiu sacru de valori, circumscris în aspectele sale fundamentale. Dochia, personificarea străvechii Dacii, simbolizează, în accepția lui Hasdeu, constituirea istorică a românilor, care, în același timp, se încadrează și în resorturile unui cadru natural văzut în dimensiunile descriptive ale imaginației dacice în strânsă legătură cu miturile statorniciei.

Cuvinte-cheie: tradiție folclorică românească, surse de inspirație mitico-folclorice, inițiere estetică, arhetipul Dochiei, cultul lui Zamolxis, ontologie existențială, etnogeneza mitică.

Abstract: Hasdeu's interest for autochthon mythology found its embodiment in a series of investigations folklore, where discussion were proposed more assertions, opinions, research issues of spirituality Dacian. The autochthon mythology in its modern expression is based on the traditions, revealing ways of artistic transfiguration of reality in terms of visions and representations that characterizes the creative personality of the Romanian people. The archetype of Dochia that returns repeatedly is a hypothetical model, is an emblematic symbol of a sacred space circumscribed aspects of its fundamental values. Dochia is the personification of the ancient Gauls, it symbolizes in the acceptance of B. P. Hașdeu historical setting of the Romanians, but also a fall in natural springs descriptive saw the size of the imagination Dacian, closely related to the same myth of steadiness.

Key-words: Romanian folk tradition, mythical and folkloric inspiration, aesthetic initiation, archetype of Dochia, the cult of Zamolxis, existential ontology, the mythical ethnogenesis.

Cultul zeiței-mume Dochia, cu multiplele ei semnificații individualizatoare, este una din preocupările fundamentale de cercetare în studiile lui B. P.-Hasdeu. Îmboldul survine din dorința de reconstituire a vestigiilor trecutului, pentru a scoate la lumină nivelurile de gândire mitică ale stratului autohton

și a dezvălui cele mai adânci zone ale spiritului popular. În acest scop, autorul propune o modalitate proprie de promovare a ființei naționale cu orientarea către genealogia primară.

Împietrirea Dochiei pe o stâncă din munții Ceahlău, la care se referă B. P.-Hasdeu într-o lucrare din tinerețe, este de origine mitico-legendară, dar, în același timp, ne duce cu gândul spre intuiția unor tărâmurii originare, este redată personificarea unui cadru natural văzut în dimensiunile descriptive ale imaginației dacice. „*Pe una din terasele Ceahlăului, scrie B. P.-Hasdeu, se ridică o statuie neghioabă, neproportională de cinci arșini, cunoscută în popor sub denumirea de Zeița Dochia. Ea reprezintă vag un chip de femeie căreia îi curge din față un izvor de apă. De jur împrejurul statuii sunt împrăștiate pietre mari, care au căpătat în imaginația poporului forma unor oițe*” (Hasdeu, 2011, p. 104).

Străvechea legendă a naturii, cu oscilațiile ei caracteristice pentru echinocțiul de primăvară, transpare din involburările spirituale ale timpului mitic; cercetătorul încearcă să reactualizeze ficțiunea mitică, sprijinindu-se pe descoperirile predecesorilor săi, pentru a reconstitui itinerarul emblematic al Dochiei în dimensiunile sale ontologice, cognitive, existențiale. „*Dochia (Eudochia), subliniază în altă parte B. P.-Hasdeu, era fiica unui rege puternic, nespus de frumoasă, ea fiind urmărită, după cucerirea Daciei, de către Traian, se ascundea de el aici, pășcând o turmă...*” (*ibidem*, p. 99). În cele din urmă, după cum subliniază în continuare exegetul, „*fiind găsită în acest adăpost, ea a fost transformată de către Zeu, la rugămintea ei, în statuie ca să nu-și piardă cinstea*” (*ibidem*).

O „replică mitică” referitoare la circulația acestui material legendar se regăsește și la R. Vulcănescu, unde „*Dochia a fost prefăcută într-o bătrână ciobăniță, cu câteva oi lângă ea*” (Vulcănescu, 1987, p. 269). Spre deosebire de alți cercetători și exegeți în domeniu, R. Vulcănescu a relevat în investigațiile sale științifice și aria de răspândire a acestui subiect mitico-legendar omniprezent „*în sud-estul Europei cu legende similare la bulgari, sârbi, albanezi și greci, însă fără corespondențe toponimice în geografia mitică a țărilor popoarelor menționate*” (*ibidem*, p. 332).

În procesul de dezvăluire a arhetipurilor străvechi, inclusiv cel al Dochiei, Hasdeu se orientă într-o anumită măsură spre cunoscuta legendă a lui Gh. Asachi **Traian și Dochia**, publicată în 1840, în dorința de a promova reconstituirea unui spațiu sacru de valori în aspectele sale fundamentale. Luând în discuție lucrarea respectivă, savantul făcea abstracție de ficțiunea mitică: „*eu nu împărtășesc legenda populară, pentru că legenda nu este un eveniment real*”

(Hasdeu, 2011, p. 99), dar și-a sprijinit aserțiunile în baza unor documente vechi și a muncii de cercetare pe teren, fiindcă, așa cum precizează Hasdeu în continuare, nu numai Gh. Asachi, dar și „*cuvintele lui Cantemir m-au făcut să introduc pe Dochia în mitologia românească*” (*ibidem*, p. 99-100).

Pe deplin convins că „*înțelepciunea care te duce pe drumul desăvârșit se află în folclorul fiecărui popor*” (Ștefan, 2006, p. 8), Hasdeu are inspirația să creeze cadrul mitic al unui spațiu original, unde și-a găsit expresie „*putința perceperii de învățături menite să ridice conștiința la asemenea nivel, încât să poată să vină la timpul potrivit în contact cu adevărul*” (*ibidem*). Imboldul spiritual al lui B. P.-Hasdeu se manifestă din dorința de reconstituire a adevărului științific; autorul pornește de la niște izvoare de cunoaștere esoterică ca să scoată în lumină nivelurile de gândire mitică ale stratului autohton, orientând cititorul spre cele mai adânci zone ale spiritualității autohtone, care pare să fi coborât de undeva din conștiința universală. Aceste interpretări, aserțiuni aveau menirea să elucideze „*punctele de plecare mitologice ale orientării scriitorilor naționali, iar un străin care nu le-ar cunoaște ar pierde mult din semnificația poeziei noastre moderne*” (Călinescu, 1982, p. 62). Se înțelege, cercetătorul avea în vedere simbolul emblematic al unui spațiu de valori, „*apropiat de viziunea prin suflet al unui fenomen primar*” (Bălăeț, 1979, p. 35). Pentru a determina autenticitatea trecutului geto-dacic din muntele Ceahlău, B. P.-Hasdeu încearcă să releve legătura dintre statuie și mitul Dochiei, privită fiind drept o realitate istorică de cult pentru epoca respectivă. Inițiativa de a polemiza cu D. Cantemir în problema respectivă se manifestă prin dezacordul cu opinia acestuia, potrivit căreia „*statuia ar trebui să fie o reprezentare a unei zeițe păgâne*” (Hasdeu, 2011, p. 100). Cercetătorul invită cititorul la discuție în baza mai multor aserțiuni, păreri și opinii, ca, în cele din urmă, să ajungă și la alte constatări generalizatoare referitoare la semnificația originilor. „*Este greu, firește, de spus dacă natura a arătat în acest monument jocurile sale, precizează Hasdeu, ori dacă o mână dibace de artist a făcut-o așa*” (*ibidem*, p. 99).

Disponibilitatea imaginativă a lui B. P.-Hasdeu față de etnogeneza mitică despre Dochia se manifestă prin „*mai multe nivele*”: pe de o parte, se are în vedere „*mitul arhaic păstoresc-universal*”, făcându-se referință la cunoscuta legendă a naturii, când Dochia, lăsând cojoacele, îngheață și se pietrifică într-o stâncă; iar pe de altă parte, este întrevăzut „*un mit istoric*”, care se prezintă drept „*o soluție de transcendere a impasului, ca o împlinire dată de Zamolxis rugăminții fetei de împărat, care își va apăra în această ipostază integritatea ființei*” (Babu-Buznea, 1979, p. 128).

Având cunoștințe profunde în domeniul civilizațiilor străvechi, Hasdeu aduce argumentele sale de rigoare pentru a prezenta niște lecții ale istoriei, dar și de a demonstra în mod concret originea autohtonă a stratificării statuii de pe Ceahlău, care în mod veritabil „*reprezintă singurul monument dac*” [...] „*printre mulțimea de idoli slavi*” (Hasdeu, 2011, p.101), iar vechea legendă populară despre Dochia capătă o nouă plenitudine, devine un simbol matern cu multiple semnificații, este o „Magna Mater”, cum este numită în mai multe studii etnologice, cu orientare pentru neamul de păstori din care face parte, ea transpare drept o „mumă” a poporului român, dar și a naturii în germinația ei totalizatoare, este „*mama soarelui, mama ploii, mama florilor, mama lui Dumnezeu*” (Hanganu, 2008, p. 30). Dochia mai este întrevăzută și cu semnificația de obârșie sau origine, fiindcă în accepția populară „*nu e nimic pe lume care să nu aibă o mumă, o maică*” (Herseni, 1982, p. 226), adică un început. Argumentele expuse au o multiplă perspectivă de abordare a arhetipurilor din mitologia dacică, cu alte cuvinte, Dochia-Mumă este orientată spre semnificația originilor. Este vorba de cultul strămoșilor perceput în dependență de argumentele referitoare „*la ciclul anual al zeităților vegetației cu aspectele lor telurice și htoniene*” (Mușu, 1982, p. 73). Or, cercetătorii au pus nu o singură dată „*problema existenței la geto-daci a unei zeițe feminine a pământului, soție a lui Zamolxis, zeitatea pământului în creșterea și descreșterea sevelor acestuia, înveșmântarea de plante și roade, dezbrăcată de acestea*” (*ibidem*, p. 76).

Aserțiunile expuse sunt susținute și de I. Ghinoiu, care întrevește în arhetipul Dochiei, alături de metamorfozele ei calendaristice, „amintirea Marii Zeițe (Terra Mater) și este identificată cu Diana și Iuno din panteonul roman, cu Hera și Artemis din panteonul grecesc” (Ghinoiu, 1997, p. 64). „*În analogie cu zeitățile feminine la popoarele trace, Dochia este apreciată drept o divinitate agrară și maternă la vârsta senectuții*” (*ibidem*). La fel ca și Zamolxis, Zeița-Mumă Dochia este predestinată să-și trăiască plener evaziunea în mitul solar al universului. Amplasată la hotarul dintre desișurile greu de străbătut în ambianța naturală a Daciei și imperiul zeilor, Dochia transpare în ipostaza de „Marea Mamă a Zeilor”, „Magna Mater Deorum”, „*o mama a naturii, natură a tuturor lucrurilor, stăpâna munților și a stihurilor*”, „*ocrotitoarea păstorilor*” (*ibidem*, p. 107).

Cu referire la această stare de lucruri, Mircea Eliade, la rândul său, întrevește în toate culturile arhaice – fie ele agricole, fie maritime... – principiul feminin sub forma unei Mame, a unei Marii Zeițe creatoare și păstrătoare a Cosmosului. Unitatea geniului omenesc a fost descoperită după ce s-a desco-

perit unitatea Cosmosului: căci Magna Mater e o mamă a Totului, a Zeilor, ca și a oamenilor. Magna Mater a avut rolul formulei care unifică. Unifică nu numai Cosmosul, ci chiar și neamul omenesc (Eliade, 2003, p. 20).

În baza unui bogat material factologic, din intenția de „a hrăni sufletul cu spiritualitate”, Hasdeu încearcă să depisteze niște nuanțe suplimentare ale zeităților feminine din miturile autohtone, făcând o analogie dintre personajul dacic și întruchipările Zeiței-Mame „din lumea pelasgică” (Hasdeu, 2011, p. 106), a căror suprație se manifestă prin niște calități magice deosebite, ele asigură fertilizarea naturii și a universului, după cum putem surprinde din relatările lui Apuleius, pe baza cărora Hasdeu se documentează în elaborarea investigațiilor sale științifice. În această ordine de idei, evidențiem un fragment preluat și interpretat de Hasdeu: „*Eu sunt mama natură a tuturor lucrurilor, stăpâna stihilor, (devoratoarea) secolelor, eu sunt suverana împăraților, regina umbrelor, tăcerea sumbră a iadului. Divinității mele unice, deși multilaterale, i se închină toată lumea, sub diferite nume. Unii mă numesc Mama Zeilor, alții Artemis*” (ibidem, p. 107). În contextul mărturiilor antice preluate de Hasdeu, este explicabilă și poziția lui I. Opreșan, care, în comentariile sale la volumul de folclorică a lui B. P.-Hasdeu, încerca să ne convingă despre „importanța multiplă a Zeiței-Mume”, materializată prin „venerația și încarnările alegorice” ale acestui arhetip mitic, „importanța ei religioasă și cosmică”, precum și prezența unor „ample incursiuni din mitologia, limba și istoria tracilor” (Opreșan, 2011, p. 466).

Este interesantă și discutabilă în același timp și aserțiunea lui N. Densușianu, care, de asemenea, se referea la „figura Dochiei sau a Mamei Mari din Dacia” (Densușianu, 1982, p. 30), atribuindu-i o semnificație mitică aparte: pe de o parte, exegetul întrevide în arhetipul Dochiei oscilațiile calendaristice ale timpului de primăvară, pe de altă parte, este celebrată o zeităte maternă supremă din tradiția populară cu numele Dochiana. „Dochiana cea frumoasă din colindele agrare”, după cum ne sugerează în incursiunile sale științifice N. Densușianu, „se înfățișează ca o virgină foarte frumoasă ce nu îmbătrânește și se manifestă în ipostaza de zeiță a fertilității pământului” (Densușianu, 1982, p. 30). „Nu există nici un contrast între aceste două tradițiuni populare, precizează în continuare N. Densușianu, cu privire la baba Dochia cea împietrită și la Dochiana cea frumoasă. În colindele române se celebrează tinerețea, frumusețea extraordinară și castitatea Mamei-Mari, iar legendele se referă la a doua parte a vieții sale, în particular la apoteoza sa” (ibidem, p. 183-194), cu alte cuvinte, este celebrată frumusețea și jubilația sărbătorească a naturii în dimensiunile sale ontologice fundamentale.

Prin urmare, arhetipul Dochiei include inițierea într-un sistem mitologic de referință și are orientare către neamul de păstori din care face parte, este vorba de un „*spațiu etern care nu dispare și pe fiecare îl descoperă prin confundarea în el însuși*” (Bomher, 1994, p. 1). Având o disponibilitate aparte față de mitologia autohtonă, Hasdeu aduce niște constatări îndrăznețe, stabilește analogii și legături, găsește soluții de abordare a materialului de investigație științifică. Portretul mitic al Dochiei este prezentat într-un spațiu străvechi, marcat de ideea dacică a nemuririi, reconstituit în baza diferitor surse documentare referitoare la mitologia națională. Respectiv, cercetătorul îndeamnă spre inima istoriei, unde în prim plan se află „*moșii patres, moșii patria, așa cum ne sugerează, la rândul său, și O. Babu-Buznea, cu orânduielele lor bune și drepte, cu limba lor spornică și bogată, cu moștenirea lor inteligentă și socială întemeiată pe o mare epocă eroică și pe o dezvoltare normală și sănătoasă*” (Babu-Buznea, 1979, p. 159). B. P.-Hasdeu are inspirația să reconstituie itinerarul emblematic al Dochiei pe temelia unor resorturi mitico-legendare, în dependență de materialele puse la dispoziție, în baza diferitor studii de arhivă, dar și în legătură directă cu resorturile imaginației sale creatoare, care s-ar sprijini pe reconstituiri și pe descoperirea unor surse sigure de informare, în vederea aprofundării etnologiei etnice a românilor constituită de secole. Zeița-Mumă Dochia exprimă un tip de divinitate care figurează deseori alături de cultul lui Zamolxis și se află în strânsă legătură cu arhetipurile solare suprapuse polarității lor existențiale, precum și cu diferite personaje feminine din folclorul nostru ritualic, care, de asemenea, derivă din codul genetic al Zeiței-Mume. Într-un studiu despre credințele populare și „*locuința zânelor în Țara Românească*” (Hasdeu, 2011, p. 431), Hasdeu ne orientează, dintr-o perspectivă participativă, la aprofundarea unui cosmos divin, unde „*plantele-zâne*” manifestă o disponibilitate aparte față de „*Ilie Cociășul*”, care ar putea fi tălmăcit cu sensul de „*Zeul de Soare*”, „*conducător la carul soarelui peste bolta cerului*” (*ibidem*). Cele nouă zâne, invocate cu deosebită căldură de Hasdeu, au niște funcții mitice bine individualizate și pot fi asociate cu niște zeități feminine din „*raiul Dochiei*”, având legătură cu pământul, vegetația, apele, văzduhul. Mai bine-zis, are loc integrarea într-un spațiu mitic condensat până la saturație de niște stări sufletești de excepție, ceea ce amplifică ideea înfloririi, a germinăției totalizatoare, așa cum vedem din miturile Dochiei.

Îndrăgostit de spiritualitatea poporului său, concretizată în mituri, arhetipuri și tradiții folclorice, savantul B. P.-Hasdeu le-a dezvăluit într-o nouă lumină, pentru a le pune în circulație și a le promova în vederea perpetuării lor prin

timpuri și generații. În ipostaza de deschizător de drumuri în studierea mitologiei autohtone, Hasdeu are meritul de a face prima tentativă de investigație a sufletului popular, pregătind terenul în evocarea unor momente de vârf din istoria românilor, fenomen preluat și în lucrările altor personalități marcante ale culturii noastre naționale. Problema rămâne deschisă, iar ceea ce a realizat B. P.-Hasdeu în elucidarea itinerarului spiritual al Zeiței-Mume Dochia este un imbold și pentru alte cercetări în domeniul mitologiei autohtone.

Referințe bibliografice:

- 1 BABU-BUZNEA, Ovidiu. *Dacia în conștiința romanticilor noștri*. București: Editura Minerva, 1979.
- 2 BĂLĂEȚ, Dumitru. *Eterna regăsire*. Craiova: Editura Cartea Românească, 1979.
- 3 BOMHER, Noemi. *Mit și mitologie eminesciană*. Iași: Editura Virginia, 1994.
- 4 CĂLINESCU, George. *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București: Editura Minerva, 1982.
- 5 DENSUȘEANU, Nicolae. *Dacia preistorică*. București: Editura Meridiane, 1982.
- 6 ELIADE, Mircea. *Mitul reintegrării*. București: Editura Humanitas, 2003.
- 7 GHNOIU, Ion. *Datini și tradiții populare de peste an*. București: Editura Fundației Culturale Române, 1997.
- 8 HANGANU, Lilia. *Subiecte, motive, imagini comune în folclorul epic al românilor și bulgarilor*. Chișinău: Editura Pontos, 2008.
- 9 HASDEU, Bogdan - Petriceicu. Adorația soarelui. În: *B. P.-Hasdeu. Scrieri*. Vol. 5. Chișinău: Știința, 2011.
- 10 HASDEU, Bogdan - Petriceicu. Zeița Dochia și babele de piatră. În: *B. P.-Hasdeu, Scrieri*. Vol. 5. Chișinău: Știința, 2011.
- 11 HASDEU, Bogdan - Petriceicu. Zeița-Mumă. În: *B. P.-Hasdeu. Scrieri*, vol. 5. Chișinău: Întreprinderea Editorial-Poligrafică Știința, 2011.
- 12 HERSENI, Teodor. *Forme străvechi de cultură poporană românească. Studii de paleontologie a cetelor de feciori din Țara Oltului*. Cluj-Napoca: Editura Dacia, 1977.
- 13 MANGIUCĂ, Gheorghe. Botanica poporană română. Din însemnătatea Botanicii românești. Recenziune. În: *B. P.-Hasdeu. Scrieri*. Vol. 5. Chișinău: Știința, 2011.
- 14 MUȘU, Gheorghe. *Din mitologia tracilor*. București: Cartea Românească, 1982.
- 15 OPRIȘAN, Ion. Note și comentarii ale credințelor mitologice la români. În: *B. P.-Hasdeu. Scrieri*. Vol. 5. Chișinău: Știința, 2011.
- 16 ȘTEFAN, Alexandru. *Pe urmele lui Zamolxe. Carpatia*. Chișinău: Editura Muzeum, 2006.
- 17 VULCĂNESCU, Romulus. *Mitologie română*. București: Editura Academiei, 1987.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

CONTRIBUȚIA ETNOLOGULUI PETRE V. ȘTEFĂNUCĂ LA DEZVOLTAREA FOLCLORISTICII ROMÂNEȘTI DIN BASARABIA INTERBELICĂ

Victor PLETOSU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-36736186>

Rezumat: În acest articol, autorul explică rolul deosebit al etnologului Petre V. Ștefănuță în crearea arhivei folclorice naționale. Petre V. Ștefănuță este o personalitate notorie a vieții culturale din Basarabia din prima jumătate a sec. al XX-lea, care s-a afirmat prin programul său de a fundamenta o istoriografie a culturii tradiționale în limba română. Conservarea și promovarea patrimoniului cultural imaterial își are rădăcinile în perioada interbelică, prin activitatea prodigioasă a Institutului Social Român din Basarabia, condus de profesorul Petre V. Ștefănuță – discipol al Școlii Sociologice Românești a academicianului Dimitrie Gusti, care a organizat cercetări monografice în zonele etnografice: Valea Nistrului de Jos, Câmpia Sorociei, Zona Codrilor și a publicat materiale valoroase în prestigioasa revistă „Anuarul Arhivei de Folclor”.

Cuvinte-cheie: tradiții etnofolclorice, școala sociologică românească, metoda anchetelor monografice, zone etnografice, conservarea și promovarea patrimoniului cultural imaterial, cercetări de teren.

Abstract: In this article, the author explains the special role of the ethnologist Petre V. Ștefănuță in creating national folkloric archive. Petre V. Ștefănuță is an illustrious personality of the cultural life in Bessarabia from the first half of the 20th century, who asserted himself through his program to substantiate a historiography of the traditional culture in Romanian. Preservation and promotion of intangible cultural heritage has its roots in the interwar period, by the prodigious activity of Romanian Social Institute in Basarabia, led by Professor Petre Ștefănuță - disciple of Romanian Sociological School of Academician Dimitrie Gusti, who organized monographic research in ethnographic areas: Valea Nistrului de Jos, Câmpia Sorociei, Zona Codrilor and valuable materials published in prestigious journal „Anuarul Arhivei de Folclor”.

Key – words: the folk traditions, romanian sociological school, monographic survey method, ethnographic areas, preservation and promotion of intangible cultural heritage, field researches.

La începutul secolului al XX-lea, Academia Română lansa inițiativa de a crea Arhiva Folclorică Națională prin investigarea întregului spațiu al vechii Dacii și însărcinarea tinerilor bine pregătiți în cercetarea științifică a zonelor etnografice și istorice ce alcătuiesc întregul areal românesc.

Activitatea științifică a lui Petre V. Ștefănuță a coincis cu perioada în care în România ia amploare cercetarea sociologică prin școala academicianului Dimitrie Gusti. Conceptul fundamental al acestei școli – cel de *întreg social* sau *structură socială* – exprimă o nouă viziune asupra vieții comunitare. Teza științifică se axa pe interferența *categoriilor naturale* (cadrul cosmic și cadrul biologic, care alcătuiesc premisele preexistente vieții umane) și a *categoriilor sociale* (cadrul istoric și cadrul psihic, care alcătuiesc mediul creat de om) cu manifestările lor spirituale, economice, juridice, politico-administrative. Studiul de teren și metodologia monografică de cercetare era abordată, în exclusivitate, de specialiști sociologi, etnologi, folcloriști, lingviști, istorici, care lucrau pe bază de chestionare minuțios elaborate, utilizau metoda observației directe și intensive a vieții satului în multiplele ei aspecte prin observarea și conservarea de fapte, creații literar-artistice și elemente de arhitectură populară.

În calitate de discipol al savantului-cercetător Dimitrie Gusti, înzestrat cu alese însușiri intelectuale, Petre Ștefănuță, de asemenea, a făcut parte din echipele regale studentești de cercetare monografică de teren, organizate de Fundația Culturală Regală „Principele Carol”, fiind antrenat în realizarea visului profesorului său: *Cunoaștere, cercetare și acțiune culturală în serviciul națiunii* – prin culegerea și descrierea în monografii a cât mai multor informații, acte și texte, ce aparțin atât tradiției, cât și comunității țărănești, întru conștientizarea valorilor spirituale ale neamului. Importanța științifică a materialelor colectate constă în metoda riguroasă de lucru, impusă de necesitatea redării autentice a materialului folcloric, păstrarea autenticității creațiilor culese, rigori probate și de fixarea în scris a vorbirii (orale) a informatorilor, redată prin semne diacritice și transcriere fonetică necesară pentru cercetarea textologică a folclorului, astfel contribuind la cunoașterea complexă și justa evaluare a patrimoniului cultural național.

După cum ne mărturisesc cercetătorii Grigore Botezatu și Andrei Hîncu în studiul introductiv și notele explicative ale celor două volume: *Petre V. Ștefănuță. Folclor și tradiții populare*, dar și în monografia lui Grigore Botezatu: *Petre V. Ștefănuță. Datini și creații populare* (Chișinău, Știința, 2008), folcloristul Petre V. Ștefănuță s-a născut la 1 noiembrie (stil vechi)/ 14 noiembrie (stil nou) anul 1906 în comuna Ialoveni, județul Lăpușna. Este fecior de țărani răzeși. A absolvit Liceul „Alexandru Donici” din Chișinău. Apoi a devenit licențiat al Facultății de Litere și Filosofie a Universității din București, unde a îmbrățișat cu pasiune sociologia. A frecventat seminarele Catedrei de sociologie, etică și politică a Universității din București, remarcant fiind de eminentul profesor

Dimitrie Gusti. Etnograful Petre Ștefănuță a primit educație și pregătire profesională în spiritul pleiadei de etnologi români, care făceau parte din Școala sociologică de la București, întemeiată de sociologul, filosoful și esteticianul Dimitrie Gusti: Traian Herseni, Anton Golopenția, Henri Stahl, Constantin Brăiloiu, Mircea Vulcănescu, Ernest Bernea, Gheorghe Focșa, Mihai Pop. Devenind un adept convins al cercetărilor monografice pluridisciplinare ale localităților rurale, Ștefănuță s-a angajat în marea și importanta operă de cercetare a Basarabiei.

Cercetările monografice rurale ale școlii gustiene în Basarabia sunt inaugurate odată cu prima expediție monografică în satul Cornova, județul Orhei în vara anului 1931, condusă personal de academicianul Dimitrie Gusti. La aceste investigații pe teren participă și tânărul etnolog Petre Ștefănuță, aplicând principiile științifice ale școlii sociologice românești în explorarea tezaurului etnofolcloric. De la sătenii din Cornova, Ștefănuță a cules mărturii, povestiri orale, amintiri despre războiul ruso-japonez din anii 1904-1905 din Extremul Orient. A adunat o colecție bogată de 105 scrisori cu memoriile și narațiunile soldaților către părinți, din Primul Război Mondial, dar și din timpul revoluției, numită „slobodă”. De asemenea, a colecționat piese pentru muzeu, fotografii și obiecte de artă populară, care se află astăzi la Muzeul Satului din București.

Afirmându-se drept un intelectual merituos, Petre Ștefănuță a activat în calitate de profesor secundar la Tighina, Cetatea Albă și Chișinău. A participat la Congresul învățătorilor din anul 1932 (desfășurat la Chișinău în zilele de 28 și 29 august) și a salutat inițiativa de a fi creată o instituție de cercetare științifică în Basarabia. Ca urmare a acestei inițiative, la 18 noiembrie 1934 a fost înființat Institutul Social Român din Basarabia. Inițial, chiar la inaugurare, Petre Ștefănuță a fost numit secretar general, iar mai apoi director al acestei instituții, reorganizate ulterior în Institutul de Cercetări Sociale al României, Regionala Chișinău (activând sub acest nume din februarie 1938 până în iunie 1940). Dintre cele 16 secții ale institutului, cea mai activă era secția sociologică, supranumită și secția monografică, care era condusă de Petre Ștefănuță, ce se remarcă prin talentul său de a descrie minuțios tradițiile și de a comunica frumos cu oamenii. Deosebit de promițător s-a dovedit a fi debutul său la „Anuarul Arhivei de Folclor” și „Sociologie românească” cu studiul *Folclor din județul Lăpușna* (1933), de unde descoperim viața artistică rurală din zona codrilor. Astfel, la îndemnul profesorului universitar Dimitrie Gusti, a colaborat deosebit de productiv în calitate de autor de studii științifice, materiale, rapoarte și cronici cu periodicele din Basarabia: „Arhiva pentru

știința și reforma socială”, „Viața Basarabiei”, „Cuvânt moldovenesc”, „Moldova nouă”, „Școala basarabească” considerate, pe bună dreptate, instrumente de comunicare din acele timpuri.

Pledând pentru cercetarea complexă a vieții satului după programele stabilite de academicianul sociolog Dimitrie Gusti, cu echipe de specialiști în diferite domenii, Petre Ștefănuță a efectuat cercetări monografice în zonele etnoculturale din Basarabia:

a) centrală (județele Lăpușna și Orhei – satele Cornova, Iurceni, Nișcani, Dișcova, Vâprova și orașul Chișinău, situate în „Zona Codrului”);

b) de sud (județele Tighina, Cetatea Albă, Ismail – satele așezate pe „Valea Nistrului de Jos”);

c) de nord (județul Soroca – satul Popeștii de Sus, „Câmpia Sorociei”), unde a cules materiale etnografice și folclorice după cele mai noi chestionare elaborate de Institutul Social Român și de Arhiva de Folclor a Academiei Române. Chestiunea alegerii localităților pentru campaniile studiului monografic era minuțios discutată în cadrul ședințelor institutului, fiind identificate și enumerate avantajele fiecărei localități pentru studiul monografic.

Astfel, în calitatea sa de conducător cu vocație al echipelor sociologice în zonele-cheie din județele Basarabiei, Petre Ștefănuță era cel mai competent în formarea echipelor monografice și selectarea, cu mare rigurozitate, a membrilor. Desemnat responsabil de calitatea echipelor, Ștefănuță se ocupa de pregătirea teoretică și familiarizarea lor cu metodologia cercetării de teren. Prima echipă monografică a Institutului Social Român din Basarabia, formată din 14 cercetători monografiști, a activat în luna august 1935 în satul Iurceni – veche așezare de răzeși din județul Lăpușna.

Având o pregătire desăvârșită, privind metodele de cercetare a realităților etnografice, savantul folclorist Petre Ștefănuță și-a realizat scopul de a cunoaște viața spirituală a poporului român din Basarabia prin prisma concepțiilor: *etnicitate, identitate, apartenență și cultură etnică*. Importanța și actualitatea cercetărilor monografice rezidă în faptul că studierea comunităților rurale din Basarabia interbelică a contribuit la conservarea tradițiilor etno-folclorice în studii științifice și la promovarea valorilor naționale în spiritul continuității.

Astfel, după fiecare cercetare monografică de teren, bogate serii de comunicări științifice apăreau în revistele „Viața Basarabiei” și „Sociologia românească”. Însuși Petre Ștefănuță făcea parte din comitetul de redacție al revistei „Buletinul Institutului Social Român din Basarabia”, care a apărut în doar 2 volume, iar cel de-al treilea, în manuscris, pregătit pentru publicare nu a ajuns

să apară. Scopul publicării era de a prezenta materialul de valoare etnografică, folclorică și artistică cules, precum și de a populariza rezultatele cercetărilor științifice de mare însemnătate pentru viața culturală a Basarabiei. Or, anume publicarea lor a făcut să ajungă până în timpurile noastre o serie de materiale foarte valoroase înregistrate pe teren în anii interbelici.

O altă dimensiune a activității intelectualului basarabean Petre Ștefănuță a fost cea științifică. Pe acest făgaș s-a dovedit a fi un ilustru cărturar – cercetător al vieții sătești din Basarabia, în special, al folclorului ritualic, afirmându-se drept cel mai valoros și autentic reprezentant al cercetării culturii populare românești. Argumente temeinice privind activitatea prodigioasă pe tărâm științific relevă lucrările remarcabile pe care le-a semnat și le-a publicat în revistele la care a colaborat:

1. *Folclor din județul Lăpușna*. („Anuarul Arhivei de Folclor”, II. București, 1933, p. 89-80).

2. *Contribuție la bibliografia studiilor și culegerilor de folclor privitoare la românii din Basarabia și popoarele conlocuitoare, publicate în periodicele rusești*. („Anuarul Arhivei de Folclor”, III. București, 1935, p. 117-188).

3. *Bibliotecile țărănești din Nișcani*. *Buletinul Institutului Social Român din Basarabia*, vol. I. Chișinău, 1937, p. 295-328).

4. *Două variante basarabene la basmul „Harap Alb” al lui Ion Creangă*. („Buletinul Institutului Social Român din Basarabia”, vol. I. Chișinău: Tipografia Tiparul Moldovenesc, 1937).

5. *Literatura populară a satului Iurceni*. („Viața Basarabiei”, anul V, nr. 1. Chișinău: Tipografia Tiparul Moldovenesc, 1937).

6. *Cercetări folclorice în Valea Nistrului de Jos*. („Anuarul Arhivei de Folclor” al Academiei Române, 1937, nr. 4, p. 31-227).

7. *Amintiri din războiul mondial* (adunate de soldații moldoveni din comuna Cornova, jud. Orhei). („Viața Basarabiei”, 1938, nr. 4-5, p. 91-103).

8. *Datinile de Crăciun și Anul Nou pe Valea Nistrului de Jos*. („Buletinul Institutului de Cercetări Sociale ale României. Regionala Chișinău”. Vol. II. Chișinău, 1938, p. 92-96).

Marcat de vibrația și profunzimea creațiilor, Petre Ștefănuță cerceta folclorul românesc pentru a-și forma o imagine globală asupra etnogenezei lui, deoarece observa un areal de multidisciplinaritate în peisajul etnografic și etnologic. Studiile sale de referință poartă amprenta timpului și a rezultatelor folcloristicii și etnografiei de la începutul secolului al XX-lea. Descoperim adevărate comori în investigațiile și publicistica lui Petre Ștefănuță din pe-

rioadă interbelică, ce avea demersul științific de a completa golul vizibil din tabloul cercetărilor folcloristice și etnografice ale Basarabiei (regiune mai puțin valorificată din punct de vedere științific), de a contribui la promovarea, conservarea și valorificarea patrimoniului cultural imaterial, precum și de a determina raportul tradiție – modernitate.

Studierea operei folcloristice a lui Ștefănuță ne-a facilitat înțelegerea utilității sale istorico-literare și cognitive, precum și distingerea multor realizări deosebite ale școlii sociologice gustiene, contribuind la dezvoltarea folcloristicii românești, prin contribuția sa deosebită la salvagardarea tezaurului folcloric prin conservarea, revitalizarea, și valorificarea culturii tradiționale, a folclorului ritualic din Basarabia.

În studiul „*Folclor din județul Lăpușna*”, Petre Ștefănuță consemnează obiceiuri de familie – rituri ale mării treceri. Lucrarea este structurată în trei compartimente: obiceiuri la naștere, la nuntă și la înmormântare și se încheie cu un tablou de texte – creații de mare valoare artistică, pe care le-a cules în răstimpul dintre primăvara anului 1930 și vara anului 1933 în satele cu vetre folclorice: Ialoveni, Nimoreni, Bardări, Pojoreni, Buțeni, Molești și Cigârleni. În introducerea studiului, etnologul subliniază importanța activității date: „*Culegerea materialului folcloric din Basarabia se impune cu atât mai mult astăzi, cu cât mersul vertiginos al civilizației urbanizează satele, făcând să dispară la generațiile nouă, tocmai aceste genuri de folclor*” (Ștefănuță, 2008, pag. 29). Aici, descoperim ocupația de marcantă predilecție a lui Ștefănuță pentru folclorul literar (satire, glume, strigături, conocării, ghicitori, povești) și muzical: lirica populară (cântece de iertăciune, doine, bocete), dar și specii ale genului epic (balada, legenda).

În lucrarea „*Hora în regiunea Iurcenilor*”, Petre Ștefănuță atestă practici artistice în cultura dansului și cea a muzicii, manifestate la sărbătorile satului. „Hora satului era locul unde se-ntâlnesc tinerii și se-nfiripează povești de dragoste. Flăcăi și fete se avântau în horă pentru a-și demonstra măiestria dansului popular în ritmul muzicii de fanfară. Faimoșii dansatori trezeau nostalgia vremurilor vechi, când întâlnirea cu lăutarii era cea mai așteptată de țărani în vatra satului, iar priveliștea era ca o grădină cu flori. Folcloristul menționa că, ceata de flăcăi „*fac zioc*” la Anul Nou, Bobotează, de Paști, de Duminica mare, de Sfânta Maria și de hramul bisericii. Hora este organizată de flăcăii frunțași, numiți „cămărași”, care colectează o taxă, proporțională cu vârsta, de la alți flăcăi care vin la horă, tocmește lăutarii, masa și cinstea. În centrul satului se întinde o horă mare, cântă două tarafe din ambele părți ca

să se audă mai bine ritmul. Dansează mai întâi flăcăii, apoi fetele. Dacă o fată refuză un flăcău care o invită la dans, atunci flăcăul o scoate afară din joc și anunță lăutarii să-i cânte marșul. Repertoriul dansurilor executate este variat: hora, ziocul moldovenesc, sârba, pădurețul, hăngușorul, bătuta, coasa și frunza nucului se dansau la nunți și cumătrii, dar și hostropățul, când se joacă zestrea. Totodată, s-au suprapus sub influența străină și dansurile: valsul, polca, șaerul, vengherca, care se explică prin faptul că, tinerii doreau mai mult dansuri în doi și mai puțin în grup, cum este hora. S-a început a dansa și tangoul văzute de flăcăi la sărbătorile intelectualilor, dar într-un mod exagerat, cu tropotituri și izbituri sălbatice (*idem*, II, 1991, p. 123-127). Astfel, deducem existența a două categorii de tarafuri. Prima categorie cuprinde tarafurile ce interpretau un repertoriu divers pentru oficierea nunților, cumătriilor și a altor ceremonii de familie sau comunitare, precum hora satului. Din a doua categorie fac parte tarafurile cu un repertoriu modern pentru distracția tineretului.

Înzestrat cu un veritabil talent artistic, etnologul observă că datina colindatului a supraviețuit veacurilor și este un fenomen viu în practica folclorică. Diversitatea tematică și modalitățile de expresie ale tradițiilor noastre etnofolclorice, vechi de când lumea, pitorești și înțelepte, cu valențe estetice, artistice și cognitive, cu o complexitate de funcții și cu tot spectrul de elemente ancestrale, sunt semnificative pentru identitatea națională, deoarece relevă prospețimea eposului popular și înobilează imaginea bogăției poporului nostru, vigoarea și rodnicia pământului. În lucrările de importanță enciclopedică „*Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos*” și „*Datinile de Crăciun și Anul Nou pe Valea Nistrului de Jos*”, Petre Ștefănuță descrie detaliat panorama manifestărilor asemeni unui carnaval multicolor cu splendide spectacole pe arena culturală a poporului – material didactic pentru educarea generațiilor în creștere, în spiritul dragostei de neam și țară. Etnologul ne atrage atenția asupra conservării și documentării datinilor de Crăciun și Anul Nou pe valea Nistrului de Jos, precum și a repertoriului de colinde, cântece de stea și plugușoare circumscrise sărbătorilor de iarnă, deoarece teatrul folcloric desfășurat în cadrul său natural este un element identitar românesc – tradițiile etnofolclorice revitalizează spiritul național și exprimă specificul etnic. Ștefănuță menționează că în satele așezate pe valea Nistrului de Jos, raporturile etnice între români, ruși și ucraineni sunt marcate de structura sufletească a poporului, de căsătoriile mixte, de unitatea credinței, fapt ce denotă că etniile conlocuiesc în armonie și se dezvoltă într-un spirit cetățenesc constructiv, contribuind la apropierea etnică și la manifestările lor comune: „*Se colindă curent și astăzi*

în două limbi, românește și ucrainește, în următoarele sate: Chițcani, Copanca, Leuntea, Corcmaz, Tudora și Palanca” (*idem*, 2008, p. 149).

În aprecierea istoricului literar Iordan Datcu, Petre Ștefănuță a fost o personalitate distinsă care s-a definit prin studiile pe care a apucat să le dea la lumină, puține față de ceea ce realizase efectiv. A fost o conștiință, prin opera sa satul românesc din Basarabia cunoscându-și mai bine sufletul, nevoile și aspirațiile (*idem*, 2006, p. 110).

În contextul împlinirii a 115 ani de la nașterea ilustrului savant etnolog și folclorist Petre V. Ștefănuță, considerăm că numele său trebuie să fie mult mai prețuit, deoarece ne revine misiunea de a evoca, meritele sale științifice, de a-i cunoaște viața și opera, de a-l omagia prin cercetarea studiilor sale folcloristice și punerea lor în lumina adevărului prin dialog, de a-i comemora destinul său dramatic, fiindcă, personalitatea sa artistică impunătoare ne este un model de viață, credință și de închinare neamului.

Referințe bibliografice:

- 1 ȘTEFĂNUȚĂ, Petre V. *Folclor și tradiții populare. Alcătuire, studiu introductiv, bibliografie, comentarii și note de Grigore Botezatu și Andrei Hîncu*. Vol. I. Chișinău: Știința, 1991.
- 2 ȘTEFĂNUȚĂ, Petre V. *Folclor și tradiții populare. Alcătuire, studiu introductiv, bibliografie, comentarii și note de Grigore Botezatu și Andrei Hîncu*. Vol. II. Chișinău: Știința, 1991.
- 3 ȘTEFĂNUȚĂ, Petre V. *Datini și creații populare*. Text ales și stabilit, studiu introductiv, note și comentarii de Grigore Botezatu. Chișinău: Știința, 2008.
- 4 ȘTEFĂNUȚĂ, Petre V. (1906-1942). Autorul proiectului, texte stabilite, note de Grigore Botezatu. Chișinău: Elena, 2006.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

CRĂCIUNUL ÎN FAMILIE. ABORDĂRI SUBIECTIVE

**Tudor Colac, Iulian Filip, Nina Corcinschi,
Tatiana Potîng, Eugenia Mincu, Oleseă Gârlea,
Mariana Cocieru, Victor Pletosu**

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2604-8806>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4903-4477>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5944-3426>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3774-2599>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7427-3509>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7707-525X>

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3673-6186>

Crăciunul lui Tudor Colac

Eu vin dintr-o zonă mai puțin cunoscută de dumneavoastră, cei prezenți la această întrunire românească, vin din fostul județ Hotin, care prin destinul istoriei, la un moment s-a pomenit sub ocupația sovietică în componența Ucrainei. Jumătate din județul Hotin a fost amplasat în Republica Moldova, altă parte în Ucraina și anume în județul Cernăuți. Actualmente nu mai avem nici raionul Hotin, fiindcă după ultima reformă din Ucraina o primărie a fost comasată cu alte șapte, fostul raion, din care făcea parte localitatea din care vin eu, Dumeni, a fost desființat, iar eu acum sunt din raionul Cernăuți.

Ce țin eu minte... Țin minte câteva momente ce țin de obiceiurile și sărbătorile tradiționale. În primul rând, Crăciunul, alături de Paști a fost una dintre sărbătorile cele mai așteptate. Poate chiar mai multă semnificație era în Crăciun decât în Paște.

Eu am auzit foarte târziu de cuvântul, noțiunea de Crăciun. În casă la noi eu știam de Nașterea Domnului. În dimineața de Crăciun tata mă lua de mână și hai la biserică. Acolo începea Nașterea Domnului! Tot tata, împreună cu bunelul Gheorghe, ne-a învățat prima colindă *Florile dalbe*, care este, de fapt, un refren. *Sculați, sculați, boieri mari, că vă vin colindători, nu vă vin cu nici un rău, vi-l aduc pe Dumnezeu.*

Casa noastră este în mijlocul localității Dumeni, comuna Costiceni. Alt

moment de care îmi amintesc este că în acea zi se juca teatrul folcloric *Irozii*, pe urmă i se spunea *Ceata lui Irod*. Era spectacolul acela popular cu Baltazar cu Melhior, îmbrăcați foarte exotic pentru mine. Acești irozi erau cei mai așteptați în fiecare casă de gospodar.

Începea manifestația cu noi, copiii, care în ajun umblam cu colindețul, cu formula *Ne dați, ori nu ne dați?! Mergem, de obicei, câte doi, trei copii cu cineva dintre părinți sau frații mai mari pe la rude și nașii de botez.*

Îmi mai amintesc că, deși satul nostru nu se află într-o zonă vitivinicolă, dealul lui Burchevici era plantat cu viță de vie, iar tata, de la o cramă de acolo, ne aducea un vin roșu, acru, de te scutura până la măduvă. Mama, care avea grijă de noi, adăuga un pic de zahăr și ne dădea să bem din *sângele domnului* cu explicația „*Bem dacă vreți să fim sănătoși, dacă vrem să ajungem la anul*”... După ce beam acel vin, evident că, ne trăgea pe toți la cuptor, unde găseam repede perna și adormeam. Ne trezeam abia spre seară târziu, când veneau cetele de flăcăi colindători care aveau un repertoriu bogat...

Ulterior, influența partidului comunist, a școlii, a ateismului au produs multe schimbări. O perioadă nu s-a mai colindat, *Irozii* au început să fie jucați de Anul Nou, apoi și colindele au migrat spre Anul Nou.

Astfel, ne-am pomenit într-un amalgam al calendarului obiceiurilor de Crăciun cu cele de Anul Nou. În prezent își spune cuvântul influența școlii, a televiziunii și asistăm la fenomenul când Crăciunul, sărbătoarea trece din ograda gospodarului pe scenă și se transformă în spectacol.

Iulian FILIP

Crăciunul – fundație pentru un șantier folcloric

Propunerea provocatoare a Otiliei Hedeșan de la Universitatea de Vest din Timișoara – de a reanima Crăciunul copilăriei fiecăruia dintre participanții la această răsfoire de albume nostalgice – a generat o întrunire menținută cu greu în tonalitatea provocării: de a reda un cadru sărbătoresc, înregistrat cu receptoarele copilului care am fost.

Casa părintească era poligonul inițiativ și în această misterioasă forfotă importantă, spectaculoasă, ispititoare de Crăciun. Miroznel de gustoșeniei, la care un șir de tabuuri ne testa la capitolul... păcate, ispite. Postul Crăciunului! Nici cu gândul să nu te atingi de afumături, de prăjituri, de răcitur, de... Cred

că, totuși, am comis și nu doar cu gândul... Dar eram cei mai nerăbdători în ziua de Crăciun s-o... pornim. *Cu colindatul!*

Eram unicul fecior între două surori – sora mai mare și sora mai mică. Lida încă nu se înscria în categoria colindătorilor vrednici, dar pe mine sora Alexandra mă remorca cu plăcere – mă detectase cu apetit pentru poezie și mă tot cocoța pe scaune înalte, scenă, să le spun. Dar la colindă cred că eram cu voce mai modestă, îndeosebi cu felul de a se fi colindat la noi motivul celor *Trei crai de la răsărit*, vălurat-întins, parcă anume să se vadă mișcarea paralelă a stelei pe sus, a crailor pe jos până să ajungă la *Rusalim*, unde steaua li s-a ascuns... Mama abia reușea să ne oprească – să nu pornim chiar cu noaptea în cap cu colindatul. Și ne cetăra, de fapt erau îndemnurile inițiatice pe înțelesul nostru: să nu sărim peste nici o casă a neamurilor din mahalaua noastră, a Mândicenilor, iar mai departe, la neamurile din Strâmbeni să nu cutezăm – că-s mai departe, mai multe și o să obosim. Iar ca să nu prea obosim, să scurtăm colinda... Erau atractivi și covrigii, și colăceii, și nucile, și bomboanele câștigate la colindat. Erau o minune neamurile ieșite în prag ori adunate-n fereastră, să ne audă și să ne vadă cum urmăm steaua la *Rusalim* și cum întrebăm și noi de nașterea de împărat mare. Era o tensiune să cercețăm în drum, după ce ieșeam din ograda colindată, monezile cu care eram răsplătiți și din care sora îmi da voie să le aleg pe cele mai colorate, care erau mai atrăgătoare, dar mai ieftine... În următorul an le-am descoperit valoarea și colaborarea cu sora devenea mai prudentă.

Cercul rudelor, parametrii spațiului de mișcare cu colinda și mesajele sărbătorești mișca scena și cu eforturile nerăbdătoare ale copiilor, creștând prima treaptă a unei zile neobișnuite, Crăciunul, unde o autoritate incontestabilă veghea respectarea mișcării în spațiul și timpul strict determinat cetelor de colindătorii de diferită... răsărire: cei mai mici în prima jumătate a zilei, cei mai răsăriți porneau pe la amiază, pe după amiază cete de flăcăuandri se supărau dacă dau în drumul lor de colindători mai mici, iar la căderea amurgului flăcăi în toată legea alegeau ferestrele mai luminate cu fete mari. Apăreau vedre mai spectaculoase decât la nuntă, când se întâlneau cete cu pretenții și ambiții la anumite porți cu anumite fete.

Pe-aici motorul! Spre deosebire de nuntă, unde perechea centrală de personaje, Mireasa și Mirele, sunt asigurați cu spectacolul destinat în primul rând lor, într-o zi și o seară de Crăciun toate le pun și le mențin în mișcare confreriile de miri, cetele de potențiali miri, care colindă la casele cu potențiale mirese, într-o ambianță inițiativă, în care participă ori e martoră întreaga co-

munitate, inclusiv un... colindător cu voce modestă pentru colind, dar e între două surori, și deja ghicește, alături de părinți, pentru care din ele se colindă mai deosebit și care colind o tulbură mai tare pe una ori pe alta.

Acum despre *zumzăiala* provocată de Otilia Hedeșan... Alunecarea în tonalități „mature” e reflexul importanței savante, prudentă la digresiuni „compromițătoare” ori altă variantă explicativă de evadare din parametrii provocării – copilăria de Crăciun. Pe de altă parte, situația ne trimite la remarcă lui Gabriel Liiceanu, care constata în celebrul tablou *Jocuri de copii* de Peter Brueger cel Bătrân chipuri de „copii bătrâncioși”. Brueger înrâma în tabloul său circa 33 de jocuri, exact cele numărate de Francois Rabelais în *Gargantua și Pantraguel*.

Planează întrebarea: câtă e partea ludicului în participarea copiilor în manifestările sărbătorești de Crăciun? Și nu e corect formulată. Plurilingvismul copilului e o instituție uluitoare de cultură, o împletitură a ludicului cu o nestăvilă curiozitate la tot pasul (ce la Americi!!!), apoi limbajul deliciului, apoi râsul provocat de diferența gusturilor, mirosurilor, surprizelor! Cunoașterea lumii e caleidoscopică, schimbarea frecventă a atenției de la un lucru la altul, de la o gănganie mică la păsări din vârful cerului, de la o capră la o vacă îi permite acumulare unor informații imense și o înțelegere specifică a lumii în care a venit.

Noutatea provocării e legată și de resursele persoanei I-ia, de care de cele mai dese ori persoanele importante se feresc (din falsă modestie de cele mai multe ori). Stabilite regulile jocului, mânușa ridicată, fiecare își recitește albumele sentimentale, încercând conexiunea la antenele și receptoarele sensibile ale măștii copilului care am fost. E un șantier delicat, cu cioburi fragile de oglindă, în care să-ți verifici intrarea în rol.

Formatul întrunirii on-line comportă eforturi economicoase de timp și cuvinte. Spațiul mai generos al revistei ne îngăduie digresiunile necesare, pentru a contura complexul scenic multidimensional, unde își au locul și micii colindători, ca să avem și semnele așteptate din partea viitorului, toarcerea firului incandescent al continuității tradițiilor frumoase.

Nina CORCINSCHI

Crăciunul de melodii

Crăciunul copilăriei mele era, mai întâi de toate, o sărbătoare acustică. Aerul rece vibra de colinzi și urături. Începând cu prima zi de Crăciun, mama cânta „*Nașterea ta Hristoase, Dumnezeu nostru/ Răsărit-a lumii lumina cunoștinței/ Că întru dânsa ceea ce slujeau stelelor/ De la stea s-au învățat să Te slujească pe Tine, Soarele dreptății/ Și să se închine Ție, Răsăritul cel de Sus/ Doamne, Slavă Ție!*”. Cu acest cântec mama punea masa de Crăciun. O masă cu mămligă, răcitură și pârljoale. Mama mai gătea de Crăciun borș scăzut. Și cozonaci. Un cuptor plin cu pâine și cozonaci mai mari și mai mici. Cozonacii erau dulci și aromați, stropiți cu un amestec de albuș de ou cu zahăr. Tot de Crăciunul pe vechi, mama ținea să gustăm carne de vrăbie. Auzise ea că dacă mănânci vrăbii de Crăciun, ești sprinten tot anul. Îmi amintesc cum într-un an am urcat ambele pe scară să căutăm vrăbii în streșina casei. Nu am găsit nimic, dar aveam niște rude mai norocoase, care capturau vrăbii și păstrau și pentru mama. Îmi era grozav de milă de vrăbiuță, mi se părea un ritual păgân, chiar nu știu de unde s-a luat, dar în satul meu de baștină, de Crăciun, toată lumea sacrifica vrăbiile din streșini. În serile de Crăciun, ne adunam copiii din mahala și mergeam cu colindatul. Învățam cu toții o colindă și o cântam pe sub ferestrele gospodarilor. Nu mergeam pe la toți. Fiecare casă avea o istorie a sa, pe care eram obligați s-o știm. Bunăoară, de vecina din stânga nu te puteai apropia cu colinda. Era ursuză și rea. Încuia poarta de cu ziuă și puteai să bați mult și bine, nu deschidea niciodată pentru colindători. Alți vecini erau alcoolici și nu avea niciun rost să le bați la poartă. Mergeam, de regulă, pe la neamuri, care știam că au pregătit pentru noi biscuiți, bomboane, nuci și ceva bănuți. Eu și cu o prietenă-două găseam un clopoțel și făceam planul de acțiuni, pe unde să mergem, cum să ne ferim de câini etc. Într-un an am pierdut clopoțelul. Colindă frumoasă aveam, lista cu neamuri pe la care trebuia să mergem era pregătită – dar clopoțelul era de negăsit. Atunci am salvat situația cu o cană de metal și o linguriță. Trișam, desigur, dar nu era să ratăm spectacolul colindatului doar pentru că nu găseam clopoțelul. Mare ne-a fost rușinea când nana Veniuța, pe care o colindam în curte, sub geam, a cerut să vadă clopoțelul. O fi sesizat ea un sunet fals, care nu semăna cu clopoțel și a vrut să se convingă cu ochii ei. Cana era în buzunărașul meu. Cum să i-o arăt? Am încercat să mă fofilez, că ne grăbim, că altă dată... Nana

Veniuța însă știa cu ce să mă ia. Făcea niște prăjituri de se topeau în gură, nu era chip de rezistat. Cu asta m-a momit. Hai veniți în casă, să vă servească nana cu prăjiței cu zahăr pudră. În timp ce înfulecam o prăjitură, am recunoscut că clopoțelul era de fapt o cană de metal, care, cu o lingură în ea, suna ca un clopoțel. Adică aproape ca un clopoțel. Cel puțin așa ar fi trebuit să sune afară, sub geam, acoperit de vocile noastre. Familia ei și acum își amintește cum s-au amuzat atunci pe seama „clopoțelului” meu.

De zăpezile de Crăciun ce să mai zic? Senzația de zbor, de la sania copilăriei o am. Cu euforia pe care nimic altceva n-o putea egala atunci. De aceea, amintirea Crăciunului de cândva e miros de cozonac, e colindă, e libertate și zbor.

Tatiana POTÎNG

Crăciunul de *cumpănii*

Încercând să fac o retrospectivă subiectivă și personalizată a sărbătorilor de iarnă din timpul copilăriei, m-am surprins asupra gândului că pentru mine acestea au fost afectate serios de morbul sovietic.

În satul meu de baștină Hîjdieni, Crăciunul se sărbătorește pe stil vechi, pe 7 ianuarie, iar revelionul se sărbătorește (și în prezent) la 31 decembrie, nu de Sfântul Vasile. Această „răsturnare” a ordinii firești a calendarului cu sărbătoare în postul Crăciunului, a marcat nu numai componenta ritualică a sărbătorii, dar și-a lăsat amprenta și la nivel comportamental și atitudinal, împărțind satul în două categorii, cei tineri, care „fac” Anul Nou și cei care „nu fac” Anul Nou.

Pentru noi, copiii, sărbătoarea era Anul Nou. În afară de nelipsiții Moș Gerilă și Alba ca Zăpada, care dădeau sens matineelor și seratelor școlare, sărbătoarea însemna decorul festiv al claselor. Câteva săptămâni înainte de vacanță toată, școlărima din Hîjdieni decupa, personalizat din foi de caiet, fulgi de zăpadă și-i înclia cu salivă de ferestrele clasei, agăța beteală de tavan de-a valma cu bucați de vată atârnată în capătul unor fire invizibile de ață și care reprezentau zăpada, tăia și înclia ghirlande interminabile din inele de hârtie colorată pe care le agăța de colțurile clasei. Paralel cu această vânzoleală competitivă școlărească, departe de ochii profesorilor, grupuri mici de urători și „haiduci” repetau de zor urăturile și cuvintele pieselor pe care urma să le

interpreteze în seara de Anul Nou pe la casele gospodarilor.

Noi cu soră-mea „îmbogăteam” în fiecare an repertoriul urăturii cu fragmente culese de prin ziare și cărți, păstrând invariabilă doar formula de început „Aho, aho, copii și frați.” Uratul începea după amiaza pe traseele stabilite dinainte, iar părinții ne dădeau de grijă să mergem numai la cunoscuți, rude și vecini, să nu-i facem de râs, umblând pe la străini.

Provocarea cea mare în acest periplu propițiator era întâlnirea cu cetele de „haiduci”. Repertoriul teatrului popular din satul nostru era foarte bogat, iar în seara de Anul Nou ulițele satului erau teatru de manevră pentru numeroase cete de flăcăi, de la *Jieni*, la *Partizani*, sau *Căluș*. Cei mai spectaculoși, dar și cei mai fioroși pentru noi, copiii, erau *Haiducii*. Deși era foarte numeroasă (vreo 12 personaje), ceata era așteptată cu mare drag în casele gospodarilor. Însă, când îi întâlneam pe drum, ne băgau în sperieți. Mai ales ne temeam de Anul Vechi, un personaj cu mască, cu un ardei iute în loc de nas și cu dinți de fasole. Costumul era alcătuit dintr-un cojoc mișos întors pe dos, un șir impunător de tălângi la brâu și un toiag. Celelalte personaje, Anul Nou, haiducii, doctorul sau soldații erau foarte simpatice, iar Sortalina (un travesti), deși machiată excesiv, părea chiar drăguță.

Odată cu lăsatul serii, umblatul nostru pe la case se încheia cu urarea părinților. După ce uram frumos, cu toată energia rămasă, la fereastra casei părintești, tata ne recompensa generos, iar noi ne aciuam lângă sobă ca să ne organizăm și contabilizăm trofeele: bani, covrigi și dulciuri. În familie, această sărbătoare nu avea niciun fel de continuare, căci părinții și bunica țineau post, iar pregătitul maturilor pentru Anul Nou se rezuma la procurarea covrigeilor și a dulciurilor pentru urători. Dacă stau să analizez, Anul Nou era cumva sărbătoarea copiilor și tinerilor, „prilej de zburdat”, cum zicea mama.

Sărbătoarea adevărată însă, pentru părinții noștri, era Crăciunul. De Crăciun, mama se pregătea cu mult zel, se făcea curățenie, se coceau crăciunei, se gătea friptură de porc, răcitură, pârjoale și, neapărat, de cu seară, se puneau la fiert un ceaun mare de grâu. Crăciunul în casa noastră era zi de *cumpănie*. De Crăciun veneau în vizită surorile tatei care erau măritate în alte sate, se sta la masă și se depăneau amintiri. Apoi, toată *cumpania* se muta la casa altui frate a tatălui, apoi la al treilea... În loc de cete de colindători, satul era colindat de multe asemenea cumpănii vesele, care mergeau în vizită la părinți, frați și nănași.

Copiii însă nu erau parte a acestei sărbători. De cele mai multe ori, nici la masă nu aveam loc, dacă *cumpania* era foarte numeroasă. Acest fapt, însă, nu ne deranja deloc, căci noi știam că am avut sărbătoare de Anul Nou, iar

bucuria generală și buna dispoziție, cauzată de vizita mătușilor venite de departe, erau molipsitoare. În plus, cuvintele rostite de tata la începutul mesei de Crăciun: „*Să ne fie de bine cu Nașterea Domnului, iar sărbătoarea de azi să ne fie de spor și ajutor!*” confereau atâta împăcare și lumină, că ne ajungea pentru tot anul.

Eugenia MINCU

Crăciunul copilăriei mele – grijanie și rugăciune

Cuvântul grijanie este unul dintre primele cuvinte ciudate, rostite de bunica, care mi s-au întipărit în minte.

– E post. Nu mănânc de dulce... Trebuie să mă grijesc.

Verbul *a se griji* (din bulgară, *griža se*) are în limba română două semnificații: „*a se îngriji de cineva sau de ceva*” și „*a primi grijania, a se împărtăși, a se cumineca*”.

Expresia *a nu mânca de dulce* era și ea ciudată, deoarece era diferită de înțelegerea mea; *dulcele* echivala cu bomboanele, halvaua, magiunul etc., cu tot ce provoca senzația de dulce.

– Carnea e și ea dulce?! eram în mare nedumerire.

Prăgătirile pentru Crăciun începeau cu grija pentru suflet, care se cerea „*îngrijit*” și purificat prin rugăciuni și prin abținere de la dulce.

Așadar, expresia *a nu mânca de dulce* înseamnă „*a ține post, a posti, a nu mânca de fruct*”.

Îmi amintesc de un ajun de Crăciun tihnit, plin de taina sărbătorii interzise.

Prăgătirile de sărbătoare sunt stingherite de faptul că „*nu e voie!*”.

Pe masă arde zi și noapte candela, pentru a aminti că, totuși, Crăciunul bate la ușă.

Bunica oftează:

– Dacă e prea multă lume și vrei să-ți faci cruce, să-ți faci cu limba, bunica mă învață cum să-mi fac cruce în taină în această *taină* a sărbătorii Crăciunului pe stil nou.

Colacii sunt scoși din sobă. O farfurie cu oleacă de zahăr și puțin vin. Mai gustoasă mâncare nu există. Albul colacului fierbinte preia culoarea vinului roșu.

– Ia și tu din trupul și din sângele lui Hristos, dacă n-ai mers *la Reni, la grijanie*, bunica zâmbește.

Biserica din sat e demult depozit de grâne. Pentru *a primi grijanie*, bunica face drumuri la Reni.

Cuvântul *grijanie*, arată DEX-ul, semnifică „*un ritual creștin constând în gustarea unor bucățele de pâine (anafură) cu vin roșu, sfințite de preot*” și este sinonim cu „*împărtășanie, împărtășire, cuminecare, cuminecătură, euharistie*”.

În copilărie, cuvântul *grijanie* se asocia cu fața blândă a mamei, cu mâna caldă a bunicii, cu pâinea înmuiată în vin, sfințită prin rugăciunea *Tatăl nostru...* de bunica:

– Rugăciunea trebuie s-o spui de trei ori... și cruce... tot de trei ori...

De pe masa de sărbătoare nu lipsea niciodată cavarmaua, pregătită din carne și din seu de oi, cu mult-mult ardei iute și piper.

De ce așa iute? mă revolt.

– Pentru sănătate! răspunde bunica, mai iute, mai bine... se mai pornește sângele!

Tăiate felioare galbene, ca lumina din candelă, și foarte apetisante, dar ... nu e voie!

E de abia ajunul Crăciunului care rezonază cu liniștea și cu pacea sufletească.

Se atinge o limită, în care celelalte griji sunt date la o parte, nu mai contează...

Aștept cu sufletul la gură Nașterea Domnului.

Chiar nu vor veni colindătorii?

Într-un târziu, din pâcla nopții, răsună sfios un clopoțel și, în mare șoaptă, se aude o colindă de bărbat. Mă dau mai aproape de geam. Și-l zăresc. Zâmbește și cântă, și mereu se tot uită prin părți. Azi-noaptea prin sat merg drujinarii.

Vocea-i tristă anunță Nașterea Celui fără de Prihană, care a venit să ne aducă mântuire. Este o Vestă de Taină, într-o noapte în care se cântă pe șoptite, pentru că nu e voie!

Ușa casei se deschide. Mulțumiri, un pahar cu vin, colaci și priviri de recunoștință, de Doamne, ajută! Și cu alte subînțelesuri. Hipertextul atmosferei copleșește.

Solitudinea nopții e perturbată de pași grăbiți și de țipete:

– Drujina!

Mama și bunica oftează... Tata își duce mâna la tâmple:

– Măi, să fie! Oare l-au prins? Dacă mai stătea vreo câteva minute, treceau
ăștia pe de-alături...

Poate l-a luat în casă vecinii? Măine am să-i întreb...

Lumina candeliei e zbugiumată.

– Ce vremuri am mai ajuns, se vaicăără bunica.

Saltisoane și răcitură de porc, cavurma și sarmale... Masa e plină *de dulce*.
Și Crăciunul sosește și el la masă, ca să vestească vremuri mai bune!

– Ei, lasă! Măine-poimăine e Anul Nou! sunt încurajată, ai să mergi la urat
și la semănat. Atunci e voie. Te învăț și o colindă. Spui o urătură, pe urmă – o
colindă. Nu mai bagă ei de seamă... Colinda s-o cânti mai încet...

Un amestec de sărbători a marcat Crăciunul copilăriei mele, însoțit de
urături, care se strigă în gura mare, și de colinde cântate încet, mai mult în-
gânate, care vesteau Taina Nașterii lui Iisus Hristos și o nouă speranță pentru
o viață frumoasă, îmbelșugată, sfințită *prin grijanie* și prin rugăciuni.

Iar pâinea fierbinte, scoasă din sobă, înmuiată în vinul îndulcit în zahăr
sunt și rămân Sfintele Daruri Divine, „*trupul și sângele lui Hristos*”, prin care
iertăm și ne iertăm, mulțumim și ne bucurăm de viață.

Olesea GÎRLEA

Crăciunul în familie. Semnificații pozitive și negative ale Crăciunului

Pentru mine, Crăciunul este o sărbătoare asociată cu familia și buna dis-
poziție. Un deliciu al Crăciunului încă de când eram copil (începând cu vâr-
sta de șase ani) era ghicitul celui care exercita rolul lui Moș Crăciun. Acest
exercițiu de imagistică și deconspirare era întotdeauna rezolvat cu ușurință.
Acasă, Moș Crăciun era tata sau cumnatul său (ambii cu numele Vasile), era
ușor să-i deconspirăm după masca improvizată, cu ochelari și mustăți false,
iar la grădiniță rolul moșului era asigurat de o educatoare corpolentă și înaltă,
pe nume Ala Ivanovna, pe care copiii o recunoșteau cu ușurință după timbrul
vocii. Astăzi, trebuie să recunosc faptul că, din lipsa de Moș Crăciuni, am fost
în anul 2018 eu însămi Moș Crăciun în grupa fiicei mele, la Grădinița-creșă
nr. 16 din Chișinău. Mi-am făcut singură textul după scenariile asemănătoare
de pe youtube, am preluat ceea ce mi s-a părut adaptabil la vârsta copiilor de 5
ani, costumul de Moș Crăciun l-a adus o mămică care era angajată la Teatrul

de Operă și Balet „Maria Bieșu”. Nu știu dacă m-au deconspirat copiii, dar fiica mea mi-a remarcat lipsa pe parcursul întregului matineu și aceasta a fost latura cea mai tristă, dincolo de ideea de a salva Crăciunul copiilor.

Întotdeauna am sărbătorit Crăciunul pe stil vechi (7 ianuarie) și mereu în familie, acasă, la Chișinău (acasă la noi sau la bunicii de la Chișinău) și la țară la bunici (satul Schineni, raionul Soroca). Pentru noi, Crăciunul la Chișinău însemna un brad mare până-n pod, tata deseori trebuia să taie vârful bradului, deoarece nu încăpea în odaie. Mirosul acesta specific de brad, care se răspândea în tot apartamentul, îl asociez mereu cu tot ceea ce presupunea Crăciunul când eram mici. Neapărat, bradul era decorat cu luminițe și „ghirlande” (be-teală). Jucării pe brad aveam puține, pentru că, fiind mici și năzbătioși (eu și cu fratele meu, Andrian), atingeam jucăriile și ele cădeau jos, spre nenorocul nostru, făcându-se cioburi multicolore. Nu e cazul să specific, dar totuși voi face remarca, jucăriile inițiale erau din sticlă fină și orice contact cu podeaua însemna distrugerea lor. Mirosul de portocale sau de mandarine caracteriza deplin un Crăciun la Chișinău.

Bunicii de la oraș aveau mereu un brad din plastic cu luminițe și jucării din sticlă, iar darurile cu care ne mângâiau erau pachetele cu bomboane sau cadouri în formă de căsuță de plastic, sau Moș Crăciun din plastic, ticsit în interior cu bomboane.

Darurile cele mai frumoase pe care le primeam de la Moș Crăciun erau pachetele cu bomboane și, foarte rar, jucării. Ne plăcea apa dulce (de culoare verde) cu denumirea „Frigușor” de la fabrica Vitanta și bastonașele dulci din făină de porumb. Dacă le aveam pe acestea toate, atunci sărbătoarea era asigurată. Uneori, venea în vizită la mama sora ei cu soțul și copii, rareori venea sora tatălui. Bucatele tradiționale gătitе de mama erau răciturile (piftia), găluștele (sarmalele) și plăcintele. Sărbătorile de iarnă *finalizau* cu exerciții de testare a răbdării precum scoaterea bradului din apartament și strângerea acelor din covoarele casei. Cântecelе tradiționale pe care le cântam erau *O, brad frumos*, *Steaua sus răsare* și *Galbenă gutuie*. Nu era an în care să nu marcăm Crăciunul printr-o poză-amintire. Am păstrat o parte din ele, pe unele se vede scris *La mulți ani!* cu caractere chirilice sau rusești. Timpul și politicul și-a lăsat amprenta și pe aceste momente ale familiei tuturor celor stabiliți în Republica Moldova. Când am crescut mai mari, umblam cu uratul și colindatul pe la rude. Uneori, ne strângeam în cete, alteori colindam sau uram doar eu și cu fratele meu. Odată am urat întreg blocul în care locuiam și de atunci, chiar și locatarii mai noi, ne cunoșteau cine suntem și la ce etaj locuim. Textul colin-

delor și urăturilor varia în funcție de vârstă. Cu banii adunați ne cumpăram dulciuri și gume de mestecat. Erau la mare căutare gumele de mestecat. Cei mai mici aveau texte pe potriva vârstei, de obicei ziceau:

*„Colindeț, colindeț
Toți băieți-s maladeț¹
Numai eu îs mititel
Dă-mi și mie un colăcel”.*
*La țară auzeam astfel de urături:
„Colindă, colindă,
Cheam-o pe mămuca-n tindă
Ș-om apuca-o de un degețel
Și ne-a da un colăcel;
Ș-om apuca-o de pestelcuță²
Și ne-a da o copeicuță³;
Ș-om apuca-o de cofticioară⁴
Și ne-a da o nucușoară!
La anul și la mulți ani!”*

La țară, la bunici, Crăciunul avea alte decoruri și semnificații. Bunica Eudochia decora pervazul geamului cu nuci, gutuie și bomboane. Acesta era „bradul” nostru. Nu i-am simțit lipsa pomului și a decorațiunilor pentru că bunica ne alinta cu bunătățile de la țară, care nu se găseau la oraș. Cele mai frumoase momente erau când o surprindeam pe bunica cu covata plină de aluat. Pâinea, colăceii, nelipsiții porumbel din aluat (câte unul pentru fiecare nepot), cocoșei dulci (zahăr bătut cu albuș de ou), biscuiții de casă și croassant cu magiun din prune (care la țară se numește „rogalnic”) erau deliciale Crăciunului. Bunelul avea grijile sacrificării porcului și a istorioarelor despre porcul care-și visează în ajun de tăiere cuțitul fatal. Bunicii îi revenea grijile preparării bucatelor din porcul sacrificat. Nelipsite de Crăciun erau năutul cu carne, pârjoalele, răciturile, cârnațul; bunelul asigura constant focul în cuptoare. Am avut parte de o copilărie cu mâncăruri gătite acasă: sarmale, nelipsitele murături (mere, varză, harbuz) – constituiau acriturile noastre preferate. Pe lângă bucuria gastro-

---

1 Maladeț (rus.) adică bravo

2 Pestelcuță adică șorț

3 Copeicuță (rus) bănuț

4 Cofticioară adică vestă, bluză

mică, copiii veniți din oraș aveau o experiență aparte, joaca cu animalele din curte: iepuri, câini, pisici. Ne plăcea, în special, să le hrănim – dacă reușeam să mângâiem vițelul, motănașii, cățeeii din curte, eram cei mai fericiți copii. Atașamentul acesta față de animalele din curte nu era înțeles de copiii de la țară, care vedeau animalele în fiecare zi și nu le duceau dorul. Așteptam cu nerăbdare când bunica va mulge vaca și vom bea lapte proaspăt, cald, cu spuma aceea specifică, care nu se găsește azi nicăieri, decât în amintirile din copilărie. Bunelul Gheorghe Rotari colecționa specii de porumbei și era bucuros să ne distribuie porția de grâu pentru a-i hrăni împreună. Deseori șuiera de câteva ori și hulumii își luau zborul rotindu-se în cercuri deasupra casei. Acele momente erau unice, spectaculoase, așteptate de noi. La bunica veneau mereu urătorii, dar și preotul satului, care vestea nașterea Domnului și stropea casele și locuitorii cu aghiasmă, în semn de binecuvântare. Dacă stau să analizez astăzi schimbările climaterice, ne lipsește enorm abundența zăpezii din iernile de demult. Deseori ne împotmoleam cu mașina până a ajunge în satul bunicii (între Chișinău și Soroca este o diferență de 180 de km) și, uneori, ne ieșea câte un om bun cu o căldare de cenușă pe care o presura sub roțile mașinii pentru a urni vehiculul din loc. Într-un an, am colindat la biserică preotul și pe toți enoriașii. Acel an a fost deosebit, unu – pentru că am făcut-o fericită pe bunica Eudochia (să se știe în tot satul cine sunt nepoții ei), doi – pentru că ne-am simțit importanți și apreciați de locuitorii satului.

Foto: Imagini din arhiva personală a dr. Olesea Gîrlea

Mariana COCIERU

Taina colindelor tradiționale din satul natal

Sfintele sărbători legate de Nașterea Mântuitorului sunt așteptate cu nerăbdare de toți creștinii, fiind considerate adevărate manifestări cutumiare, purificatoare ale sufletului și care elogiază prin semnificație venirea pe lume a lui Mesia, capabil să izbăvească întreaga omenire de dispariție. Frumusețea și spiritualitatea acestor sărbători au fost marcate întotdeauna de valoarea și diversitatea urărilor care le însoțesc. Multitudinea de colinde ne dau posibilitatea de a contempla caracterul cutumiar al acestor ceremonii creștine. De aceea, ajungând la o vârstă înaintată, începem a ne aduce aminte de acele momente semnificative legate de copilărie, când serile lungi de iarnă le petreceam alături de cei dragi, înconjurați de căldura alintătoare a sobei, în ademenirea scânteilor jucăușe ale focului din vatră, și pasionați de povestirile fascinante despre trecut ale bunelilor și părinților noștri.

Istoriile relatate de către tatăl meu Nicolae despre momentele de pregătire înainte de a merge cu Colinda de Crăciun, dar și cu Plugușorul în ajun de Sfântul Vasile îmi provoacă și acum momente de nostalgie. Marcarea acestor două sărbători pe stil vechi de către localnici este strâns legată de oficializarea acestora de lăcașul sfânt al satului Bozieni, care celebrează și astăzi sărbătorile creștinești conform calendarului iulian. Potrivit mărturiilor localnicilor, acestea s-au celebrat pe stil vechi încă de la prima documentare istorică a satului nostru: „*Di cân' țân minti, da și mama ni poviste cî bătrânii totdeauna o sărbătorit Crășiunul la șapți ianuarie, iar în ajiun di Sfântu Vasâli flăcăii mergeu cu uratu*” (Arhiva personală, 2011; Bozieni – Hâncești; inf. Nicolae Niță, 54 ani; culeg. M. Cocieru).

Tata Nicolae a fost inițiat în ale colindatului cam pe la vârsta de cinci ani. La început era martor al constituirii cetelor de către frații mai mari, ca mai apoi, împreună cu prietenii de același „leat”, să purceadă și el să umble cu *Colindatul* pe ulicioarele satului. Colindele erau învățate în sânul familiei, de la părinți sau frații mai mari. Au existat mai multe colinde, dar două din ele aveau o semnificație deosebită și un impact relevant asupra locuitorilor satului nostru. Una din acestea, *Doamne Isuse Hristoase*, este o colindă religioasă (din categoria *Biblice și apocrife*, subiectul *Judecata florilor*, conform clasificării colindelor de M. Brătulescu) și era dedicată gospodarilor, adică era interpretată ca o colindă de casă, de gazdă, cealaltă, însă, este o colindă de față

mare – Șnotur, șnotur, bour negru/ Șnotuș, șnotuș, bour negru (din categoria Flăcăul și fata mare – dragoste, peșit, logodnă, subiectul Fata în leagăn/ la masă/ pe pat, conform clasificării colindelor de M. Brătulescu).

Doam-ne I - su - se Cris-toa - să, Doam - ne I - su - se Cris - toa - să,
 Tu ești ra - za ___ prea - fru - moa - să, ___ Tu ești ra - za ___ prea - fru - moa - să.

Șno-tur, șno-tur, bo - ur neg - ru, Șno - tur, șno - tur, ___ bo - ur ___ neg - ru,
 Hu - le - răm și ___ flori di ___ măr. Ni-o vi - nit un Jo - i - nel, ___
 Ni-o vi - nit un - Jo - i - nel, ___ Hu - le - răm și ___ flori di ___ măr.

Tata își amintea că în gospodăria unde cântau una din aceste colinde erau neapărat răsplătiți cu bani, nu doar cu nuci, mere sau dulciuri. Iar, uneori, erau rugați să le cânte pe ambele sau chiar să le repete.

Imediat cum se încheia slujba de Crăciun la biserică, copilașii în grupuri de câte 3-5 persoane mergeau să colinde sau să umble cu *Steaua*. Apoi, odată cu asfințitul soarelui, porneau flăcăii. Aceștia formau așa-numita „Ceata mare”. Astfel de cete, în sat, erau create în număr de 5-6. Fiecare ceată avea porțiunea sa de sat, pe care urma să o colinde. Rar gospodar care se încumeta să nu-i primească. Semnul că cei ai casei sunt gata de a primi cetele de colindători era lumina conectată în ogradă sau candela arzândă la geam sau poarta deschisă. Ceata mare era reprezentată de flăcăii „făcuți de armată”, adică demobilizați. Ceata avea un vătav care avea grijă și de partea financiară câștigată în timpul colindatului. În afară de aceasta, mai exista și un cântăreț care, având calități muzicale și cunoscând textele, interpreta colindele. Ceilalți îl susțineau doar la refren. Aceștia colindau până dimineață. Erău onorați, neapărat, cei mai înstăriți gospodari ai satului, precum și familiile cu fete mari. Fata mare pregătea cel mai frumos colac pentru a fi înmănat flăcăului pe care îl plăcea.

Colacii erau purtați pe niște nuielușe și duși de către doi dintre flăcăi. Dacă se întâmpla să se ciocnească în calea lor cu o ceată din altă mahala, care nu avea dreptul să colinde în această porțiune a satului, se isca o ceartă și, dacă impactul nu era soluționat amiabil, atunci se putea ajunge și la o încăierare cu pumni. Ceata învingătoare lua drept răsplată tot câștigul cetei învinse. Aceași soartă o aveau și cetele mici, dacă erau întâlnite după căderea nopții. Era o normă pe care o respectau toți, de aceea nu existau supărări. Pe lângă cetele mari mai exista și „ceata căsătoriților”, formată din câteva familii tinere, care-și colindau, de obicei, rudele. Acestea porneau colindatul după miezul nopții. Căsătoriții aveau cu ei și muzicanți, astfel încât ceata acestora era auzită de departe. Scopul cetei era nu de a câștiga bani, ci doar de a împărți bucuria nașterii Fiului Divin rudelor, prietenilor și vecinilor. Dacă flăcăii erau doar cinstiți cu câte un pahar de vin de către gazde, atunci cei căsătoriți erau invitați în casă să stea la masă. Spre dimineață, fiecare ceată mare se oprea la unul dintre actanți, care locuia cel mai aproape, pentru a împărți câștigul. La început erau repartizați banii. De regulă, vătavul împărțea cântărețului mai mult „bacșiș”, anume datorită funcției pe care o deținea în ceată. O parte din aceștia erau lăsați și pentru „tocmirea” muzicanților la *Hora satului*. Apoi, se alegeau cei mai frumoși colaci câștigați și erau împărțiți egal. Dacă rămăneau în plus, de obicei reveneau cântărețului, vătavului sau celor care au dus colacii. A doua zi pe *medean* (așa se numea centrul localității) se făcea *Hora satului*, unde erau scoase la joc fetele colindate anterior.

Urările de bun augur din cadrul sărbătorilor de iarnă au fost mereu însoțite de povestiri și legende despre Maica Domnului și Mântuitorul. În lăcașul Parohiei „Sf. Parascheva” din localitate, care a fost redeschisă în anul 1992, erau învățate în preajma sărbătorilor domnești diferite colinde religioase, cântece de stea: *O ce veste minunată, Trei păstori, Steaua sus răsare* etc. În fiecare an, de Crăciun, preotul și slujitorii bisericii meștereau macheta colibei și ieslei în care s-a născut pruncul Iisus. În acest fel, mirenii deveneau martori ai reprezentării simbolice a stelei pe care o urmau cu supușenie cei trei magi ca să aducă daruri Mântuitorului. De Crăciun, creștinii satului veneau la biserică să se roage și să aducă daruri Pruncului Divin. De aceea, Nașterea Domnului continuă să fie o sărbătoare ale cărei tradiții și obiceiuri se păstrează cu sfințenie.

Încă mai observăm „ținerea” celor trei zile de Crăciun alături de familie și rude. Prima zi este dedicată nașilor sau nanilor, în această zi finii merg să-i colinde pe acei care în fața Domnului au acceptat să-i cunune sau să-i boteze. În cea de a doua zi nașii merg la fini. Ultima zi este dedicată părinților. Aceștia

își așteaptă copiii care revin la cuibul părintesc ca să aducă onoruri și omagii celor care le-au dăruit viață. În toate aceste zile, cei care merg în vizită aduc gazdei o pereche de colaci, o sticlă de vin și dulciuri.

Copilăria mea e legată mai mult de colinda *Domn, domn, să-nălțăm*, pe care am învățat-o la școala din sat și pe care o cântau toți copiii (este auzită și astăzi). Pe vremuri, de Crăciun, auzai pe ulițele satului doar această colindă și foarte rar mai putea fi receptat câte un catren, dar și acela fragmentar din colinda *Șnotur, șnotur, bour negru*. Când venea vreo ceată de flăcăi și cânta această colindă, tata era nespus de fericit și ne povestea despre Crăciunul copilăriei sale, când aceste colinde erau cântate foarte des, mai ales de flăcăi. Efectuând practica folclorică în localitate, am reușit să adun cele două colinde în mai multe variante de la diferiți informatori, ca, în final, să încheie subiectul celor două creații folclorice. Mi s-au părut extraordinare, mai ales că am reușit să înregistrez și linia melodică a lucrărilor, le-am descifrat și le-am învățat împreună cu elevii în timpul activităților extrașcolare. Astăzi ne bucurăm că aceste colinde au revenit în mediul etnocultural al localității. Tot mai des auzi cântându-se cele două creații folclorice de către cetele de copii. Și câtă satisfacție au cei mici când reușesc să trezească în sufletele gospodarilor un fior de nostalgie, de refulare a anilor din trecut.

Păstrarea colindelor în repertoriul folcloric al localității demonstrează prestanța istorică a acestor producții izvorâte din acel rezervor nesecat, profund și generator de artă tradițională. Pe parcursul anilor, colindele satului au rămas în afara atenției specialiștilor, fiind lăsate pe seama oamenilor de rând, care le-au păstrat intacte, curate ca pe niște rugăciuni. Pentru performerii de folclor, colinda e o expresie a sufletului, o credință în puterea magică a Nașterii Mântuitorului și a vindecării sufletelor rătăcite, o cheie spre porțile cunoașterii. A fost o perioadă când, din cauza regimului totalitar, colindele au fost interzise și chiar erau persecutați acei care încercau într-un fel sau altul să le promoveze. Revitalizarea acestora demonstrează că, în pofida tuturor impedimentelor care au existat, înțelepciunea populară nu poate fi ștearsă sau interzisă, iar ceea ce se creează în comun și din suflet rămâne veșnic. Colindele, ca produs folcloric, rămân a fi cea mai reușită comoară a unui popor. Nicio națiune nu se poate mândri cu o astfel de bogăție, așa cum e în drept s-o facă românul. E regretabil momentul de modernizare, la care, involuntar, suntem părtași și noi, astfel încât colindatul de odinioară ajunge să fie înlocuit de petreceri (lipsite de context ritual) prin cluburi de noapte și discoteci. Și, aparent, Crăciunul e mai degrabă un pretext de a petrece cu dansuri și bău-

turi, decât de a vesti cu evlavie Nașterea Domnului. Oare ce s-ar fi întâmplat cu noi, ce nivel de conștiință națională am fi dat noi dovadă, dacă erau prinși și strămoșii noștri în acest val al modernizării? E cert că, trecând prin atâtea cumpene câte le-a avut de înfruntat, poporul român și-ar fi pierdut de mult identitatea națională. Doar datorită acestor creații folclorice, tradițiilor și obiceiurilor încă persistente, mai existăm ca neam. Și atâta timp cât vom avea conștiință și vom fi puternici, ne vom bucura cu adevărat de sosirea Sfințelor Sărbători Domnești, vom colinda și vesti Nașterea Mântuitorului.

Victor PLETOSU

Crăciunul copilăriei mele

Clipele sacre ale copilăriei reverberează ca un ecou în amintirile mele și contemplan farmecul irepetabil al sfințelor sărbători, ce s-au perindat în vatra satului meu natal – Cigârleni, r. Ialoveni, ascuns tainic între două dealuri cu izvoare cristaline, sub o geană de stejari seculari, pe Valea Botnișoarei.

Prin văzduhul liniștit, zâna iarnă cernea fulgi din adâncul cerului nemărginit. În câmpie, grâul se-nfrăța și îmbrăca bluza diafană din zăpada albă și imaculată. În Casa cea mare, erau la loc de cinste icoana Nașterii Mântuitorului, împodobită cu un prosop, busuiocul, candela aprinsă și gutuile luminoase.

Mama scotea din cuptor cei mai savuroși colaci, crăciunei și diferite prăjituri. Tata avea curajul de a sacrifica porcul pentru masa de sărbătoare, iar eu cu sora mea așteptam, cu nerăbdare, să sărim pe porcul pârlit și cald și să strigăm „*Dii talanii*”, apoi să ne luăm săniile și să plecăm iar pe derdeluș, la săniuș!

Crezând în prevestirile vremii, în Ajun de Crăciun, bunica tăia 12 cepe și presura sare în fiecare ceapă, asemeni celor 12 luni ale anului, și în care ceapă sarea se topea și lăsa must, apoi acea lună era ploioasă. Bunelul pune în iesle la vaci și la oi mult fân de iarbă cosită, ca să le hrănească pe săturate, pentru că dobitoacele au suflat căldură pruncului Iisus.

La școală, la primărie și la biserică erau împodobiți cu jucării minunații brazi ce se-nălțau somptuos, trezindu-ne admirația prin prospețimea aerului și culoarea tinereții. Mama mea, învățătoare de clasele primare, ne spunea că bradul simbolizează Sfânta Treime. În vârf strălucea steaua ce-a călăuzit cei trei crai de la răsărit, iar ghirlanda de luminițe semnifica lumina spirituală.

Eu cu verișorii mei, purtați de vis în lumea de povești a lui Petre Ispirescu, știam de la bunici, că din moși-strămoși există o veche tradiție păstrată cu

sfințenie în viața satului. La sărbătoarea Crăciunului, alaiul cetelor de colindători mergeau din casă în casă, cântau colinde și așteptau răsplata gospodarilor, având convingerea că gospodăria colindată va avea belșug, roadă și noroc tot anu-mprejur. Se credea că ceata de colindători voioși, vlăgoși, ghizdavi și fai-moși, asemeni unui brâu protector al satului, făcea legătura între case pentru a uni oamenii și pentru a-i apropia de dreapta credință. Flăcăii colindători se pregăteau în cadrul șezătorilor organizate cu prilejul sărbătorilor: Sfântul Andrei Cap-de-Iarnă, Sfântul Ierarh Nicolae, protectorul copiilor și Sfântul Ierarh Spiridon, făcătorul de minuni.

Ecoul tainic al colindelor ce răsuna pe ulițele satului nostru pitoresc, plăsmuia feeria Sărbătorii domnești „Nașterea Mântuitorului Iisus Hristos” în sufletul nostru. Colindatul era un obicei spectaculos. Iar noi, copii fiind, învățam cât mai multe colinde în cadrul matineelor de la școală și aveam dorința ca să luăm parte activ la acest obicei pentru ca să impresionăm bunicii, nașii, rudele și învățătorii, cu un repertoriu bogat de colinde.

În ziua de Crăciun, colindam, mai întâi, la biserică, după serviciul divin, ca preotul să ne binecuvânteze. Apoi, începeam obiceiul „Cu Steaua”, cu 6-12 raze împodobite cu busuioc și clopoței zglobii, legați cu lână roșie, în centru fiind fixată icoana Nașterii Domnului Hristos în iesle. Pentru început, ceream acceptul gazdelor pentru a colinda în pragul casei: „*Primiți colindătorii?! Da-s legați câinii?!*”! Apoi cântam și jucam Steaua, în ritmul colindului. Rudele apropiate ne chemau în casă: „*De colindă mulțumim și în casă vă poftim!*”. Cântam în fața icoanei: „*Steaua sus răsare, / Ca o taină mare, / Steaua strălucește / Și lumii vestește ...*”, apoi ne așezau la masă ca să gustăm din carnea de vrabie special pregătită, ca să fim harnici și ușori anu-mprejur, răcitură de pasăre, sarmale, friptură și mămligă cu brânză și smântână. În semn de respect, cei colindați ne ofereau colaci, dulciuri, fructe și sămânță de bani. Iar noi rosteam orația de mulțumire: „*Vă mulțumim pentru acest colac mare și-mpodobit frumos, ca fața Domnului Hristos! La anul când vom veni, și mai bucuroși vă vom găsi!*”. Crăciuneii și colacii îi puneam pe o dârja lungă din lemn de corn, pe care o țineau de la capete cei 2 băieți colăcari.

Spre amurg, ne așezam la cișmeaua de la răscruce ca să ne tragem răsuflarea, dar și să împărțim între noi darurile primite. Când ne uitam în urma noastră, era o haită de câini ce ne tot urmăreau pofticioși ca să le dăm și lor din ce-am adunat în traiste. Cu banii adunați ne procuram rechizite școlare, pentru că se încheia vacanța de iarnă și reveneam la lecții.

În seara de Crăciun, așteptam să vină să o colinde pe mama mea – prima

lor învățătoare, cetele de colindători voinici ca niște haiduci – floarea flăcăilor de frunte ai satului, acompaniați de muzicanții ce animau atmosfera. Eu aveam dorința de a fura colinde din repertoriul lor, ca să le învăț și să le cunosc pentru când voi crește mare.

A doua zi începeau *cumpăniile* de Crăciun la nașii părinților mei, unde participau cele câteva perechi de fini ce interpretau colinde pentru nași: „*Asta-i seara lui Crăciun! Să te-nveselești om bun! Nașterea cu bucurie! La mulți ani ca să ne fie!*”. Preotul, asistat de corul bisericesc, pe la casele credincioșilor, cu icoana Nașterii Domnului, cânta troparul „*Nașterea Ta, Hristoase Dumnezeule, răsărit-a lumii lumina cunoștinței*”, iar gospodarii cu bucurie făceau semnul crucii și sărutau icoana. După colinda preotului, nașii se așezau cu finii la masa împodobită cu cea mai frumoasă față albă și 12 feluri de bucate tradiționale. Iar noi îl așteptam cu nerăbdare pe Moș Crăciun cu barba albă-dalbă de nea, c-o desagă de cadouri în spate și-n mână cu toiagul de argint. De la părinți știam că Moș Crăciun colindă țara și face drum lung până la noi în sat, de aceea noi îi pregăteam un recital frumos. Eram mulți finuți care ne tot dădeam ghes, ca să ne ia pe brațe, ca să recităm, cu mândrie, cu emoții de bucurie, cât mai multe poezii, ca să atragem atenția moșului cântându-i și invitându-l la horă în jurul bradului, ca să ne ofere darurile mult dorite, dar și să ne întrebe ghicitori, sau cum învățăm și dacă avem purtare exemplară la școală. Apoi ne mângâia pe creștet spunându-ne că suntem vrednici de laudă!

Trăiam clipe minunate pentru că farmecul și frumusețea sărbătorii ne fascina, având speranța că tradițiile de Crăciun nu se vor pierde niciodată și vom renaște și noi în credință, înțelepciune și dragoste.

În încheiere, subliniez că este important ca educația copiilor să cuprindă și tradițiile străbune, pentru ca să transmitem generațiilor în creștere moștenirea noastră culturală.

DIMENSIUNILE DRAMEI EXISTENȚIALE ÎN IMAGINARUL MITOPO(I)ETIC EMINESCIAN

Oxana GHERMAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-2599>

Volumul „*Hyperion și Demiurg. Luceafărul, mit și dramă existențială*” (Iași, 2019), semnat de acad. Mihai Cimpoi, eminescolog de talie internațională, constituie un studiu de redimensionare estetică a „operei coronare a imaginarii mitopo(i)etic eminescian” prin prisma esenței tragice a Omului-Eminescu. Argumentul de forță ce legitimează o asemenea direcție a cercetării este faptul că „*Luceafărul*”, poemul-sinteză al Geniului Eminescian, afirmă criticul, conține – „rezumativ și quintesențial – marca ontologică a omului român”. În limbajul criptic al operei, Mihai Cimpoi intuiește nucleul unei viziuni primordiale asupra *ființei naționale*.

Partea liminară a volumului înglobează o diversitate uluitoare de exegeze reduse la ideile exponențiale, pe care autorul nu doar le trece în revistă, ci le interpune într-un sistem dialogal, în care tezele și ipotezele fie se contrazic până la anulare, fie se direcționează către un adevăr unanim. Unul dintre aceste adevăruri ar fi că „ființa eminesciană se înfățișează, prin aspectele fundamentale ale manifestării ei în cadrul imaginarii mitopo(i)etic, ca ființă tragică” (Cimpoi, p. 6), idee pe care criticul o probează hermeneutic, prin decodarea substratului metafizic și ontologic al operei. În susținerea tezei, Mihai Cimpoi stabilește corelații între câteva perspective critice asupra poemului „*Luceafărul*” și unele idei din însemnările studențești ale lui Mihai Eminescu, în care poetul descoperă cu fascinație câteva legi din fizică (precum e cea despre refracția luminii, de pildă) prin care se explică aparențele iluzorii ale lumii văzute de om, dar și conceptul de „depărtare” ca dimensiune cosmică ce generează sentimentul tragic al neființei, al infinitului. „Structurat pe o polarizare a celor două lumi – cerească și pământescă, configureate în *cercul larg* și *cercul strâmt*,

iar pe de altă parte, pe o complementare a infinitului-infinit și infinitului-finit (în sensul lui Bruno), „*Luceafărul*” ne apare, azi, atât ca legendă, mit, cât și ca dramă existențială” (Cimpoi, p. 11). Cu toate acestea, va remarca criticul, nașterea unui mare poet tragic dintr-un popor care n-are conștiința tragicului (în accepția lui C. Noica) e un paradox.

Capitolul „*Ființa eminesciană*” delimitează unele particularități empirice care au marcat individuația Marelui Poet. „Prima trăsătură fundamentală a ființei eminesciene, apărând ca o piatră unghiulară întemeietoare, afirmă criticul, este faptul că se gândește pe sine însăși cu o intensitate rar întâlnită. Acest preaplin al gândirii (și trăirii, bineînțeles) se impune cu adevărat ca o marcă ontologică definitorie” (Cimpoi, p. 12). Pe lângă firea profund narcisiacă, reflectată cu voluptate dionisiacă în oglinda propriei gândiri, ființa eminesciană, va completa Mihai Cimpoi, este prin excelență interogativă, „într-o vădită strădanie de a percepe cruda taină existențială”; e chinuită de o „irepresibilă pasiune de cunoaștere”; e o ființă cercetătoare, atrasă de gândirea originară, absorbită de teorii științifice și filosofice care procură sentimentul revelației cosmice. Conștiința Geniului Eminescian este sintetizatoare, „asigurând imaginarului mitopo(i)etic o cuprindere holistică a lumii”, este chenotică (supusă unei suferințe sfâșietoare), agitată, năzuitoare, tremurândă, aflată în „căutarea găsirii”; e un *hybris* generalizat, prin gradul maxim al intensității, conchide criticul.

În (re)descoperirea genezei poemului „*Luceafărul*”, Mihai Cimpoi constată un „continuum al gestației” Marelui Text din prototextul „*Fata în grădina de aur*” și alte hipotexte, proces în care scopul primordial a fost „căutarea esenței Ființei prin proiectarea ei într-un permanent Dincolo (de lume)” (p. 18). Sunt relevate câteva afinități ale poemului „*Luceafărul*” cu textele-izvoare, dar și modul în care opera se cristalizează tematic și motivic în tablourile de bază. În susținerea supozițiilor, autorul antrenează concluziile mai multor exegeți care au confruntat cele patru variante de bază ale „*Luceafărului*” și au identificat secvențele în care creatorul, impulsivat de o neîncetată aspirație spre perfecțiune, a operat multiple modificări în scopul adâncirii viziunilor.

Pornind de la concepțiile hegeliene asupra tragicului, criticul își orientează demersul hermeneutic, în capitolul „Aruncarea tragică în depărtare”, către relația om-destin. Sunt cercetate cele „două drame generate de nostalgia departelui cosmic și de nostalgia departelui mundan. *Departele* e factorul problematizant, este generator de aporii în ambele cazuri, de căderi în zona neantizatoare a irezolvabilului” (Cimpoi, p. 28). În acest sens, sunt verificate câteva concluzii de substanță ale unor eminescologi europeni, care îl determină pe M. Cimpoi

să conchidă că „la poetul nostru, depărtarea exterioară e complementată de cea lăuntrică conform principiului novalisian că „toate drumurile duc în noi” și a celui baudelairian că nu trebuie căutat drumul, ci centrul” (Cimpoi, p. 42). Limitele și obstacolele în interpretarea poemului eminescian sunt puse în discuție în compartimentul „Orizonturile deschise și închise ale receptării”. Problema cea mai evidentă, în opinia criticului, ar fi faptul că toate percepțiile exegetice asupra „*Lucaefărului*” se rotesc în jurul perspectivei pe care o sugerează niște note din manuscrisele lui Mihai Eminescu. Pânza interpretărilor metafizice cu privire la conștiința tragică reflectată în poemul eminescian se constituie din cercetările lui T. Maiorescu, G. Ibrăileanu, Vl. Streinu, D. Caracostea, G. Călinescu, C. Noica, G. Popa, C. Cubleşan, Bianca Osnaga, Rosa del Conte ș.a. Abordările critice poziționează poemul „*Lucaefărul*” în lumina unor multiple reprezentări: ca „sinteză a categoriilor lirice” (T. Vianu), ca „dramă a antinomiilor” (Vl. Streinu) sau ca „dramă a existenței” (Alain Guillerrou), ca „mit al cunoașterii” (G. Munteanu), ca operă ce marchează „un moment de maximă decantare a lucidității” (Pompiliu Crăciunescu), e tratat chiar și prin grilă religioasă – drept „replică individualizant-gnostică la problema creștină a întrupării” (Lucia Cifor).

O altă arie problematică o formează sfârșitul poemului „*Lucaefărul*”, pe care însuși Eminescu îl cataloghează ca fiind un „final à la G. Bruno”, motivând astfel o analiză contextuală și comparativă (a finalurilor tuturor variantelor poemului), ce implică cercetări din sfera științifică, a teoriilor despre lumile multiple și despre codificările „rațiunii de a fi” a universului. Criticul operează cu o serie de extrase din lucrările lui G. Bruno pentru a explica viziunea care cristalizează finalul operei eminesciene: „Dacă sufletul lumii și forma universală sunt pretutindeni, postulează Bruno, acest pretutindeni nu trebuie înțeles în mod corporal și spațial, deoarece nu sunt și nu pot să fie astfel în niciun loc; ele sunt în întregime peste tot și în mod spiritual” (G. Bruno, 2002, p. 83). [...] *Lucaefărul* ne demonstrează, prin profunda concepție eminesciano-brunoiană ce-i stă la bază, că totul se supune, în mod predeterminat, sub semnul Unului și Multiplului, al Unității acestora, vieții perpetue și ordinii ei” (Cimpoi, p. 88, 90). Mihai Cimpoi identifică tangențe surprinzătoare între viziunile astrologice, ontologice ale lui G. Bruno și cele pe care Eminescu își fundamentează concepția artistică a Marelui Poem.

Pornind de la premisa că „Omul Eminescu este prin excelență un om tragic”, în contextul în care tragicismul provine din „conștiința existenței unei ordini universale sub semnul destinului și al limitelor care se pun în calea

realizării de sine a omului” (Cimpoi, p. 92), Mihai Cimpoi aduce claritate în elucidarea cauzelor intrinseci ale tragismului eminescian. Printre motivele care alimentează sentimentul tragic se află: trăirea la limită a problematicei, a antinomiilor, descoperirea terorii timpului și a fiorului neființei, distanțarea de „cercul strâmt” și proiectarea în infinit, invadarea gândirii negativului în puterea lui legitimă de a exista în lume etc. Această complexă cauzalitate afectează conștiința tragică eminesciană, care, va concluziona criticul, „depășește fixitatea spiritului grec, mobilitatea celui german, nepăsarea eliberatoare a spiritului indian: el adaugă creștinismului cosmic liniștit al păstorului Mioriței agitația zeiască a Meșterului Manole de a depăși „cercul strâmt” prin creație și jertfire” (Cimpoi, p. 98). În înlăturarea prejudecății că Eminescu ar fi un pesimist incurabil, Mihai Cimpoi studiază natura tragismului eminescian prin grila ontologică a lui Nietzsche, ajungând la ideea că particularitatea definitorie a ființei eminesciene este anume tragismul și nu pesimismul, pentru că, spre deosebire de pesimism, tragismul contrazice renunțarea la viață.

În cea din urmă addendă la studiu, Mihai Cimpoi ne introduce în „labirintul dedalic” al celor patru versiuni plus două variante finale ale poemului (pe care prezentul volum le încorporează), al textelor înrudite și al numeroaselor cercetări ale fiecărei variante (Perpessicius, Marco Cugno, Alain Guillermou, Petru Creția ș.a.), studii care încearcă să reconstituie tabloul sinoptic al genezei poemului. Multitudinea expresiilor, inovațiilor, corectărilor și metamorfozelor pe care le suferă textul „Luceafărului” pe parcursul celor șase ani în care Eminescu lucrează intensiv la el, nu fac decât să dovedească modalitatea în care poetul își hrănea aspirația spre perfecțiune, spre absolut, cucerind eternitatea.

Conceput ca sinteză a cercetărilor de ultimă oră ale marelui eminescolog Mihai Cimpoi, volumul „*Hyperion și Demiurg. Luceafărul, mit și dramă existențială*” (Iași, 2019) invită, așadar, la o lectură laborioasă, pluriperspectivistă, ce trimite spre un impresionant număr de studii dedicate poemului „*Luceafărul*”, înglobând multiple încercări de deciptare a dramei existențiale din substratul ontologic al operei.

Referințe bibliografice:

- 1 BRUNO, Giordano. *Opere italiene II. Despre cauză, principiu și unu*. București: Humanitas, 2002.
- 2 CIMPOI, Mihai. *Hyperion și Demiurg. Luceafărul, mit și dramă existențială*. Iași: Multimedia, 2019.

Notă. Cronica a fost realizată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

CZU:821.135.1.09

<https://doi.org/10.52505/llf.2021.1.12>

MIHAI CIMPOI DESPRE RADU PETRESCU: SCRIITURA CA ACT EXISTENȚIAL

Galina ANIȚOI

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3166-1472>

Răspunzând „preocupărilor pentru promovarea valorilor în spiritul continuității”, studiul-eseu al lui Mihai Cimpoi *Radu Petrescu flaubertianul post-modern* (Târgoviște, Ed. Bibliotheca, 2019) este o contribuție importantă la valorificarea operei lui Radu Petrescu, prozator și diarist, unul dintre precursorii școlii postmoderniste românești.

Mihai Cimpoi pune în lumină activitatea literară a lui Radu Petrescu, fondatorul Școlii de la Târgoviște, și predilecția acestuia pentru metaliteratură. Descoperim, astfel, imaginea unui scriitor complex, de formație flaubertiană, ilustrând „momentul de răscruce în evoluția literaturii române, când romanele încep să vorbească despre romane, despre modul de a reprezenta și a da formă și sens experienței”.

Din studiul lui Mihai Cimpoi aflăm/ ne amintim că Radu Petrescu a creat prin spectrul lui Flaubert. Doar că Flaubert nu apare, subliniază academicianul, ca un obișnuit autor-model, care, așa cum se spune în mod curent, a avut o influență binefăcătoare. E vorba, în cazul lui Radu Petrescu, de ceva mult mai mult, de *un complex Flaubert* „care-i acaparează total ființa, înrobind-o”, de ceva „ținând de un act absolut spontan și suveran al subconștientului”. Scriitura devine pentru el un act existențial și în acest raport literatură – viață, Radu Petrescu impune ecuația autoritară Lumea – Text. Foarte preocupat de stil, asupra căruia lucra foarte mult, „cu o îndărătnicie fanatică și devotată”, precizează dl Cimpoi, nu-l interesa produsul finit, ci procesul operei, adică

tot ce ține de construcția textului, de tehnica prin care se generează efectul artistic: „Opera (romanul, jurnalul)”, personajul literar se scrie și se re-scrie, se frazează și se parafrizează, se construiesc și se de-construiesc, se figurează și se des-figurează (cu permanente ștersături cu acizi, spune chiar autorul) într-o frenezie bovarică a nemulțumirii/respingerii a ceea ce prinde contur material, fenomenologic de operă sau personaj, adică de ficțiune beletristică.” (p. 26) Tot ce scrie Radu Petrescu, autoizolat ca și Flaubert, este pentru el însuși, singurul destinatar al textului.

Cercetătorul Mihai Cimpoi mai observă că pattern-ul se manifestă și prin obișnuința de a reciti. Ca un adevărat emul, scriitorul târgoviștean recitește, cu aceeași febrilitate cu care rescrie, pentru a verifica condiția stilistică a textului. La aceasta se adaugă corectura cu demonia ei. Așadar, pentru Radu Petrescu, concluzionează dl Cimpoi, „*modelul de stil flaubertian este, eminentemente, un model de perfecțiune*”.

În cartea de față este pusă în discuție și modernitatea care apare la Radu Petrescu ca o *pasiune de cunoaștere*. Prin grila modernității, înțeleasă ca tip de mentalitate, ca model de existență, el înțelege lumea, se înțelege pe sine și înțelege cum să scrie. Consideră, lucru pe care îl mărturisește în unele scrieri ale sale, că tipul *omului modern* îl poate reprezenta cel mai bine adolescentul. „Marea temă a lui Radu Petrescu, afirmă Mihai Cimpoi, este *adolescența*, ca singura vârstă care merită toată atenția și prozele sale se impun ca portrete fiziologice de *adolescenți* surprinși mai cu seamă prin prisma contrastelor, conform acelei contradicții de tip *nihilism/ entuziasm, ca bildings romane*” (p. 45).

Un alt compartiment al volumului la care facem referință este dedicat și activității de diarist a lui Radu Petrescu. În paragrafele „O po(i)etică a jurnalului?” și „Diaristul absolut”, în viziunea lui Eugen Simion, sunt abordate particularitățile jurnalului radupetrescian: paratextualitatea, „în sensul că totul se „organizează”, în temeiul legăturilor cu care intră textul cu alte texte, al relațiilor cu cei din jur, al contactelor empaticе sau antipaticе cu autorii cărților pe care îi citește, al raporturilor „intime” care se stabilesc cu propriul text, cu Sinele său”, constelarea „de imagini, de figuri, de notații, de întâmplări, amintiri, reflecții, de înrudiri”, preocuparea pentru compoziție percepută ca întreg.

Mihai Cimpoi susține că *Jurnalul* lui Radu Petrescu se axează pe o permanentă *autoscopie*, iar prin neîntrerupta consemnare a lecturilor *Jurnalul* urmărește și obiectivul unei permanente *automodelări*, a unei continue *ars poetica*.

Tot aici sunt analizate portretul pe care i-l consacră Eugen Simion lui Radu

Petrescu în *Scriitori români de azi* (IV, 1989) și amplul capitol cu o privire specială asupra *Jurnalului* în *Ficțiunea jurnalului intim* (2001; 2018). Academicianul român face referință la destinul ciudat al scriitorului târgoviștean, ciudățenie pe care dl Mihai Cimpoi, academicianul nostru, o explică prin faptul că Radu Petrescu „s-a dorit un *flaubertian*, un artist – adică – pentru care o frază valorează mai mult decât conturarea unui personaj și pentru care problema fundamentală este stilul, prin izolarea totală de viața literară, el tipărind-și cărțile cu mult mai târziu decât când le-a scris, prin faptul că operele sale cele mai bune sunt... jurnalele acestor opere și nu operele de ficțiune propriu-zise” (p. 100).

În paragraful *Bacovia, poet al infernului dantesc*, Mihai Cimpoi ne oferă detalii curioase despre teza de licență a lui Radu Petrescu. Susținută la 6 februarie 1970, lucrarea ne dezvăluie, potrivit cercetătorului nostru, „un Bacovia totalmente radupetrescian”.

Secțiunea finală a cărții, intitulată *Radu Petrescu prin el însuși și prin alții*, întregeste imaginea scriitorului Radu Petrescu, care se constituie, în opinia autorului acestei cărți, din „numeroase automărturisiri care se transformă într-un referențial auctorial continuu ce se dezvăluie prin confesiuni directe sau prin identificări cu personajele din *Jurnal*, din romane, din mărturiile contemporanilor, (...), și, bineînțeles, din aprecierea criticilor făcute în cronicile de întâmpinare la operele editate, în istorii și dicționare literare, în studii monografice despre jurnal (cel al lui Eugen Simion asupra diarismului românesc, fiind unul de referință), în monografiile ce i s-au consacrat aparte sau școlii și în panoramările receptării”. Astfel, Mihai Cimpoi constată: „Din autoportretul pe care și-l face în *Jurnal* și din materialele critice care s-au scris despre operele lui, Radu Petrescu se conturează ca un Om al Cărții, ca un Om care are o viziune borgesiană asupra Universului ca bibliotecă. E un Om-Carte, în această ecuație identificarea făcându-se sub semnul Absolutului” (p. 121).

În concluzie, prin volumul *Radu Petrescu flaubertianul postmodern*, Mihai Cimpoi ne îndeamnă la (re)lectura operei lui Radu Petrescu, scriitorul târgoviștean – un *destin ciudat* – peste care s-a așezat, pe nedrept, „un val al neînțelegerii”.

Notă. Cronica a fost realizată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

MIHAI CIMPOI ȘI CERCURILE HERMENEUTICE ALE „LUCEAFĂRULUI”

Andrei ȚURCANU

Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9450-8240>

Pornind de la definiția poemului eminescian „Luceafărul” ca fiind „marca ontologică a omului român”, academicianul Mihai Cimpoi inițiază o investigație (*Cimpoi, Mihai, Hyperion și Demiurg. „Luceafărul”, mit și dramă existențială. Editura Princeps Multimedia, Iași, 2019. 215 pag. ISBN: 978-606-8510-37-8.*), care se vrea o cercetare proprie bazată pe un demers critic și istorico-literar totalizator. Cunoscător în profunzime al scrierilor lui Eminescu, familiarizat cu manuscrisele poetului și cu exegeza eminesciană de aproape un secol și jumătate, cercetătorul înainteză atent, cu distanța oferită de o privire olimpiacă care ține sub observație orizontul general al creației eminesciene și al eminescologiei, dar și cu acribia hermeneutică iscoditoare căreia nu-i scapă detaliul și nuanța.

Definită drept „operă coronară”, „poem-sinteză”, „basm al ființei”, „poem inițiativ”, „dramă simfonică”, „poezie de amor”, „dramă a existenței” etc., scrierea eminesciană relevă, dincolo de multiplele interpretări și caracterizări tipologice, o expresie mito-poetică aparte a *ființei*. Ființa eminesciană, remarcă Mihai Cimpoi, se înfățișează „ca ființă tragică”. Dincolo de „banala și clasicizata interpretare ca alegorizare a sortii genului, notată de însuși poetul într-un manuscris” exegetul urmărește efortul unui șir de eminescologi iluștri în identificarea și decelarea unor sensuri profunde și a unor semnificații care pun într-o ecuație insolită „lumea necesităților și lumea contingenței”, divinul imanentizat și divinul transcendent, complementaritatea lumii hyperioniane și lumea cercului strămt, a trecerii eterne, sentimentul acut al depărtării, căderea în sus a Luceafărului etc. Peste toate planează o umbră indestructibilă de tragism. O notă a poetului sugerează intenția de a schimba finalul poemului în sensul unui tragism eroic, á la Giordano Bruno, „între un infinit al lumii și infinitul totalității, amândouă integrate într-o unitate cosmică”, între infinitul care „nu acționează și nu pătimește, în timp ce infinitul-finit acționează și suferă”.

Un prim popas al investigației îl reprezintă ființa eminesciană, căreia cercetătorul îi găsește ca trăsătură definitorie „faptul că se gândește pe sine însăși cu o intensitate rar întâlnită”. Numită și „preaplin al gândirii”, și „deliciu al cugetării”, caracterizarea îl prinde pe poet în determinantele unui Narcis „ce se oglindește în propria gândire, la capătul procesual al căreia se transformă într-un Hyperion intelectualizat și impersonalizat...”. E chiar destinul eminescian cu ființa sa interogativă, scrutând „cruda taină existențială”. De aici și concluzia că ființa eminesciană „este prin excelență sintetizatoare” cu o „natură chenotică” sui generis. Starea de chenoză, explică Mihai Cimpoi, e starea „de suferință perpetuă și sfâșietoare”, „un hybris generalizat”, cu specificul unui „grad maxim al intensității”.

Sunt observații care se probează în investigarea genezei poemului, a avaturilor textului eminescian pornind de la basmul „Fata în grădina de aur” cules de Richard Kunisch, continuând cu cele patru versiuni din manuscris și terminând cu textul publicat de Titu Maiorescu și cu intențiile poetului de a redacta finalul „Luceafărului într-o viziune brunoniană. Calea „atât de lungă” a redactărilor apare, în studiul lui Mihai Cimpoi, ca o fascinantă cristalizare a unui întreg „complex tematic de motive”, arhetipuri „îndeplinind funcții simbolice”, toate fiind străbătute de „tensiunea unui mare patos” și tragism existențial. Sugestivă este, în acest sens, investigația semnificațiilor oferite de „departele” eminescian, asupra căruia dl academician revine ca la un camer-ton de primă importanță. E un *departe* care țintește „profunzimile abisale ale ființei” și, totodată, drama existențială eminesciană, zbaterea poetului între intensitățile gândirii, aplecată interogativ asupra misterului lumii, încercând să cuprindă totala negativitate „pre-morfică, pre-cosmică, pre-ontică – în care e proiectat *departele*” și închiderile ontologice declanșate de „relativitatea *visului* și a *clipei*”, de tragismul unui „mare Gol existențial”. Între aceste interogații existențiale, procesul elaborării „Luceafărului” apare eminescologului nostru ca „un Manuscris muzical, ca o Partitură” cu mai multe „continuumuri motivice”: continuumul suferinței „ce crește progresiv, scalariform, sub semnul totalității budiste („Totul este suferință”)și ecleziastice (cunoașterea este cea care sporește suferința)”, continuumul aplecat „asupra principiului eternei renașteri ciclice a vieții care guvernează lumea (pe dos)”, asupra universului-rotitor *același*, amintind de identicul nietzschean, al ciclității deterministe cu finalitatea unui „etern plâns”, un plâns permanent al ființei. Între aceste continuumuri „depărtarea exterioară e complementată de cea lăuntrică”, contrariile lumii fiind puse la Eminescu mereu în cumpănă, adunate într-un Întreg. E drept,

remarcă cercetătorul, „La hotarul dintre ființă și neființă, omul eminescian intră în zona *angoasei*, a indefinitului, a melancoliei, a singurătății, a abisului care nu se suprapune total nimicului, reprezentând și anumite posibilități (re)creative”. Ca dovadă a multiplelor posibilități, Mihai Cimpoi creionează un tablou sinoptic al receptării „Luceafărului”, stăruind apoi într-un capitol aparte asupra finalului „á la G. Bruno” menționat de poet în ms. 2257, f.429 verso. Ideea exegetului este că Eminescu „nu era împăcat cu oprirea din zbor al Luceafărului-Hiperion, căci rămânea animat de aceleași „eroici furori”, de aceleași avânturi ale sufletului său însetat de absolut, sugerate de un vers brunian: *Destul ca sufletul să fie în chip nobil aprins...*”, presupunând că poetul, posibil, „s-o fi gândit și la o nouă încercare a ființei de a se arunca din nou, cu „avânt eroic” în *depărtare* pentru a afla încă ceva din tainele universului”. Dovadă a acestor posibile deschideri ale sunt variantele și versiunile poemului, din redactările cărui se profilează „un palpabil continuum imaginar”, care emană specifica energie a poeziei și gândirii eminesciene cu inconfundabilul ei halou tragic, care îl apropie pe poetul nostru de un alt tragic al umanității – Nietzsche.

Reflecțiile lui Mihai Cimpoi asupra poemului „Luceafărul”, mișcându-se în vârtejuri seducătoare de asociații și presupoziii, având mereu ca probă argumentul întregii opere eminesciene, considerentele altor exegeți, raționamentul filosofic sau literar bazat pe experiența gândirii și creației universale, incită spiritul critic al cititorului, constituind un stimulent puternic pentru noi și noi deschideri de orizonturi ale lecturii.

Notă. Cronica a fost realizată în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

DICȚIONARUL ENCICLOPEDIC AL SCRITORILOR BASARABENI. PORTRERE LITERARE

Oxana GHERMAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7366-2599>

CODRU, Anatol (1.V.1936, Molovata Nouă, Dubăsari – 17.VIII.2010, Chișinău), poet, traducător, regizor de cinema.

Este fiul Titianei (n. Stăncuță) și al lui Ion Codru. Absolvește clasele primare în satul natal, urmează școala medie în orașul Dubăsari, apoi își face studiile la Facultatea de Istorie și Filologie a Universității de Stat din Chișinău (1958-1963). Debutează cu volumul de versuri *Noapți albastre* (1962). Activează în calitate de redactor literar la săptămânalul *Cultura Moldovei* (1964), este redactor la Editura „Cartea Moldovenească” (1965-1968), de unde va demisiona în semn de protest față de reprimarea de către cenzură a volumului *Basmaua* de Ion Vatamanu. Urmează cursurile superioare de scenaristică și regie de film documentar din Moscova (1969-1971), perioadă în care îi apar cărțile de poezie *Îndărătnicia pietrei* (1967) și *Feciori* (1971). Se afirmă ca regizor. Primul său film, intitulat *Trânta*, a fost realizat în anul 1968, decernat cu Premiul I pentru regie la Festivalul de filme din orașul Minsk (1968). Este regizor la Studioul Cinematografic „Moldova-Film” (1968-1997), unde a turnat în jur de treizeci de filme documentare. Îi apar volumele de versuri *Piatra de citire* (1980) și *Mitul personal* (1986). Este distins cu titlul Maestru în Artă (1987) și cu Premiul de Stat al R. Moldova (1991). Din 1993 este președinte al Uniunii Cineaștilor din Republica Moldova (1993-2003). Devine membru de onoare al Academiei Internaționale de Film „Nika” din Rusia (1994). Publică volumele de poezie *Bolta cuvântului* (1997) și *Întâmplarea mirării* (1998), pentru care i se decernează Premiul Uniunii Scriitorilor din RM. Este membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei (1999). A tradus din poezia lui A. Voznesenski, M. Țvetaeva, V. Pșavela, S. Kaputikian, L. Martînov ș.a.

Aflat în căutarea „felului de-a zice despre noi”, Anatol Codru creează o expresie poetică densă, pe alocuri tăioasă, cu greutate semantică, întruchipând spiritul etnic într-o „piatră de neam”. Eul poetic duce povara unei conștiințe lucide, care percepe lumea în adevărata ei înălțime și în tainica ei profunzime („floarea de soc căzută ca-n vecie pe satul de străbuni de sub pământ”). Această lume poartă chipul „Plaiului-părinte”, un *axis mundi*, un paradis redobândit, plin de „floarea teiului,/ care muncește mult./ La întemeierea soarelui, acasă” („Doar pentru faptul...”), cu „văzduhul îngroșat de lumină” („Pasărea vine”), cu iarba înaltă („Ce iarbă înaltă: au fost îngropați/ Străbunii noștri cu bărbile-afară”), toate alcătuind o „Patrie cântând”, ale cărei ecouri reverberează în lirica lui Anatol Codru. Neamul împrumută imaginea unui arbore („Frunzoasă nuntă”) în care fiecare suflet e ca o frunză ce crește între altele. Pe tema limbii materne, vocea poetică e în rezonanță cu a lui Alexei Mateevici, însă extinzând dimensiunile estetice ale limbii la cele ale universului: „Toate-s citire sacră și cazanii: ramul cu prunci, fecioarele Marii și bivoliile înflăcăriți cu lapte” („Letopiseț”). Ca într-un templu al culturii, în poezia lui Anatol Codru răsună nume ale culturii naționale – „Brâncuși”, „La baștina lui Petru Zadnipru”, „Liviu Deleanu” ș.a.

Numele țării este cântat în poezia în proză (amintind structural de „Cântarea României” de Alecu Russo) „Imn rostit la răsăritul soarelui”, care reia mitul întemeierii Moldovei într-o suită de definiții metaforice: „Moldovă,/ gură de ciobăniță, miere de îndulcit clopotul de piatră// [...] Moldovă, izvodire dreaptă, fără-apus, floare care arde la străbuni pe gură; leagănul prunciei mele-n răsărit...// ... ctitorind în piatră graiul acesta sfânt, românesc/ clopot de vecie,/ viața fără moarte!”. Poezia ridică, prin expresii metaforizate, numele pământului natal în ierarhia celor sfinte; numele țării este raportat mișcării elementelor cosmice („Ciocârlii”). E de remarcat faptul că, vorbind despre patrie, despre neam, Anatol Codru nu se referă doar la Moldova, ci la întreaga etnie românească. În textul „Drob de țară”, poetul cântă frumusețea tristă, pietrificată în sare a Ardealului: „Ardealul nu e plânsul infinit./ În solnițe să-l aibă fiecare// Român care de sare e albit/ Să-și poarte în oase drobul lui de țară”. Această tristețe profundă străbate și poezia „Nunta în Ardeal”, dar și textul „Nunta” care, deși încifrează imaginea spectaculoasă a nunților basarabene, în care nu se pune atât temeiul unei căsnicii, cât fundamentul unei existențe umane, atinge ideatic câteva motive universale precum Marea trecere, infinitul, veșnicia. Motivele se împletesc în expresii surprinzătoare în poezia „Veșnica veghe”: „Și totu-i rai de dureri peste vreme,/ Și totu-i un zbucium de-a fi și a

nu fi/ De peste vecii, ora lumii dintâi,/ Pe care-o refuzi, o aprobi și o temi...”. Eul liric contemplă asupra destinului, asupra vieții, împlinirilor și suferințelor omului, în noțiuni în care individualul se diluează în general-uman.

În „Maică de plai” poetul construiește o imagine universală a ființei materne, în care se topesc fragmente de cosmos („copacii înfloresc în harul ei”, „fiii o cred că-i steaua rătăcind”, „veciile o știu și-o țin aproape, ca o fântână izvorând mereu cu lacrimile noastre sub pleoape...”). Mama poartă un nume uman și divin, ceresc și pământesc – Maria. În alt context („Modestie”), mama are numele Domnica și e ancorată într-un spațiu al așteptării neconținute. Iar feminitatea, ca dar divin, capătă expresie în poezia „Ana-Maria”. Înțelepciunea seculară se împletește cu îndemnuri de a proteja cele sfinte, de a le înmulți, în texte în care este chemată generația tânără să-și înalțe făptura cu demnitate („Feciori”, „Surori”). Vocea mesianică a eului creator răsună și în versurile în care poetul cheamă la rădăcini, la liniștea timpurilor îndepărtate („Un drum se-ntoarnă înapoi”), la origini („Alb, mult alb”). Oamenilor de la țară li se conturează chipuri de sfinți, de domni pe care îi binecuvântează universul cu frumusețe trupească și curățenie sufletească („De Ioni, de Marii”, „Aista-i omul nostru cel Ion”, „Voi”), care rămân aproape neatinși de schimbările civilizației: „Sateliții vă roiesc pe la tâmpole,/ ci vouă nici că vă pasă, nici că vă vine/ Să ridicăți ochii tăciunoși din țărână//... Și nici teamă nu vă e de nimic pe lume,/ Întoarceți capul doar numai când vă strigă pe nume” („Voi”). Țăranii, în uimitoarea lor simplitate, au chipuri de giganti prin forța pe care o descarcă în pământ, prin sânguință și ambiție, dar și prin înțelepciunea coaptă în liniștea puținelor clipe de odihnă.

De la poezia în proză, Anatol Codru trece la poezia în vers liber, în structuri asimetrice, care încorporează scurte definiții metaforice ale marilor teme („Dragoste”). Între cele sfinte, între cele vitale pe care le cântă lirica lui Anatol Codru se află pâinea („Pâine”, „Bunul mesei”) și vinul („Moment bahic”, „Hrisov în toamnă”), sarea, lacrima și roua („Patria de om”), cuvântul („Deci, verb mai întâi”, „Cuvântul ară”, „Metaforă”, „Onomatopee” ș.a.). Unul dintre motivele care denotă cel mai vast spectru de semnificații este cel al pietrei. Piatra, în poezia lui Anatol Codru, este un element esențial, care stă la temelia lumii („Piatra asta de pământ”), care se caracterizează și prin duritate, rigiditate, statornicie, dar și prin mobilitate, prin posibilitatea de a lua forma unui chip uman, de a construi o casă, o fântână, o vatră.

Piatra este metafora prin care eul poetic își exprimă sentimentul de neam, de apartenență: „Căci al vostru, al tuturor,/ Am să fiu cât piatra-vatră”. Piatra apare în poezie sub diverse forme și înfățișări: piatră de moară, piatră scumpă, piatră

de-olmaz, „piatră de amiază”, „piatră de fier”, „piatra frunzei”, „piatră de copii”, „piatra pietrei”. Cuvântul „piatră” pare să semnifice natura unui lucru, esența lui. Pietrarii, ființe arhaice, atemporale, muncesc la înființarea unor lumi în pietrările lor: „Pietroase spații detronând,/ Pietrarii, dincolo de eră,/ Și dincolo de infinit,/ Coboară-n propria lor soartă/ Unde de vii s-au fost zidit..../ Unde mai dincolo de moarte/ Din piatra pietrei piatră scot” („Pietrarii”). Mitul Meșterului Manole este generalizat, ridicat la esența omului care sparge natura cosmică, care construiește ca un Dumnezeu înalte arhitecturi din piatră (turnul de piatră, clopot de piatră). Piatra este creatoare de mituri („Piatră din piatră”, „Durută, lacrima pietrei”) și un motiv de întoarcere la mit („Pietrele grece”, „Meșterul Manole”). Vorbind despre piatră, eul liric tinde a atinge piatra filosofală, de a ajunge la „metafizica ideii de piatră”, de a percepe „starea de absență a pietrei”, de a face o tangență între individuația omului și creșterea pietrei („Piatra e continua ei naștere de sine,/ E venirea plecării ei de oriîncotro/ Către ea”). Poezia din ultimele volume este gravă și plină de durere, de regretul că omul este prins în vârtejul materiei și, în aceste condiții, spiritul degradează.

Ușor nostalgică, cu aură de cronică, ținând în profunzimea existenței umane, în esența ființei etnice, poezia lui Anatol Codru reușește, precum își propune, să „nimbeze cu gânduri” fruntea cititorului, să-i curețe gândirea până la un singur temei; or, în concepția autorului, menirea primordială a poeziei este cea de decantare, de limpezire interioară, de catharsis.

Scrieri:

Nopti albastre. Chișinău, 1962.

Îndărătnicia pietrei. Chișinău, 1967.

Versuri, pref. M. Dolgan. Chișinău, 1969.

Feciori. Chișinău, 1971.

Portret în piatră, pref. Mihai Cimpoi. Chișinău, 1978.

Piatra de citire. Chișinău, 1980.

Mitul personal. Chișinău, 1986.

Bolta cuvântului. Chișinău, 1997.

Întâmplarea mirării, pref. Arcadie Suceveanu. Chișinău, 1998.

Ruperea din neființă, pref. Ion Ciocanu. Chișinău, 1999.

Repere bibliografice:

- 1 BANTOȘ, Ana. Anatol Codru: recuperarea autenticului. În: *Limba Română*, 2006, 4-6 (130).
- 2 BUTNARU, Tatiana. Anatol Codru și mitologia autohtonă. În: *Metaliteratură*, 2007, 3-4 (16).
- 3 BUTNARU, Tatiana. Viziuni mitico-folclorice în creația lui Anatol Codru. În: *Philologia*, 2008, 1-2 (236).

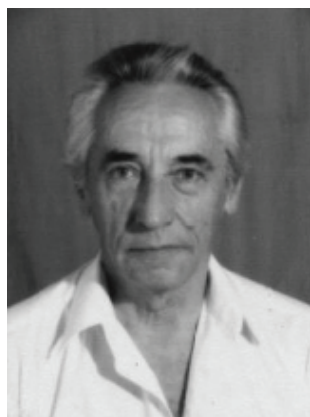
- 4 CIMPOI, Mihai. *Alte disocieri*. Chișinău, 1971.
- 5 CIMPOI, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: Arc, 1996.
- 6 CIOBANU, Anatol. Obsesia valențelor majore. În: *Literatura și Arta*. 1986, 1 mai.
- 7 CIOCANU, Ion. Anatol Codru. În: *Literatura română contemporană din Republica Moldova*. Chișinău: Litera, 1998.
- 8 CIOCANU, Ion. Dincolo de stihia metaforică. În: *Literatura și Arta*. 1981, 5 martie.
- 9 DOLGAN, Mihail. *Anatol Codru. Mitul personal*. Chișinău: Literatura artistică, 1986.
- 10 DOLGAN, Mihail. *Poezia: adevăr artistic și angajare socială*. Chișinău, 1988.
- 11 GROSU, Lilia. Anatol Codru – „Dulcele cuvânt de piatră” sau permanența pietrei întruchipată-n cuvânt. În: *Analele Științifice ale Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul*. 2009, 5.
- 12 LEONTE, Carmelia. *Basarabia poetului*. DL, 1998, 4.
- 13 MORARU, Anatol. Valențele orficului în lirica lui Anatol Codru. În: *Limba română*. 1996, 5-6.
- 14 NAZAR, Valeriu. Anatol Codru. În: *Dicționarul scriitorilor români din Basarabia 1812-2006*. Chișinău: Prut Internațional, 2007.
- 15 OLĂRESCU, Dumitru. Anatol Codru. Interferența limbajelor: poetic și cinematografic. În: *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Ediția a X-a, Chișinău, 2018.
- 16 OLĂRESCU, Dumitru. Anatol Codru. Realitatea la modul poetic. În: *Akadosmos*. 2016, 3 (42).
- 17 ROȘCA, Timofei. Sincronizări brâncușiene în poezia lui Anatol Codru. În: *Metaliteratură*. 2003, 8.
- 18 ROTARU, Parascovia. Ion Creangă – ultimul film al lui Anatol Codru: motive confesionale. În: *Arta*. 2011, 1.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

Vlad CARAMAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6679-1173>

APETRI, Dumitru. (21.X.1940), com. Târnauca, jud. Dorohoi, azi raionul Herța, reg. Cernăuți, Ucraina. Cronicar cultural, critic și istoric literar. Studiile profesionale, după absolvirea școlii din sat (Târnauca), le desfășoară la Colegiul Cultural-Educativ (1958-1960), apoi la Universitatea de Stat din Cernăuți, Facultatea de Litere (1962-1967) (teza de licență *Traduceri rusești și ucrainene din lirica eminesciană*), doctorantura la Institutul de Limbă și Literatură al Academiei de Științe din Moldova (1971-1974), doctor în filologie 2005 (tema *Receptarea literaturii ucrainene în Republica Moldova între anii 1924 și 1984*), conferențiar cercetător din anul 2007. Lucrează mai întâi ca profesor, director de școală, lucrător literar și corespondent special la ziarul „*Zorile Bucovinei*”; din 1974 – cercetător științific la Academia de Științe din Moldova, lector superior la Institutul Republican de Perfecționare a Cadrelor Didactice (1986-1988) și, din 1999, la Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău și Universitatea din Comrat; actualmente - cercetător științific coordonator la Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu al Ministerului Educației, Culturii și Cercetării. Debutează publicistic în anul 1961, literar în 1968, în culegere colectivă în 1979, editorial, monografic, în anul 2000 la Timișoara cu volumul *Bucovina. Cultură, personalități, destine* (pentru care obține Premiul Uniunii Scriitorilor din Moldova pentru debut). Devine consecutiv membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova și România. Pe parcursul vastei sale activități semnează cronici, studii, articole, profiluri literare și eseuri despre scriitorii români clasici și contemporani. Este autorul a peste 400 de materiale diverse ca gen, în care examinează probleme de traducere artistică, procesul literar din Bucovina, evoluția raporturilor literare româno-ruso-ucrainene, în special, aspectul receptării operei eminesciene în spațiul cultural est-slav, a operei lui T. Șevcenko și a literaturii ucrainene din sec. XX în spiritualitatea românească de la est de Prut. Bazându-se pe experiența științei literare comparative în studierea receptării fenomenelor literare, autorul propune un model propriu de investigare a problemei. Procesul receptării e demonstrat la trei niveluri:

1) traduceri literare; 2) reflectare artistică și 3) interpretarea critică a traducerilor și a reflectării artistice. Astfel, demonstrează că evoluția versiunilor tezaurului artistic este forma principală a dialogului cultural și intercultural. În continuare, oferă profiluri literare despre savanți filologi, schițe și crochiuri despre oameni de cultură și artă, profesori, cronici literare despre evenimente însemnate din domeniul literelor române, ruse și ucrainene, traduceri din eseistica unor scriitori ruși și ucraineni. Publică studii, articole, proză scurtă, prefețe și postfețe în diverse cărți apărute în R. Moldova, Ucraina și România.

Colaborează la revistele: *Literatura și arta, Nistru, Cultura, Revistă de Lingvistică și Știință Literară, Septentrion literar, Contrafort, Destin românesc, Basarabia, Limba română, Glasul Națiunii, Făclia, Viața Basarabiei, Timpul, Akademos, Concordia, Revista română, Metaliteratură, Philologia* ș.a. Participă la congrese, conferințe, simpozioane, colocvii, întruniri cultural-literare naționale și internaționale la București, Chișinău, Iași, Cluj-Napoca, Timișoara, Kiev, Cernăuți ș.a.

Scrieri:

Lire înfrățite (ediție bilingvă, în română și ucraineană). Ch., 1979.

Vasile Bogrea. Scrieri alese (volum îngrijit în colab.). Ch.–Buc., 1998.

Omagiu lui Taras Șevcenko (selecția, redacția și coautor). Ch., 1999.

Bucovina. Cultură, personalități, destine. Timișoara, 2000.

Românii din jurul României (coautor). Buc., 2003.

Dialog intercultural. Aspecte ale receptării literare. Ch., 2006.

Eseuri și profiluri literare. Ch., 2007.

Arta replăsmuirii artistice. Ch., 2008.

Atitudini și opinii. Ch., 2010.

Dimineți cu brumă. Micronuvele, schițe-portret. Ch., 2010.

Igor Crețu, maestru al cuvântului (antologator și coautor). Ch., 2012.

Martiriul transnistrean sub jugul totalitar rusesc (coautor, redactor stilizator). Ch., 2013.

Cronici literare și culturale, cărți, personalități, evenimente. Ch., 2015.

Amiezi răcoroase: Nuvele, schițe-portret, crochiuri, evocări. Ch., 2016.

Eminescu sporind a lumii taină. Culegere de studii, articole, cronici și recenzii. Ch., 2020.

Amurguri. Proză scurtă. Ch. 2020.

Repere bibliografice:

- 1 BEJENARU, Ion. O carte prețioasă. În: *Lit. și arta*. 2011, 19 mai.
- 2 BURLACU, Alexandru, CARAMAN, Vlad. *Bucovina literară...*, „Septentrion literar”. Cernăuți, 2001, nr. 1-2.
- 3 BURLACU, Alexandru. Dialog intercultural. Aspecte ale receptării literare. În: *RLȘL*, nr. 3-4, 2007.
- 4 BURLACU, Alexandru. Dumitru Apetri despre un dialog intercultural, în vol.: *BURLACU, Alexandru „Texistențe”*. Chișinău, 2007.
- 5 BURLACU, Alexandru. Dumitru Apetri grăbindu-se încet. În: *Literatura și arta*. 2010, 21 oct.
- 6 BURLACU, Alexandru. Un hermeneut al receptării, Dumitru Apetri. În: *Texistențe*. Vol. 3. Chișinău, 2012.
- 7 CENUȘĂ, Felicia. Bucovina: destine literare. În: *Metaliteratură*. Analele Facultății de Filologie a Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă” din Chișinău”. Vol. 3, 2001.
- 8 GAFTON, Marcela. Spațiul bucovinean și pana unui spirit laborios. În: *Țara*. 2000, 3 oct.
- 9 GÂRLEA, Olesea. Dumitru Apetri – un colecționar subtil de trasee existențiale. În: *Realități Culturale*. Nr. 3. 2019, p. 16-17.
- 10 GHEORGHITĂ, Eugen. Omul care a făcut din poezia universală propria sa poezie. În: *Literatura și arta*. 2012, 27 sept.
- 11 GRATI, Aliona. Despre traducerea ca artă și dialog intercultural, În: *Glasul Bucovinei*. Cernăuți - București, 2010, nr. 2.
- 12 JOSU, Nina. Un distins scriitor bucovinean – Dumitru Apetri. În: *Literatura și arta*. 2010, 28 oct.
- 13 NECHIT, Ion. Igor Crețu, un traducător cu suflet de poet. În: *Jurnal de Chișinău*. 2012, 7 aug.
- 14 PASTUH-CUBOLTEANU, Vitalie. Dimineți cu brumă. În: *Literatura și arta*. 2012, 3 ian.
- 15 PASTUH-CUBOLTEANU, Vitalie. Igor Crețu, maestru al cuvântului. În: *Făclia*. 2013, 12 ian.
- 16 PAVEL, Vasile. Un harnic cercetător literar. În: *Literatura și arta*. 2000, 26 oct.
- 17 PÂNZARU, Sava. Un studiu despre receptarea literară. În: *Metaliteratură*. 2007, nr. 1-2.
- 18 RACHIERU, Adrian Dinu. Întâmpinare, pref. la vol.: *Dumitru Apetri, Bucovina. Cultură, personalități, destine*. Timișoara, 2000.
- 19 ȘPAC, Ion. O carte despre Bucovina. În: *Literatura și arta*. 2001, 31 mai.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

Mariana COCIERU

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7707-525X>

GĂȚAC, Victor. (2.VI. 1933) Ilustrul etnolog Victor Gațac s-a născut la 2 iunie 1933 în familia lui Mihail și a Olgăi Gațac stabiliți cu traiul în orașelul Lipcani, jud. Hotin (azi în rn. Briceni), localitate cu valoroase tradiții etnofolclorice, atestată documentar la 17 iunie 1429, pe vremea domniei lui Alexandru Vodă cel Bun. Studiile primare (clasa I – școală ucraineană; clasele II-IV – școală românească) și secundare le-a urmat în localitatea de baștină, absolvind Școala medie nr. 1 cu predare în limba rusă în 1950, cu diplomă de excelență. Exponent al generației copiilor Basarabiei, care au simțit pe viu consecințele dramatice ale războiului, a cunoscut și greutățile perioadei postbelice, și anii cumpliți ai foametei și ai totalitarismului opresiv. A fost un copil sârguincios, pasionat de lectură și setos de cunoștințe.

În 1950 vine la Chișinău, susține examenele de admitere la Facultatea de Filologie a Universității de Stat, pe care a absolvit-o în 1955 cu calificativul „eminent”. Atât colegii de facultate: Nicolae Raevschi, Ion Șpac, Vladimir Beșleagă, Claudia Polercă, Olga Amariei, Gheorghe Suruc, cât și profesorii universitari: Vasile Coroban, Nicolae Corlăteanu, Petru Mezențev, Tatiana Vasileva ș. a. au intuit în tânărul student Victor Gațac germenele unui remarcabil filolog, pasionat deopotrivă de cercetarea diverselor subiecte ce țin de literatură, lingvistică și cultura tradițională. Peste ani, într-un autograf destinat discipolului său, acad. Nicolae Corlăteanu avea să recunoască cu aleasă considerație: „Mă mândresc mult, ca prim îndrumător științific al fostului meu student la Universitatea de Stat din Chișinău, Victor Gațac, care tinde și, în mare parte, a atins culmile științei folcloristice nu numai din sud-estul Europei, ci și din lumea întregă. Cărțile pe care le-a publicat fac față celor mai moderne concepții ale folcloristicii mondiale”.

Fiind student în anul al III-lea, debutează la ziarul „Молодёжь Молдавии” cu articolul *Уникальная книга* cu referire la *Cazania lui Varlaam*, articol prilejuit de consemnarea a 310 ani de la editarea primei cărți românești. În anul următor publică în „Советская Молдавия” și ziarul Universității de Stat „Сталинец” câteva articole despre scriitorii Vasile Alecsandri, Mihail

Koțiubinski, Andrei Lupan etc. În anul absolvirii universității, debutează și în calitate de raportor la o conferință a tinerilor cercetători filologi în or. Odesa.

După finalizarea studiilor superioare, Victor Gațac este admis la doctorat (aspirantură, pe atunci) la Institutul de Literatură Universală „Maxim Gorki” din Moscova. În calitate de conducători științifici la teza de doctorat i-a avut pe consacrații savanți ruși Vladimir I. Cicerov și Dmitrii E. Mihalici. Alături i-au fost și alți eminenti oameni de știință, cum ar fi: Piotr Bogatâriov, Vladimir Propp, Chiril Cistov, Victor Jirmunski, Boris Putilov. Grație sprijinului acestor minți luminate ale etnologiei ruse și al studiilor acestora, tânărul aspirant s-a format ca om de știință, aducând o contribuție substanțială la cercetarea poeziei cântecelor epice, considerând-o fundamentală pentru investigarea comparativ-istorică a eposului folcloric haiducesc. Sub conducerea lui Vladimir I. Cicerov deprinde metodologia cercetărilor de teren: principiile de colectare/ înregistrare a creațiilor etnofolclorice, descifrarea/ pașaportizarea și conservarea acestora, studierea și valorificarea folclorului în corespundere cu noile tendințe științifice ale etnologiei moderne europene.

După 3 ani de studii de doctorat, în 1958, revine la Chișinău și este angajat în funcție de cercetător științific la Sectorul de folclor al Institutului de Limbă și Literatură al Filialei Moldovenești a Academiei de Științe a Uniunii Sovietice. În 1959 prelucrează literar și publică la editura „Detghiz” [«Детгиз» edita cărți pentru copii] din Moscova prima culegere de povești populare din Basarabia, alcătuită de Gr. Botezatu, pentru care semnează și studiul introductiv *Лейся, свет, впереди, тьма, стелись позади: Молдавские народные сказки*.

Asemeni multor folcloriști consacrați, abordează o direcție importantă în activitatea de cercetător al creației populare, anume efectuarea campaniilor de teren. Alături de colegii de sector, Victor Gațac participă la culegerea și sistematizarea constituentelor de patrimoniu cultural imaterial, pledând pentru o cercetare științifică echidistantă și argumentată cu probe veridice identificate pe teren.

În anul 1960, la Institutul „Maxim Gorki” din Moscova, își susține teza de doctor în filologie, specialitatea folcloristică: *Молдавские и румынские эпические песни о гайдуках и некоторые вопросы их соотношения с южнославянскими (Cântecurile epice haiducești din Moldova și România și unele aspecte ale relației lor cu slavii de sud)*.

În 1962 părăsește Chișinăul, stabilindu-se cu traiul la Moscova, fiind angajat în calitate de cercetător științific la Institutul de Literatură Universală „A.M. Gorki” ca mai apoi, în 1966, să fie desemnat șef al Sectorului de

studiere a creației populare, funcție pe care o va deține până în anul 2012. În 1976, obține titlul de doctor habilitat în filologie cu teza *Восточнороманский героический (войницкий) эпос/ Eposul eroic (voinicesc) est-romanis*, iar în anul 1989 – titlul științifico-didactic *profesor universitar*. Din 1988 a activat în calitate de membru al colegiului de redacție al revistei *Известия РАН. Серия литературы и языка (Buletinul Academiei de Științe Seria Literatură și Limbă)*, iar din 2000 este redactor-șef al acestei publicații. Aici desfășoară o activitate științifică prodigioasă. Evocatoare, în acest sens, sunt cele peste 300 de publicații (multe dintre ele apărute în diverse țări și limbi), printre care câteva monografii privind folclorul diferitelor popoare romanice, slave și al minorităților naționale din Siberia și Extremul Orient: *Восточнороманский героический эпос: исследование и тексты (Eposul eroic est-romanis: Studii și texte, 1967)*; *Текстологическое изучение эпоса (Studiul textologic al eposului, 1971, în colaborare cu A.A. Petrosean)*; *Фольклор и молдавско-русско-украинские исторические связи (Folclorul și relațiile istorice moldo-ruso-ucrainene, 1975)*; *Фольклор: поэтическая система (Folclorul: sistemul poetic, 1977, în colaborare cu A.I. Balandin)*; *Eposul eroic (1983)*; *Фольклорное наследие народов СССР и современность (Moștenirea folclorică a popoarelor URSS și contemporaneitatea, 1984, în colaborare cu S.S. Cibotaru)*; *Устная эпическая традиция во времени: Историческое исследование поэтики (Tradiția orală epică în timp: Studiu istoric al poeziciei, 1989)*; *Экспериментальная текстология фольклора (на славянском и неславянском материале) (Textologia experimentală a folclorului: în baza materialului slav și non-slav, 1998)*; în calitate de redactor: *Типология народного эпоса (1975)*; *Типология и взаимосвязи фольклора народов СССР: поэтика и стилистика (1980)*; *Фольклор: поэтика и традиция (1982)*; *Фольклор: образ и поэтическое слово в контексте (1984)*; *Фольклор: проблемы историзма (1988)*.

Împreună cu o echipă de folcloriști și etnografi a inițiat și a ghidat o serie de cercetări de teren în România, Bulgaria, Iugoslavia, Macedonia, Ucraina, Rusia (în regiunile Iaroslav, Penza, Vologda și Republica Altai). Una din cele mai importante expediții etnofolclorice de teren a fost realizată cu o echipă de etnologi finlandezi în perioada 1997-1999 în Gornâi Altai, în vederea înregistrării și cercetării complexe a creațiilor epice ale remarcabilului povestitor-kaichi Alexei Kalkin.

A participat activ la pregătirea seriilor academice *Фольклор народов СССР (azi, Фольклор народов Европы и Азии și Эпос народов СССР (din 1992, Эпос народов Евразии, membru al colegiului de redacție, începând cu*

anul 1971 și numărând 26 de volume), ediții îngrijite sub egida Institutului de Literatură Universală „A.M. Gorki”.

Etnologului îi aparține și ideea fondării corpusului de publicații *Памятники фольклора народов Сибири и Дальнего Востока (Monumente ale folclorului popoarelor din Siberia și Orientul Îndepărtat)*, editat la ora actuală în 34 de volume, fiind și adjunct al redactorului-șef. Corpusul academic, proiectat să apară în 60 de volume, cuprinde cele mai remarcabile lucrări de creație populară orală sub aspect artistic. Această serie este o nouă ediție fundamentală a monumentelor folclorice, care nu are analogie în folcloristica rusească, cuprinzând creații în peste 30 de limbi. Fiecare volum din serie este conceput ca un produs multimedia, care include un articol introductiv, texte în limba de origine, traduceri în rusă, comentarii și note la text și traducere, un studiu muzicologic, notografiile ale melodiilor și comentarii la acestea, un disc de vinil 17,5 cm (sau un DVD) cu probe sonore ale lucrărilor selectate. Publicația marchează o nouă etapă în studiul folclorului popoarelor indigene din Siberia. Editarea complexă a textelor din acest corpus reprezintă o bază reală a investigațiilor comparate în studiile de folcloristică, lingvistică, etnomuzicologie, precum și o sursă pentru studierea tradițiilor creației orale a tuturor etniilor din Siberia și Orientul Îndepărtat. Corpusul a avut impact deosebit asupra comunității academice, astfel că, în anul 2002, pentru coordonare și implicare în realizarea acestui proiect multivoluminos etnologului Victor Gațac și întregii echipe editoriale i-a fost decernat Premiul de Stat al Federației Ruse în domeniul științei și tehnologiei.

De remarcat e și contribuția savantului la dezvoltarea științei despre folclor din Basarabia. Alături de colegii de la Chișinău, a participat la elaborarea și editarea primelor lucrări de sinteză privind istoria folcloristicii, teoria și metodele de cercetare ale creației populare imateriale: *Izvor veșnic viu* (Chișinău, 1961), *Schițe de folclor moldovenesc* (Chișinău, 1965), creștomație alcătuită din cele mai relevante texte etnofolclorice; *Folclor moldovenesc* (Chișinău, 1966) ș. a. Au urmat câteva lucrări, realizate în colaborare sau în redacție: *Folclor moldovenesc: Studii și materiale* (Chișinău, 1968), *Studii și materiale de folclor* (Chișinău, 1971); *Poezia populară moldovenească a obiceiurilor de Anul Nou* (Chișinău, 1972) de Nicolae Băieșu, *Poetica liricii populare moldovenești (cântate) de Sergiu Moraru* (Chișinău, 1978), *Estetica folclorului moldovenesc* (Chișinău, 1974), *Relații moldo-ruso-ucrainene (Studii, materiale, bibliografie)* (Chișinău, 1981), *Creația populară (Curs teoretic de folclor românesc din Basarabia, Transnistria și Bucovina)* (Chișinău, 1991) ș. a. Împreună cu folcloriștii de la Chișinău, a participat

la elaborarea și editarea corpusului de folclor în 16 volume – *Creația populară moldovenească* (1975-1983). Este alcătuitor, semnează articolul introductiv și comentariile la volumul *Eposul eroic* (Chișinău, 1983), și altele în calitate de membru al colegiului de redacție: *Poezia populară a obiceiurilor calendarice* (1975) de Nicolae Băieșu; *Poezia lirică populară* (1975) de Ion Ciobanu; *Legende, tradiții și povestiri orale* (1976) de Grigore Botezatu; *Balada populară* (1976) de Andrei Hâncu; *Povești fantastice* (1976) de Grigore Botezatu; *Cântece populare de dragoste* (1977) de Efim Junghietu; *Strigături, amintiri și scrisori versificate* (1978) de Efim Junghietu și Sergiu Moraru; *Folclorul copiilor* (1978) de Nicolae Băieșu; *Snoave și anecdote* (1979) de Victor Cirimpei; *Folclorul obiceiurilor de familie* (1979) de Andrei Hâncu și Valentin Zelenciuc; *Ghicatori* (1980) de Sergiu Moraru; *Povești nuvelistice* (1980) de Grigore Botezatu; *Proverbe și zicători* (1981) de Efim Junghietu; *Teatru popular* (1981) de Gheorghe Spătaru și Iulian Filip; *Cântece revoluționare și sovietice* (1982) de Ion Ciobanu și Ion Buruiană. Lucrarea a fost apreciată în 1991 cu Premiul „Dacia” al Ministerului Culturii al Republicii Moldova. Și realizarea celorlalte serii de folclor: colecția edițiilor zonale și colecția pentru elevi și studenți *Mărgăritare* (în 16 volume) se datorează conlucrării asidue a etnologului Victor Gațac cu colaboratorii Sectorului de Folclor al Institutului de Filologie.

E lesne de observat că preocupările științifice ale savantului Victor Gațac vizează eposul popular eroic, cântecul popular istoric, poetica istorică, direcțiile esențiale/ moderne ale folcloristicii experimentale, aspectele generale ale textologiei complexe a folclorului cu implicarea tehnologiilor multimedia, abordarea etnopoetică în studierea tipologiei folclorului, constantele etnopoetice în creația orală a mai multor popoare, dinamica tradițiilor folclorice în timp, problemele traducerii textelor folclorice în alte limbi etc.

Pentru prima dată în folcloristica din Basarabia etnologul Gațac a propus definirea și deosebirea concretă a trei specii folclorice ale cântecului bătrânesc: eposul popular eroic, balada și cântecul folcloric istoric, ca specii unice. Contribuția savantului e una considerabilă, deoarece și la ora actuală se observă neglijențe din partea unor cercetători cu referire la definirea corectă a speciilor eposului popular. Dezvoltând conceptul de textologie complexă multimedia, etnologul recurge la metoda experimentului folcloric pentru a pune într-o lumină nouă perceperea gradului de variabilitate a unui tip, elementele lui constante, necesare pentru elucidarea problemei fixității unei variante. Insistând ceva mai mult asupra teoriei originale propuse de etnolog, vom înțelege că inițiatorul perspectivei etnopoetice de studiere a tipologiei folclorului e

de părerea că există o serie de constante care se manifestă la diferite etape de evoluție a creației populare, fiind comune și răspândite în folclorul mai multor popoare. Manifestarea constantelor etnopoetice, potrivit autorului, se concentrează în parametrii stilistici și narativi ai produsului etnofolcloric sincretic: text literar, muzică, coreografie, mimică/gestică, recuzită specifică ș. a. Aceste formule stereotipe și așa-numitele locuri comune alcătuiesc modelele verbalizate, constituite la o etapă distinctă în evoluția procesului de creare a literaturii populare, și care, în urma cristalizării, sunt transmise mai departe. Alături de aceste modele concrete există modele abstracte, virtuale, cu rol de invariantă, care se concretizează în fiecare creație individual. Modelele abstracte reprezintă prototipurile sau arhetipurile, care în procesul de metaforizare obțin uneori valoare de simbol. Fiecare produs folcloric este caracterizat de anumite constante sau trăsături specifice, însușite din mediul în care au fost create, având și anumite semnificații și structurări artistice, dictate de mentalitatea colectivității și funcția pe care o îndeplinește. Fiecare variantă a unui fapt folcloric preia o structură constituită din teme, subiecte, motive, mijloace expresive, între care există o corelare. Constantele respective, având o existență parțial independentă, pot fi interpretate, din perspectiva apartenenței unui cod (cod folcloric), drept semne cu sensuri relativ determinate. Această interdependență consensuală dintre structură și constante este dictată de tradiție, dar poate permite și transformări generate de improvizația colportorului. Prin aceasta se explică principiul varierii creațiilor folclorice. Particularitatea respectivă demonstrează că între categorii, temă și subiect nu există o interdependență categorică. Cât privește constantele adaptate de o categorie folclorică, acestea obțin prin raportare la contextul funcțional semnificațiile și trăsăturile categoriei integratoare.

Sugestive ni se par, în acest sens, reflecțiile folcloristului V. Gațac asupra funcțiilor literare ale „citatelor” folclorice. Cercetătorul evidențiază că în romanele lui Druță sunt și „reflectări folclorice directe”: citări de cântece populare, descrieri de obiceiuri, utilizări ale poveștilor populare. „Dar, scrie V. Gațac, toate aceste elemente nu rămân doar material ilustrativ. Ele intră în mod organic în sistemul poetic al romanului și i se supun acestuia. Altfel spus, ele nu mai sunt pur și simplu un cântec sau o urătură de An Nou, ci o parte a textului romanului” (*Romanul și folclorul: (Ion Druță: „Povara bunătății noastre”)*).

Pornind de la aceste principii de interpretare a constantelor etnofolclorice, V. Gațac, extinde problematizarea și funcționalitatea lor în noul context al literaturii: „Folclorul și literatura sunt ca și cum două stări artistice diferite,

dacă vreți – două substanțe estetice și două sisteme poetice diverse. Între ele există nu numai contacte, continuitate și reciprocitate, ci și opoziții estetice și evolutive. Anume aici se află una din principalele probleme istorico-teoretice ale corelației literaturii cu creația populară” (*Romanul și folclorul: (Ion Druță: „Povara bunătății noastre”*).

Una din problemele interacțiunii folclorico-literare care s-a aflat în atenția etnologului vizează conceptualizarea noțiunii de *folclorism*. După cum menționează prof. Victor Gațac, conceptul dat, atât la noi, cât și peste hotare, este utilizat pentru a denumi orice fel de formă netradițională de interpretare a creației populare; având totuși rezerve față de adevărul celor expuse, cercetătorul propune de a raporta noțiunea de *folclorism* la *prelucrarea artistică asistemică a tradițiilor folclorice de către scriitori, compozitori, artiști plastici*, celelalte apelări la folclor fiind numite corespunzător: *activitate artistică de amatori, tirajare industrială: „artizanat”* (В. Гацак. *Фольклорное наследие народов СССР – достояние новой социальной и интернациональной общности.*). În acest sens, V. M. Gațac observa în mod justificat că investigarea relațiilor literaturii cu folclorul aduce, de obicei, în sfera de atenție a cercetătorilor contactele și legăturile nemijlocite – folosirea de către scriitor a imaginilor și subiectelor folclorice, asimilarea unor modalități poetice etc. „Importanța unor astfel de factori este incontestabilă, afirma folcloristul, ceea ce înseamnă că investigarea lor pe orizontală și verticală este necesară. <...> Dacă nu vom merge mai departe, fenomenul riscă să fie tratat unilateral: există sau nu există folclorism, e „bine” sau e „rău”, atunci când există sau nu există”, astfel, literatura poate fi corelată cu folclorul nu numai în baza faptului că asimilează cutare sau cutare elemente concrete ale acestuia. Ea, literatura, e legată de creația populară și într-o accepție mai largă – ca etapă de continuitate a dezvoltării estetice” (*Romanul și folclorul: (Ion Druță: „Povara bunătății noastre”*).

Grație rezultatelor remarcabile obținute în domeniul folcloristicii experimentale, precum și a contribuției esențiale aduse valorificării și promovării tezaurului spiritual al poporului a fost apreciat de multe centre etnologice, fiind invitat să susțină comunicări, rapoarte la diverse foruri științifice ale savanților din întreaga lume: Helsinchi (Finlanda), Washington (SUA), Varșovia (Polonia), Sofia (Bulgaria), Budapesta (Ungaria), București (România), Beijing (China), Tochio (Japonia), Delli (India) ș. a. Ca specialist etnolog de o înaltă ținută științifică a ocupat mai multe funcții consultative: din 1991 este ales membru al Comisiei pentru Folclor a instituțiilor de învățământ superior din Federația Rusă, din 1996 – președinte al Consiliului Științific pentru Folclor al

Academiei de Științe al Federației Ruse, locțiitor al președintelui Comitetului Național al Slaviștilor din Federația Rusă, din 1993 – membru al Asociației Folklore Fellows International (or. Helsinki); din 2000 – membru al Departamentului de Istorie și Filologie al Academiei de Științe a Federației Ruse; membru al Colegiului de redacție al revistei *Demos* (Berlin). Recunoașterea esențială a meritelor aduse dezvoltării științei vine în anul 2000, atunci când distinsul folclorist V. Gațac este ales membru corespondent al Academiei de Științe din Federația Rusă, Departamentul de limbă și literatură (folcloristică), și membru de onoare al Academiei de Științe a Moldovei. Cu acest prilej, dr. hab. Nicolae Băieșu avea să remarce: „Este al doilea filolog (după marele B. P. Hasdeu) originar din Basarabia, care a devenit membru corespondent al AȘ din Rusia” (Nicolae Băeșu, *Victor Gațac – un folclorist basarabean cu rezonanță universală*) și titlul de om emerit în științe al Republicii Calmâchia.

Membrul corespondent Victor Gațac a avut și numeroși discipoli. Sub conducerea etnologului au fost susținute 23 de teze de doctorat și 11 teze de doctor habilitat. În același timp, nu a încetat să mențină o legătură strânsă cu cercetătorii de la Academia de Științe a Moldovei, îndrumând și consultând specialiști în domeniul folcloristicii din Basarabia: Nicolae Băieșu, Grigore Botezatu, Andrei Hâncu, Gheorghe Spătaru, Victor Cirimpei, Nadejda Popovici, Grigore Bostan, Sergiu Moraru, Andrei Hropotinschi, Luminița Drumea, Liuba Cimpoieș, Vitalie Sârf, Lilia Hanganu, Ana Graur, Iulian Filip ș.a.

Etnologul Gațac trece în eternitate la 20 februarie 2014, lăsând în urma sa numeroase studii teoretice și practice, valoroase pentru parcursul științific actual al folcloristicii din întreaga lume, precum și numeroși discipoli care să-i continue inovațiile, proiectele și direcțiile de cercetare.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

Dan VEREJAN

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5682-5955>

BURGHIU, Iacob. (n. 3 iulie 1941, în satul Zăicani, Râșcani, fiul lui Iacob Burghiu și al Eudochiei Voynarovski – d. 28 iunie 2003, Chișinău). Poet, prozator, actor, scenarist și regizor. Studiile medii le face în localitatea de baștină, mândru de școala sa în care au învățat oameni cu renume (precum Gherman Pântea, deputat în Sfatul Țării, deputat în Parlamentul României din partea județului Bălți, primar al Chișinăului în trei mandate, primar al orașului Odessa între 1941-1944). Deși toți colegii

mergeau la facultate în capitală, I. Burghiu alege să facă studii la Bălți, mai aproape de părinți, de baștină. După o jumătate de an de studii părăsește Facultatea de Fizică și Matematică a Institutului Pedagogic din Bălți, alege să muncească în calitate de actor în echipa adunată în jurul lui Mihai Volontir. Cei șase ani de actorie (la Teatrul „Vasile Alecsandri” din Bălți, 1958-1961, și la Teatrul „Lucaefărul” din Chișinău, 1960-1964), l-au determinat să facă Facultatea de Regie la Institutul Unional de Cinematografie din Moscova (prestigiosul VGIK, 1969).

În calitate de regizor activează la studioul „Moldova-film” (1968-1987). În timpul când filme în Moldova nu se turnau, este consultant al secției dramaturgie la Uniunea Scriitorilor din RSSM (1987-1989); apoi șef al Direcției arte și relații cu uniunile de creație la Ministerul Culturii (1989-1990) și prim-vice-ministru al Culturii și Cultelor (1990-1994). Se schimbau puterile și I. Burghiu alege să fie director al Centrului Național de Studii Literare și Muzeografie „M. Kogălniceanu” (1995-1997). Deține funcția de consilier prezidențial în problemele culturii și cultelor (1997-2001). Este membru al Uniunii Scriitorilor din Moldova (din 1967) și al Uniunii Cineaștilor din Moldova (din 1975).

Premii și distincții. Deține distincțiile *Medalia Mihai Eminescu* (1996) și *Maestru în artă* (1999). Cu prilejul aniversării a 75 de ani de la naștere, pe fațada casei unde a locuit regretatul scriitor și cineast, a fost dezvelit un basorelief cu chipul lui Iacob Burghiu. Realizarea plăcii comemorative apar-

ține sculptorului Ion Zderciuc. Despre viața și activitatea lui Iacob Burghiu colegii săi, Mircea Chistruga și Mihai Ștefan Poiată, au realizat filmul documentar „*Venim și mâine pe aici*” (2007).

Reprezentarea operei. În calitate de scriitor, debutează în presa republicană cu nuvele în revista „Nistru” (1962) și editorial cu volumul de proză scurtă *Soare în cârjă*, (1966). Publică apoi alte șase cărți de proză și poezii: *Lebăda roșie*, *Soră lume*, *Spre o mioară*, *Vânturi solare*, *Cifre Romane: pe lespezi de calvar*, *Rup spice duminica*. E autorul a două piese de teatru: *Alexandru Lăpușneanu* și *Cutremurul*. Postum, la aniversarea de 75 de ani de la naștere, sunt editate volumele *Soră Lume* (proză) și *Rup spice duminica* (poezii). Despre proza poetică a lui I. Burghiu au scris criticii și istoricii literari, colegii prozatori și poeți: acad. Mihai Cimpoi, M. Dolgan, V. Beșleagă, V. Teleucă, E. Țau ș.a.

În cinematografie a debutat cu scurtmetrajul „*Colinda*”, realizat la studioul „Telefilm-Chișinău” în 1969, fiind lucrarea de diplomă a cineastului. Filmul a fost interzis timp de două decenii. A continuat cu filmele artistice: „*Povârnișul*” (1970), cu actorul Mihai Volontir în rolul central, „*Casă pentru Serafim*” (1973), „*Nu crede țipătului pasării de noapte*” (1976), în rolul principal actorul și regizorul Vasile Brescanu, „*Fii fericită, Iulia!*” (1983). Este autorul mai multor documentare, printre care: „*Balada lemnului*” (1975), „*Surorile*” (1978), consacrat Tamarei Ceban și Valentinei Savițaia; „*O singură zi*”, „*Paralela 47*”, „*Pământul nu uită*”, „*Mama*”, „*Codrii în toamnă*”, „*Cânta o pasăre în noapte*”. Un documentar în 4 acte i-a fost consacrat prozatorului, scenaristului și regizorului Vlad Ioviță (scenariul Mihai Poiată, Iacob Burghiu).

Într-un interviu de la intersecția de secole și milenii, regizorul, scriitorul și omul Iacob Burghiu afirma: „*Susțin tot ce conține omenie... Mă asociez cu cei care cultivă sentimentul omeniei... Caut acea relație cu oamenii și între oameni, în care se manifestă frumosul și omenia*”. În continuarea aceluși interviu: „*Societatea noastră este foarte bolnavă. Nimeni nu bănuia că revenirea la relațiile bazate pe proprietatea privată va declanșa în om, într-o măsură atât de mare, sentimente care timp îndelungat s-au aflat sub imperiul fricii. S-au dezlănțuit din plin diferite porniri josnice, animalice. Noi trecem printr-o perioadă de grele încercări. Există forțe negre și nesățioase, care nu se gândesc decât la sine și la animalul din ele. Uneori ajungi să crezi că ceva nu este în regulă pe acest Pământ. S-ar părea că ceva nu e în regulă în privința codului genetic al omului, ceva nefiind programat inițial*” (Revista „Sovremennaia Kniga”, nr.1, 2000).

Omul de cultură Iacob Burghiu constată că numai „*cultura poate asi-*

gura acest echilibru, dar nu una de suprafață, nu simpla cărturărie, ci cultura moralei și a credinței. Frica de Dumnezeu. Mă refer la o frică anume, care ne face mai buni. Care ne învață, că pentru toate va trebui să răspundem. Care ne face mai responsabili în toate acțiunile noastre”. Prozatorul și eseistul Iacob Burghiu se dezvoltă în toată splendoarea talentului său în meditațiile/aluzii la ruinarea unui imperiu: „Au apărut multe țări noi, dar, în esență, nu s-a schimbat nimic. De ce? E clar ca bună ziua: era un singur pahar cu apă poluată. Apa a fost împărțită și turnată în mai multe păhăruțe. Apa însă a rămas aceeași – băhilită. Se simte nevoia unor semințe noi, care să ne trezească. Unor semințe ale bunătății. S-ar putea să ne aflăm în pragul apariției unei noi religii... Trebuie să apară ceva: un entuziasm nou, un nou punct de sprijin. Poate omul va descoperi Marele Univers și în sinea lui? În constelațiile creierului nostru sunt stocate cunoștințe despre toate minunile descoperite de către umanitate pe tot parcursul istoriei sale. Noi însă, deocamdată, nu știm a le folosi.”

În prefața aceluși interviu cu I. Burghiu, jurnalistul și poetul Oleg Panfil scrie: „În creația lui vibrează o forță ce nu poate fi explicată exclusiv prin poezie. Prospețimea de izvor a versurilor, prezența lui în spațiul culturii distonează flagrant cu bilanțul prea puțin optimist al căutărilor efectuate în domeniul creației de-a lungul secolului XX: „Noi am studiat în profunzime răul, în loc să facem bine”. Bunătatea este astăzi o categorie scoasă din uzul teoriei și criticii literare, fiind substituită, în cel mai bun caz, cu conceptul „umanism” și „bine”. De fapt, bunătatea nu este pur și simplu un termen, ci și un mod de viață, care stimulează energia vitală a ființei umane. Versurile lui Iacob Burghiu sunt pătrunse de o sinceritate puțin întâlnită în zilele noastre, cu scăpărări de lumină orientate spre sublimele și neexploratele orizonturi ale bunătății umane”.

Scrieri:

Soare în cârjă. Chișinău, 1966, 1999.

Fântâna adună apă. Chișinău, 1970.

Lebăda roșie. Chișinău, 1981.

Spre o mioară. Chișinău, 1990.

Vânturi solare. Chișinău, 1999.

Cifre romane pe lespezi de calvar. Chișinău, 2001.

Soră Lume. Chișinău, 2001, 2016.

Rup spice duminica. Chișinău, 2001, 2016.

Filme artistice: „Colinda”, 1968; „Povârnișul”, 1970; „Casă pentru Serafim”, 1973; „Fii fericita, Iulia!”; documentare: „O singură zi” (scenariul, regia), la

studioul „Telefilm-Chișinău” 1965; „Paralela 47” (regia), 1966; „Balada lemnului”, la studioul „Moldova-film” 1975; „Patria nu-i va uita”, 1975; „Surorile”, 1978; „Mama”, 1978; „Codrii” (scenariu), 1978; „Nu crede țipătului pasării de noapte”, 1976; „Vlad Iovița”, 1985.

Referințe bibliografice:

- 1 BEȘLEAGĂ, Vladimir. Ochiul magic. În: *Cultura*. 1967, 25 febr.
- 2 CIMPOI, Mihai. Nevoia de epic a nuvelei. În: *Zorile Bucovinei*. 1967, 19 nov.
- 3 DOLGAN, Mihail. Proza poetică a lui Iacob Burghiu. În: *Marginalii critice*. Chișinău, 1973.
- 4 DOLGAN, Mihail. Un tânăr prozator: Iacob Burghiu. În: *Nistru*. 1964, nr.10.
- 5 <https://noi.md/md/interviuri/poetica-bunatatii>
- 6 TELEUCĂ, Victor. Sorginte în două dimensiuni. În: *Moldova Suverană*. 1991, 3 iun.
- 7 ȚAU, Elena. *Aspecte ale convenționalului în proza scurtă moldovenească contemporană*. Chișinău, 1980.
- 8 <https://noi.md/md/societate/filmele-lui-iacob-din-filmul-despre-iacob-foto>
- 9 CIMPOI, Mihai. Iacob Burghiu. Portret literar. În: *Cultura*. 4.10.1969.
- 10 POIATĂ, Mihai. *Filmele lui Iacob din filmul despre Iacob*. 3.07.2019.
- 11 TELEUCĂ, Victor. În loc de prefață. În: *Moldova Suverană*. 2000, 21 iun.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

EFREM BAUCH: O TENTATIVĂ A ÎNȚELEGERII ISTORIEI NEAMULUI

Miroslava LUCHIANCIKOVA

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1404-6598>

BAUCH, Efram (Efraim). (01.13.1934, Tighina (Bender), Basarabia – 13.04.2020, Petah Tikva, Israel), scriitor rus, moldovean și israelian, poet, traducător, jurnalist, personalitate publică.

A fost președintele Federației Uniunilor Scriitorilor din Israel, care reunește 12 uniuni lingvistice; a condus filiala israeliană a PEN-Clubului Internațional; Președinte al Asociației All-Israel a Comunităților de Imigranți din Moldova.

Efram Bauch s-a născut la 13 ianuarie 1934 la Tighina (Bender), în Basarabia, într-o familie de evrei. Părintele, Isaac Bauch, avocat, a murit pe front, în luptele de lângă Stalingrad. În timpul războiului, Efram Bauch și mama sa au fost evacuați în regiunea Saratov. După război, familia s-a întors la Bender, unde Efraim a urmat ciclul primar de educație religioasă. În 1952-1953 a predat literatura rusă în satul Căușeni, apoi s-a stabilit la Chișinău. După absolvirea Facultății de Geologie a Universității de Stat din Chișinău în 1958, a lucrat în calitate de inginer geologic la Institutul de Resurse Minerale din Crimeea și speolog într-o expediție la Lacul Baikal. După ce a revenit la Chișinău, în 1960, a fost jurnalist pentru ziarul „Молодежь Молдавии” („Tinerimea Moldovei”), după desființarea acestuia în 1962 până în 1967, a lucrat, din nou, geolog la Institutul de Proiectare „Moldghidrostroy”.

Prima poezie i-a fost publicată în ziarul „Победа” („Biruința”) din or. Bender în 1952, însă cu regularitate, publicațiile au început să-i apară la sfârșitul anilor 1950 în revista „Кодры” („Codrii”) și în ziarul „Молодежь Молдавии”. Debutul de carte al lui Efram Bauch a avut loc în 1963, cu culegerea de poezie „Fațete”. În 1964 a devenit membru al Uniunii Scriitorilor din URSS. Mai târziu, au fost publicate cărțile de poezie „Tramvaie în noapte” (1965), „Seara roșie” (1968) și poezii pentru copii și adolescenți înmănuncheate în culegerea „Transformări” (1973); cărțile pentru copii „Mazăre și contele Trufel” și „Călă-

torie în țara Geo” (ambele în 1965). Efrem Bauch a fost alcătuitorul culegerii de versuri ale tinerilor poeți din Moldova „Весенние клавиши” („Clapele primăverii”) (1966). În poeziile lui Bauch, purtând o anumită amprentă a oficialității literare din acea vreme, e prezentă dorința eroului liric de a înțelege schimbările care au loc în lume și de a arăta că fațeta sentimentelor care trăiesc în fiecare om este totuși vizibilă.

O atenție specială merită poeziile: „Ții minte orașul scripitor”, „Chopin”, „Vocea tristă a violoncelului”. O trăsătură caracteristică poeziei lui Bauch este muzicalitatea. Bauch este cunoscut și în calitate de traducător. A tradus în rusă câteva poezii ale lui P. Boțu, V. Teleucă, A. Codru ș.a. Între 1967-1971, a fost responsabil de rubricile de literatură și artă în ziarele „Tinerimea Moldovei” și „Chișinău. Gazetă de seară”. În perioada 1971-1973 a studiat la Cursurile literare superioare ale Uniunii Scriitorilor din URSS de la Institutul de Literatură Universală „A.M. Gorki”. Între anii 1975-1976 a lucrat la studioul „Moldova-Film” (autor al scenariului filmului „A treizecea primăvară a victoriei”, 1975).

În 1977 s-a repatriat în Israel, unde au fost publicate multe dintre cărțile sale: „Ruach” (poezii, 1978) și heptalogia „Сны о жизни” (*Vise despre viață*): romanele „Kin și Orman” (titlul original – „Restul – tăcerea”, 1982, reeditat în 1992), „Piatra lui Morie” (1982, reeditat în 1992), „Scara lui Iacob” (1987, reeditat în 1990 și 2001), „Chemare” (trilogie, 1991 și 1993), „Soarele sinucigașilor” (1994). Al șaselea roman din această heptalogie – „Deșertul îl ascultă pe Dumnezeu” a fost publicat în 2002 la Moscova, iar al șaptelea și ultimul – „Perdeaua” în 2008 la Tel Aviv.

Proza scriitorului prezintă un mare interes pentru istoria complexă a poporului evreu, care se întruchipează într-o abordare analitică a timpurilor biblice. Mai mult, în ciuda prezentării biblice a evenimentelor – adică a evenimentelor în sine –, subiectul narativ aproape nu există. Textul se caracterizează printr-un ritm filosofic, aforistic – trăsătură care aparține stilului scriitorului. În aceste romane s-a încercat o tentativă a înțelegerii istoriei poporului evreu (începând cu Exodul) ca o sete de mișcare perpetuă, o dezvoltare în timp și spațiu. Cu toate acestea, trebuie de remarcat că se caracterizează, totuși, printr-o o narațiune prea statică și cuprinzătoare.

O colecție de poezii selectate din diferiți ani „Umbra și Cuvântul” a fost lansată în 1999. Eseurile scriitorului au fost culese în cartea „O acțiune intențată a Istoriei” (2007). Majoritatea lucrărilor în proză ale scriitorului au fost traduse în ebraică, uneori chiar de autor.

A tradus din ebraică în rusă poeziile multor scriitori și poeți israelieni, a editat colecția „*Мастера израильской прозы*” (*Maestri ai prozei israeliene*). Au fost traduse în ebraică lucrările lui Evghenii Evtușenko, Bella Ahmadulina, Andrei Voznesenski, Evghenii Rein, Boris Pasternak, Gennady Aigi și ale altor poeți ruși contemporani, a editat eseuri și publicistică scrisă în ebraică. A tradus în rusă cartea cabalistică „Zohar” în trei volume (1995).

A tradus din idiș în rusă poeziile lui Uri-Ṭvi Grinberg, poemul lui Yitzhak Katznelson (1886-1944) „*Песнь об убиенном еврейском народе*” (*Cântare despre poporul evreu asasinat*) ediție de carte – 1992. Traducerea în ebraică a romanului lui Bauch „*Scara lui Iacov*” de către celebrul poet Iacov Besser (în rusă cu titlul „*Данте в Москве*” (*Dante la Moscova*), editura „*Zmora-Beitan*” 1997) a primit Premiul pentru Literatură (2001), instituit de președintele Israelului.

A fost redactor al almanahului „*Поэты Большого Тель-Авива*” (Poezii Marelui Tel-Aviv, „*Alef*”, 1996), precum și al revistelor „*Сион*” и „*Кинор*” (*Sion* și *Kinor*), iar din 2007 – redactor-șef al revistei „*Слово писателя*” (*Sivântul scriitorului*), organ al Uniunii Scriitorilor de Limbă Rusă din Israel.

Efrem Bauch s-a stins din viață la 13 aprilie 2020 în Petah Tikva, Israel.

Opere:

- *Грани. Стихи* (Fațete, Poezii). Chișinău: Cartea moldovenească, 1963.
- *Ночные трамваи. Стихи.* (Tramvaie în noapte. Poezii). Chișinău: Cartea moldovenească, 1965.
- *Горошки и граф Трюфель.* (Mazăre și contele Trufel). Chișinău: Cartea moldovenească, 1965.
- *Путешествие в страну Гео.* (Călătoria în țara Geo). Chișinău: Lumina, 1966.
- *Красный вечер. Стихи.* (Seară roșie. Poezii). Chișinău: Cartea moldovenească, 1968.
- *Превращения.* (Transformări. Poezii pentru copii și adolescenți). Chișinău: Lumina, 1973.
- *Руах: стихи.* Иерусалим: Чериковер, 1978. (Ruach: poezii. Ierusalim: Serikover, 1978).
- *Кин и Орман.* Тель-Авив: Мория, 1982, 1992. (Kin și Orman. Tel-Aviv: Moria, 1982, 1992).
- *Камень Мория.* Тель-Авив: Мория, 1982. (Piatra lui Moria. Tel-Aviv: Moria, 1982).
- *Лестница Иакова.* Тель-Авив: Мория, 1987. (Scara lui Iacob. Tel Aviv: Moria, 1987).

- *Солнце самоубийц, роман. Время исповеди, эссе.* Тель-Авив: Мория, 1994, 1997 (Soarele sinucigașilor, roman. Timpul mărturisirii, eseu). Tel-Aviv: Moria, 1994, 1997).
- *Тень и слово. Стихи.* Тель-Авив, 1999 (Umbră și Cuvânt. Poezii. Tel Aviv, 1999).
- *Лестница Иакова, роман.* Иерусалим: Израиль, 2001 (Scara lui Jacob, roman. Ierusalim: Israel, 2001).
- *Оклик, роман.* Иерусалим: Израиль, 2001 (Chemarea: roman. Ierusalim: Israel, 2001).
- *Пустыня внемлет Богу.* Москва: Радуга, 2002, 2014 и др. (Deșertul îl ascultă pe Dumnezeu. Moscova: Raduga, 2002, 2014 etc.).
- *Завеса, роман.* Тель-Авив: Мория, 2008. („Perdeaua”, roman. Tel Aviv: Moria, 2008).
- Lucrările lui Efreim Bauch au fost traduse în engleză, franceză, spaniolă, arabă, română, poloneză, lituaniană și cehă.

Mențiuni: Premiul pentru Literatură, instituit de președintele Israelului (2001).

Referințe bibliografice:

- 1 ГЛЕЙЗЕР, Имануил. Первая удача. În: *Молодежь Молдавии*. 1963, 22 декабря (Primul succes. În: *Tinerimea Moldovei*. 1963, 22 decembrie).
- 2 КОЧЕТКОВ, В. Гул живого дня. În: *Советская Молдавия*. 1963, 16 октября. (Zvonul unei zile vii. În: *Moldova socialistă*. 1963, 16 octombrie).
- 3 РУДИН, Н. Насущный хлеб поэзии. În: *Вечерний Кишинев*. 1966, 9 декабря. (Pâinea cea de toate zilele a poeziei. În: Chișinău. *Gazeta de seară*. 1966, 9 decembrie).
- 4 ОЛЬШЕВСКИЙ, Р. Время собирать камни. În: *Независимая Молдова*. 1999, 8 октября (Timpul adunării pietrelor. În: *Nezavisimaia Moldova*. 1999, 8 octombrie).

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

Sergiu COGUT

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1330-0833>

BACONSKY, Anatol Emilian. (16.VI. 1925, Cofa, județul Hotin, Basarabia – 4.III.1977, București). Poet, prozator, eseist, traducător. Era fiul lui Eftimie, preot, și al Liubei. Frate cu criticul literar Leon B. Studiază, mai întâi, la Liceul „Alecu Russo” din Chișinău, apoi la Râmnicu Vâlcea.

Își petrece vacanțele la bunica din partea mamei la Lozova, Călărași (în prezent în r-ul. Strășeni). A absolvit Facultatea de Drept din Cluj. A fost redactor-șef la *Almanahul literar* din Cluj, devenit revista *Steaua*. A debutat la 18 ani cu poezii în revista *Mugurel* a Liceului „Alecu Russo” și cu un eseu publicat în *Tribuna nouă* (1945). Primul volum *Poezii* îi apare în 1950. În acesta a elucidat aspecte ale luptei de clasă la sat, după care publică *Copiii din Valea Arieșului* (1951), *Cântece de zi și noapte* (1954), *Itinerar bulgar* (1954), *Două poeme* (1956), *Dincolo de iarnă – Pasteluri* (1957), *Fluxul memoriei* (1957). Volumele de până la *Dincolo de iarnă* se află sub pecetea proletcultismului, deși Eugen Simion nu exclude că „în aceste voioase platitudini ar fi o ascunsă ironie, că poetul folosește dinadins teribilele clișee pentru a compromite speța poeziei triumfaliste, înfloritoare și de mare reputație în obsedantul deceniu”. În cele două volume din 1957, *Dincolo de iarnă* și *Fluxul memoriei*, avem o poezie a unui neoromantic prin temperament („un contemplator senin”, notează Al. Piru, „un elegiac estetizant” îl consideră Mircea Iorgulescu). „Pastelurile reflexive propun un ținut de păduri nordice și murmure de mări aspre, scitice. El însuși se definește ca un om din nord, legănat de viscole”, remarcă Eugen Simion. Poemele cu adevărat memorabile din această etapă sunt cele de natură erotică (ciclul *Seară erotică* din *Fluxul memoriei*). În poezia sa de dragoste, precizează Nicolae Manolescu, el „este poetul comuniunii dintre uman și vegetal. Nuduri albe, fosforescente, vegetale și sanguine în același timp, se amestecă cu ierburile, topind bruma și uscând sevele sau se desfoliază într-un cântec ritual”, relevând totodată că de pe acum apare evident la B. „estetismul gesturilor, punerea în scenă, decorul artificial și studiat”. Iar E. Simion menționează că ciclul respectiv „arată o senzualitate fină și un gust decis de a implica iubirea

în mișcările insesizabile ale materiei”. O altă temă interesantă din acest volum, dar rămasă fără urmări în lirica ulterioară a poetului, este cea a „memoriei”, în legătură cu care N. Manolescu remarcă: „Punctul de plecare îl găsim, desigur, în Blaga, dar în 1957 nimeni nu putea să prevadă noul tradiționalism din anii noștri, pe care A. E. Baconsky îl anticipează până și în imagistică (străbunii, tracia, Ștefan cel Mare, oierii legendari)”. După *Fluxul memoriei* publică volumele *Imn către zorii de zi* (1962), *Fiul risipitor* (1964) și *Cadavre în vid* (1969). În primul din acestea, **B.** este un mare poet gotic, autor al unei poezii care este „foarte frumoasă, senzuală și eterică în aceeași măsură, hieratică și solemnă, patetică și subtilă, dar mereu de o neascunsă prețiozitate” (N. Manolescu). Cu referire la poezia de acum, E. Simion precizează că **B.** „scrie o poezie a vârstelor”, „o poezie a umbrei tragice a timpului, o poezie, în fine, în care melancolia filtrată întâlnește *spleenul septentrional*, cum însuși zice despre Montale, un poet pe care îl admiră”, remarcând în legătură cu volumul *Imn către zorii de zi* că titlul acestuia „și câteva poeme mai energice contrazic ideea că A. E. Baconsky este un poet al clarobscurului, un elegiac al stărilor difuze. Dacă parcurgem poemele, vedem însă că imnurile ascund o imperceptibilă tristețe. (...) Există mereu la Baconsky o voluptate a distilării, un filtru al sensibilității care împiedică accesul elementelor agresive în poem. Elementele sunt supuse unei dematerializări lente”. Același critic literar remarcă la **B.** „o veritabilă poetică a migrației, o reverie a depărtării și a risipirii, cu efecte de mare originalitate în câmpul propriu-zis al liricii”. Despre volumul *Fiul risipitor*, E. Simion menționează că este, „pentru această fază elegiacă, cartea cea mai frumoasă” a lui **B.** și „una dintre cele mai substanțiale, sub raportul valorii, apărute după război”, specificând: „Este o regăsire (în marea tradiție a poeziei moderne) și o pregătire de plecare la propriu și la figurat: un sentiment puternic al trecerii și o dorință, abia perceptibilă, de a evada spre altă poezie. *Fiul risipitor* stă, până la un punct, sub semnul panismului blagian. (...) Anotimpul ales este iarna, dar mai des revine în poeme toamna. Ceremonia înaltei melancolii se desfășoară „în târziul noiembrie” și tema ei fundamentală este *extatica trecere*. Simbol multiplu: trecerea în alt anotimp, în altă vârstă, pregătirea înceată de moarte, splendorile frumuseții bolnave, voluptatea reintegrării”. Despre poet se reliefează că este „un *visător de miază-noapte*, un vechi pelerin exaltat de miraje, în spiritul lui este un *vuiet neîncetat* și o *mare liniște*, ființă, cu alte vorbe, a contrastelor romantice, o ființă însă în care stă de veghe luciditatea modernă”. Volumul *Cadavre în vid* (1969) constituie o apariție insolită în lirica lui **B.** În legătură cu el, N. Manolescu constată:

„dacă *Fiul risipitor* se menține, cu toată această tonalitate adânc elegiacă și cu toată pulverizarea peisajului exterior, mai aproape de vechea lirică” a lui **B.**, „*Cadavre în vid* îl fac pe poet de nerecunoscut. Versurile se umplu de cenușă, de cadavre, de otravă, de viermi, de schelete, ca și cum existența ar suferi de o boală misterioasă și s-ar descompune lent”, remarcând că estetismul lui **B.** „este aici crepuscular, adesea funerar, încărcat de imagini ale prăbușirii și ale morții”. Iar Eugen Simion, cu referire la volumul în cauză, relevă: „Materia este în stare de disoluție și orice lucru poartă un cadavru la bord. Poezia nu mai pune *nimburi*, poezia consemnează un dezastru. Influența neoexpresionismului german este evidentă. Dar decisivă pentru stilul poeziei este evoluția poetului trecut în altă vârstă morală. Dintr-o natură orfică el plonjează într-o teribilă criză”. Totodată, criticul reliefează: „Toate poemele au, de fapt, o unică obsesie, și aceasta este senzația de gol (de gol metafizic), de degradare și complicitate. Nota existențială este dominantă, versurile exprimă o conștiință terorizată de ideea morții și o sensibilitate ce înregistrează bătăile inimii bolnave a lucrurilor”.

Postum apare volumul *Corabia lui Sebastian*. Poemele acestuia, notează Eugen Simion, „sunt scrise în două registre: unul, prozaic, realist, cuprinde fragmente dintr-un jurnal european (poetul a stat o vreme în Berlinul occidental), altul, liric, imaginar, pornind de la aceleași fapte, proiectează o călătorie fabuloasă într-o lume ce se prăbușește în propria-i opulență și mediocritate”. În continuare, se menționează că avem de-a face cu o poezie „dură, sarcastică, voit a-poetică (formal), nutrită de o teribilă conștiință a vidului și a disimetriilor, dislocărilor în lumea din afară”, precizându-se: „Între cele două registre privirea se plimbă posomorâtă, fără iluzii. Un ochi observă necruțător o lume ce se computerizează progresiv, celălalt duce impresia mai departe și o pune în relație cu o sensibilitate deja pregătită, dezabuzată, sceptică la modul livresc”. Notoriul critic remarcă, de asemenea, următoarele: „Nouă este în *Corabia lui Sebastian* oboseala de cultură, mai insistent este sentimentul de neîncredere în cuvinte. (...) Civilizația pe care o observă cu ochi necruțător poetul este, înainte de orice, o *civilizație a cuvintelor*. O logocrație care agresează gândirea și intimidează poezia. (...) Neîncrederea în cuvinte duce la neîncrederea în literatură”, **B.** devenind „un moralist neîndurător, exasperat de ceea ce el numește, într-un loc, „măcelul demagogic”. Obiectele și cuvintele, într-o egală, intolerabilă proliferare, îl terorizează”. **B.** este și autorul unui volum de proză de factură enigmatic-terifiantă, intitulat *Echinouxul nebunilor și alte povestiri* (1967). Postum i-a apărut, în România, romanul *Biserica neagră*. Cu referire

la proza scriitorului, N. Manolescu remarcă următoarele afinități: „Pe de o parte, e vorba de rudele contrautopiei (sau utopiei negre), specie relativ nouă... (...) A doua serie este a scriitorului artist, poetizant, a creatorului de atmosferă morală sumbră și neliniștitoare”, precizând totodată: „La acest capitol, legăturile cele mai exacte le-a descoperit mai demult Mihai Zamfir, incluzând narațiunile din *Echinoxul nebunilor* în studiul său din 1981 despre *Poemul în proză* și derivându-le din texte similare ale lui Macedonski, Emil Botta și Ion Vinea”. În contextul celor menționate, criticul relevă: „Factura post-simbolistică, aerul „decadent” (în felul de la Huysmans și de la ceilalți prozatori de la finele veacului trecut), straniețea morbidă, protagonistul solitar, deambulând continuu prin labirintul realului, conștiința frisonată, anxioasă, esoterismul detaliilor, acestea și altele sunt absolut frapante în povestirile din *Echinoxul nebunilor*”, pe două dintre acestea considerându-le foarte frumoase și demne de „un colțișor în orice antologie a nuvelei românești”. Este vorba de cea titulară, *Echinoxul nebunilor*, și de povestirea *Farul*. Despre romanul ce a apărut mai întâi în Germania în traducerea lui Max Demeter Peyfuss în 1976, N. Manolescu notează: „Romanul *Biserica neagră* se află cuprins pe de-a-ntregul în acest stil **fin de siècle**, cu deosebirea (importantă!)” că autorul „se servește acum de el nu doar într-un scop pur artistic, așa zicând „gratui”, ci ca să edifice o contrautopie politică, una din cele mai coerente și mai complete scrise la noi”. Este subliniat și următorul fapt: „Orice prozaism lipsește din *Biserica neagră*, care cultivă atmosfera și detaliul poetic, și e suprasaturată de efecte de artă. Nu există niciun milimetru pătrat de naturalețe ori de banalitate. Într-un roman, această proprietate devine repede un defect”, precizându-se că „*Biserica neagră* suferă din pricina grosimii stratului de tencuială așternut peste zidăria interioară a utopiei politice”.

Constant interesat de fenomenul poetic universal, **B.** a semnat o rubrică în revista *Contemporanul* și a avut o emisiune radiofonică, ambele pregătind volumele *Meridiane. Pagini despre literatura universală contemporană* (eseuri, 1965) și *Panorama poeziei universale contemporane* (traduceri, 1972), un excelent compendiu de poezie modernistă.

Scrieri:

Poezii. București, 1950.

Copiii din Valea Arieșului. București, 1951.

Cântece de zi și noapte. București, 1954.

Itinerar bulgar. București, 1954.

Două poeme. București, 1956.

Dincolo de iarnă. București, 1957.
Colocviu critic. București, 1957.
Fluxul memoriei. București, 1957.
Călătorii în Europa și Asia. București, 1960.
Versuri. București, 1961.
Imn către zorii de zi. București, 1962.
Poeți și poezie. București, 1963.
Fiul risipitor. București, 1964.
Versuri. București, 1964.
Meridiane. București, 1965, ed. II – 1969.
Fluxul memoriei. București, 1967 (antologie din volumele anterioare și cu un capitol de 17 „inedite”).
Echinouxul nebunilor și alte povestiri. București, 1967.
Remember (vol. II). București, 1968, ed. II – 1977.
Cadavre în vid. București, 1969.
Țuculescu (monografie). București, 1972.
Panorama poeziei universale contemporane (traduceri). București, 1972.
Botticelli (monografie). București, 1977.
Corabia lui Sebastian. București, 1978.
Fluxul memoriei, antologie și prefață de Mircea Braga. București, 1987.
Scrieri (vol. II). București, 1990.
Biserica Neagră și alte proze. Chișinău, București, 1997.
Fluxul memoriei. Chișinău, 1997.
Opere (vol. II). București, 2009.

Referințe bibliografice:

- 1 BUD, Crina. *Rolurile și rolul lui A. E. Baconsky în cultura română*. Pitești, 2006.
- 2 CÂMPAN, Diana. *Gâtul de lebădă și confesiunile marcate ale lui A. E. Baconsky*. Cluj-Napoca, 2003.
- 3 CIMPOI, Mihai. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău, 1997.
- 4 CIOCANU, Anatol. *Remember la fluxul memoriei*. În: *Glasul Națiunii*. 1995, nr. 27.
- 5 CONSTANTIN, Isachie. *Naturi moarte*. În: *România literară*. 2003, nr. 24.
- 6 CUBLEȘAN, Constantin. *Universul insolit al prozei lui A. E. Baconsky*. În: *Steaua*. 1991, nr. 2-3.
- 7 FELEA, Victor. *Poezie și critică*. București, 1977.
- 8 GRIGURCU, Gheorghe. *E. Baconsky între realitate și mit*. În: *România literară*. 1990, nr. 38.
- 9 MANOLESCU, Nicolae. *Proza lui A. E. Baconsky*. În: *Manolescu, N. Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*. Vol. 2. Proza. Teatrul. Brașov, 2001.
- 10 MANOLESCU, Nicolae. *Retrospectivă Baconsky*. În: *MANOLESCU, Nicolae. Literatura română postbelică. Lista lui Manolescu*. Vol. 1. Poezia. Brașov, 2001.

- 11 MARTIN, Mircea. Extatica trecere a Poetului. În: *A. E. Baconsky, Scrieri*, vol. I. București, 1990.
- 12 PĂCURARIU, Francisc. Prezența lui A. E. Baconsky. În: *Steaua*. Cluj, 1982, nr. 3.
- 13 REGMAN, Cornel. *Cică niște cronicari....* București, 1970.
- 14 SIMION, Eugen. A. E. BACONSKY. Un est et al melancoliei. În: *Scriitori români de azi*. Vol. III. București-Chișinău, 1998.
- 15 SIMION, Eugen. *Introducere la ediția: A. E. Baconsky, Opere* (vol. II). București, 2009.
- 16 ȘTEFĂNESCU, Alex. A. E. Baconsky. În: *România literară*. 2004, nr. 17.
- 17 TATOMIRESCU, Ion Pachia. *Generația resurecției poetice (1965-1970)*. Timișoara, 2005.
- 18 TRIFAN, Călina. Anatol Baconsky, o dimensiune artistică. În: *Viața satului*. 1995, 17 iun.
- 19 ȚOPA, E. Nimeni nu moare și n-a murit niciodată. În: *Literatura și arta*. Chișinău, 1993, 18 nov.
- 20 ȚURCANU, N. Anatol E. Baconsky: origini și originalitate. În: Vol. *Literatura română postbelică: integrări, valorificări, reconsiderări*. Chișinău, 1998.

Notă. Articolul a fost realizat în cadrul proiectului de cercetare 20.80009.1606.03 *Contexte socio-culturale autohtone și interconexiuni europene în creația populară și literatura cultă din Basarabia (sec. XIX până în prezent)*, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” al MECC.

CONFERINȚA „BOGDAN PETRICEICU-HASDEU – ENCICLOPEDIST DE TALIE EUROPEANĂ”

Sergiu COGUT

Institutul de Filologie Română „Bogdan P.-Hasdeu”

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1330-0833>

La 26 februarie 2021 la Institutul de Filologie Română „B. P.-Hasdeu” a avut loc conferința științifică „Bogdan Petriceicu-Hasdeu – enciclopedist de talie europeană”, eveniment organizat în colaborare cu Biblioteca Municipală „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” și cu Institutul Cultural Român „Mihai Eminescu” de la Chișinău.

În deschiderea conferinței, directorul Institutului de Filologie Română „B. P.-Hasdeu”, dna dr. hab. Nina Corcinschi, a precizat că Bogdan Petriceicu-Hasdeu a fost o figură cu totul excepțională în arealul culturii românești, a fost și scriitor, și filolog, și jurist – un spirit cu adevărat enciclopedic, un deschizător de drumuri, iar contribuțiile sale în domeniul științelor socioumane sunt repere de neocolit pentru cultura română. El face parte din tagma acelor basarabeni magmatici, cum îi numea dl prof. Andrei Țurcanu într-un articol, referindu-se la Hasdeu, Stere, Alecu Russo, Antonie Plămădeală, Paul Goma – basarabeni cu viziuni gigantești asupra culturii, basarabeni cu proiecții monumentale, basarabeni care au adus marginea, au ridicat-o la amplitudinea centrului, au însemnat-o cu însemnele centrului, marginea noastră românească.

Astăzi, într-o zi specială, 26 februarie, când s-a născut Bogdan Petriceicu-Hasdeu, merită să evocăm meritele unei personalități care și-a dedicat întreaga viață științei, culturii și care a făcut munci zeiești. Gândindu-se la o scrisoare pe care o trimitea Hasdeu fiicei Iulia, d-ei citează fragmentul: „În lipsa voastră (el vorbea, scria celor două Iulii)... în lipsa voastră, în cruda singurătate la care sunt osândit, numai această colosală enciclopedie a poporului român, numai contactul zilnic cu spiritul unei întregi națiuni, numai satisfacțiunea că fac eu singur ceea ce chiar dușmanii mei au recunoscut că nu poate face nimeni, numai aceasta mă mai scapă de urâtul ce m-ar prăpădi. După vorba unui împărat roman, simțesc că mă fac zeu” din care se vede clar că Hasdeu își cunoaște valoarea sa în știința națională.

Acad. **Ion Tighineanu**, Președintele Academiei de Științe, a menționat că Hasdeu face parte din categoria iluștrilor enciclopediști care s-au consacrat studiului fântânilor... adică al temeiului istoriei, limbii, culturii, folclorului poporului nostru spre a-i stabili individualitatea... Ceea ce prețuim astăzi este activitatea sa de om de știință și literat, vastitatea preocupărilor cu un vădit caracter transdisciplinar, sincronizarea la gândirea europeană modernă printr-o angajare activă în dialog valoric cu mari personalități din epoca sa. În biografia lui Bogdan Petriceicu Hasdeu un loc aparte îl ocupă activitatea științifică: în 1877 el devine membru al Academiei Române, în 1885 este ales Vicepreședinte și în 1887 – Prim-vicepreședinte al Academiei Române. Această alegere marchează înalta recunoaștere a personalității și operei savantului care reprezintă în mod exemplar spațiul basarabean. Pentru noi, cei de azi, Bogdan Petriceicu-Hasdeu prezintă un model de slujire devotată culturii, științei și limbii române. Aici, urmăm exemplul lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu care a întreținut corespondența cu numeroși savanți din întreaga lume și a fost ales în calitate de membru al unor importante societăți academice și academii din Franța, Rusia, America, Serbia, Bulgaria etc.

Sesiunea de comunicări a conferinței a fost inaugurată de dl acad. **Mihai Cimpoi** cu comunicarea „*Sublim și bufon*” în opera literară a lui B. P. Hasdeu. Contrar opiniilor existente, Mihai Cimpoi afirmă că polihistorul Hasdeu (polihistor „cunoscător în mai multe domenii”) și-a pus și creația literară sub semnul autoritar al monumentalității. O voință formatoare și o imaginație de speță italiană, cu adevărat romantică, deoarece el este afiliat romantismului, indiscutabil, îl determină să se angajeze în proiecte de anvergură în toate genurile... așa cum spunea și George Călinescu, a izbutit cam peste tot, cu excepția, spunea marele critic, a poeziei sale care este, zice el, latura mai slabă a lui Hasdeu. În opinia lui M. Cimpoi, nu este... această afirmație călinesciană într-un totuși justificată. Din realizările acestor proiecte mari rezultă, în mod firesc, o literatură de frontieră ce interferează mai multe genuri și întreș documentarul cu ficționalul, discursul narativ diegetic, cum spunem noi, specialiștii, și cel eseistic, observația realistă, naturalistă și cea estetistă. Aspirațiile programatice, vizând o cuprindere interdisciplinară, sunt călăuzite de niște *patterni*: poezia, conținând numeroase arte poetice și fiind pătrunsă de o dorință de *oțium* sufletesc, este marcată de influențele modelatoare ale lui Horațiu. În dramaturgie, urmează marele model Shakespeare. În proză, preferința hasdeiană merge spre Walter Scott, deși apar citați în articolele sale Honoré de Balzac, Charles Dickens, William Thackeray, Émile Zola. Referin-

du-se la tragedia sa într-un act, *Răposatul Postelnic* (1862), scriitorul face o autoprezentare în care precizează că „este istorică în acel înțeles că ea reprezintă caracterul politic și moral al unei epoci și că principalele sale personaje poartă nume reale” și aici se referă la Sofocle, vorbește de maniera lui Sofocle îmbinată cu cea a lui Shakespeare. De la primul, precizează Hasdeu, preia simplitatea intrigii, ceea ce lipsește tragediei moderne..., astfel încât, dacă ne aducem aminte de felul în care postula Hegel caracterul tragediei, găsim că *Răzvan și Vidra* este o piesă care satisface condiția tragediei, pe când *Răposatul Postelnic* e mai mult o narațiune, ilustrând traiectoria unei existențe decât o dramă axată pe un conflict central. Hasdeu avea să recunoască implicit acest lucru prin înlăturarea subtitlului „dramă istorică” din prima ediție (1867). În opinia raportorului, „*Sublim și bufon*” se dovedesc a fi o autocaracterizare exactă ce surprinde ființa sa plăsmuită din idei contrare și ascultând doar de geniul imperios al inspirației poetice. Friedrich Schiller, un alt *pattern* al lui Hasdeu, cel puțin prin faptul că cultivă balada, dar sunt la Hasdeu și referințe la alte opere ale lui Schiller. Dl. M. Cimpoi consideră importantă referința la scrierile estetice ale lui Schiller, anume la subcapitolul despre arta tragică în care Schiller spune că lucrurile triste, îngrozitoare, oribile chiar, exercită asupra noastră un farmec irezistibil și ne pune în fața unei scene de jale ori de groază să ne simțim, în același timp, și, cu aceeași forță, respinși și atrași. Anume acest pasaj din scrierile estetice ale lui F. Schiller ne ajută să înțelegem bine referințele și punctele programatice, de reper ale lui B. P. Hasdeu, pe care le-a anunțat, de altfel, în mai multe arte poetice. Aceeași dualitate se atestă în reprezentarea unui subiect sublim. Anume astfel, într-o reacție afectivă de atracție-respingere, conține Hasdeu sublimul și tragicul. Consemnările aduse de Hasdeu cu mai multe ocazii demonstrează contrariul afirmației că geniul imperios al inspirației sale nu răspunde, ca să dăm dreptate afirmațiilor lui G. Călinescu, nu răspunde însă genialității personalității sale luate în ansamblu. Titu Maiorescu spune, cu o formulă exagerată, că Hasdeu nu este poetic niciodată, că în cazul acestui geniu universal care a izbutit aproape peste tot. Din perspectiva postmodernității însă, crede M. Cimpoi, Hasdeu este un poet care corespunde geniului imperios al inspirației sale, voinței formatoare, realizând programatic formulata poezie neagră, dură, de granit prin folosirea apoeticului, discursivului, grotescului și, ca și postmodernității noștri, se dedă cu plăcere exercițiului, jocului de limbaj, parodicului, formelor diverse de versificare puse la îndemână de folclorul nostru: doina, cântecul bătrânesc, cântecul de leagăn, de specie ale poeziei orientale și romantice, cultivă cu nonșalanță,

autohtonizând bineînțeles, oda, balada, fabula, satira, epigrama și epitaful, epopeea scurtă, fragmentul, dedicația de album sentimental, litania, poemul de inspirație istorică, recurge, în acea epocă, la versul alb, influențând discuția de prin anii '60 din spațiul nostru basarabean. În contextul dat, raportorul s-a referit și la proza lui Hasdeu, în special la nuvela *Duduca Mamuca* din 1863 (*Micuța*, din 1864). Este o nuvelă modernă, construită conform condiției estetice a speciei, având și o scriitură bine stăpânită, denotând plăcerea barthesiană, precum și o acțiune dinamică, un ritm narativ susținut, susține Cimpoi. Ea se naște, în fond, în punctul genezic al interferenței literaturilor și curentelor literare, a tipurilor caracterologice. Iar *Răzvan și Vidra*, o realizare valorică de seamă a lui B. P. Hasdeu, este cu adevărat o tragedie, o dramă istorică de pionierat, mai valoroasă, spunea cineva din marii critici, decât dramele istorice care i-au urmat.

Dl acad. **Valeriu Matei**, directorul Institutului Cultural Român „Mihai Eminescu” de la Chișinău, a prezentat comunicarea „*Bogdan Petriceicu-Hasdeu – istoricul*”, în care a pus în evidență contribuția lui B. P.-Hasdeu la istoriografia românească, la știința istorică românească, pentru că Hasdeu e mai important ca lingvist, istoric și scriitor. Hasdeu, ca istoric, a avut și are un rol foarte important în știința istorică românească. El a fost un precursor atât pentru știința istorică românească, pentru știința istoriografiei românești, a sociologiei, a etnologiei, etnopsihologiei și antropologiei, dar și în știința arhivisticii, unde a avut o contribuție substanțială. Întreaga operă istorică hasdeiană, dacă ar fi să o divizăm, ar cunoaște două direcții importante, două domenii: cea care cuprinde discursul major al întregii istoriografii românești dintotdeauna – problema etnogenezii sau a originilor, la Hasdeu, formulată în diverse aspecte de continuitatea istorică. Aici, Hasdeu este un pioner care a fost urmat și de Eminescu, în publicistica sa, și de Nicolae Iorga. E vorba de constituirea statelor medievale românești unde a avut o contribuție fundamentală (privind problemele de organizare a obștii, a societății românești în perioadele întunecate ale Evului Mediu timpuriu), de profilul psihologic al națiunii române, asupra căruia Hasdeu s-a aplecat, fiind unul dintre primii pioneri. Și cea de-a doua linie în activitatea sa științifică, în calitate de istoric, este cea interdisciplinară. Și aici Hasdeu a fost un pioner, pentru că cercetarea sa istorică a cuprins domenii vaste precum antropologia, etnologia și etnografia, limba, studierea limbii române, istoria limbii române, istoria culturii și a civilizației românești, implicând chiar statistica, chimia și alte științe. Or, Hasdeu, având o cultură enciclopedică, a încercat, acolo unde nu-i ajungea

documentul istoric, să facă uz la filologie, la lingvistică sau la alte științe pentru a-și argumenta ideile și teoriile sale. Direcția comparatistă pe care a aplicat-o... și multidisciplinară, multiculturală, transdisciplinară a lui Hasdeu e inaugurată de el și va fi urmată în mare parte de aproape toți istoricii din generațiile care au urmat.

Moștenirea istoriografică a lui Hasdeu este impresionantă, doar lista de cărți, studii, articole și note ar ocupa pagini întregi, colecțiile de documente, documentele dispartate publicate în diverse reviste sau alte publicații periodice. Spre ex., articolul care a stârnit cele mai mari polemici în lumea ieșeană și nu numai, *Pierit-au dacii ?*, un studiu neterminat de Hasdeu, dar un articol care pune începutul unui domeniu care își va găsi continuitate prin Grigore Tocilescu, Vasile Pârvan, Hadrian Daicoviciu, acest domeniu al studierii substratului vechii noastre istorii și a substratului limbii române, cel dacic. Hasdeu nu va renunța niciodată la aceste idei, reluându-le în *Strat și substrat*, un studiu din 1892 inclus și în *Etymologicum Magnum Romaniae*. E de menționat studiul fundamental al lui Hasdeu *Istoria critică a românilor*, un studiu și o primă sinteză a istoriei românilor. Rămâne un model și criticismul istoric al lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, maniera pe care o abordează va fi o tendință urmată de majoritatea istoricilor care l-au succedat. Un alt aport important este *Arhiva istorică a României*, cele patru volume (1864-1867), trei dintre ele fiind cu documente româno-slave, cu traducerea acestora de către Hasdeu, cu foarte multe documente din arhivele străine colectate de Hasdeu în călătoriile științifice și în peregrinările sale, puse în circuit pentru prima dată, care largesc sensibil baza istoriografiei românești contemporane lui Hasdeu și a celei care i-a urmat.

În final, acad. V. Matei se referă la contribuția substanțială pe care Hasdeu - istoricul a avut-o la organizarea și ameliorarea situației arhivelor române, el fusese implicat încă înainte, în valorificarea documentelor de arhivă de la Arhivele Statului, iar în 1876 în luna mai preia conducerea Arhivelor Statului și le va conduce timp de 24 de ani, preocuparea lui pentru arhive, fiind prioritară. A muncit mult și a luptat pentru buna organizare și funcționare a Arhivelor, pentru sporirea prestigiului lor, editează documentele din Arhivele Naționale ale României care-și capătă prestigiul. Obține construirea unui nou sediu al Arhivelor Române, unde Hasdeu începe cu osârdie reorganizarea, reșezarea, re compartimentarea, creează Fondul de manuscrise, așază fondurile legate de dosarele mănăstirilor, de proprietățile mănăstirești secularizate în timpul reformelor lui Alexandru Ioan Cuza ș.a.m.d.

De la Hasdeu moștenim, în primul rând, o operă deosebită care cere o revalorificare și o reconsiderare, odată cu apariția operei integrale, pentru că și-n calitate de istoric, și de gânditor, și de lingvist, și de om de cultură în general, de spirit enciclopedist, Hasdeu a contribuit la modernizarea culturii, gândirii românești, istoriei românești. Este nevoie de o readucere a lui Hasdeu în actualitate, deoarece el a fost trecut în umbră și moștenirea sa nu a făcut obiectul unor discuții imediat după trecerea în eternitate. Dar chiar și în ultimul său deceniu de viață, din păcate, deși, tacit, ideile sale, metodologia de cercetare istorică, lingvistică, științifică în general, au fost urmate de majoritatea istoricilor și lingviștilor care i-au urmat. E nevoie să-l repunem pe Hasdeu în prim-planul preocupărilor ca o figură proeminentă a culturii, istoriografiei și lingvisticii românești dintotdeauna.

În comunicarea „*Zeița-Mumă Dochia și semnificația ei arhetipală în studiile folcloristice ale lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu*”, cercetătoarea **Tatiana Butnaru** a prezentat o serie de idei ce țin de studiile folcloristice ale lui B. P.-Hasdeu. Cercetătoarea s-a referit la arhetipurile mitice, care, nemijlocit, și-au găsit expresie în studiile lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu, iar cultul zeiței-mume Dochia, cu multiplele ei semnificații individualizatoare a constituit una din preocupările fundamentale de cercetare. Or, interesul lui B. P.-Hasdeu pentru mitologia autohtonă s-a regăsit într-o serie de investigații folcloristice, în cadrul cărora au fost supuse discuției mai multe aserțiuni, opinii și probleme de cercetare din spiritualitatea geto-dacică. Mitologia autohtonă, în expresia ei modernă, se sprijină pe valorificarea tradițiilor populare, dezvăluie modalități de transfigurare artistică a realității prin prisma viziunilor și reprezentărilor ce caracterizează personalitatea creatoare a poporului român. Arhetipul Dochiei, la care exegetul revine de mai multe ori, constituie un model ipotetic, un simbol emblematic al unui spațiu sacru de valori, circumscris în aspectele sale fundamentale. Dochia, personificarea străvechii Dacii, simbolizează, în accepția lui Hasdeu, constituirea istorică a românilor, care, în același timp, se încadrează și în resorturile unui cadru natural văzut în dimensiunile descriptive ale imaginației dacice în strânsă legătură cu miturile statorniciei.

Dr. hab. **Vasile Bahnaru**, în comunicarea sa, a vorbit despre B. P.-Hasdeu lingvistul, cel care a adus o contribuție deosebită în cele mai multe dintre direcțiile de cercetare ale lingvisticii. A fost recunoscut mai mult pe plan internațional, spre regret, decât în țară, el a fost ales Membru de Onoare al Academiei de la Sankt-Petersburg, al Societății lingvistice din New York, iar Michel Bréal l-a propus în calitate de membru al Societății lingvistice franceze.

Raportorul s-a referit la lucruri mai puțin cunoscute despre omul de știință Hasdeu, recunoscut drept o valoare deosebită în viața cultural-științifică românească, încă în timpul vieții. Cercetătorul Bahnaru a menționat este suficient să răsfoim corespondența lui B. P.-Hasdeu cu oamenii de știință contemporani. E vorba, în primul rând, de lingviștii din apus: Hugo Schuchardt, A. Schleicher sau chiar rușii Veselovski, Potebnea ș.a. El a întreținut o corespondență activă cu cei mai mari oameni de știință, în special în domeniul lingvisticii. În mod deosebit, raportorul a subliniat faptul că Hasdeu a anticipat foarte multe lucruri din lingvistică, spre ex., din *Lingvistica generală*, domeniu în care el a formulat unele noțiuni, dihotomii. În primul rând, distincția dintre sincronie și diacronie el a făcut-o cu mult înaintea lui Saussure, chiar a folosit și cuvântul „sincronie” în *Cuvente den bătrâni* sau în *Principii de lingvistică*. Mai mult, a făcut o distincție categorică între noțiunile de limbă și vorbire, între limbaj, limbă și dialect chiar în *Cuvente den bătrâni* – lucruri făcute mult mai târziu de către Saussure. Sigur, multe dintre lucrurile demonstrate teoretic de către Hasdeu, au rămas cunoscute doar unui cerc relativ limitat de lingviști, un Ascoli, un Schuchardt, un Schleicher știau ideile lui Hasdeu în raport cu noțiunile respective. Mai mult ca atât, Hasdeu vorbea despre circuitul cuvintelor (sau circulația cuvintelor) și compara acest lucru cu circulația banilor etc. Tot el a fost primul care a vorbit despre limba literară – limba dialectală, a pus problema dacismelor sau geto-dacismelor în limba română. În problema substratului, a avut o discuție îndelungată cu savanții europeni. Până la urmă, chiar Ascoli a recunoscut că, într-adevăr, trecerea de la o limbă la alta se face treptat și nu fără a lăsa urme în limba care se formează, procesul fiind legat de circulația cuvintelor. Dacă lingvistul Hasdeu a făcut istorie în baza limbii sau lingvistică în baza istoriei, nu a făcut-o decât ca să demonstreze nu numai vechimea românilor pe aceste meleaguri, ci și condiția românească de neam străvechi.

Dl **Alexandru Moraru**, cercetător la Biblioteca „Bogdan Petriceicu-Hasdeu”, a vorbit despre conferințele științifice Hasdeu ca formă de promovare a marelui cărturar. Așa cum menționează raportorul, conferințele științifice dedicate dinastiei Hasdeu-Hijdeu, organizate la bibliotecă trebuie privite ca o metodă de promovare a vieții și a operei părintelui spiritual B. P.-Hasdeu. D-lui a remarcat activitatea secției „Colecții speciale”, în cadrul căreia, începând cu anul 2016, au avut loc câte 2 conferințe științifice pe an, iar din 2016 până în prezent numără 8 conferințe. La conferințele științifice organizate de Biblioteca Centrală din Chișinău au participat cu diverse comunicări un număr

considerabil de cercetători, savanți din diferite instituții de învățământ, din cercetare, arhivistică, muzeografie, inclusiv din România. În rândurile publicului puteau fi întâlniți utilizatori ai bibliotecii, elevi din clasele superioare ale liceelor teoretice din oraș, cursanți de la Academia Militară „Alexandru cel Bun”, militari de la unitatea militară de carabinieri, cunoscuți istorici, filologi, scriitori, pictori, ziariști ș. a. În opinia raportorului, ca metodă de promovare atât a conferințelor, cât și a operei dinastiei Hîjdeu-Hasdeu, în afara publicului participant, ședințele, în majoritatea cazurilor, au fost filmate și puse pe portalul youtube din rețeaua Internet. Tot de capitolul promovare ține și publicarea lor în revista „Bibliopolis”.

Svetlana Korolevski, cercetător la IFR, în comunicarea „*B. P.-Hasdeu în cercetările savanților basarabeni*” a pus în evidență aportul cercetătorilor din spațiul basarabean la valorificarea operei marelui cărturar. În discursul său, d-ei a subliniat faptul că tema *Hasdeu și opera sa în cercetările de la Chișinău* presupune două linii directe care se completează reciproc: editarea operei propriu-zise și exegezele consacrate moștenirii hasdeiene. Mai întâi, se referă la cele câteva apariții referitoare la Hasdeu și opera sa din perioada interbelică, anume ale scriitorului bucovinean Liviu Marian, precum și la lucrarea *Bogdan Petriceicu-Hasdeu* (1939) semnată de Pan. Halippa.

În perioada postbelică, după cum arată raportoarea, asupra personalității lui Hasdeu s-au pronunțat mai mulți cercetători și publiciști basarabeni. Un loc aparte între contribuțiile, privind moștenirea Hasdeu, îl ocupă studiile semnate de Nicolae Romanenco, care, încă din anii '50 ai secolului trecut, prin efort și curaj, a pus bazele și a impulsionat activitatea de cercetare și editare a operei marelui clasic la Chișinău, inclusiv după stabilirea sa la Moscova. Parcursul biografic al lui B.P.- Hasdeu, vasta operă literară și științifică au constituit obiectul de studiu atent și documentat al cercetătorilor Gh. Bogaci, I. Vasilenco, H. Corbu, P. Zavulan, V. Cirimpei, V. Ciocanu, S. Berejan, P. Balmuș, V. Malanețchi, M. Cimpoi, Gh. Bobâna ș.a., ale căror abordări fac dovada unicității spiritului hasdeian și a profunde sale angajări în contemporaneitate. Comunicarea prezintă un studiu exhaustiv, bine documentat privitor la cercetarea și editarea operei lui B. P.-Hasdeu în spațiul românesc de la est de Prut.

În cadrul conferinței, editorul **Mihai Papuc** a prezentat cele mai recente apariții editoriale din ediția „B. P.-Hasdeu” apărute la editura „Știința”. Este vorba de două volume legate de folclor, o continuare a ediției care prezintă într-un tot întreg moștenirea lui B. P.-Hasdeu deja valorificată. Înainte de a prezenta ultimele 3 volume din colecția „B. P. Hasdeu”, dl M. Papuc s-a refe-

rit la momente din istoricul acestei ediții. În 2019 a apărut volumul 17, care conține ultima parte din publicistica politică a lui B. P. Hasdeu de după 1871 până în 1904. În a doua secțiune a cărții se conțin studiile lui de economie politică și traduceri pe care le efectua din economia politică a lumii. După care au urmat anul trecut, în 2020, cele două volume în care este prezentată colecția de folclor a lui Bogdan Petriceicu-Hasdeu. În primul, volumul 18, este prezentat folclorul tradițional în versuri, adică baladele, cântecele lirice, proverbe, zicători. În volumul 19 este prezentat folclorul literar în proză: basmele, poveștile, riturile și alte asemenea texte. Volumele sunt însoțite de un studiu introductiv foarte bine documentat, care ajută cititorul să se orienteze în colecția destul de complicată a lui Hasdeu, foarte bine ordonată, însoțită de o serie de indici foarte amănunțiți cu localități, cu nume de referenți, informatori și alte asemenea date. Este o muncă foarte dificilă, sunt documente vechi, traduse într-un limbaj al timpului și este nevoie de cercetători foarte serioși, buni cunoscători ai limbii vechi. Îndemnul Dumnealui este ca și colegii de la Institutul de Filologie să se îndrepte spre studiul lui B. P. Hasdeu.

SIMPOZIONUL „ION CREANGĂ: LUMEA LUI ȘI LUMEA NOASTRĂ POSTMODERNĂ”, EDIȚIA A XI-A

La 2 martie 2021, Institutul de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” și Biblioteca națională pentru copii „Ion Creangă” au organizat Simpozionul „Ion Creangă: lumea lui și lumea noastră postmodernă”. Simpozionul s-a desfășurat în cadrul Festivalului Zilelor Creangă, pe axa Chișinău – Iași – Târgu-Neamț – Pipirig, la 184 de ani de la nașterea scriitorului clasic al literaturii române.

Este pentru prima dată când simpozionul a fost organizat în regim online. La simpozion au participat cercetători din cadrul Institutului de Filologie Română „Bogdan Petriceicu-Hasdeu” și colegi de la Biblioteca Națională pentru copii „Ion Creangă”, precum și invitați din România: Mircea Platon, scriitor, redactor-șef al revistei „Convorbiri literare” și Valentin Talpalaru, scriitor, jurnalist, muzeograf la Muzeul Național al Literaturii Române din Iași; Olga Creangă-Caia, scriitoare, Lidia Richter, directoarea Bibliotecii orașenești Târgu-Neamț, precum și interprete anunțate în program doamnele: Gabriela Secheșan, Claudia Caia și Olga Caia-Murariu.

În rapoartele prezentate au fost tratate cercetări privind opera și aspecte ale vieții și activității lui Ion Creangă – scriitorul, pedagogul, dascălul, omul de spirit.

Lucrările simpozionului au fost deschise de către directorul Institutului de Filologie, dna dr. hab. Nina Corcinschi, care, în cuvântul de salut, a menționat, printre altele, că lumea noastră postmodernă nu e departe de lumea lui I. Creangă, există un circuit neobosit de du-te-vino de semnificații și imagini care se încarcă de prospețime în lumea noastră postmodernă. Însă, de fapt, „în creația lui I. Creangă, e multă tristețe și dramă, e mai puțină bucurie decât pare la prima vedere”, a relevat d-ei cu referire la constatarea făcută de domnul acad. Mihai Cimpoi, care a scris o carte admirabilă despre Ion Creangă

Cu urări de succes participanților la simpozion s-a adresat dna *Eugenia Bejan*, director al Bibliotecii Naționale pentru Copii „Ion Creangă”, reliefând ideea că Ion Creangă este scriitorul cunoscut fiecărui român din fragedă copilărie până la adânci bătrânețe, iar scrierile „...chiar și *Amintiri din copilărie*, chiar și poveștile lui Ion Creangă nu au fost scrise pentru copii, ele au intrat în literatura pentru copii” și citindu-le la diferite vârste, le percepem diferit.

Sedința de comunicări din cadrul simpozionului a fost deschisă de dl acad.

Mihai Cimpoi, care s-a adresat tuturor prietenilor lui I. Creangă, considerând că „în felul acesta ne aliniem la acel prieten cu adevărat pe care l-a avut Ion Creangă”. În comunicarea sa intitulată „*Ion Creangă și „concilierea contrariilor”*”, d-lui s-a referit la cartea **Sinele arhaic**, pe care a completat-o cu încă câteva capitole noi și urmează să apară la editura „Princeps Edit”. În lucrare propune, în primul rând, un dosar al receptării lui Ion Creangă, care a fost cantonat într-o atitudine rezervată față de calitatea de scriitor ca atare a lui I. Creangă manifestată chiar și de junimiști. S-a discutat mult dacă este un scriitor cult sau un scriitor poporan, chiar *Amintirile din copilărie* au apărut în „Convorbiri literare” la rubrica „Literatură poporană”, deci dosarul ăsta părea clasat atunci când G. Călinescu afirma că despre I. Creangă ca artist sunt puține de spus și studiile se pierd în divagații.

Ei bine, timpul nu i-a dat dreptate divinului critic, scoțând din regimul inertial glosările reluate asupra valorii estetice a operei lui și punând-l în categoria scriitorilor care se pretează la interpretări exegetice noi și la natura revoluționară a accentului hermeneutic. Astfel, comedograful I. Creangă, portretizat de G. Călinescu, a început să fie receptat printr-o complementaritate firească cu tragedianul I. Creangă. Acesta e accentul pe care-l pune M. Cimpoi în cartea sa, mai puțin observat de critici. Un obiectiv al studiilor mai noi a devenit viziunea lumii ca teatru, a lumii pe dos, care imprimă o dimensiune existențială operei sale. Din perspectiva exegetică a zilei de azi, I. Creangă apare și ca un artist al limbajului și aici domnul acad. M. Cimpoi se referă la Fundoianu, care spunea încă în anii '30 ai secolului al XX-lea că ne face să-l citim în acest sens ca pe Mallarmé, o apropiere foarte riscantă atunci, care se aruncă cu mult curaj, vorba lui R. Barthes, în încâlceala lui valorizând puterile reactive ascunse în cuvinte, asigurându-le o libertate autonomă și făcându-le să fie ele însele, să se apropie, precum zice același semiolog, de limbajul-limită sau gradul zero al scriiturii către care năzuiește orice scriitor sau, vorba lui R. Barthes, „scriptor”. Un declic hermeneutic ni-l oferă luarea în considerare a raportului dintre inconștientul individual și cel colectiv. „Dedesubtul inconștientului individual care reprezintă, conform lui Jung, citat de Warren și Wellek, rămășița blocată a trecutului nostru și, mai ales, a copilăriei și primei copilării, se ascunde inconștientul colectiv, amintirea blocată a trecutului rasei noastre și chiar a stării ei pre-umane” (*Teoria literaturii*).

Eugen Simion găsește în opera crengiană o demonologie atipică, localizată, umanizată, contrară configurării arhetipale din literatura universală și vizavi de îndrăcirea lumii. Mihai Cimpoi menționează că a zis într-un capitol că e vorba

de umanizarea demonilor, a dracilor și îndrăcirea lumii. Apoi, precizează că academicianul român analizează cu un instrumentar critic mlădios schemele și elementele epice, tipologia: babele infernale, moșii, personajele din mediul rural, umorul, discursul gurmand, problema naratorului, individualitatea lui și oralitatea. Iată că un I. Creangă ce vine nu doar din tradițiile satești, ci și din Marea Tradiție, astfel încât avem de-a face cu cea de-a treia grilă a receptării lui I. Creangă – I. Creangă ca mare artist al limbajului, al limbajului-lume, fiindcă între limbaj și lume apare la I. Creangă un semn absolut de identitate. Și, bineînțeles, că I. Creangă e un valorizator original al arhetipalității cu o viziune carnavalescă profundă a lumii înțeleasă ca lume a adevărului, ca lume pe dos. Apoi, menționează că aceasta a vrut să spună domnul academician în preludiul apariției cărții sale.

În comunicarea sa „*Ivan Turbincă în actualitate: textul și hipertextul, adică limbajul lumii*” dna **Oxana Gherman** a vorbit despre un fenomen foarte interesant, fenomenul hipertextualității, al derivării unui text artistic dintr-un alt text artistic. Și, descoperind acest tip de literatură, a încercat să fructifice analizele sale într-o cercetare. Așadar, *Ivan Turbincă în actualitate: textul și hipertextul*. Cercetătoarea expune rezultatele cercetării raportului hipertextual dintre povestea *Ivan Turbincă* (Iași, 1878) de Ion Creangă și *Ivan Turbincă 2.0. O continuare a poveștii lui Ion Creangă* (Iași, 2019) de Alexandru Vakulovski. Având statut de hipertext, varianta din 2019 a poveștii este creată prin procedeul transpoziției lumii fabuloase într-un alt cadru spațio-temporal, într-o virtualitate trans-culturală. Mecanismul care generează imaginea noii lumi artistice are la bază procesul de transfigurare simbolică a esenței destinului etnic. Este studiat procesul de codificare a istoriei naționale în sistemul de simboluri al poveștii, dar și raporturile dialogale dintre vocile hipo- și hipertextului.

Dl **Valentin Talpalaru**, scriitor, jurnalist, muzeograf la Muzeul Național al Literaturii Române din Iași, menționează că tema propusă este o temă interesantă, care trebuie luată *cum grano salis* cu lumea lui I. Creangă și lumea noastră. Cât de depărtate sunt ele, nu știm. Ei, acei care lucrează ca muzeografi, sunt, poate, mai aproape de realitate, pentru că întotdeauna văd pe acei care vin la bojdeuca lui Ion Creangă cu orizontul lor de așteptare. Ei sunt acolo să facă cumva joncțiunea dintre cele două lumi: lumea lui I. Creangă și lumea noastră și, poate, aici este și piatra de încercare a unui muzeograf că au avut de-a lungul timpului posibilitatea să stea de vorbă cu personalități ale culturii noastre, cu scriitori, cu critici, istorici literari.

Vorbind despre lumea lui I. Creangă și lumea în care trăim noi, dl Talpalaru precizează că sunt universuri care se suprapun la un moment dat pe anumite dimensiuni și despre asta ar fi foarte mult de vorbit. Și dacă, fie și metaforic, diferența dintre cele două lumi nu este foarte mare, pentru că ambele lumi se completează, se combină acolo în copilăria noastră pe care o purtăm ca pe o dulce și dragă povară până la capăt.

Dl *Mircea Platon*, scriitor, redactor-șef al revistei „Convorbiri literare”, ne amintește că revista are menirea de a veghea la perpetuarea patrimoniului cultural din care face parte și opera lui I. Creangă, lumea lui I. Creangă și lumea noastră... Ion Creangă a creionat un anumit tip de lume pe care au locuit-o mai apoi. Este o lume a satului românesc de munte, o lume a unei pături de țărani, uneori și de țărani care se ocupau și cu comerțul, niște țărani care tindeau a deveni sau trăgeau cumva înspre a deveni târgoveți, dar totuși este o lume țărănească extrem de stabilă.

Atunci când vorbim despre lumea lui I. Creangă și lumea noastră postmodernă, când ne gândim la lumea lui I. Creangă, vorbim despre niște oameni precum, de ex., bunicul lui I. Creangă și tatăl lui care veniseră din Ardeal, care se mutaseră nu pentru a se schimba, ci pentru a rămâne aceiași. Or, motivele pentru care veniseră strămoșii lui I. Creangă din Transilvania în Moldova țineau de păstrarea identității profesionale. Deci erau niște oameni care nu plecau, care nu abandonau locul nașterii pentru a deveni altceva, ci pentru a rămâne statornici crezului strămoșilor lor și propriei lor identități. Într-un fel, lumea lui Creangă este o lume a numeroaselor peregrinări. Dar dacă ne gândim chiar la *Amintiri*, este străbătută de călătorii, dar acestea sunt întotdeauna niște călătorii în căutarea, în cazul *Amintirilor*, de exemplu, în căutarea învățăturii, a reafirmării identității, chiar în cazul lui I. Creangă (tatăl vroia să-l țină pe Ionică în sat pentru a-i preda afacerea, rostul de acolo din satul lui, mama vroia să-l trimită la învățătură ca să devină preot, iar bunicul David – să meargă la învățătură, la școală), era un scop cumva pragmatic. Toate aveau de-a face cu o păstrare a identității, cu o verticalizare a omului, cu menținerea lui pe propriile picioare, a face din micul lui nepot un om capabil să facă față unei lumi pe care bunicul simțea că este o lume în schimbare și vroia să-l pregătească să facă față acestei lumi.

Relevanța lui I. Creangă pentru copiii de astăzi este, în primul rând, aceea că te învață cum să nu fii statornic. În al doilea rând, dacă e să ne referim la discursuri politico-ideologice, la anumite situații ale noastre, într-un context mai postmodern, multicultural, există niște elemente care ar putea duce în

această direcție în proza lui I. Creangă, dar sunt elemente de profundă umanitate, ele nu sunt tratate la modul ideologic, ci la modul profund uman, așa cum vom regăsi, de ex., episodul cu turcii, povestit tot de bunicul lui, care vin să se bată cu eteriștii refugiați la Secu, unde s-au explodat în clopotnița-bibliotecă-archivă a mănăstirii și cu bunicul lui I. Creangă care se refugiază în păduri. Descoperind, ulterior, că și-a uitat unul din copiii mici în casă și se gândește că, probabil, l-au spintecat turcii, se întoarce să-l ia, găsește că turcii trecuseră pe acolo și-n loc să-l spintece, lăsaseră niște mici monede de aur lângă copil, copilul fiind în pericol mai mult din cauza porcilor rămași în gospodărie, decât din cauza turcilor. Iată că avem foarte multe elemente relevante pentru discursul hegemonic în ziua de astăzi, pentru ceea ce am vrea de la un clasic al literaturii române în ziua de astăzi, nu să ne vorbească despre interesele și ideile noastre de astăzi.

Este foarte important, subliniază raportorul, să continuăm să ținem în circulație opera lui I. Creangă în ediții cât mai bine adnotate, pentru a da posibilitate tuturor să-i înțeleagă opera și să se recunoască în toată această minunăție care este scrisul lui Ion Creangă. Lumea lui și lumea noastră...

În comunicarea „*Ion Creangă în evocări poetice*”, cercetătorul **Dumitru Apetri** se referă doar la cinci dintre numeroșii poeți români care îl elogiază pe marele prozator Creangă. Printre aceste cinci nume exponențiale sunt și poeți din spațiile românești înstrăinate (Basarabia, nordul Bucovinei) din ultimele 7-8 decenii: L. Deleanu, V. Levițchi, Gr. Vieru, N. Dabija și A. Suceveanu. L. Deleanu e prezent cu sonetul „Sfătosule bunic din Humulești”, V. Levițchi – cu poeziile „Nu știu alții cum sunt” și „Harap Alb”, Gr. Vieru – cu „Iezii lui Creangă”, N. Dabija – cu „La marginea verii” și poemul „Eminescu și Creangă”, Arc. Suceveanu – cu „Nică al lui Ștefan a Petrei”. Poeziile și poemele acestora evocă autenticitatea și farmecul capodoperei „Amintiri din copilărie” și a minunatelor povești crengiene. E scoasă în evidență „simbioza organică a dorului cu umorul” (Ovidiu Bîrlea), una dintre componentele cele mai fascinante ale capodoperei nominalizate, precum și veridicitatea trăirilor umane care îi determină pe cititori să se identifice cu personajele și situațiile neîntrecutului povestitor. Totodată, poeții nominalizați, precum și alte personalități citate de autorul comunicării, consideră, pe bună dreptate, că opera crengiană în integritatea ei constituie un etern izvor de inspirație pentru plâsmuitorii de folclor, pentru scriitori și diverșii creatori de artă cinematografică, scenică, muzicală etc. și că Creangă duce neconținut faima neamului românesc în lume.

Dna **Olguța Creangă-Caia**, scriitoare de la Târgu-Neamț, strănepoata

lui Ion Creangă, este promotoarea operei lui Ion Creangă pe întreg spațiul românesc. În luarea de cuvânt, d-ei vorbit despre Ion Creangă, care prețuit și încurajat de Titu Maiorescu, de Mihai Eminescu ș.a., început să scrie povești, povestiri și, apoi, a început să scrie din realitatea satului românesc, a început să scrie *Amintiri din copilărie*, cea mai valoroasă operă a sa. Deci la început, lumea lui Ion Creangă a fost o lume fantastică, a poveștilor în care, prin antiteza între ascultare și neascultare, dădea la lumină în final roadele ascultării. Aceste personaje pozitive aveau tănuite în sufletul lor cele trei virtuți creștine: credința, nădejdea și dragostea. Ion Creangă a avut dragoste față de neamul său, de părinții săi, de frați, surori, de humuleșteni și de tot neamul românesc și creștinesc. Dar din opera lui desprindem și alte virtuți cum ar fi înțelepciunea, deșteptăciunea, bunul simț. Ion Creangă subliniază și mereu ne arată că aceste virtuți se dobândesc prin educație și prin cultură.

Dna **L. Richter**, directoarea Bibliotecii orașenești Târgu-Neamț, consideră tema conferinței foarte generoasă, încât și-a propus să ne aducă ca argument al actualității lui I. Creangă și al faptului că îl putem numi chiar contemporanul nostru faptul că Ion Creangă a fost *dascăl*, a fost *învățător*, *autor de manuale* și un *institutor nemaipomenit*. Deci el în sine, atunci a încercat o schimbare, dacă a fost copilul Nică chinuit cu ceaslovul să învețe slovele, a spus că va face un abecedar. Și, bineînțeles, zice dumneaei, vrea să ni-l aducă în actualitate pe pedagogul Ion Creangă.

Dna bibliotecară Richter a prezentat o carte foarte interesantă: *Ion Creangă în amintirile contemporanilor*, o antologie de Daniel Corbu, poetul de la Vânători - Neamț și făcută la editura lui din Iași, în care conține relatările celor care l-au cunoscut pe I. Creangă. Iar un fost elev scrie despre I. Creangă că era un om blajin... avea calități de mare dascăl, precizând că este o amintire a lui Jean Bart. În opinia d-ei, Creangă este foarte actual pentru cei care lucrează în educație, pentru pedagogii de acum, este bine să se reîntoarcă la esența lucrurilor, la ceea ce spunea I. Creangă și ce făcea ca pedagog și învățător luminat, ca un adevărat psiholog, mai ales că iubea foarte mult copiii. Astfel, crede d-ei că I. Creangă este foarte contemporan prin ceea ce a făcut el, pentru că a depășit la momentul respectiv, atunci când a scris manualul, când a scris Abecedarul, a vrut să treacă de la un moment al învățământului românesc la un alt prag.

În comunicarea „*Cronotopuri malefice în opera lui Ion Creangă*” dna dr. **Olesea Gârlea** s-a axat pe unele elemente structurale ale cronotopului preluate de la M. Bahtin și aplicate la poveștile scriitorului român și anume: *încercarea*,

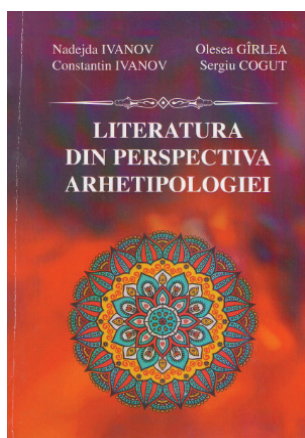
întâmplarea, natura, peisajul, peregrinarea eroilor, drumul, pragul. Autoarea a făcut referire la locurile nefaste din folclorul românesc, care stau sub semnul negativității, blestemului și vrăjii. Printre cronotopii malefici analizați de O. Gîrlea se numără: pădurea, locurile bântuite de diavoli, iazul, cârciuma. Cercetătoarea a adus în vizor „inversiunea unor trepte escatologice” în poveștile lui I. Creangă. Este vorba de asocierea iadului cu binele și a raiului cu sărăcia. Concluzia la care ajunge cercetătoarea este că spațiile faste și nefaste se află într-o interdependență bine stabilită în poveștile crengiene, nu sunt simple locuri de peregrinare a eroilor, ci locuri de încercare în care se produce inițierea și devenirea lor.

Opera lui I. Creangă rezistă și impulsionează cele mai moderne grile de lectură, interdisciplinare inclusiv: cronotopul lui Mihail Bahtin, intertextul, hipertextul lui Gérard Genette sunt doar câteva lupe sub care a fost analizată astăzi creația lui I. Creangă.

În raportul „*Indici lexicali diatopici, diastratici și diafazici în Amintiri din copilărie de Ion Creangă*” dna dr. **Liliana Botnaru** precizează că opera crengiană este o inepuizabilă sursă de expresivitate, care se pretează la polivalente interpretări din diverse perspective, niciodată finite. Studiul de față analizează indicii de variație lexicali ai *Amintirilor din copilărie* prin prisma dimensiunilor variaționale: diacronie, diatopie, diastratie și diafazie. Inventarierea acestora ne permite să observăm că lucrarea lui Ion Creangă abundă în semnificații expresiv-estetice contextuale și este un model perfect de redare a funcționării simultane armonioase a acestor indici, ce edifică, de fapt, caracterul oral și popular al scriiturii crengiene.

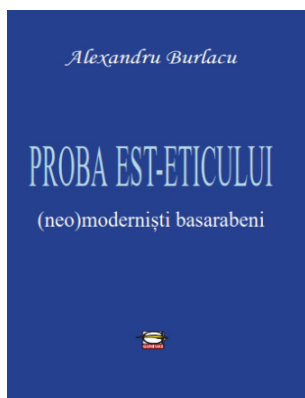
PUBLICAȚIILE INSTITUTULUI DE FILOLOGIE ROMÂNĂ „BOGDAN PETRICEICU-HASDEU”

Nadejda Ivanov, Constantin Ivanov, Sergiu Cogut, Olesia Gîrlea. **Literatura din perspectiva arhetipologiei**. Chișinău, Editura Prolibra, 2019.

„Studiile de față confirmă intenția expresă de a impune în spațiul autohton de cercetare literară „o modalitate de analiză multiaspectuală și pluri-disciplinară a unor tipologii structurale ale imaginii umane”. Tinerii cercetători angajați în acest proiect încearcă să demonstreze teoretic, dar și cu aplicații hermeneutice la obiect, că arhetipologia conține mari resurse metodologice pentru o viziune analitică integratoare, capabilă să treacă dincolo de materia opacă a textului. Dincolo se descoperă, insolit, abisul psihologic, paradigma antropologică, valențele sacralului ori, cu expresia lui Gilbert Durand, „semantismul arhetipal” pe care-l comportă fiecare în parte. Pledoaria pentru arhetipologie ține de o pledoarie pentru o critică a profunzimilor, care refuză lejeritatea impresionismului de circumstanță, dar și rigiditatea discursului abstract-raționalist. Pentru investigația literară, e o deschidere generoasă cu multiple posibilități”.

Dr. hab. Andrei Țurcanu

Alexandru Burlacu. **Proba est-eticului (neo)moderniști basarabeni**. Chișinău, Editura Gunivas, 2020.

Eseul monografic *Proba esteticului (neomoderniști basarabeni)* e centrat pe modelul eminescian ca centru iradiant al canonului literar românesc. Autorul pornește de la teza că modelul eminescian stă la baza unei noi imagini a lumii, că toți marii poeți l-au rescris în felul lor pe Eminescu, că, în sec. XX, Eminescu nu e doar *un etalon al poeticității*, dar și

un model catalitic și stimulator în cele mai importante metamorfoze și bătălii canonice, insistând pe ideea retardării, întoarcerii la poezia de modă veche, la modul de expresie pe care „modernismul le făcuse să cadă în desuetudine” (Nicolae Manolescu).

Generația șaizecistă (reprezentată de Grigore Vieru, Liviu Damian, Pavel Boțu, Aureliu Busuioc, Victor Teleucă, Dumitru Matcovschi, Gheorghe Vodă, Anatol Codru, Ion Vatamanu, Anatol Ciocanu, Arhip Cibotaru, Petru Cărare, Emil Loteanu, Ion Bolduma, Nicolae Esinencu) și promoția șaptezecistă (reprezentată de Vasile Romanciuc, Nicolae Dabija, Leonida Lari, Marcela Benea, Leonard Tuchilatu, Iulian Filip, Nina Josu, Ludmila Sobiețchi, Valeria Grosu, Ion Hadârcă, Leo Butnaru, Arcadie Suceveanu, Eugen Cioclea, Vsevolod Ciornei, Andrei Țurcanu) impune programatic Poetul ca un nou Orfeu, ca Om al Cetății. Mitopo(i)etica promoției „ochiul al treilea”, a generației care vede *nevăzutul*, configurează etapa de tranziție de la modernism la canonul postmodernist.

Mihai Cimpoi. Titu Maiorescu. Epoca Eminescu. Iași: Junimea, 2020.

Volumul de față prezintă pentru prima dată, într-o sinteză, toate referințele lui Titu Maiorescu, personalitate proeminentă a secolelor XIX-lea și XX-lea (1840, Craiova – 1917, București), despre Eminescu conținute în articole, în dări de seamă academice, în corespondență și în *Jurnal*.

Întâlnirea dintre cei doi are loc sub semnul unei afinități și a unei constructuralități intelectuale.

Amândoi au reprezentat *Societatea literară Junimea* (1863-1913), Maiorescu fiind spiritul ei rector, iar Eminescu unul dintre membrii activi, alături de Creangă, Alecsandri, Caragiale, societate care a promovat o deschidere largă spre cultura europeană și cea universală, orientarea estetică „plăcerea specială pentru filosofie”, gustul clasic și academic, sistematismul, spiritul critic (criticismul junimist s-a impus chiar ca o doctrină ce avea menirea să amelioreze viața și societatea), respectul adevărului și al valorilor.

Andrei Țurcanu, un destin asumat. Ediție îngrijită de Nina CORCIN-SCHI. Chișinău, Editura Cartier, 2020.

Cartea conține exegeze ale criticilor literari despre poezia, eseistica, cri-

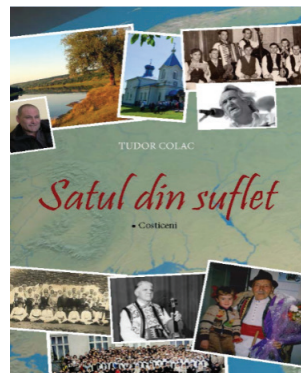

tica literară lui Andrei Țurcanu. Se regăesc articole publicate de-a lungul timpului, dar și texte inedite. Semnează articole Emilian Galaicu-Păun, Ion, Burlacu Alexandru, Grigore Chiper, Nina Corcinschi etc. Un compartiment este dedicat scrisorilor adresate de Nicolae Dabija, Vasile Coroban, Eugen Cioclea, Mihai Cimpoi lui Andrei Țurcanu, în timpul când își făcea studiile doctorale la Moscova.

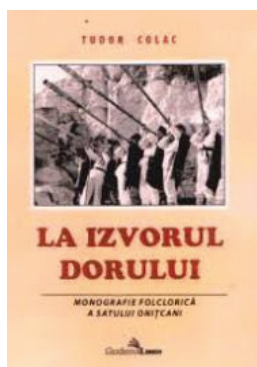
Tudor Colac. Satul din suflet. Monografia etnofolclorică a satului Costiceni. Chișinău, Editura Notograf-Prim, 2020.

Satul din suflet – acest titlu de carte ne îndeamnă să-l urmăm, pas cu pas, pe autor prin labirinturile tainice ale unei comunități de români basarabeni de pe malul stâng al Prutului, de la prima atestare în 1436 până în prezent.

Autorul știe să îmbine cu elocvență elementele de istorie, etnografie, folclor, literatură, muzică, arte plastice, meșteșuguri – tot ce ține de viața materială și spirituală a satului. Din cele circa 1000 de pagini acumulate pe parcursul a peste cinci decenii, în acest prim volum au intrat doar 500 pagini, bine documentate și ilustrate, dintre care o jumătate inserează o antologie de folclor select și divers.

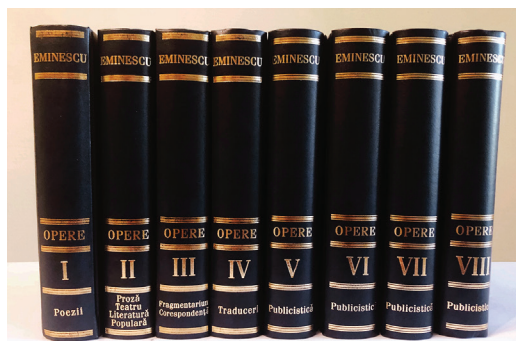
Tudor Colac. La izvorul dorului. Monografia folclorică a satului Onițcani. Ediția a III-a, revăzută și completată. Chișinău, Editura Grafema Libris, 2020.

Monografia folclorică a satului Onițcani, intitulată *La izvorul dorului*, ediția a III-a revăzută, vine să confirme, o dată în plus, că o carte de vizită a unui sat presupune o mai bună cunoaștere a peisajului cultural. În acest sens, Onițcanii au noroc: aici s-au mai păstrat însemnele habitatului tradițional. Autorul face parte din categoria puținilor etnologi care susțin opinia că folclorul nu moare. Moare spiritul care suferă mutații și influențe străine, ca o consecință a slăbiciunii morale a oamenilor. În aceasta monografie folclorul, reprezentat de o mare diversitate de specii, este înțeles în dinamica lui, în contextul procesului evo-

lutiv real, care mai înseamnă și a te feri de idealizarea lui.

Autorul, în cele peste 300 pagini, afirmă cu maximă convingere că menținerea viabilă a folclorului în plin secol XXI o datorăm unui instinct de autoconservare, ca vocație înnăscută aromânilor de a păstra tot ce este de valoare, sănătos, din punct de vedere etic și moral.

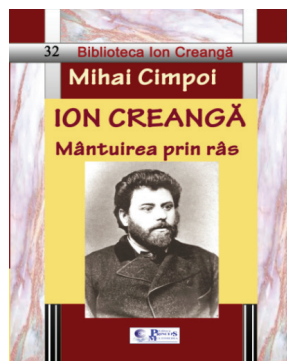
Coord. Acad. Mihai Cimpoi. Mihai Eminescu. Opere. Vol. I-VIII, ediția a doua. Chișinău, Editura Gunivas, 2020.

Cele opt volume cuprind opera completă a lui Mihai Eminescu, este una din puținele ediții care a apărut după încheierea ediției naționale începută de Perpessicius.

Volumele cuprind opera poetică integrală, proza, dramaturgia, publicistica, pentru prima dată se reproduc toate articolele lui M. Eminescu publicate în *Curierul de Iași*, *Timpul*, *Fântâna Blanduziei* și în manuscrise, au fost reproduse însemnările manuscrise din *Fragmentarium*, se conține un studiu introductiv semnat de către academicianul Mihai Cimpoi *Eminescu și actualitatea noastră*. Prezenta ediție conține variantele și momentele importante ale receptării lui M. Eminescu în critica românească și străină. Pentru această ediție au fost respectate în totalitate normele ortografice de astăzi cu excepția cazurilor când trebuiau respectate particularitățile stilistice caracteristice epocii și care reprezintă mărcile stilistice eminesciene. Textele publicate au fost ușor actualizate pentru a fi mai accesibile cititorilor de astăzi. În anul 2000 în cadrul Târgului de carte *Bookfest* ediția a fost distinsă cu Diploma de excelență pentru redactare semnată de către Nicolae Manolescu.

Mihai Cimpoi. Ion Creangă, mântuirea prin răs. Iași, Editura Princeps Edit, 2021.

Noua ediție e completată cu câteva capitole despre limbajul crengian, în special despre relația dintre jocurile de limbaj din contextul postmodernismului și propune o grilă de receptare a lui Ion Creangă ca scriitor tragic. Autorul abordează experiența dramatică din viața lui Ion Creangă și viziunea lumii ca lume

întoarsă pe dos, alte aspecte ale studiului sunt carnavalescul, universalitatea arhetipurilor, Ion Creangă povestaș sau autor cărturăresc, studiul demonologiei surprinde umanizarea dracilor vizavi de îndrăcirea lumii, autorul include de asemenea interpretările ezoterice și simbologice.

